

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Kayserili Ahmet Paşa ve Ayşe Kadın Hamamı Sokakları Tarihi Çevre Düzenlemesi ve Sokak Sıhhileştirmesi Önerisi

Ali Fatih UYSAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Ağustos-2012
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all materials and results that are not original to this work.

Ali Fatih UYSAL

Tarih:

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAYSERİLİ AHMET PAŞA VE AYŞE KADIN HAMAMI SOKAKLARITARİHİ ÇEVRE DÜZENLEMESİ VE SOKAK SIHHİLEŞTİRMESİ ÖNERİSİ

Ali Fatih UYSAL

Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri DÜLGERLER

2012, 185 Sayfa

Jüri

Doç. Dr. Koray ÖZCAN

Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri DÜLGERLER

Yrd. Doç. Dr. Bahtiyar EROĞLU

İstanbul metropoliten alanı içerisinde bilgi ve görsel birikime sahip olan Tarihi Yarımada özelinde korumaya ilişkin fonksiyonel, sosyal ve ekonomik eğilimler incelenmiştir. Güncel ve kritik yapıda olan bir bölge Tarihi Yarımadanın oluşum ve yönelişleri ayrıntılı bir şekilde irdelemiştir. Bu doğrultuda eğilim, potansiyel ve sorunlara yönelik tarihsel miras ile uyumlu sağlıklaştırma-sıhhileştirme projeleri üretilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde amacı, yöntemi ve özgünlüğüne yönelik tarihsel süreç içerisinde medeniyet dönemlerinde sokak, kavramsal ve mekânsal olarak açıklanarak çalışma alanının gelişimi, konumu ve mevcut analitik etütleri yer almaktadır.

İkinci bölümünde daha önceden tez konusu veya mevcut problemin çözümü ile ilgili yapılmış çalışmaların ana fikirleri, metotları ve sonuçlarının sentezlenmiş olup çalışmanın sonucuna katkı sağlayacak hususlar değerlendirilmiştir. Sokak ve sıhhileştirilmesi konusunda farklı alanlarda yapılmış çalışmalarda ve bu çalışmalarda alanların gelişimi ile ilgili yararlı olabilecek sonuçlara ulaşılmış çalışmalardan bir bölümü yıllarına göre özetlenmiştir.

Üçüncü bölümünde araştırmanın amacını gerçekleştirmek için kullanılan materyalin temin şekli, nitelikleri açıklanmış olup, çalışmaya esas yöntemler belirtilmiştir.

Dördüncü bölümünde çalışma alanına ait yapılacak çalışmaya esas oluşturacak analiz çalışmaları yer almaktadır.

Beşinci bölümünde ise alana ilişkin müdahale kararlarından bahsedilerek altıncı bölümde çalışmanın sonucu ve değerlendirilmesi yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Çevre, Mahalle, Sağlıklaştırma, Sıhhileştirme, Sokak, Yeniden İşlevlendirme, Sit Alanı.

ABSTRACT

MS THESIS

A HISTORICAL ENVIRONMENT DESIGN AND REHABILITATION PROPOSAL FOR KAYSERİLİ AHMET PAŞA AND AYŞE KADIN HAMAM STREETS

Ali Fatih UYSAL

The Graduate School of Natural and Applied Scıence of Selçuk University
The Degree of Master of Science in Department of Architecture

Advisor: Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri DÜLGERLER

2012, 185 Pages

Jury

Doç. Dr. Koray ÖZCAN

Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri DÜLGERLER

Yrd. Doç. Dr. Bahtiyar EROĞLU

In the Istanbul Metropolitan Reion, functional, social and economic tendencies which are related to conservation in the Historical Peninsula, which has unique cultural and visual characteristics, are examined in this research. The creation and evolution of the Historical Peninsula, which is in a vulnerable position today, are studied in detail. Accordingly, renovation and regeneration projects ,which are based on regional tendencies, potentials and problems and which are produced in conformity with the historical heritage, are created.

In the first section of the study, within the historical process and diverse civilization periods, streets are explained conceptually and spatially. The development and state of study field and present analytical surveys are also included in this section.

In the second section, the method, main theme and findings of previous studies similar with thesis subjects and studies about existing problem are synthesized for contributing the findings of the study. Studies done in different fields about street and the renovation of street studies and beneficial studies about the development of the concerning findings are considered partially and yearly.

In the third section, for accomplishing the aim of survey how materials collected and the nature of materials are explained and core methods of studies are specified..

In the forth section, analyzing studies which will be basis for the study field are available.

In the fifth section, the field related intervention decisions are discussed and in the sixth section the result and assessment of study are presented.

Keywords: Historical Environment, Neighbourhood, Renovation Gentrification, Street, Re-Functioning, Protected Area

ÖNSÖZ

Geleneksel kent dokusunun oluşmasında etken olan sokak mekanı fiziki ve sosyolojik açıdan yapılan araştırmalara da bakarak daha birçok bilinmeyeni olan bir denklem gibidir. Kentin oluşumda en önemli etken olan sokak aynı zamanda geleneksel şehir kültürümüz de vazgeçilmez bir sosyalleşme mekânıdır. Mahalle kültürünün en küçük birimi ve mahallenin oluşmasında etken olduğunu söyleyebiliriz. Bu aşamada sokak cepheleri fiziki durumunun, sokaktaki fonksiyonların kullanıcıların yaşama alışkanlıkları ile doğrudan etkili olduğu görülmektedir. Farklı sokak tipleri (içinde bulundurduğu soysal ve fiziki etkenler) ve konumları çalışılacak tez konusunun seçiminde belirleyici olmuştur.

Tezimi hazırlarken değerli görüşleriyle çalışmalarıma yön veren örnek aldığım değerli hocam tez danışmanın Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri DÜLGERLER'e, bilimsel açıdan yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. İbrahim BAKIR ve Yrd. Doç. Dr. Bahtiyar EROĞLU'na, çalışmalarım sırasında bana her zaman her aşamada destek olan sevgili eşime, desteklerini hep yanımda hissettiğim annem ve babama, araştırma ve derleme sürecindeki katkılarından dolayı Şehir Plancısı Mustafa MERAKLI ve Yüksek Şehir Plancısı Elif FETTAH'a sonsuz teşekkürler.

Çalışmalarım esnasında bana kolaylık gösteren İstanbul Büyükşehir Belediyesi birimlerine teşekkürlerimi borç bilirim.

Ali Fatih UYSAL
KONYA-2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
ÖNSÖZ iii
RESİMLER LİSTESİ vi
ŞEKİLLER LİSTESİ vii
TABLOLAR LİSTESİ viii
HARİTALAR LİSTESİ viii
GRAFİKLER LİSTESİ ix
KISALTMALAR x
1 GİRİŞ 1
1.1 Tarihsel Gelişim Süreci İçerisinde Sokak Kavramı ve Sokak Mekânı 3
1.1.1 Sokak kavramının sosyolojik ve fiziksel yapısı 4
1.1.2 İlkçağ ve tarih öncesinde sokak 9
1.1.3 Ortaçağ döneminde sokak 16
1.1.4 Rönesans ve Barok döneminde sokak 19
1.1.5 Osmanlı kentinde sokak 20
1.1.6 Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi'nde Sokak mekânı 27
1.1.7 Fiziksel gelişim 37
1.2 İstanbul'un Tarihsel Gelişimi 47
1.2.1 İstanbul'un gelişimi boyunca tarihi yarımadanın konumu ve gelişimi 49
1.2.2 Tarihi yarımada bütününde çalışma alanının konumu ve gelişimi 65
2 KAYNAK ARAŞTIRMASI 76
3 MATERYAL VE YÖNTEM 79
4 ANALİZ ÇALIŞMALARI 81
4.1 Doğal Yapı Analizi 81
4.2 Sosyal ve Ekonomik Yapı Analizi 84
4.3 Tarihi Doku Analizi 86
4.3.1 Kültür ve tabiat varlıkları koruma kurulu kararları analizi 86
4.3.2 Çalışma alanının hukuki durumu 92
4.4 Fiziki Doku Analizi 94
4.4.1 Arazi kullanım ve yerleşim dokusu 94

4.4.2 Yapısal analiz 98
4.4.3 Çevresel analiz 99
4.4.4 Mevcut sorunlar ve potansiyeller 100
4.4.5 Kayserili Ahmet Paşa ve Ayşe Kadın Hamamı Sokağı mimari yapı analizi 101
5 MÜDAHALE KARARLARI 119
5.1 Plan Önerileri 119
5.1.1 Sosyal yapı önerileri 119
5.1.2 Fiziksel yapı önerileri 120
5.2 Kayserili Ahmet Paşa Sokağı ve Ayşe Kadın Hamamı Sokağı Sıhhileştirme Önerisi 121
5.2.1 Yapısal ölçekteki öneriler 121
6 DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 135
KAYNAKLAR 137
EKLER 145
ÖZGEÇMİŞ 172

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1.1 Sokak oluşumu 7
Resim 1.2Hiroshima Sevgilim (Hiroshima Mon Amour) 7
Resim 1.3Hattuşaş kazı alanı hava fotoğrafı (Anonim, 2011a) 12
Resim 1.4Pompei kentinden fotoğraflar 14
Resim 1.5Tarlabaşı 1. etap projesi çalışma adaları ve çevresi (Küçük, 2010) 34
Resim 1.6Tarlabaşı Bulvarı yol açma çalışmaları (1986) (Küçük, 2010) 35
Resim 1.7Tarlabaşı Bulvarı bugünkü durumu (2008) (Küçük, 2010) 35
Resim 1.8Menderes İmar uygulamalarından sonra Aksaray ve çevresi 60
Resim 1.9Menderes imar uygulamalarından sonra Laleli 60
Resim 1.10Menderes imar uygulamalarından sonra Millet Caddesi 61
Resim 1.1119. yüzyıl evlerinin arasından Süleymaniye 66
Resim 1.12Kent siluetinde Süleymaniye 68
Resim 1.13Süleymaniye'de ahşap evler 68
Resim 1.14Süleymaniye Ayşe Kadın Hamamı sokak 69
Resim 1.155Süleymaniye'den sivil mimarlık örnekleri 71
Resim 4.1Thomas Allom'un Süleymaniye camiine ait gravürü 82
Resim 4.2Süleymaniye Bölgesi'nin genel görünümü 83
Resim 4.3Süleymaniye ve yakın çevresi(1912) 90
Resim 4.4Süleymaniye ve yakın Çevresi (1946) 91
Resim 4.5Süleymaniye ve yakın çevresi (1966) 91
Resim 4.6Süleymaniye ve yakın çevresi (2010) 92
Resim 4.7 Çalışma alanında iki yanında ışıklık penceresi olan kapı örneği 103
Resim 4.8Çalışma alanında düz ışıklıksız kapı örneği 104
Resim 4.9Çalışma alanında düz ışıklıklı kapı örneği 106
Resim 4.10Çalışma alanında kemerli kapı örnekleri 106
Resim 4.11Çalışma alanında düz alınlıklı pencere örnekleri 107
Resim 4.12Çalışma alanında düz silmeli ve silmesiz pencere örnekleri 108
Resim 4.13Çalışma alanında parmaklıklı pencere örnekleri 109
Resim 4.14 Kafesli pencere örnekleri 110
Resim 4.15Çalışma alanında kemerli pencere örnekleri 111
Resim 4.16Çalışma alanında çıkmasız kütle biçimlenişi örnekleri 112
Resim 4.17Çalışma alanında çıkmasız kütle biçimlenişi örnekleri 113
Resim 4.18Çalışma alanında yandan çıkmalı kütle biçimlenişi örnekleri 114
Resim 4.19Çalışma alanında köşe çıkmalıkütle biçimlenişi örnekleri 115
Resim 4.20Çalışma alanından saçak örnekleri 117
Resim 4.21Çalışma alanında ahşap ve kâgir payanda örnekleri 117
Resim 4.22Çalışma alanında ait silmelerden örnekler 118

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1Mısır Uygarlığı kentlerinden Kahun kenti (Can, 1995). 10
Şekil 1.2Tel-el Amama, işçi konutları (Türkantoz, 2000). 10
Şekil 1.3Mezopotamya sınırları içerisinde Babil Kenti (Can, 1995). 11
Şekil 1.4Mezopotamya sınırları içerisinde Ur kenti (Can,1995). 11
Şekil 1.5Priene kenti yerleşim düzeni (),) 13
Şekil 1.6Smyrna kenti yerleşim düzeni (Anonim, 2011b) 13
Şekil 1.7Ortaçağ Dönemi'nin organik dokusu (Gallion 1957) 18
Şekil 1.8Afyon kentinin 17/18. yüzyıl şehir kullanım alanı (Aktüre, 1981) 22
Şekil 1.920. yüzyıl başında Bursa kent planı (Cerasi, 2001) 23
Şekil 1.10Diyarbakır kentine ait sokak dokusu (Cezar, 1985) 23
Şekil 1.11Urfa kentine ait sokak dokusu (Cezar, 1985) 24
Şekil 1.12İstanbul'da yer alan bir konut mahallesinin sokak düzeninde, ada içlerinde ilerlemiş çıkmaz sokaklar görünmektedir (Cerasi, 2001) 25
Şekil 1.131840 yılında İzmir'de organik tarzda gelişmiş geleneksel dokunun yanında yer alan dama tahtası şeklindeki yeni doku görülebilmektedir (Cerasi, 2001) 26
Şekil 1.14ABD Pittsburg'da Chatham Village yerleşimi (Gallion, 1957) 27
Şekil 1.15Edirne'de tarihi sokak dokusunun yol açma çalışmalarından önceki durumu (Onur, 1990) 29
Şekil 1.16Edirne'nin tarihi kent merkezi eşikler ve gelişmesi (Birlik, 2006) 29
Şekil 1.17İstanbul Ataköy 9-10. kısımdan bir ünite (Batkın, 1993) 31
Şekil 1.18 Tarihi Yarımada'nın İstanbul içindeki konumu 48
Şekil 1.19Tarihi yarımada mahalle sınırları 48
Şekil 1.20Byzantion ve Konstantinopolis'in gelişimi (Kuban, 1996) 49
Şekil 1.21Byzantion'un konumu (İstanbul'da Suriçi Tarihi Yarımada'da Şehirsel Doku Araştırması 50
Şekil 1.22Konstantinopolis planı (450 – 1453) (Kuban, 1996) 52
Şekil 1.23Fetih sonrası Yarımada yol ağı (1453 – 1520) (Kuban, 1996) 55
Şekil 1.241520 – 1603 arası Yarımada yol ağı (Kuban, 1996) 55
Şekil 1.251603 – 1730 arası Yarımada yol ağı (Kuban, 1996) 56
Şekil 1.261789 – 1839 arası Yarımada yol ağı (Kuban, 1996) 57
Şekil 1.271936-Prost Planı 58
Şekil 1.281923 – 1950 arası Yarımada yol ağı (Kuban, 1996) 58
Şekil 1.291950 – 1960 arası Yarımada yol ağı (Kuban, 1996) 59
Şekil 1.30Tarihi Yarımada hava fotoğrafı (1946) 62
Şekil 1.31Tarihi Yarımada hava fotoğrafı (1966)) 63
Şekil 1.32Sur İçi Nazım İmar planı (1964) 70
Şekil 1.33Süleymaniye Bölgesi'nin Tarihi Yarımada içerisindeki yeri 72
Şekil 1.34Süleymaniye Bölgesi'ni oluşturan mahalleler 73
Şekil 1.35Süleymaniye ve çevresi hava fotoğrafı 73
Şekil 1.36İstanbul Dünya Kültür Mirası Haritası UNESCO 74
Şekil 1.37Tarihi Yarımada ve yakın çevre iskeleler ve güzergâhlar 75

Şekil 1.38Tarihi Yarımada'daki mevcut ve planlanan raylı sistem güzergâhları 75
Şekil 4.1Parsel biçimlenişi 98
Şekil 4.2Çalışma alanından özgün sivil mimari örneklerine ait plan tipleri 99
Şekil 4.3Çalışma alanında Süleymaniye özgün mimarisini yansıtan binalardan örnekler 102
Şekil 4.4İki yanında ışıklık penceresi olan kapı örneği 104
Şekil 4.5Düz ışıklıksız kapı tipolojileri 105
Şekil 4.6Düz ışıklıklı kapı tipolojileri 105
Şekil 4.7Kemerli kapı tipolojileri 107
Şekil 4.8Düz alınlıklı pencere tipolojileri 108
Şekil 4.9Düz silmeli ve silmesiz pencere tipolojileri 109
Şekil 4.10Parmaklıklı pencere tipolojileri 110
Şekil 4.11Kafesli pencere tipolojileri 111
Şekil 4.12Kemerli pencere tipolojileri 112
Şekil 4.13Çıkmasız kütle biçimlenişi 113
Şekil 4.14Ortadan çıkmalı kütle biçimlenişi 114
Şekil 4.15Yandan çıkmalı kütle biçimlenişi 115
Şekil 4.16Köşe çıkmalı kütle biçimlenişi 116
Şekil 4.17Çalışma alanında payandalara ait detay çizimlerinden örnekler 118

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Tarihi Yarımada, 1965-2000 Yılları Arası Nüfus Değerleri Türkiye İstatistik Kurumu 60
Tablo 1.2Göç Hareketleri 61

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1.1Edirne'nin günümüzde tarihi dokunun ortasından geçen yollar (Büyükyeğen, 2008) 29
Harita 1.21/100000 ölçekli İstanbul çevre düzeni planı 64
Harita 4.11913 yılı Alman Mavisi Haritaları 87
Harita 4.21918 Necip Bey Haritası 88
Harita 4.3Pervetich sigorta planı 89
Harita 4.4Müller Suriçi İstanbul tarihi anıtları gösteren plan 90
Harita 4.530.12.2011 tasdik tarihli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı 93
Harita 4.6Süleymaniye Camii ve çevresi Dünya Kültürel Miras Sınırı 94

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 4.1Genel Bina Fonksiyonu Analizi 95
Grafik 4.2Zemin Kat Bina Fonksiyonu Analizi..... 96
Grafik 4.3Bina Durumu Analizi 96
Grafik 4.4Bina Kat Adeti Analizi 97
Grafik 4.5Bina yapım Cinsi Analizi 97
Grafik 4.6Mülkiyet Durumu Analizi 98

KISALTMALAR

İBB	:İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İSFALT	:İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Asfalt Fabrikaları Sanayi ve Ticaret A.Ş.
GEEAYK	:Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
GNF-ÖA	:Önlemli Alanlar (Güngören Formasyonu)
KUDEB	:İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Koruma, Uygulama ve Denetim Müdürlüğü
KİPTAŞ	:İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş.
KTVKK	:Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu
M.Ö.	:Milattan önce
M.S.	:Milattan sonra
TDK	:Türk Dil Kurumu
TÜBİTAK	:Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

1 GİRİŞ

İnsanoğlu medeniyet kavramıyla tanıştığı andan itibaren sokağı mekân olarak kullanmıştır. Bu süreçte sokak her dönemdeki yeniliklerle birlikte değişmiştir. Bir dönemde toplumun dışa yansıma mekânı olurken, başka bir dönemde mimari eleman olarak kullanılmıştır. Her dönemde özellikleri farklılaşsa da ön plana çıksa da fiziksel ve sosyo-kültürel öğeleri içerisinde her zaman bulundurmuştur.

Bu araştırmada, Türkiye'deki tarihi bölgelerin günümüz koşullarında oluşan imar faaliyetlerinin ve popüler kültür ile özgün kullanımına ilişkin olumsuz etkileri ortaya konmuştur. Bu bağlamda çağdaş uygulamalar doğrultusunda tarihi miras ile uyumlu proje önerileri getirilmiştir.

Çalışmanın Amacı:

İstanbul Metropoliten alanı içerisinde bilgi ve görsel birikime sahip tarihi alanlar mevcuttur. Mevcutta tarihten gelen kimliğini ve bu yönüyle metropol alanı içerisinde optimum kapasitede kullanılmayan Süleymaniye semtindeki Kayserili Ahmet Paşa ve Ayşe Kadın Hamamı sokakları için tarihsel miras ile uyumlusağlıklaştırma-sıhhileştirme projeleri üretilecektir.

Sokak kavramının tarihsel gelişim süreci içerisindeki evrelerinin ve mekân olarak günümüze kadar nasıl şekillendiğinin araştırmaları yapılmıştır. Bu bağlamda incelenen yayınlar ve uygulaması yapılmış örneklerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu kapsamda alanın İstanbul metropolü içerisinde uygulamacı idarelerin tarihsel mirasın koruma-kullanma ve yaşatma bağlamında dikkatini çekecekİstanbul'un mevcut ve planlanan projeleri de dikkate alınarak tespiti yapılmıştır. Seçilen çalışma alanında analiz çalışmaları doğrultusunda sentez oluşturularak tarihsel miras ile uyumlu-sağlıklaştırma-sıhhileştirme projeler önerilmiştir.

Güncel ve kritik yapıda olan bir bölge olan Tarihi Yarımadanın oluşum ve yönelişleri ayrıntılı bir şekilde irdelemiştir. Bu doğrultuda eğilim, potansiyel ve sorunlara yönelik kentsel koruma ve yenileme projeleri geliştirilmiştir.

Özelikle ulusal düzeyde yapılan sıhhileştirme projelerinde tarihi alanlar sadece fiziki bir iyileştirme olarak ele alınmaktadır. Günümüzde süregelen sıhhileştirme projelerin aksine bu çalışma ile bilgi ve görsel birikime sahip olan Tarihi Yarımada turizme yönelik

kullanımlar, kültürel yozlaşma (popüler kültür), küreselleşmeye dayalı rant olgusu gibi olumsuz etkiler açısından incelenmiştir.

Çalışmanın Önemi ve Gerekçe

Çalışma alanın seçim nedenleri arasında önemli bir etken mevcutta merkezi iş alanı içerisinde bulunan koruma alanlarının günümüz koşullarında imar rant alanı olarak tüketilmesinin önüne geçilmesi gerekliliğidir. Günümüz kentlerinde eski kent merkezine komşu olan mesken alanları genel itibariyle eski işlevinden uzak amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır. Bu alanlar günümüz kent organizasyonları içerisinde tarihi mirasa uyumlu bir şeklide aktif olarak kullanılabilmesi için kentsel alana yönelik üretilen projeler içerisinde değerlendirilebilirse başarılı projeler ortaya çıkacaktır.

Bu kapsamda, Vezneciler aksından ve inşaatı devam etmekte olan Taksim-Yenikapı metrosunun Şehzadebaşı durağından, "Direkler Arası" olarak belirtilen alandan, Süleymaniye'ye uzanan Taş Tekneler-Kayserili Ahmet Paşa-Ayşe Kadın Hamamı sokağına ulaştıran aks incelenmiştir. Bu akstaki, tarihi yapılar ve elemanlar ile sokak kimliklerinin geçmişe uygun olarak, planlama bütünlüğü içerisinde, kent yaşamına etkin bir şekilde katılımını hedefleyen ve kent mekânındaki tüm aktörlerin koruma sürecinde yer almasını sağlayan çözümlere yönelik arayışlarla Dünya'da ve ülkemizde örnek oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca sıhhileştirmeye yönelik çalışmalarda disiplinlerarası bilgi alışverişi sağlanarak planlama sürecine farklı bir yaklaşım getirilmeye çalışılmıştır.

Bu yönüyle bu tez çalışması iki farklı ölçeğin birbiri ile ilişkisini ve disiplinler arası etkileşimini ortaya koyan bir niteliğe sahiptir. Proje üretim sürecinde mimarlık disiplinin tümevarım yaklaşımı ile şehir planlama disiplinin de ise tümden gelim yaklaşımının kullanılması iki disiplinin birbirinden ayrıldığı noktalardır.

1.1 Tarihsel Gelişim Süreci İçerisinde Sokak Kavramı ve Sokak Mekânı

Sokak, kentsel bir mekân olduğuna göre, sokağı inceleyip kavrayabilmek için önce, "mekân" kavramını tanımlamak gerekmektedir.

Mekân, Büyük Larousse'da bir şeyin, bir kişinin bulunduğu, bir eylemin veya olayın geçtiği veya gerçekleştiği, belli bir kullanıma ayrılmış yer olarak açıklanmaktadır (Nadir, 1986).

Mekân, mimari bir tanımlamayla, "içinde insanın eylemlerini yerine getirdiği, onu saran, ait olma duygusu oluşturan, yatay ve düşey elemanlarla sınırlandırılmış üç boyutlu düzenleme"dir (Birol, 2005).

Jeodiclemekânı, sınırlarının niteliklerine göre mimari, kentsel ve doğal mekân olarak üçe ayırmaktadır. Sınırlarının nitelikleri arasındaki en belirgin fark ölçektir. Mimari mekânın sınırlarını duvarlar, kentsel mekânın sınırlarını yapılar ve doğal mekânın sınırlarını da kentler oluşturmaktadır. Bu üç mekân büyükten küçüğe doğru birbirinin içinde yer almaktadır. Mekân oluşturmanın da mekânı daha büyük mekândan ayırmak olduğunu dile getirmektedir (Akt: Mesutoğlu,2001).

Zevi de mekânı, "iç mekân" ve "kentsel mekân" olarak iki bölümde incelemektedir (Akt: Mesutoğlu,2001).

Krier (1991)'in ise; dış etkilerden korunan "iç mekân"ın özel yaşamı, açık "dış mekân"ın da, hareketi ve iletişimi simgelediğini ifade etmektedir. Dış mekânı da "sokak" ve "meydan" diye ikiye ayırarak incelemektedir. Meydanların kentin varoluş nedeni olan iletişim ve birlikte oluşun, aidiyetin kendini ifade ettiği, vücut bulduğu mekânlar olduğunu, sokakların ise meydanların çevresinin dolmasıyla ortaya çıkan kentin genişleme gereksiniminin bir sonucu olduğunu belirtmektedir(Akt: Mesutoğlu,2001).

Buradan hareketle mekânın, iç mekân ve dış mekân olarak ikiye ayrıldığı, "iç mekân"ın, barındırma işlevini karşılayan ve öznelliği, mahremiyeti olan mimari mekân iken, "dış mekân"ın, binalar arasında kalan, bina dış duvarları, yeşil doku ya da diğer elemanlarla sınırlandırılan açık mekân olduğunu söyleyebiliriz. Dış mekânı da yeşil alanlar ve kentsel mekânlar olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

Yeşil alanlar, kentin yerleştiği doğal çevrenin kent içinde ya da yakın çevresindeki uzantılarıdır. Kentsel mekânlar ise, bir kentsel çevrede yapılar dışında kalan, yapı dış yüzeyleri aracılığıyla farklı düzeylerde sınırlandırılmış ve tanımlanmış olan, içinde o kentte

yaşayanların gündelik hayatının ve her türlü sosyal aktivitelerinin gerçekleştiği kentsel alanlardır ve bu kentsel mekânı kuran da bina cepheleridir (Birol, 2005).

Krier (1991), kentsel mekânları; yer kavramı (kümesel pattern) ve yol kavramı (doğrusal pattern) olarak ikiye ayırmaktadır. Yer kavramının "meydan"ı, yol kavramı ise "cadde" ve "sokağı" ifade ettiğini belirtmektedir (Akt: Mesutoğlu,2001).

Sokağı da iki şekilde değerlendirmek mümkündür. Bunlardan ilki sokağı fiziksel özellikleri ile ele alıp ona göre değerlendirip tanımlamak ve sınıflara ayırmak; ikincisi ise onun taşıdığı anlamsal, sosyal kültürel ekonomik durumları değerlendirerek yorumlamak olacaktır (İnce, 2007). Sokağı oluşturan, kullanan ve yaşatan, insandır. Bu bağlamda sokağın üst ölçekte mekânsal olarak verdiği haz ve onu kullananların sosyal ekonomik ve kültürel kalıtları açısından değerlendirmek gerekmektedir.

1.1.1 Sokak kavramının sosyolojik ve fiziksel yapısı

Türk Dil Kurumu sözlüğünde sokak "İl, ilçe gibi yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler olan, caddeye oranla daha dar veya kısa olabilen yol" olarak açıklanmaktadır (TDK, 2011). Büyük Larousse'da ise, bir yerleşim biriminde, iki yanı evler, dükkânlar vb. ile çevrili, gidiş gelişe açık yol olarak tanımlanmaktadır. Sokak aynı zamanda evin dışı, dışarısı olarak da tanımlanmaktadır (Nadir, 1986). Dilimize Arapça'dan girmiş olan sokak kelimesiniHasol (1995), "Şehir ve kasaba içinde yapılar arasındaki yol" olarak tanımlamaktadır. (Akt: Benzergil, 2006). Moudon (1987) ise sokak; insan yerleşmelerinde, binalarla sınırlanmış, genişliği değişebilen ulaşım ve diğer aktiviteler için kullanılan lineer mekânlar olarak tanımlamaktadır (Akt: İnce, 2007).

Marshall (2005)'e göre sokağa iki gözle bakılabilir. Birincisi; bir yol ya da ulaşım mühendisi olarak sokağı yolun özel bir durumu olarak ele alıp; iyi bir sokağı iyi bir yol yapmak olarak değerlendirmek ve kenti iyi bir yolun tamamlayıcı öğesi olarak ele almaktır. İkinci bakış açısı ise; bir kent planlamacısının bakış açısıyla binaların gruplanmasını, mekânların düzenlenmesini ve birbirleriyle fonksiyonel ilişkilerini tasarlayarak ulaşımı da iyi bir yer elde etmede tamamlayıcı bir fonksiyon olarak kullanmaktır. Örneğin modernizmde sokağa bakış ilk yaklaşıma daha uygun olmakta; ancak daha sonrasında sokağın kentsel, çok fonksiyonlu tanımı yeniden yükselişe geçmektedir (Akt: İnce, 2007).

Ülkemiz Cumhuriyet Dönemi'nin başlangıcı ile batılılaşma ve çağdaşlaşma adı altında 1980'lere kadar birinci bakış aşamasını yaşamıştır. Yapılan imar planlama çalışmaları

otomobil sahipliliğinin önceki dönemlere nazaran hızla artması karşısında altyapısı güçlü kentsel alanlar elde etmeye çalışmışlardır. 1980'lerden sonra ise bu anlayış, yeni çıkan kanunlar, farklı planlama yaklaşımlarının etkisi ile fonksiyonel olmasının yanında toplumu sokağın bir parçası olarak değerlendirmemiştir.

Kent bütününün parçası "üç boyutlu fiziksel bir eleman" olarak sokaklar, kent ölçeğinde binalar arasında, yayaların ve taşıtların dolaşımını sağlayacak bir bağlantı ve ulaşım/dolaşım aracı olmanın yanında aynı zamanda sosyal yaşam için açık bir platform oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla mimari ve kentsel kimliğin yanı sıra, her sokağın ekonomik bir fonksiyonu ve sosyal bir özelliği bulunmaktadır. Bu noktada bir sokağın sahipleri, kullanıcıları ve ortaya çıkışlarındaki amaç da onu oluşturan etmenlerden bazıları olmaktadır (Önal, 1999).

Crouch (1998), sokağın görüntüsü için şöyle söylemektedir; "*Kültürel eylemler, hayatın sıradan köşelerinden sokağa dökülmekte; kültürel eylemlerin sayısız yeri sokaktan görünür hale gelip ve sokak görüntüsünün bir parçasını oluşturmaktadırlar. Sokağın sınırları benzer biçimde mekânların çevrelerinden içine doğru birleşmektedir. Her bir eylem ve yer sokağın görünümüne katkıda bulunmaktadır*" (Akt: İnce, 2007).

Sokağı "kültürün dışa yansıma mekânları" olarak görmek yanlış olmayacaktır. Özelikle İstanbul gibi bol sokaklı ve farklı yaşam kültürlerini barındıran bir kentin sokakları, çocuklar için oynama alanı olurken; ev halkı için bir sohbet ve buluşma mekânı, bir seyyar satıcı için ise bir iş alanı olabilmektedir. Sokağı süpürmek, sokakta halı yıkamak, kapı önünde kahve içmek, bayramları sokakta kutlamak ise kültürün dışa taşan diğer unsurları olmaktadır (Önal, 1999).

Anderson (1978), sokağın ortam içindeki kamusal ve özeli, kişisel ve kuramsalı, hareket ve yeri, inşa edilmişi ve edilmemişi, mimarlık ve planlamayı kesiştiren orta yeri; insanlara bu fiziksel ortam ve onların sayısız iç ilişkilerinde eş zamanlı dikkat etmeyi gerektirdiğini ifade etmektedir (Akt: Batkın, 1993).

Kostof (1992), sokağın geleneksel amaçlarını; trafik, malların değişimi, sosyal değişim ve iletişim olarak belirlendiğini ve bu üçünün sokağın formuna bağlı olarak ayrılmazcasına ilişkilendirildiğiniifade etmektedir. Sokak yapısı tarafından cesaretlendirilen ve ev sahipliği yapılan sosyal randevunun karışık bölümleri olduğunu belirtmektedir (Akt: Batkın, 1993). Rykwert (1978) ise;insan hareketlerinin ve insan ilişkilerinin kurumsallaştırılmış olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, sokağın tarihinin hem kapsayan hem de kapsam hakkında olduğu belirtilmektedir. Sokağa şekil veren bir diğer etmende sınırları dâhilinde yetki sahibi olan

kurumlardır. Burada kurumlar derken bunların yetkilerini kullanmak üzere güncel hukuki metinler kastedilmektedir. Ülkemizde kentsel alanın dolayısıyla sokağı oluşturan etmenler uygulama imar planlarıdır. Uygulama imar planları sokak olarak niteleyebileceğimiz mekânların genişliğini ve bu cephelere ilişkin yapılaşma koşullarını veren planlardır (Akt: Batkın, 1993).

Sokak kavramının, eski mahalle geleneğinin bir devamı niteliğinde işlevini sürdürdüğünü de söyleyebiliriz. Günümüzde sokak kavramının kalmadığı büyük sitelerde veya uydu kentlerde mahalle havasının da olmadığı açıktır. Dolayısıyla mahalle sakinlerinin yaşantısından izlerin, geleneklerin ve bir arada buluşma mekânı yaratılması gibi özeliklerin sokak dokusunda buluştuğunu söyleyebiliriz (Erdönmez, 2007). Tarihten gelen sokak kavramı ile yine tarihten gelen mahalle anlayışının aslından birbirlerinin tamamlayıcısı olduğu söyleyebiliriz. Kentlerin aktarım alanlarının insan ölçeğindeki yapılaşmalar ile sınırlandırılmasının bu kapsamda toplumların psikolojilerinde etkin olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Sokakların, insanları hem fiziksel hem de kültürel olarak yönlendirdiği düşünüldüğünde, kent yaşamında gidilecek yere ulaşmak için sokaklar kullanılmaktadır. Sokakların biçimine, geometrisine uygun olarak hareket edilmekte; sokaktan herhangi bir bahçeye sıçrayarak, diğer bir mekâna ulaşmak yerine, sokakların izleri takip edilerek gidilecek yere varılmaktadır. Bu da insanların toplumda uyum içinde yaşamaları için bazı izlere, biçimlere uyması gerektiğini göstermektedir. Hatta bu izler ve biçimler insanları ulaşılması hedeflenen noktalara, mekânlara, yapılara götürmektedir. Sokakların oluşumu aslında mekânlar arasındaki bağlantının bir sonucu olarak ortaya çıkmakta, zaman içerisinde gelişerek sokak yapısı oluşmaktadır (Resim 1.1). İnsan hareketlerine daha uyumlu olan organik sokak biçimlenmeleri, modern kentlerin oluşumuyla yerini gridal sokak düzenine bırakmış olsa da sokakların kentler üzerindeki izleri gibi toplumun sokak üzerindeki izleri silinmemiştir (Resim1.2) (İnce, 2007). Toplumlar, kentin ana elemanlarından olan sokağı, savaş, sürekli gelişen ve değişen dünya ihtiyaçlarından dolayı kentin arazi kullanımının değişmesi, afetler gibi durumlar nedeniyle sürekli değiştirme çabasındadırlar. Ancak bu durum kentin belirli bir bölümünde gelişirken kentin diğer alanlarında kullanıcıları, yerel idari kararları, yatırımcı istekleri, olaylar gibi etkenlerden dolayı durağan ya da değişmemek üzere işlevini veya izlerini devam ettirmektedir.

Resim 1.1 Sokak oluşumu
Kaynak:Rykwert, 1978'den *aktaran İnce, 2007.*

Resim 1.2 Hiroshima Sevgilim (Hiroshima Mon Amour)
Kaynak:Resnais, 1959'dan *aktaran İnce, 2007.*

Modern mimari hareketlerin etkisinde kalan mimarlar, sokağın lineer normatif ve biçimsel yapısını bırakmışlardır. Bu mimarların sokağı eleştirmelerinin en büyük gerekçesi birçok fonksiyonu ve bu fonksiyonların beraberinde getirdiği sorunların duman, gün ışığı eksikliği, kir, toz vs. bir koridorda toplanmasının ortaya çıkardığı tablodur (Batkın, 1993). Sokağın mevcut durumuna alternatif olarak duman, toz, kir vs. partikülleri absorve eden ve daha geniş açıklıklı alanlar sağlayarak gün ışığından maksimum faydalanma düşüncesi ile yeşil alanlar, toplumsal yaşam, paylaşım, ulaşım ve hareketliliğin ortaya çıktığı yeni mekânlar olmuştur.

Shane (1979), bu mimarların sokağın pozitif mekânını, biçimselliğini, kültürel ve sosyolojik görünümünü göz önüne almadıklarını ifade etmektedir. Sokağın kavramsal yapısı, toplumun yapısını temsil etmesi, doğayla kültür arasındaki klasik ve rasyonel uyumu gözlerinden tamamen kaçmıştır (Akt: Batkın, 1993).

Sokak mekânları, şehirsel dokunun hareket etmeyen öğeleri arasında şehre ve şehirliye hareketlilik sağlayan ve hayat veren öğeler olmaktadır (Giritlioğlu, 1991).

Sokak sadece ulaşım anlamına gelmemekte, aynı zamanda sosyal ifade için bir arena anlamına gelmektedir. Fyfe (1998), sokakları sosyal karşılaşmaların ve politik protestoların alanı, egemenliğin ve direnişin mevkisi, eğlencenin ve korkunun yeri olarak tanımlamaktadır. Ancak bu durumun önemi zaman içerisinde değişiklikler göstermiştir. Fyfe (1998)'egöre; modernistler için sokak, içinde yaşanan bir yerden çok, A'dan B'ye gitmek için bir mekândır. Sokağı yaşam dünyasından sisteme çıkartmaktadır. Postmodernistler için ise sokak, yeni kentsel yaşam tarzını büyütmek ve tamamlamak için tasarlanan bir mekândır ve sistemden yaşam dünyasına geri getirilmiştir(Akt: İnce, 2007).

Jacobs (1997), sokaklar ve onların kaldırımlarının, bir şehrin en önemli kamusal mekânları ve en hayati organları olduğunu ifade etmektedir.Bu noktada sokağın fiziksel şeklini belirleyen sokak tasarımının yanında sokağa asıl kimliğini verenin onu oluşturan yapılar olduğu unutulmamalıdır (Akt: İnce, 2007). Yapıların sokağa bakan yüzleri sokağı şekillendirmektedir. Aslında yapılar tasarlanırken aynı zamanda sokak da tasarlanmış olmaktadır (İnce, 2007). Bu noktada sokağı oluşturan kişilerin kendi kültürlerini ve toplumsal yaşamındaki değerlerini yaşadıkları yapılara yansıttıkları unutulmamalıdır.

Birçok toplumda çok önemli bir materyal olarak görülen sokak, toplumun birçok sosyo – kültürel kodunu özetlemekte, açıklamakta ve çoğaltmaktadır (Agrest,1993). Sokaklar meydanların başlangıcıdır veya başka bir deyimle devamıdır. Meydanda başlayan etkinlikler yoğunluğu azalarak fakat etkileyici gücünden kaybetmeyerek sokaklarda devam eder. Sokakların meydanlardan en önemli farklılığı meydanlarda bulunan insanlar birbirleriyle tanışmasalar bile en azından sıkça rastlaşmaktadırlar. Bu da sosyal ilişkilerin ortaya çıkması ve kuvvetlenmesi açısından oldukça önemli bir faktör olmaktadır (Barnet, 1982).

Ülkemizde imar planları yöntemiyle şekillenen sokaklar birbirinden kopuk mekânsal alanların oluşmasına neden olmaktadır. Oysa kentsel tasarım yöntemiyle şekillenecek olan kentlerde mekânın tasarlanmasında biçimsel, sosyal ve kültürel değerlerin de dikkate alındığı düşünülmektedir. Kullanıcıların mevcut sosyal ve kültürel kalıtları doğrultusunda, kentsel yaşamlarının bir bütün içerisinde tasarlanması gerekmektedir. Mekândaki kopukluk insanların iletişimlerinde ki kopukluğa neden olacaktır. Kentlinin kendisini ifade etmesindeki en önemli kamusal alanlar olan sokakların biçimlenişi, toplumların sosyolojik yapıları ile uyumlu olduğu sürece başarılı kent mekânları oluşacak ve mekân yaşam kalitesine olumlu yönde etki edebilecektir.

Avrupa'da sanayi devriminden sonra, ülkemizde ise Cumhuriyet sonrası dönemde 1970'li yıllarda başlayarak kentsel sorunların büyüklüğü karşısında kişi çıkarları değil, kamu çıkarları içinde insanı ön planda tutma çabası görülmektedir. Şehir içinde mevcut parsel düzeni ve maddi çıkarlara dayalı mülkiyet yapısı kırılamadığından, istenen standartlardakiyerleşmeler şehir dışında oluşturulmaya çalışılmıştır (Bilgen ve Özcan, 1989).

Toplumlar tarihsel süreç içerisinde tarım, ticaret gibi ihtiyaçtan doğan faaliyetler sonucunda kentleşme kavramıyla tanıştıklarından beri sokak öğesini de kentlerde kullanmaya başlamışlardır. Tarım ve ticaret işlevinin yoğun olduğu zaman sürecinden sanayi toplumuna geçiş sürecindeki zamana kadar geliştirmiş olduğu sokak mekânı, sanayinin kenti yönlendirmeye başlaması ile tahrip edilmeye başlanmıştır. Medeniyet kavramı ile kent kavramı sanayi toplumuna kadar paralel olarak gelişmesine rağmen, sanayi devrimi sonrasında kent; kentli, mekân, fonksiyon alanları olarak ayrışmaya başlamıştır.

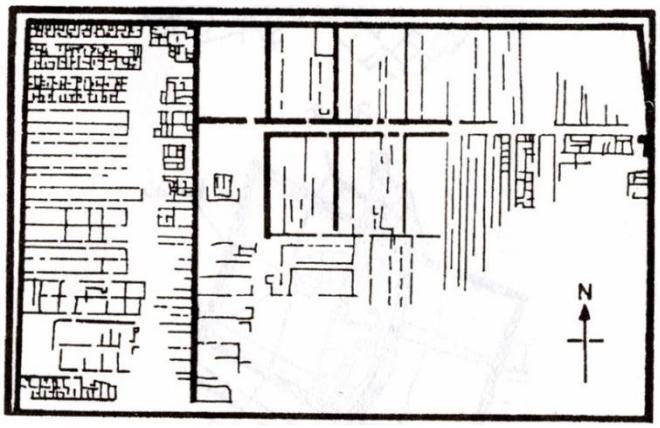
1.1.2 İlkçağ ve tarih öncesinde sokak

Uygarlık tarihinin sırasıyla Mısır, Mezopotamya, Çin ve Hitit olmak üzere beş büyük vadide başladığı, günümüze kadar ulaşmış olan arkeolojik kalıntılardan bilinmektedir.

Mısır kentinde sokak, M.Ö. 3000 yılları civarında Nil nehri boyunca yerleşen eski Mısır şehirlerinde şehrin aksını oluşturan mabede doğru giden geniş bir yol bulunuyordu. Bu yollar günümüzde "Avenü" denilen yolların tarihteki ilk örneklerindendir (Özdeş, 1984).

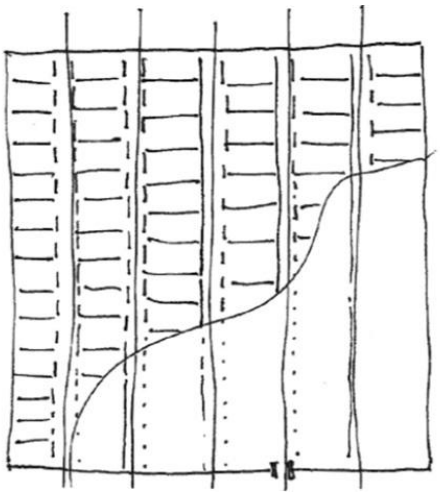
Mısır şehirlerinde yıldızlara yöneltilmiş düz sokaklar görülmektedir. Bu sokakların yönlendirilmesinde iklim faktörleri değil dini inanışlar göz önüne alınmıştır. Fakat ana caddeler dışında kalan konut bölgeleri içindeki sokaklar kızgın güneşten korunmak için çok dar tutulmuş ve yer yer üstleri örtülmüştür. Mısır uygarlığı şehirlerinden Kahun şehri katı bir ızgara sistemi (dama tahtası) uygulamasıdır(Şekil 1.1)(Özdeş, 1984).Mısır'da piramit inşasında çalışan işçiler için yapılmış Kahun yerleşmesinde, işçi konutları sıra evler olarak ızgara plan düzeninde inşa edilmiştir (Aktüre, 1992).

Mısır'da tüm sanatlar gibi mimari de mistik yaşama yönelik olduğundan, bu geometrik düzen en güçlü şekliyle dinsel yapılar, mezarlar ve mastabalarda kullanılmıştır (Şekil 1.2). İşçi konutlarında ise geometrik doku görülürken, bazılarında organik dokuyu görmek mümkündür (Türkantoz, 2000).

Şekil 1.1Mısır Uygarlığı kentlerinden Kahun kenti (Can, 1995).

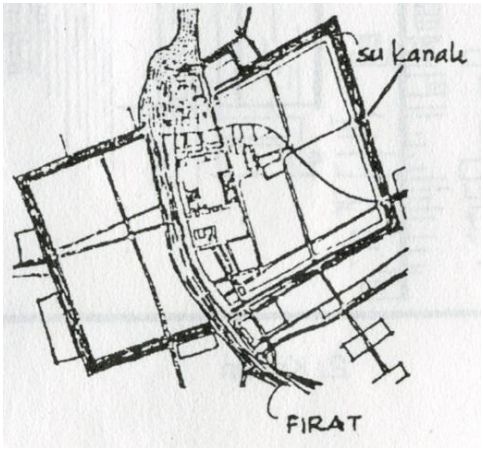
Şehirlerde de ağaçlarla gölgelenmiş yollardan, parklarla çevrili büyük yapılardan, Teb'deki mezar resimlerindeki evlerin önlerindeki bahçelerden, ağaç ve diğer bitkiler yaygın bir şekilde süsleyici unsur olmaktadır (Erder, 1999).

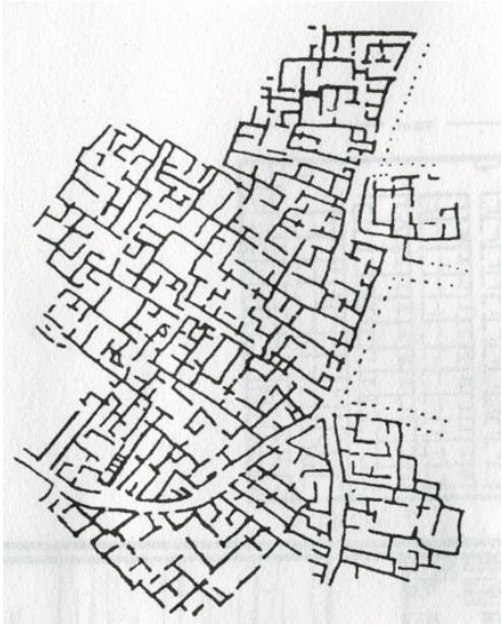
Şekil 1.2 Tel-el Amama, işçi konutları (Türkantoz, 2000).

Birik (1996), Mezopotamya bölgesinde, yerleşme desenini oluşturan dokunun çeşitli amaçlarla kullanılan boşluklardan oluştuğunu belirtmiştir. Toplanma alanı, yeşil alan, vs. kent dokusu mekânla ilişkili olarak; mekânın oluşumunda etkili olan biçim ve oranlar kent formunun ortaya çıkışında etkili olarak görülmüştür. Mabetler kentlerin merkezlerinde yer almıştır (Akt: Aydoğdu Ünlü, 2007).

Mezopotamya uygarlığı şehirlerinden Babil'de sokakların iklim ve rüzgâr yönlerine uygun ve ölçülü olduğu ayrıca yaya ve taşıt ayrımı yapıldığı da bilinmektedir (Şekil1.3 – Şekil 1.4) (Özdeş, 1984).

Şekil 1.3 Mezopotamya sınırları içerisinde Babil Kenti (Can, 1995).

Şekil 1.4 Mezopotamya sınırları içerisinde Ur kenti (Can,1995).

Uzakdoğu uygarlığı olan Çin'de ilk şehir sokakları, birbirini dik kesen bir ağ oluşturmaktadır. Bu ağın büyüklüğü ve sayısı şehrin önemiyle orantılı olarak artmaktadır. (Giritlioğlu, 1991).

Anadolu uygarlığı olan Hitit döneminde Anadolu'da eski şehirlere nazaran dağ kenti diyebileceğimiz bir yerleşme düzeni ortaya çıkmıştır. Genellikle iki kat olarak inşa edilmiş evlerin düzensiz olarak arazide yer aldığı, sarayların ise iki kat bazen de üç kat olarak inşa edildiği görülmüştür.Hattuşaş şehrindekuzey – güney ucu arasındaki kot farkı 300 metredir (Gür, 2010). Topografya, arazi kullanımı ve yolların şekillenmesinde etkin olmuştur. Yollar topografyaya göre şekillenmiştir (Resim 1.3).

Cezar (1977), Anadolu'da M.Ö. 1900 yılında devlet kurmuş olan Hititler zamanında, düzenli ve düzensiz sokak sistemlerini görmenin mümkün olduğunu ifade etmektedir.

Hititevinin sahip olduğu düzensizlik sokak sistemini de etkilemiştir. Hitit uygarlığı şehirlerinden, Kültepe ve Göllüdağ yerleşimlerinde geometrik düzen dikkat çekmektedir. Göllüdağ yerleşiminde yapılar arasında birbirini dik kesen sokaklar yer almaktadır. Hitit kentlerinde sokak ve ana caddenin varlığından söz edilebilmektedir(Akt: Benzergil, 2006).

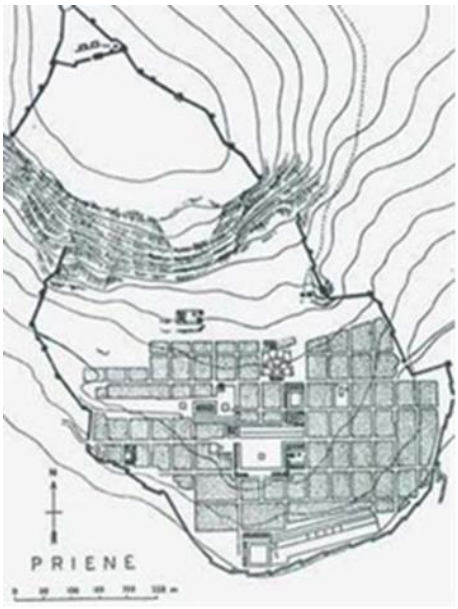

Resim 1.3 Hattuşaş kazı alanı hava fotoğrafı (Anonim, 2011a)

Akarca (1972), Yunan medeniyetinin, Doğu uygarlıklarını, M.Ö. 8. yüzyılda tanımaya başlamasından sonra, 7. yüzyılın sonlarına doğru Doğu kentlerinin bazılarında görülen düzenli planı kendi şehirlerinde uygulamaya başladıklarını ifade etmektedir (Akt: Benzergil, 2006).

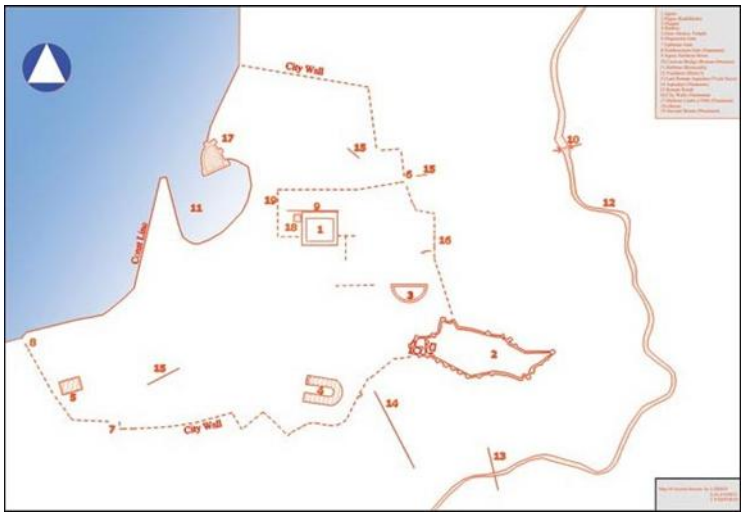
Gallion (1957), Yunan uygarlığı şehirlerinde özelikle de koloni şehirlerinde daha önceki devirlerde de karşımıza çıkmış olan fakat bu devirde filozof Hippodamus tarafından kuvvetle savunulan ızgara sistemi görüldüğünü belirtmektedir(Akt: Batkın, 1993).

Izgara plan düzeninde kurulmuş kentlerde yerleşim, dikey ve yatay sokaklarla ızgara tarzında bölünmüştür. Izgara plan sistemi ile oluşan sokak aralarında insula denen pek çok ada oluşmaktadır. Yapılar, kare veya dikdörtgen formda oluşan bu adalarda konumlanmıştır (Benzergil, 2006).

Şekil 1.5 Priene kenti yerleşim düzeni (),)
Kaynak:Akarca, 1972'den *aktaran* Benzergil, 2006

Cezar (1977), Helenistik dönemde önem kazanmış ve gelişme göstermiş olan Miletos ve Priene (Şekil 1.5) kentleri ızgara plan sisteminde gelişmiş kentlerden olduğu belirtmektedir (Akt: Benzergil, 2006). Bunun yanında Antikçağ'ın ünlü coğrafyacısı Strabon, on yedi kitaptan oluşan Geographika adlı eserinde Smyrna'yı şöyle anlatmaktadır: *Kentin caddelere ayrılışı özel bir şekilde düzenlenmiştir. Bunlar birbirlerine olabildiği kadar dik doğrular şeklindedir ve taşlarla döşenmiştir, alt ve üst katları bulunan geniş portikler vardır.* Strabon'un anlatımı kentin araziye uydurulmuş ızgara kent planına sahip olduğunu işaret etmektedir. Ancak ızgara planının kentin topografyasına göre parçalar halinde uygulandığı anlaşılmaktadır (Anonim, 2011b.).

Şekil 1.6 Smyrna kenti yerleşim düzeni (Anonim, 2011b)

Atina şehri ise geometrik, dik açılarla birbirini kesen sokaklardan oluşan bir şehir dokusu şeklinde inşa edilmemişti. Büyük bir kısmında korularla bükülen yollarla yumuşak bir doku içinde kurulmuştu. Akropol eteklerinde yollar ve sokaklar eğimlere, engebelere diğer yöresel verilere ve peyzaja tam anlamıyla uydurulmuştu. Başka bir deyişle şehir ileride organik adı verilecek bir düzen içindeydi (Özdeş, 1984).

Cezar (1977),Roma uygarlığında, mühendislik konularında başarılı olunan bu dönemde yol inşasında büyük ilerleme kaydedildiğini, yaya yollarının birbirlerini kuvvetli bir harçla tutan çakıl taşlarıyla kaplandığını ifade etmektedir. Sokaklar gibi şehirlerarası yollarda taşlarla kaplanmış, yollarda uzaklık veren ve yönlendiren levhalar kullanılmıştır. Romalılar yol yapımından önce arazi üzerinde incelemeler yapmışlar,malzeme olarak da toprak yerine taş, kum, çakıl ve harç kullanmışlardır (Akt: Benzergil, 2006).

Roma uygarlığı şehirlerinden Pompei'de taşıt ve yaya yolu ayrımı yapıldığı bilinmektedir. Bütün yollar taşla kaplanmış, bazı yaya geçitlerinde hem atlı arabaların geçişine imkân veren hem de yayaların yüksek olan kaldırımdan inmeden aynı seviyede geçmesini sağlayan atlama taşları yapılmıştır. Sokaklar üzerinde pek çok çeşme vardır (Resim 1.4)(Özdeş, 1984).

Resim 1.4 Pompei kentinden fotoğraflar

Mutlu (1996), Roma döneminde kentlerin, mimari açıdan bir sanat merkezi haline geldiğini ifade etmektedir. Bu dönem kent planları, Yunan kent planına göre çok daha ihtişamlıdırlar. Yunan kentlerinde önemli işlevleri barındıran Agora, yerini Forum'a bırakmıştır. Dini ve sivil yapıların toplandığı bu alan taşıdığı kamusal özelliğini korumuştur (Akt: Benzergil, 2006).

Roma şehirleri bazı Yunan Koloni şehirlerinde olduğu gibi (Priene, Knidos) genel olarak geometrik planlıdır. Birbirini dik kesen yolların ortaya koyduğu dikdörtgen ve daha ziyade kare şeklindeki odalardan oluşmuş bir plan şekli görülmektedir. Kuzey-Güney ve

Doğu-Batı yönünde iki ana cadde, ortada bir meydanda birleşmektedir. Roma yerleşmesinde en belirgin özellik "kentsel estetik" denilen, yerleşme içinde bazı yerlerde abideler, zafer takları ve perspektiflerin yaratmış olduğu bir bütünün varlığıdır. Roma mimarisinde esas hayranlık ve hayret uyandıran çalışmalar, sivil mimarideki eserlerdir (forum, bazilika, tiyatro, sirk, hamamlar, ev ve apartmanlar, suyolları ve kemerler, yollar, köprüler, çeşmeler..) (Aydoğdu Ünlü, 2007).

Tosun (1983), kentlerde bu dönemde oluştuğu sanılan kenarları sütunlu Decumonus ve Cardo denilen iki ana cadde bulunduğunu ifade etmektedir. Decumonus, kent içerisinde merkezi yol görevini üstlenmiştir. Bu yolu dik kesen ve az sayıda da olsa merkezi yol görevini üstlenmiş Cardo adı verilen yol ise; forum ya da resmi yapıların bulunduğu mahallelerle kesilmiştir. Bu durumda Roma kentlerinde ilk olarak ulaşım kademelenmesinden söz edilebilir (Akt: Benzergil, 2006).

Mısır uygarlığında sokakları oluşturan en büyük etken dini inanışlar olup, genel itibariyle ızgara plan ile oluşmuş kentlerden söz edebiliriz. Mezopotamya uygarlığında ise doğal eşik değerlerinin sokakların biçimlenişinde etkili olduğu görülmektedir. Anadolu uygarlıklarından olan Hitit kentinde ise sokaklar daha çok topografyaya uygun şekillenmiştir.

Yunan ve Roma uygarlıklarında bazı şehirlerde ızgara sistemi, bazı şehirlerde de organik şehir dokusu görülmektedir. Roma uygarlığı döneminde Yunan şehirlerinde görülen insana ve insan ölçeğine önem veren davranış kaybolmaya başlamıştır. Yunan şehirlerinde planlamanın esas elemanı ev iken Roma uygarlığı şehirlerinde planlamanın esas elemanı sokak olmuştur. Yapı adalar sokaklara tabi olarak belirlenmiştir (Batkın, 1993).

Tosun (1983)'e göre, her iki uygarlıkta da geçerli olan planlama şekli, ızgara plan tipi olmuştur. Romalılar da yeni kurulacak kentlerinde, hızlı bir gelişmenin ve düzenli bir yerleşimin sağlanması için ızgara planı kullanmışlardır. Caddelerini basit ve işlevsel tutmuşlar ancak ana caddelerini belirli bir mimari karaktere sahip olacak şekilde düzenlemişlerdir. Caddelere yüksek kaldırımlar yaparak yaya geçitlerini belirtmişlerdir (Akt: Benzergil, 2006).

Gallion (1957),ızgara sistemin eğimli ve dalgalı topografyaya sahip olan Yunan koloni şehirlerinde sadece basamaklardan oluşan merdivenli yollar olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Roma kentlerinde ızgara sistem genel itibariyle düz arazilerde uygulanmıştır (Akt: Batkın, 1993).

Akarca (1972), sokakların birbirini dik açıyla kesen yapısı, kentin topografyasına bağlı olarak farklı görsel etkiler oluşturduğunu ifade etmiştir. Kentlerin önceden planlanmasıyla oluşmuş bu sokak dokusu, uygulamada topografik durum dikkate alınmadan her türlü araziye

uygulanmıştır. Eğimsiz arazide, monoton bir etki oluştururken, eğimli arazide bu monoton etki kırılarak, kentlere anıtsal bir görünüm kazandırmıştır. Topografya, sokakların yapısal olarak da farklılaşmasını sağlamıştır. Eğimsiz arazide birbirine dik sokaklar arasında herhangi bir fark oluşmazken, eğimli arazide bir doğrultudaki sokak düzken, diğeri yokuş olmaktadır. Yokuş olan sokaklar çoğunlukla merdivenli sokaklara dönüşmüştür (Akt: Benzergil, 2006).

Bugün kentsel mekânın şekillenmesine yönelik olan adımlar ilk defa bu dönemde tam anlamıyla kullanılmaya başlanmıştır. Kent bu dönemde sürekli bir değişim içerisinde olmuştur. Roma uygarlığında sokak, kentsel mekânın bir parçası ve mimari eleman olarak yatayda da gelişmeler yaşamıştır. Bugünkü bilgilendirme levhalarının ve alt yapı elemanlarının kullanıldığı dönem olan Roma uygarlığının sokağı, kamusal mekân olarak değerlendirdiğini söyleyebiliriz.

Belirli bir plan doğrultusunda yapılan Yunan kentlerinde sokaklar yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Sokaklar birbiri ile ilintili ve ulaşımını sağladığı fonksiyonlarına göre genişliklere sahiptir.

1.1.3 Ortaçağ döneminde sokak

Bu bölümde daha çok Bizans kentinden bahsedilecektir.Cezar (1977), Roma döneminde yaşanan nüfus artışıyla kentlerin, akropol ve aşağı kentin yanında tepelerin eteklerine kadar yayıldığını, Bizans döneminde küçülüp ve Akropol'ün içine sığacak düzeye geldiğini belirtmektedir (Akt: Benzergil, 2006).

Gallion (1957), bu dönemde feodal sistem yani derebeyliğin toplumun yeni düzeni oluğunu ifade etmektedir.Halkın yaşamak için toprağa bağlanmış ve derebeylerinin idaresinde adeta köle durumuna geçtiğini, aynı hükümdarlığa bağlı büyük bir imparatorluk yerine birbirine rakip birçok derebeyliklerin ortaya çıkması kısa sürede bunlar arasında sürekli çatışmalara ve savaşlara yol açtığını, şehirlerde daha önce kısmen de olsa sağlanmış güvenliğin tamamen ortadan kalktığını ve her şehrin kendi başının çaresine bakmak zorunda kaldığını belirtmektedir. Yeni inşa edilen şehirler savunması kolay olan tepelere, arazi bakımından uygun olmayan yerlere kurulmaya başlanmıştır (Akt: Batkın, 1993).

Tanyeli (1987), bu dönem kentlerini kale kent ve çok parçalı kent olarak iki modele ayırmıştır. Kale kent modelinde, yerleşme alanını içeren kesim oldukça yoğun bir yapılaşma göstermektedir. Diğer modele göre daha örgütlü bir niteliğe sahip olan ticaret alanı, bazı kentlerde sur dışına taşabilmektedir. Tarımsal alan ve bu alanla birleşmiş seyrek bir yerleşim

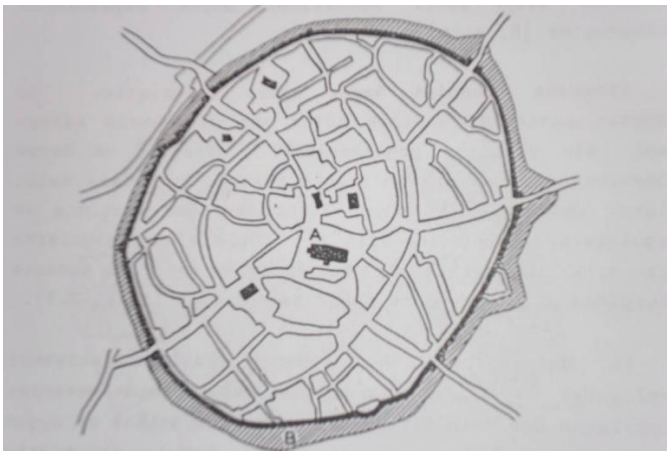
de yine sur dışında bulunmaktadır. Burada ortadaki kuruluş şebekesinden çevreye açılan bir sistem oluşturulmuştur (Akt: Benzergil, 2006).

Tanyeli (1987)'nin kurgulamış olduğu çok parçalı kent modelinde; yerleşim alanları köye benzer birbirinden kopuk nüveler şeklindedir. Birer kiliseye ve kendi küçük mezarlıklarına sahip bu kentlerde örgütlü bir ticaret alanı bulunmamaktadır. Bu kentler tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu alanlardır. Yerleşme alanlarında konutlar, köyleşme sürecinin yaşandığını destekler şekilde, en basit malzemelerden yapılmış kulübeler ya da Antik dönemden kalmış alıntılardan oluşturulmuştur. Serbest yol sistemi kısa-uzun sokaklar ve çıkmaz sokaklar mevcuttur (Benzergil, 2006).

Birik (1996)'e göre ortaçağın dar ve eğri sokakları, yapı adalarını tanımlamaktadır. Meydanlar kapalıdır ve kompozisyonun ölçülerine göre çizilmişlerdir, yapılanmanın devamlılığını sağlamak için arkadlarla çevrelenmiştir. Sokakların düzenlenmesinde güneş alma durumları önemlidir. Sokaklar son derece dardır (2,50 m. genişlikte). Yerleşme desenini oluşturan strüktür içinde serbest mekânlar ve meydanlar azdır. Bu açık alanlara genelde dini yapılar önünde ve etrafında rastlanmaktadır. Sokak ve meydan öğeleri yeteri kadar araştırılmamıştır. Ama birkaç dekorasyon öğesi (çeşme, ağaç grupları) dikkat çekmektedir (Akt: Ünlü, 2007).

Cezar (1977), Bizans döneminde, Helenistik ve Roma döneminde görülen Tiyatro, Agora ve Agora'nın işlevine sahip Roma dönemi eseri olan Forum'un ortadan kalktığının gözlemlendiğini ifade etmektedir. Bu dönemde Forum'un işlevini şehir merkezi ve bunun bir bölümündeki pazar ve ticaret alanı almıştır (Akt: Benzergil, 2006).

Ortaçağda şehirde insan ölçeği son derece önemlidir. Sokaklar, bina grupları bugün bile örnek oluşturabilecek görsel estetik değere sahiptir. Geçerli ulaşım şekli yürümek olduğu için sokaklarda organik dokunun getirdiği samimiyet hissedilmektedir. Sokak inşasında doğaya uygunluk ve sürekli değişen yol perspektifleri anlayışı aranmıştır (Batkın, 1993).

Şekil 1.7 Ortaçağ Dönemi'nin organik dokusu (Gallion 1957)

Cezar (1977), Bizans döneminde, Helenistik ve Roma döneminde kullanılan ızgara planın bulunmadığını belirtmektedir. Damascus (Şam) ve Miletos'un (Milet) ızgara biçimindeki sokakları, Bizans'ın erken devirlerinde yok olmuştur. 5. yüzyılın ikinci yarısında ise İstanbul'da özel şahısların caddeler üzerinde inşaat yapmasını engelleyen bir yapı nizamnamesi düzenlemiş fakat yine de ızgara plan uygulanamamıştır(Akt: Benzergil, 2006).

Yıldız (1996) ortaçağ şehirlerinde, kentsel dış mekânların ön plana çıktığı organik kent dokusu içinde binaların kentsel mekânı sınırlayan öğeler olarak süreklilik içinde konumlandıklarının görüldüğünü belirtmektedir. Bu süreklilik kentsel mekânlara kapalılık etkisini de kazandırmakta ve böylece yeterince tanımlanmış kentsel kamusal mekân oluşumu sağlanmaktadır (Akt: Aydoğdu Ünlü, 2007).

Ortaçağ döneminde sokak mekânı oturulan konut mekânının bir devamı olarak kabul edilmiş ve bu esasa bağlı olarak oturma işlevinin uzantısı şeklinde kullanıma elverişli mekân düzenleri kurulmuştur. Daha sonraki dönemlerde yine ortaçağda oturma ve çalışma işlevlerinin aynı mekânda birleşmesi sonucu sokak mekânı ev önünde çalışma mekânı olarak bir kullanım bulmuştur. Sokaklar işlev alanına bağlı kalarak biçim, boyut ve kesit kazanmıştır. 3,6 m.'den 8,69 m.'ye kadar genişliklere rastlanmıştır. Yol kaplaması genellikle topraktır. Sıkışmış moloz ve taş kaplama kullanılmıştır (Giritlioğlu, 1991).

Bu dönemde şehirler ilk defa rant kavramıyla karşı karşıya gelmiş bundan dolayı hukuki düzenlemeler getirilerek kentsel alanın şekillenmesi belirli kriterlere bağlanmıştır.

1.1.4 Rönesans ve Barok döneminde sokak

Rönesans, Gotik, Barok bir kentsel dönemden ziyade bir mimarlık, tasarım mekânı olarak sokağı, şekillendiren, zenginleştiren mimari akım olduğundan burada ele alınmıştır.

15. yüzyılda İtalya'da başlayan ve "Rönesans" olarak adlandırılan hareket Ortaçağ'a ve dönemin hâkim düşünce biçiminin bir uzantısı olan Gotik sanata bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. İnsanın kendi kaderini belirleyebileceği ve bu iradesini tanrısal düzenin bir parçası olarak ürünleriyle somutlaştırabileceği düşüncesi Rönesans'ın temel çıkış noktasıdır (Mesutoğlu, 2001).

Ortaçağ'ın sonlarında Antikite ve Klasik mimari üslubu yeniden önem kazanmış ve araştırılmıştır. Böylece Gotik mimarinin karmaşık tasarımlarına karşılık net biçimlerin, dengelenmiş oranların kullanıldığı klasik mimarinin güzellik arayışları ve estetik normları Rönesans'la birlikte yeniden gündeme gelmiştir (Şentürer, 1990).

Keskin (1975)'e göre, Ortaçağı takip eden Rönesans şehirleri yeni perspektifler getirmektedir. Rönesans devrinde barut ve top ateşinden korunmak amacıyla ideal kentlerin kurulması amaçlanmaktadır. Rönesans'ta sokak, şehrin organizasyonunu sağlamak amacıyla kullanılan bir araçtır. Sokak düzenini de etkileyen ideal şehir anlayışında estetik ve simetri çok önem kazanmaktadır. Sokaklar geniş ve diyagonal olup şehir merkezinde büyük meydanlarda buluştuğu ifade edilmektedir (Akt: Batkın, 1993).

Rönesans dönemini Barok devri izlemiştir. Bu dönemin getirdiği yenilik bütün ana arterlerin saraya yani yasa yapıcıya yönelmesidir. Rönesans ve Barok dönemlerinde sokak mekânlarının belirli kurallara bağlı olarak geometrik bir düzen içinde kurgusu yapılmış ve uygulamalar yönlendirilmiştir. Böylece bu dönemlerde açık ortak kullanım alanı olan sokaklar şehirsel tasarım ölçeğinde en üst düzeyde değer kazanmıştır.

Akdoğan (1972), Barok şehircilikte her şeyin bakışla ilgili olduğunu, mekânsal yanılsama, gölgelerin kromatizmi ve peyzaj bütünlüğü gibi ışığın ve kentsel peyzajın doğduğunu belirtmektedir. Böylece barok şehircilik, yol çizimleri ve tekniği ile de farklılaşmaktadır. Geniş, düz, iki tarafı muntazam ağaçlıklı, formel görünüşlü ve yıldız veya ışınsal şeklindeki yol düzenlemeleri şehir planlarının dokusuna eklenmektedir (Akt: Aydoğdu Ünlü, 2007).

Bu dönemlerde amaç sadece yapılara erişmeyi sağlayacak sokak düzeninin kurgusu değil, sokak mekânını sınırlayan öğelerin birbirlerine ve açık mekâna en uygun konumlarının belirlenmesi olarak kabul edilmiştir (Giritlioğlu, 1991).

1.1.5 Osmanlı kentinde sokak

Osmanlışehirleri çeşitli maddi ve kültürel sebepler ile diğer İslam şehirlerinden farklılaşan, ancak İslam-i temelde onlar ile bütünleşen özeliklere sahiptir. Osmanlı şehirleri, Kuzey Afrika, İran, Hindistan gibi büyük kültür çağlarının şehir ananelerinden farklılaşan özelikleri ile İslam kültürü ve insanlık tarihinin çok özel bir tecrübesi ve şehir sorununun çözümü için önemli bir yaklaşımlar bütünlüğüdür (Cansever, 2006).

İslam kenti kavramı günümüze kadar pek çok evre geçirmiştir. Genellikle çöl İslam'ıyla özdeşleştirilen bir kültürün tek örnek olarak kurulan ve dolambaçlı dar sokak, çıkmaz avlulu ev gibi dışsal özelliklerle tanımlanan bu kavram, İslam'ın coğrafi ve kültürel çeşitliliğini ortaya koyan daha derin araştırmalarda eleştirilere hedef olmuştur.

İslam kenti ile Batı kentini karşılaştırdığımızda aralarındaki karşıtlığın temelini Roma kenti ile İslam kenti arasındaki farklılık oluşturur. İslam kentlerinde Roma kentlerinin aksine kamu alanından çok fazla söz edilememekte, ayrıca belli bir sınır kavramı da bulunmamaktadır.

Osmanlı kentsel gelişim sürecinin ilk aşaması, yaklaşık 15. yüzyıl sonlarına kadar sürmüştür. 16. yüzyıla kadar olan dönem içerisinde, kentler yeni mahalleler eklenerek büyümüş, nüfus artışı ile birlikte kentlerde surların dışına taşmalar olmuştur (Aktüre, 1981 ve Tekeli, 1982).

16. yüzyılda kentlerde kale dışında bedesten tipinde yapılar yapılmaya başlanmış ve bedestenlerin çevresinde üretim, ticaret ve hizmet sektörlerinin oluşturduğu sokaklar yer almaya başlamıştır. Bu ticaret yerleşimleri yeni konut alanlarının oluşması için başlangıç olmuştur (Tekeli, 1982).

Bu süreçte İstanbul'un tipik gelişme düzeni mahallelerde meydana gelen küçük boyutlu, fakat sürekli değişmelerin sonucudur. İstanbul'un yaşamı yalnızca depremler ve yangınlardan etkilenmiştir. Her yangından sonra çabucak eskilerinin üstüne yeni ahşap yapılar inşa ediliyor, her defasında büyük olasılıkla biraz daha fazla sokağa taşılıyor ve giderek sokaklar düzensizleşiyordu (Kuban,1996).

17. ve 18. yüzyıllar kentler için durağan dönemlerin yaşandığı yüzyıllardır. Kentlerin yapılarında önemli bir değişme olmamış ancak iç kale boşalmıştır (Tekeli, 1982). 17. yüzyıl İstanbul'unda, Le Bruyn, atlı arabanın geçebileceği sokak olmadığını söylemektedir. Sokaklar yalnızca yayalar ve atlılar için düşünülmüştür. Ahşap evlerle dolambaçlı yollar, 20. yüzyıla

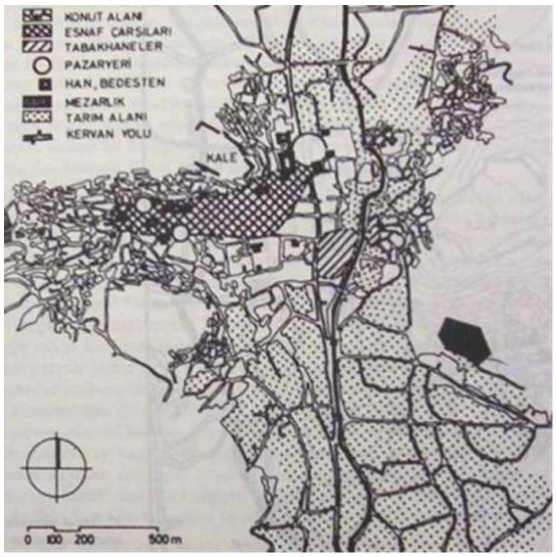
kadar kentsel görünümün değişmez öğeleri olarak kalmışlardır. Yolların düzensizliğinin önemli bir nedeni yukarıda da değinildiği gibi sık sık çıkan yangınlardır (Kuban, 1996).

Bu şehirlerin asli özelikleri 19. yüzyıl başına kadar zedelenmeden devam etmiş, 19. yüzyıl başından itibaren esas itibariyle İstanbul'da ve İstanbul'un etkisi ile de diğer şehirlerde batının gösterişçi ve merkeziyetçi yönetim felsefesi ve batıya hâkim olan Helenistik kültür kaynaklarının üstünlüğü inancı, Osmanlı-İslam kültür temellerinin adım adım terk ve tahrip edilmesine yol açmıştır (Cansever, 2006).

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa ülkeleriyle ilişkiler oldukça gelişmeye başlamış, başta kıyı ve liman kentlerimiz olmak üzere birçok kentte batılı tüccarlar yerleşmeye, koloniler kurmaya başlamıştır. Gelişen ticari ilişkiler yani hizmetlere, iş alanlarına, ulaşım ve haberleşmeye olan gereksinimleri artmıştır. Özellikle liman kentlerinde, tüccar gemileri için karantina ve konaklama tesisleri ile birlikte düzenli kent içi ulaşımı sağlamak başlıca sorun haline gelmiştir. Bunun içinde ilk belediyeler liman kentleri ve iş merkezlerinde kurulmuştur (Eryılmaz, 2002).

Cerasi (2001),kentsel dokuda hâkim alanları, konut işlevinin ve ekonomik işlevlerin karşılandığı alanlar olarak belirtmektedir (Şekil 1.10). İşlevsel olarak birbirinden ayrılmış bu alanlar kent içerisinde dokusal olarak da birbirinden ayrılmaktadır. Bu alanlara idari, hukuki, dini, sosyal işlevlerin gerçekleştiği alanları da eklemektedir. Kentsel alanın bu dönemde kendi içinde sektörlerin uzmanlaşması ile şekillendiğini söylemektedir (Akt: Benzergil, 2006). Osmanlı şehrinde dokuda özel bir yer tutan zanaat ve ticari işlerin yoğunlaştığı çarşı alanı, camiyi de içine alarak "kent merkezi" niteliği taşımaktadır. Konut işlevi ile ekonomik işlevlerin karşılandığı alanlarda ya tek yapı ölçeğinde ya da bir kompleks oluşturacak şekilde bir araya geldiği belirtilmektedir. Kentsel alanda henüz sanayi fonksiyonun etkisi olmadığı bu dönemde kent, daha insan ölçeğinde, fonksiyonlar ve yapılar arasında bütünlüğün olduğu bir etkileşim içerisindedir (Bayartan, 2005).

Osmanlı şehirlerinde şehirlerin kamusal ve ortak alanlarını oluşturan mekânlar, şehrin önemli işlevsel gruplarından birini teşkil etmektedir. Bunlar içinde camiler, şehrin sadece dini fonksiyonlarını yerine getiren bir mekân değil aynı zamanda da birer sosyal kurum durumundadır. Nitekim camilerin çevresinde hamamlar, imarethaneler, hastaneler de yer almaktaydı. Böylece ibadetin yanı sıra sosyal hayatın vazgeçilmez unsurları şehir mimarisiyle birleştirilmiş oluyordu. Bütün bu oluşumlar, şehrin kültürü olarak belirmektedir. Şehrin çeşitli yerlerinde bulunan bu mekânlar, "vakıf" sistemi sayesinde gerçekleştiriliyordu (Bayartan, 2005).

Şekil 1.8 Afyon kentinin 17/18. yüzyıl şehir kullanım alanı (Aktüre, 1981)

İslam toplum düzeninde evin ikincil konumu, geçici yaşamsalkalıcılığın olmaması ve kayıtların yetersizliği, kişinin dünyadaki evinin geçici olduğu kavramından kaynaklanmaktadır. Türk kültüründe İslami olduğu kadar, göçebelik kültürü eğilimleri de saptanmaktadır. Göçebeler için çadır her zaman taşınabilir, yaşamsal açıdan da yerine başka bir şey konulabilir bir öğe olmuştur. İslam'da konut, ebedi Cennet'in yanında önemsiz bir varlıktır. Bu düşünce büyük konut mimarisinin gelişimini engellememiş olsa da en azından Müslümanlar arasında konuta verilen ikincil statüyü yönlendirmiş ve konut kent yaşamının öncelikli konusu olma düzeyine erişememiştir. (Kuban,1996). Dolayısıyla Osmanlı kent strüktürünün oluşumunda, göçebe geleneklerinin önemli bir rolü vardır. Göçebeler, yalnız kırsal alanlara değil kentlere de yerleşmişlerdir. Kent çeperlerine arabaları ve hayvanlarıyla aşiretler şeklinde yerleşerek, kendi mimari birikimleri doğrultusunda kentleri geliştirmişlerdir (Kuban, 1995).

Aru (1998) ise, serbest ve organik bir dokuya sahip kentlerin temel biçimlerini "iç dokudan gelen geometrik olmayan formların yüzeye vurmasından ibaret" olduğu görüşündedir. İç dokunun burada yaşayanların gereksinimlerinden türediğini, sokak ve kent dokularının biçimlenmesinde, insanla doğanın birbirini etkilediklerini savunmaktadır. Özellikle iklim, doku oluşumunda önemli bir yer tutmaktadır (Benzergil, 2006).

Yapıların biçimlendirilişinde ve yönlendirilmesinde iklim, topografya ve insan ilişkileri en yüksek düzeyde tutulmuştur. Başarılı şehir dokusunun oluşum nedeni olarak kişilerin evlerini yaparken kendilerine yardım eden komşularının evlerine saygılı olmaları, onların görüş alanını kesmemeleri, güneşlenmesine engel olmamaları gösterilebilir. Sokaklar genellikle dar ve uzun gölgelidir. Ancak binalar birbirinin güneş almasını engellemez. Çıkmaz

sokaklar ve iç meydanlar sadece etrafındaki evlerin kullandığı, başkalarının gelip geçmediği mekânlardır (Denel, 1982).

Dar ve dolambaçlı sokak düzeninin oluşumu ile ilgili Gençel (2000)'in görüşü, çok büyük olan parsel parçalarının zamanla bölünerek, sokak düzenine etki etmesidir. Daha çok konut yapılarının yoğunlaştığı bölgelere ait olan bu özellik fetihlerin ilk yıllarında üst sınıfların geniş çevre alanlarını mülk edinmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu üst sınıflar zaman içerisinde bu alanları satarak, kendi yaptırdıkları bir dini yapının çevresinde yerleşmeyi desteklemişlerdir. Fakat bu satışlar hiçbir zaman geometrik bir parselasyon düzeninde yapılmamıştır. Satılan büyük arsa parçaları zaman içerisinde elden ele geçerek ufalanmıştır. Mülkiyetlerin elden ele geçmesiyle, irrasyonel şekilde bölünen parseller sokakların düzensiz oluşumunda bir etken oluşturmuştur (Benzergil, 2006).

Şekil 1.920. yüzyıl başında Bursa kent planı (Cerasi, 2001)

Şekil 1.10 Diyarbakır kentine ait sokak dokusu (Cezar, 1985)

Kuban (1995) bu durumu; *"resimsel yol strüktürleri"* olarak tanımlamaktadır. Avlunun görüntüsünü, yabancılardan saklama isteği ile oluşmuş yüksek bahçe duvarları, zemin katlara kiler, ambar, ahır gibi fonksiyonların yüklenmesiyle oluşan sağır duvarlar, içe

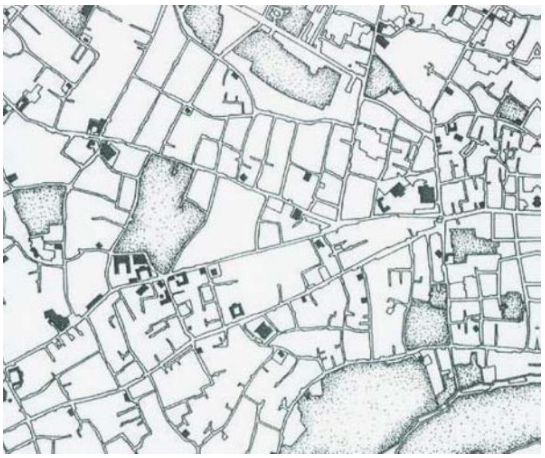
dönük yaşamın bir parçası olarak sokağın yapılarla ilişkisini azalttığını belirtmektedir. Zemin katların oluşturduğu tek düzelik, üst katların özenle işlenmiş pencereleriyle, arsanın şekilsizliğini düzeltmek için her yönde alt kattan taşan çıkmalarla, sokağın ortasına kadar uzanabilen çatılarla, sokağın eşsiz bir görünüme kavuşmasıyla kırıldığı ifade edilmektedir.

Yapı cephelerinde kullanılan kafes, kepenk vb. elemanlar, çıkmalara özel bir görünüm sağlayan konsol elemanlar, sokağın görünümünü zenginleştirmektedir. Sokağın görünümü açısından önemli bir olgu da, ağaçların sokak strüktürlerinde çok fazla yer almayışıdır. Ağaç, evlerin bahçelerinde, cami avlularında, çeşme meydanlarında görülmektedir (Kuban, 1995).

Şekil 1.11 Urfa kentine ait sokak dokusu (Cezar, 1985)

Mahallelerde, kent merkezine uzanan ana caddenin dışında, çok sayıda çıkmaz sokak bulunmaktaydı (Şekil 1.11). İslam kentlerinin de tipik özelliği olan bu olgu, büyük ölçüde, İslam'ın aile dokunulmazlığı ve mülkiyet kavramlarıyla da ilişkiliydi. Çıkmaz sokak aslında bir sokak değil, bir ya da birkaç eve hizmet eden bir geçitti ve bir mescidin ya da çeşmenin çevresi dışında planlanmış hiçbir ortak kent mekânı yoktu. Kentsel toplumun yaşamsal hücresi ve özü aileydi (Kuban, 1996).

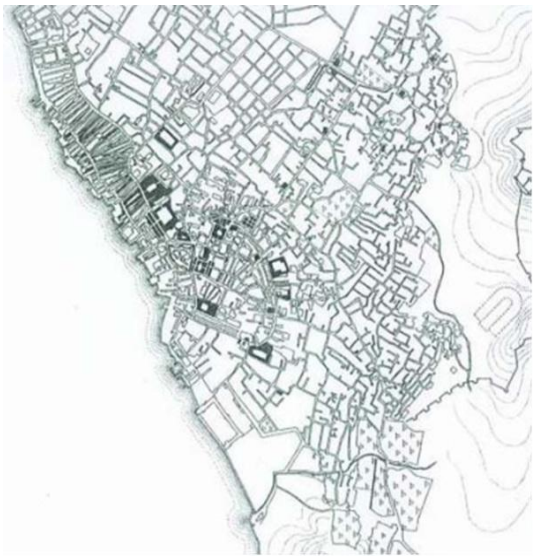

Şekil 1.12İstanbul'da yer alan bir konut mahallesinin sokak düzeninde, ada içlerinde ilerlemiş çıkmaz sokaklar görünmektedir (Cerasi, 2001)

Yerasimos (1999), Osmanlı kentinin organik tarzda gelişmiş olan sokak düzeninin, 19. yüzyılda Batılılaşma hareketlerinin bir aşaması olan Tanzimat reformları ile radikal bir değişime uğradığını belirtmektedir. Bu reformların, batının üstünlüğüne batının yaptığı reformlara yetişmek amacıyla ortaya çıkmış ve kentlerin görünümlerini doğrudan etkileyen pek çok yasayı da beraberinde getirdiği ifade edilmektedir (Akt: Benzergil, 2006).

Osmanlıların ilk imar mevzuatı 1848 tarihli Ebniye Nizamnamesi'dir. Bu nizamnamede kamulaştırma, yapılara ruhsat verme yöntemi, yol genişlikleri, yoldan cephe alacak yapıların yükseklikleri ve inşaatların kontrol edilmesine ilişkin kurallar belirlenmiştir. 1864'de Hocapaşa yangın yerinin düzenlenmesine ilişkin kurulan Islahat- Turuk Komisyonu'nun etkisi ile Ebniye Nizamnamesi'nin yerine 1864 tarihli Turuk Ebniye Nizamnamesi çıkarılmıştır.

Yerasimos (1999), Ebniye Nizamnameleri planlı yerleşimin yanında, var olan dokunun değişmesine neden olacak pek çok yasayı da kapsadığını belirtmektedir. Geniş cadde ve rıhtımların açılması, dar sokak ve çıkmazların kaldırılması, yapıların yapı adasının içlerine doğru çekilerek sokakların genişletilmesi, bu yasalardan bazılarıdır. Bu nizamname ile asgari yol genişliği 7.60 m. olarak belirlenmiş ancak bu genişlik, Yerasimos tarafından İstanbul'un en geniş caddesi olan Divanyolu'nun 6 metre genişliğinde olması göz önünde bulundurularak, ütopik bulunmaktadır(Akt: Benzergil, 2006).

Şekil 1.131840 yılında İzmir'de organik tarzda gelişmiş geleneksel dokunun yanında yer alan dama tahtası şeklindeki yeni doku görülebilmektedir (Cerasi, 2001)

Yasalar, bu dönemde yapılan yapıların plan kurgusu, yapı malzemeleri ve üslup anlayışında da önemli yenilikler ortaya çıkarmıştır (Binan, 1999). Bu kapsamda kâgir yapılaşma zorunluluğu getirilmiştir.

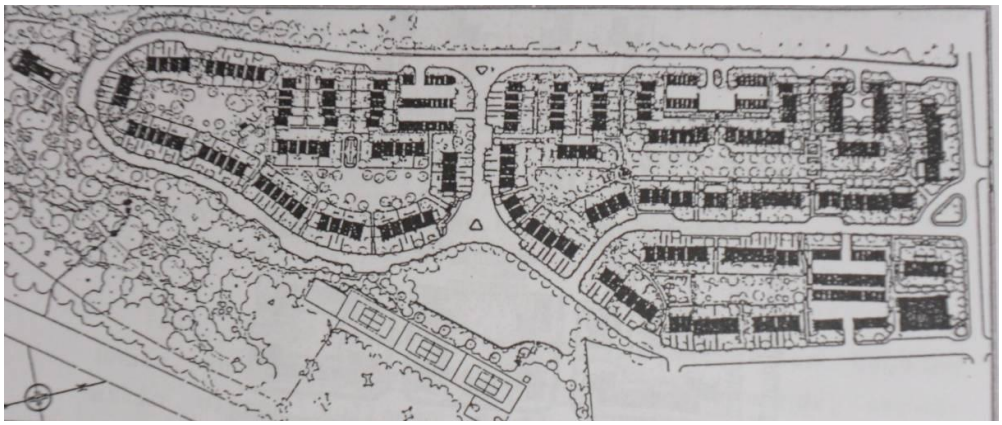
Tüm yasal düzenlemeler özgün Osmanlı yerleşme dokusu diyebileceğimiz sistemin bozularak bu dokuya uymayan rijit çizgilerin olduğu gridal sitemde yapılaşma başlamıştır. Bu süreçte Avrupa'daki Sanayi devriminin etkisi ile kentsel alan yeniden şekilleniyordu.

18. yüzyılda başlayan Sanayi Devrimi, emeğin verimliliğini olağanüstü artırıp, kitlesel üretime geçişe imkân veren, insanlık tarihinin en büyük dönüşümlerinden biri olmuştur. Sanayi devriminin düşünsel nedenlerini, sanayi devriminin 16. ve 17. yüzyıldaki dinsel, siyasal, bilimsel ve felsefi düşünceler hazırlamıştır.

Keskin (1975), sanayi devrimi ile toplumun geleneksel yapısı, üretim biçiminin tamamıyla değiştiği, fabrikaların üretimde yer almaya başladığını belirtmektedir. Böylece şehirlerde, saniyede çalışan nüfus oranı giderek artmaya başlamış, bu durum konut problemini yarattığını ifade etmektedir. Çalışanların ve hammaddenin düzenli olarak taşınması konusu, ulaşımda yeniliklere sebep olmaktadır. Bütün bu yeni taleplerin şehirlerin planlamasında etkili olmaya başladığı, sanayinin ucuz ve düzenli ulaşım sistemine gereksinimi olması ile ulaşımın bu dönemde bir arazi kullanım fonksiyonu olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir.Bu dönemde şehrin artan yoğunluğu ve bununla beraber fabrikaların gürültü, duman, atık maddeler şeklindeki olumsuz etkileri, şehirlere yaşanabilir yerler olma özeliklerini gittikçe kaybettirdiğini kaydetmektedir (Akt: Batkın, 1993).

Batkın (1993)'ın Keskin (1975)'ten aktardığına göre, sanayileşmenin ilk geliştiği şehir olan İngiltere'de özelikle Londra şehri için 1898 yılında Ebenezer Haward Londra'nın kötü şartlarına karşı, şehir dışında, doğayla iç içe, düşük yoğunluklu "bahçe şehirler" önerdiği belirtilmektedir. Bu şehirler ile Londra arasındaki ulaşımın demiryoluyla sağlandığı ifade edilmektedir.

"Bahçe Şehir" fikrinin ilk örneği olan Letchworten şehrini 1903 yılında Raymond Unwin planlamıştır. Unwin 1909 yılında "Uydu Şehir" önerisini ortaya sürerek desantralizasyonu savunmuştur. "Uydu Şehir" mevcut bir merkez etrafında yerleşen ve merkeze sürat yollarıyla bağlanan düşük yoğunluklu bir yerleşimdir. "Bahçe Şehir" , "Uydu Şehir" gibi yeni modellerin temelinde yatan ana faktör; sanayileşmenin şehre getirmiş olduğu aşırı yoğunluk, sağlıksız yapılanma koşulları, gürültü ve dumanın beraberinde getirdiği kötü çevre koşullarından kaçıştır. Yeni uygulamalarda ızgara sisteminin dışında yeni sokak modelleri oluşturulmuş, blokların yerleşimi bloklar arasında dâhili yeşil alanlar ve parklar oluşturulacak şekilde düşünülmeye başlanmıştır (Batkın, 1993).

Şekil 1.14ABD Pittsburg'da Chatham Village yerleşimi (Gallion, 1957)

1.1.6 Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi'nde Sokak mekânı

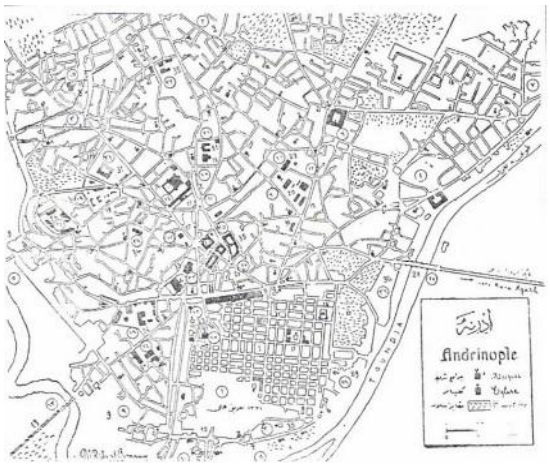
Kentleşme kavramına baktığımızda, her kentin nüfus ve alan olarak büyümekle kentleşme yaşadığını söyleyemeyiz. Kent içindeki ticari sınaî müesseselerin gelişmesi, yolların ve modern toplumların sosyal tabakalaşmasını aksettiren çeşitli konut mıntıkalarının belirli ilintiler düzeni içerisinde bir kent içi gerilimi ile gelişmesiyle dalga dalga kentleşme gerçekleşmiş olur. Modern kentlerin büyümesinde iki önemli faktör vardır: Göçen nüfus ve daha da önemlisi tarımsal olmayan işyerlerinin artması, ihtisaslaşması ve örgütlenmesi olarak sıralanabilir (Kıray, 2003).

Bu dönemde ilk olarak üretim ele alınmış, özel sektör yeterince gelişme gösterememiş bunun doğal sonucu olarak da devlet eliyle sanayileşme gerçekleşmeye başlamış ve kentlere yön vermeye başlamıştır.

Cumhuriyet tarihinde birbirinden kesinlikle ayrılması gereken iki dönem vardır. Bunlardan ilki, yeni bir devletin, Cumhuriyet'in kuruluş evresidir. Bu evre Ortadoğu'da, Doğu Avrupa'da ve Akdeniz bölgesinde yedi buçuk yüzyıldan fazla ayakta kalmış Türk politik varlığının kendine has bütün özelliklerini taşımaktadır. Her ne kadar sınırları Anadolu ile kısıtlanmış olsa da, imparatorluk mirası Türkiye Cumhuriyeti'nde de varlığını hissettirmektedir. İkinci dönem ise çok partili rejimi ve kapitalist görünümü ile II. Dünya Savaşı Türkiye'sidir. 1945'ten önce devletin bütün kaynakları Ankara ve Anadolu'ya akmıştı. Savaş öncesi ekonomisi, İstanbul'un yeniden inşa edilmesi için gerekli olan hiçbir yatırıma izin verilmemiştir (Kuban, 1996).

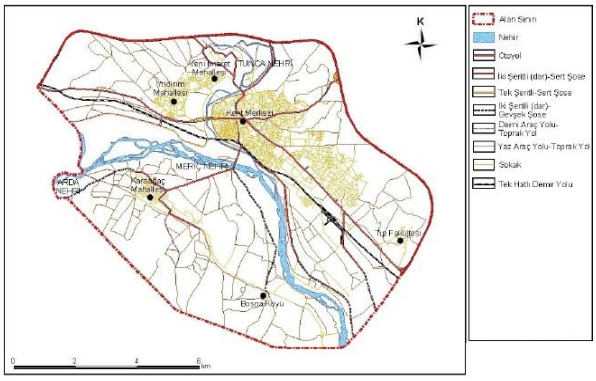
20. yüzyılda İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentlerde ve 21. yüzyılda ise bu üç kentin dışındaki yerleşmelerde üç farklı yasayış modeli; kent içinde köy yaşamı, kentin kendi dokusunu koruduğu ve hatta kentleşme ve metropolleşme adı altında geliştirdiği kent yaşamı ve uydu kentlerdir. Bu yaşayış modellerinin uygulamada yer bulması belirli bir süreçte gerçekleşmiştir. Bu nedenle çalışmamızda kentsel dokudaki değişmeleri belirli kırılma noktalarında gruplayarak değerlendirmek doğru olacaktır. Bu dönemler 1923–1950 yılları kentleşme hareketlerinin çok yoğun olmadığı fakat batılı anlamda planlama anlayışının hâkim olduğu dönem, 1950–1980 yılları gecekondunun fiziksel olarak kent mekânında yer almaya başladığı dönem ve 1980'den günümüze kadar olan ekonominin dışa açılımının ve özelleştirmelerin yapıldığı dönemler olmak üzere üç dönemde analiz edilecektir.

1923 – 1950 arası dönemde sokak mekânını;Sözen ve arkadaşları (1973) Batı örneklerinden esinlenilerek yapılan genel planlama çalışmalarının bu dönemde yoğunlaştığını ifade etmektedirler. Bu planlamalarda Avrupa'daki şehircilik esaslarını kabullenmek, Orta Avrupa'daki ülkelerin sosyal ve yöresel öğeleriyle saptanan tasarım verilerini, yurdumuzun çeşitli bölgelerindeki genel planlama çalışmalarına uydurarak kullanmak, kentlerimizde yerel dokuya uymayan, sosyal ve tarihi içerikten uzak çevreler oluşturmaktadır (Aydoğdu Ünlü, 2007)

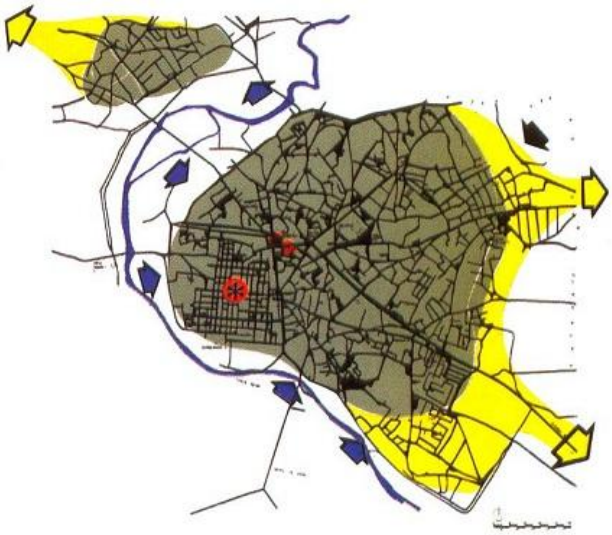

Şekil 1.15 Edirne'de tarihi sokak dokusunun yol açma çalışmalarından önceki durumu (Onur, 1990)

Dokuda sokakların tahrip olmasına neden olan bir örnek olarak Prof. Dr. Ernest Egli tarafından 1940 yılında üretilen Edirne imar planı yeni yol önererek, Kaleiçi dokusunu zedelemiştir. (Şekil 1.15 – 1.16) (Erşen, 2009)

Harita 1.1 Edirne'nin günümüzde tarihi dokunun ortasından geçen yollar (Büyükyeğen, 2008)

Şekil 1.16 Edirne'nin tarihi kent merkezi eşikler ve gelişmesi (Birlik, 2006)

Cuda'ya göre, Türkiye'deki daha eski şehircilik açışından genişleme planları çoğunlukla yabancı mühendislerce yapıldığını ve aynı temel forma sahip olduklarını ifade etmektedir. Çoğu kez bu planlamanın uygulanmasına başlanmış, ancak çoğunlukla arazi zorlukları veya mevcut yapılardan dolayı engel oluşan yerlerde bu tarz planlamanın sonlandığı belirtilmektedir. Uygulanabilirliği düz ve yapılaşmamış alanlar ile kısıtlı olduğu, her durumda kent genişlemesinin tarihi kent alanı ile organik bağı ve bölgeye uyumunun eksik kaldığı ifade edilmektedir (Akt: Avdan, 2009).

Bu dönemde modern toplumun bireylerinin içinde barınacağı konutun da modern olması, bireylerin geçmişe ve geleneksel konuta ait yaşam biçimleri ve alışkanlıklarından hızlı bir şekilde arınması gereklidir (Tanyeli, 1998). Şehir planlamasında geniş ağaçlıklı bulvarlar, yeşil alan ve meydan düzenlemeleri bu düşünce tarzının mekâna yönelik tasarımlarıdır. İstanbul'da ise Henry Prost'un hazırladığı imar planı doğrultusunda geometrik dokulu yollar, ağaçlandırılmış bulvarlar, bitişik düzen apartmanlar inşa edilmiştir (Batkın, 1993).

Erken Cumhuriyet döneminde kentleşme olgusunda eskiden kopma (şimdiye kadar olan birikimini hiçe sayma) çağdaş batıya benzeme çabası, tarihsel süreç içerisinde Türk toplumunun sosyal, kültürel etkileşim alanı ve mahremi olan sokak yapısının 20. yüzyılda kanunlarla başlayan tahribatının fiziksel olarak etkisinden çok toplumsal açıdan değişmenin de hissedildiği dönem olarak ortaya çıkmaktadır (Erşen, 2009).

Bu dönemde yeni cumhuriyetin bireylerine her alanda sunulan yeni biçim anlayışı, kentsel alanında biçimlenmesinde etkili olmuştur. Sosyolojik boyutun çok fazla dikkate alınmadığı bu dönemde geçmişten gelen kentsel kalıtların yıpranması veya yok olmasına neden olmuştur. Batı sadece biçim olarak kabul edilmiş konunun özü ve toplumun kültürel boyutlarda kabul edebilirliğinin iyi irdelenmediğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla devrimler asıl amacına tam anlamıyla ulaşamamıştır.

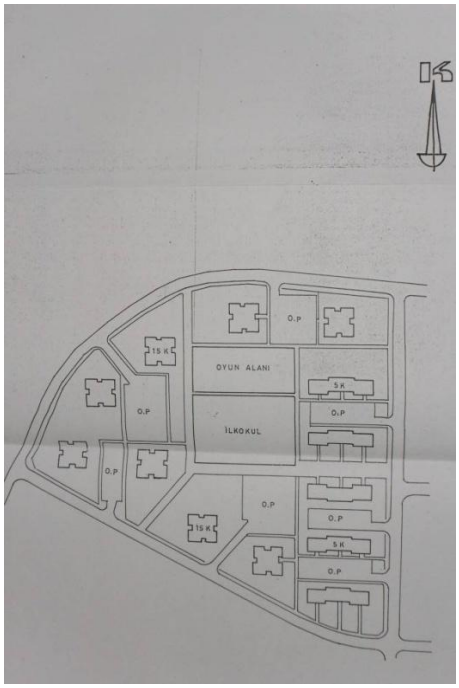
1950 – 1980 arası dönemde sokak mekânı;kapitalist ilişkilerin biçimlendirdiği bir şehir imajı oluşmuştur. Artık şehir toprağı üzerinde toplumun çeşitli kesimleri daha yüksek rant için yarışmaktadır. Geniş yollar, büyük binalar ile girişilen imar hareketleri, büyük hacimli yüksek katlı apartmanlar ile parsel düzenin kurumsallaşması bu döneme rastlar (Bilgen ve Özcan, 1989).

Hızlı kentleşmenin sonucu olarak bu dönemde gelişen, tarihsel ve kültürel değerlerin tahrip edilmesine neden olan yık-yap-sat süreçleri, kent içinde yoğunluk artışlarının yanında yeşil alan kaybına ve sosyal alt yapıların yetersiz kalışına neden olmuştur. 1964'te çıkarılan kat mülkiyeti kanunu da tarihi dokunun tahribatına neden olmuştur. 1970'li yıllarda yağ lekesi

gibi büyüyen kentler bu yıldan sonra “parçalar” eklenerek büyümüştür. Yine bu yıllarda kent yapılarında değişime neden olan bir etken olarak Türkiye’de otomobil üretimi başlamış ve özel araç sahipliğinde hızla artma yaşanmıştır (Tekeli, 1998).

Bu dönemde İstanbul’da yapılan kamulaştırmalar ile Millet Caddesi, Vatan Caddesi açılmıştır. Tophane-Dolmabahçe yolu genişletilmiş, Aksaray-Beyazıt arasındaki Ordu Caddesi genişletilmiş ve Beyazıt meydanının formu değiştirilmiştir. Sirkeci ile Florya arasında sahil yolu yapılmıştır.

Ülkemizdeki bu dönem iyi yönetilemediğinden gecekondular ortaya çıkmıştır. Ancak yapılmış iyi örnekler olarak dönemin yansımaları Levent Mahallesi ve Ataköy yerleşmeleridir.1954 yılında Kemal Ahmet ARU tarafından planlanan Levent Mahallesi ve 1958 yılında Ertuğrul MENTEŞE yönetimde bir grubun planladığı Ataköy yerleşimi de bu dönemin eserleri arasındadır (Sözen, 1984). Bu uygulamalar yapılırken mevcutta Bakırköy belediyesi Yunus Emre Kültür ve Sanat merkezi olarak kullanılan tarihi yapı dikkate alınmıştır. Fakat batıdaki Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan sokak olgusunun yok olduğu yeşil alanlar içerisinden insanların ve hava sirkülâsyonlarının sağlandığı akslar oluşturulmuştur.

Şekil 1.17İstanbul Ataköy 9-10. kısımdan bir ünite (Batkın, 1993)

Hızlı kentleşme sonucu kentler,kırsal kesimden iş için bekâr ya da ailesi ile birlikte gelen nüfusun ikamet mekânı olmuştur. Kırsaldan gelen ailelerin, hanede yaşayan kişi sayısının çok olması nedeniyle eklentiler ya da bölmeler yaparak tarihi dokuda bozulmalara neden olmuşlardır. Ayrıca maddi durumu yetersiz olan bu aileler tarihi yapıların bakım ve

onarımlarının yapılamaması ya da farklı ucuz malzemeler kullanarak yapıların tahrip olmasına neden olmuşlardır. Yapılan bu tahribatlar sonucunda cephedeki bozulmalar sebebiyle köhneleşmiş bir sokak görüntüsü ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde kentsel dönüşüm hareketleri parsel bazında yapılmıştır. Sadece anıtsal yapıları koruyan bir kanunun yürüklükte olmasa da diğer kültürel kaynaklarının envanteri çıkarılmadığından bu yapıların yıkılmasına neden olmuştur. Hizmetler sektörünün yoğun olarak bulunduğu merkeze yakın olan tarihi yerleşmeler de parsellerin emsal değerleri artırılmıştır.

Kuban (2000), 1970'lerden önceki doku değişim sürecini; "*İstanbul'da dâhil olmak üzere bütün tarihi kentlerde tarihi dokularını koruyan mahalleler, çoktan değişmeye ve tahrip olmaya başlamışlardır. Eski kentlerin dar ve eğri sokaklarında dahi ahşap evlerin parsellerine apartmanlar yapılmıştır. Her sokaktaki kâgir apartmanlar, ahşap evleri giderek tüketmiştir*." sözleri ile anlatmaktadır.

Sokak strüktürünün en yoğun bir şekilde tahrip edildiği dönemde meri hukuki metinlerinde çok dikkate alındığı söylenemez. Tarihsel bölgelere yeterli sosyal ve teknik donatı alanı sağlanmadan yoğunluk artışının getirildiği görülmektedir.

1980 ve sonrası dönemde sokak mekânı; dönemin kentsel gelişmeleri özellikle kentlerin hızla yayılmasına neden olmuştur. 1980 sonrasında çıkan toplu konut yasası ve toplu konut yapımları ile kent formlarının oluşma süreçleri değiştirilmiştir. Özel otomobil sahipliğinin artmasıyla gecekondu alanları aşılarak yeni alt kentler oluşmaya başlamıştır. Gecekondu alanlarında ise düşük kaliteli apartman yapıları yapılmaya başlanmıştır (Tekeli, 1998). Kentlerin mimarisinde, kara ve deniz yollarında, arazilerinde, kültürel etkinliklerinde, sermaye-sanat ilişkilerinde gözle görünür büyük atılımlar yapılmaya başlanmıştır. Bu da kentsel dönüşümün temellerinin 1980'lerin sonlarında atılmaya başlandığının göstergesi olmuştur (Erdönmez, 2007).

Keyder (1992), 1980'den beri yeni bir dünyada yaşadığımızı belirterek; ekonominin yönetiminin sermayeyi elinde bulundurana geçtiğini ifade etmektedir. Keyder (1992)'e göre, ekonominin kaderini sermayenin belirlemesine ve sermayenin de artık sınır tanımamasına küreselleşme denmektedir. Bundan önceki dönemde ulusal kalkınmacılığın önemli olması ve bu nedenle devletin ekonomiyi yönlendirmesi artık tarihe karışmıştır. Dolayısıyla 19.yüzyılda ekonomik konumlarıyla değerleri belirlenen kentler yerine artık bugün başka faktörleriyle gündemde olan kentler daha fazla önem arz etmektedir (Akt: Erdönmez, 2007).

1980 sonrası Türk kentlerinde planlama sorunları salt yeni göç edenlerin oluşturduğu yeni ve yoksul mahallelerden ibaret olarak düşünülmekteydi, ancak bu tarihten sonra merkezi iş alanlarının kentte yer değiştirmesi, yeni ve ekonomik sektörlerin ortaya çıkması, sağlanan rantın kent yönetimleri ve özel sektör içinde önemli yer almaya başlaması kent merkezlerinde bir hareketlilik yaratmıştır (Erşen, 2009).

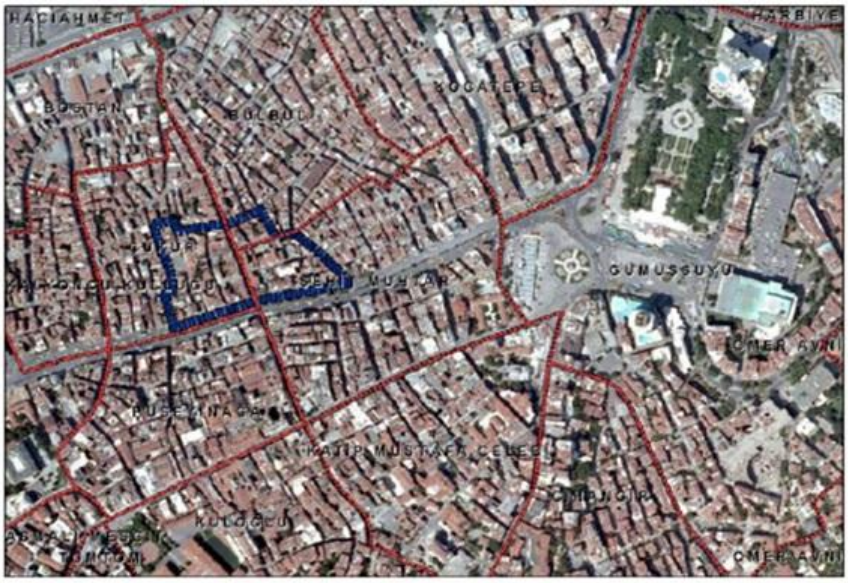
1979 ile 1983 yılları arasındaki dönemi kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda önceki plan döneminde saptanan kentleşme olgusu; *"Hızlı ve düzensiz"* kentleşme olgusu, geleneksel belediye örgütlerinin ve yerel finansman olanaklarının kentlerin artan gereksinmeleri karşısındaki yetersizliğinden doğan sorunları büyütmüştür. Kentlerin özellikle konut, toplu taşıt ve güvenlik sorunlarının çözümü devletin önemli ölçekte girişimine gerek gösteren boyutlara ulaşmıştır" şeklinde açıklanmaktadır (DPT, 2008).

1980'lerde İstanbul caddelerinin yeni çehresi iki yanlara dizili apartman ve büro yapılarıyla tanım kazanmaktadır. Eski dolambaçlı dar sokaklarda bina yükseklikleri beş kata kadar çıkmaktadır. Daha normal ve genişçe sokaklarda yapılar sekiz-on katlı olabilmektedir. Fakat bu yapıların iki-üç katı ahşap evlerin ya da 20. yüzyıl başlarında yapılan küçük apartmanların arsaları üstüne inşa edildiklerinden, kaçınılmaz olarak dar cephelere sahiptirler. Bu, cephe mimarisi açısından sevimsiz oranlar oluşturur. Çağdaş kentin büyümesinde biçimci kararlar, kesin bir spekülasyon göstergesi olarak egemen bir düşeyliği yansıtır. 19. yüzyılsonu ile 20. yüzyılbaşlarında yapılan zarif ve tasarlanmış cephelerin, modern apartman ya da bürolarla yan yana gelmeleri, 1960'ların hazımsız modernizmini bütün açıklığıyla gözler önüne sermektedir (Kuban,1996).

1950'lerde yaşanan büyük değişimlerin ardından tarihi sokaklar, bu dönem içerisinde özellikle büyük kentlerde, "kentsel çöküntü" bölgesi olarak tanımlanan alanların bileşenlerinden biri olmuştur. Sosyo-ekonomik özellikleri bakımından daha çok düşük gelirli ailelerin yaşadığı, fiziksel açıdan eskime ve köhneleşme boyutunu içeren tarihi dokular, 1980 sonrası yaşanan ve özellikle büyümenin ve çoğunlukla gelişmenin tanımlandığı kentsel gelişmeler içerisinde daha da bozulmuşlardır.

Bu dönemde İstanbul için en önemli gelişmelerden birisi Beyoğlu Tarlabaşı Bulvarının 1986 yılında açılmasıdır. 1955 yılında meydana gelen 6-7 Eylül olaylarından sonra, Azınlıklar, özellikle Rumlar ülkeyi ve bu bölgeyi terk etmeye başlamışlar ve bir takım gayrimenkullerini de satmışlardır. Buna karşın 1964'ten sonra ülkeyi terk edenler oldukça hızlı hareket etmek zorunda kaldıklarından, gayrimenkullerinin çoğunu satamamışlardır. 1960'lardan itibaren Tarlabaşı çevresi iç göç ve mülkiyet yapısındaki değişikliklere bağlı

olarak alt gelir gruplarının yerleştiği bir bölge haline gelmiştir. Çöküntü alanlarıyla önemli benzerlikler gösteren bu yerleşme düzeni içinde Anadolu'dan göçle gelen dar gelirliler, işsizler vb. Tarlabaşı'nın bir kısmı terk edilmiş düşük standartlı konutlarına kiracı ya da kimi zaman işgalci olarak yerleşmeye başlarken, yörenin çoğunlukla gayrimüslim olan eski sakinleri de artan bir hızla çevreyi terk etmeye başlamışlardır. Bakımsız kalan çevre ve genel bir fiziksel yıpranma ile birlikte bölgede yaşamaya başlayan, daha çok Beyoğlu'nun eğlence sektöründe istihdam edilen dar gelirli kişiler ile illegal yollarla geçinen işgalcilerle birlikte Tarlabaşı çevresi tam bir çöküntü alanına dönüşmüştür (Şekil 1.24)(Küçük, 2010).

Resim 1.5 Tarlabaşı 1. etap projesi çalışma adaları ve çevresi (Küçük, 2010)

Tarlabaşı bulvarının açılması sürecini Ekinci (1994); "büyük çoğunluğunu İstanbul'daki Levanten kültürünün en zengin sivil mimarlık örneklerinin oluşturduğu 167'si sivil mimarlık örneği olan bina yıkılarak, yasal bir imar planı bulunmadan kamulaştırma yerine baskı uygulayarak satın alma yöntemiyle gerçekleştirildi" şeklinde açıklamaktadır(Resim 1.5 - 1.6).

Resim 1.6 Tarlabaşı Bulvarı yol açma çalışmaları (1986) (Küçük, 2010)

Resim 1.7 Tarlabaşı Bulvarı bugünkü durumu (2008) (Küçük, 2010)

Yavuz (2003), koruma müdahalelerinin özellikle turizm odaklı olduğu bu dönemde, turizm kentsel alanların yeniden yapılanmasında önemli bir girdi olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Ancak kentsel turizm politikalarının temel amacı 1980'lerde arazi geliştirilmesi yoluyla özel sektörü kullanarak yatırımın gerçekleştirilmesiyken, 1990'larda kentsel yeniden üretimin ekonomik, çevresel, sosyal, kültürel, sembolik ve politik boyutları olan karmaşık bir kavram haline geldiğini belirtmektedir (Akt: Benzergil, 2006)

Bu dönemin kentsel koruma politikalarında yapılan çalışmaların kültür varlıklarının popüler kültürünün aracı olduğunu görüyoruz.

Günümüzde Kültür ve Turizm Bakanlığı ve birçok yerel yönetim, "*Sokak sağlıklaştırma projeleri kapsamında korunması gerekli sivil mimarlık örneği yapılar, avlu duvarı, müştemilat, çeşme v.b mimari elemanlar ile özgün sokak dokusu ve kentsel mobilyanın birlikte korunması, sağlıklaştırılarak yaşatılması ve çağdaş yaşama katılmasının sağlanmasının…"* şeklinde belirtilen hedef kapsamında tarihi sokaklar sosyal, ekonomik ve kültürel fonksiyonlar yüklenerek yeni değişim süreçleri içerisine girmektedirler (Anonim, 2011c). Dolayısıyla kentsel yaşamın bir parçası olan kentsel iletişim mekânı olan sokaklar yeniden eski işlevine kavuşacaktır.

Toplumlar kendi yaşayış biçimlerine göre farklı sokak tipleri ya da görüntüleri oluşturmuşlardır. Sokak oluşumunda toplumların ekonomik yapıları, dini inançları, iklim koşulları, topografya, mülkiyet yapısı, kentsel kimlik gibi değerler etken olmuştur.
Sanayileşmenin kentlere getirdiği yoğunluk ve kirletici etkiler "fonksiyonalizm" olarak adlandırılan yeni bir kentsel planlama anlayışı getirmiştir. Bu planlama anlayışı ile birlikte kentlerde, sokak mekânı etkinliğini yitirmiş, yerine yeşil alanlar ve yeşil akslardan, büyük ağaçlıklı yollardan cephe alan ada bazında yapılaşmış kentsel alanlar oluşturulmuştur. Tarihten gelen sokak mekânı ile çok farklı olan bu sistemde sosyal ve kültürel kaynaşmanın olmadığı gibi trafik güvenliği gibi problemlerde ortaya çıkmıştır.

Bu süreçte tarihte insanların kendi değerlerine ve birikimlerine göre oluşturduğu kentsel sistem terk edilmiştir. Ancak sanayileşme ile birlikte bir buhran içerisine giren kentlerde bu sistem kurtuluş olarak seçilmiştir. Kentte yaşayanların değerleri yorumlanmadan bütün kentlerde Raymand Unwin, Letchworten, Ebenezer Haward gibi teorisyenlerin öngörüleri aynen uygulama bulmuştur. Bu da yerleşmeler arasında aynılaşmaya yol açmıştır.

Günümüzde genel itibariyle tarihi mekânlarda geçerliliğini koruyan sokaklar, kentsel gelişim alanlarında da dikkate alınmalıdır. Tarihte olduğu gibi toplumların kendi değerleri esas alınarak oluşturulacak sokak mekânı ile sokağın sosyal iletişim mekânı görüntüsü kentler arasında farklılaşmanın oluşabilmesi için gerekli olan en önemli öğelerden bir tanesidir. Her şeyden önemlisi kentler eski gururuna tekrar kavuşturulmalıdır.

1.1.7 Fiziksel gelişim

1.1.7.1 Kentsel ulaşım olarak sokak

Kent içi yollar için, kent içinde yayaların motorlu taşıtların hareket ettiği, diğer yollardan farklı olarak, her türlü teknik altyapı (su elektrik, kanalizasyon, havagazı, telefon vb. gibi) tesislerin yerleştirilmesine yarayan arazi şeritlerine denilebilir. Yollar kentlerin iskeletini oluşturdukları gibi altyapı gereksinimi de karşılarlar.

Şehirsel fonksiyonların etkili bir şekilde işlemesi üzerinde ulaşım sistemlerinin hayati bir rolü vardır. Öte yandan, ulaşım talebi karşısında trafik akışının belirli standartlarda sağlanabilmesi için yapılan uygulamalar sonucunda, çoğu zaman şehirdeki sosyal yaşam ve özellikle şehir merkezindeki yaya çevresi olumsuz olarak etkilenmektedir (Yılmaz, 1992). Kentlerde yapılacak ulaşım uygulamalarında sosyal, ekonomik, kültürel, oluşacak olan fiziki çevre gibi konular değerlendirilerek uygulamalar yapılmalıdır. Kentsel altyapı sistemi ve kullanıcılarının özelikleri/istekleri bu süreçte önemlidir. Kentsel ulaşım sistemleri ilgili altyapının hizmet ettiği gruplar anlamında sınıflandırılmaktadır.

Kent içi ulaşım sınıflanması, taşıt ağırlıklı bir ulaşımdan, yaya ağırlıklı bir ulaşıma doğru yapılmaktadır. Kent içi yollar, aşağıda belirtildiği biçimde sınıflanmıştır.

Taşıt Ağırlıklı Yollar

Kentler arası Ulaşım Yolları

Kent içi Transit Yolları

Taşıt Yolları

Paylaşımlı Yolar (Yaya-Taşıt Birlikteli Yollar)

Yaya Ağırlıklı Yollar (Süher ve ark. 1992)

Bu bölümde çalışmada yapılacak tez için gerekli olan ulaşım bağlamındaki bilgilerdeğerlendirilecektir.

1.1.7.1.1 Taşıt ağırlıklı yollar

Karayolları Trafik Kanunu'nda Karayolunu; Trafik için, kamunun yararlanmasına açık olan arazi şeridi, köprüler ve alan olarak tanımlamıştır. Taşıt yolunu ise karayolunun genel olarak taşıt trafiğince kullanılan kısmı olarak tanımlamıştır. Biz bu çalışma kapsamında Transit trafiğe tahsis edilen yollardan ziyade kent içi insan ölçeğindeki yolları ele alacağız.

Çalışmanın amacı doğrultusunda şehirle ilgili trafik planlaması, şimdiye kadar olduğu gibi otomobillerin kullanımı ön planda tutulmamalı, trafiğe dâhil olan ve yolu kullanan bütün gruplar için, kamu şehir içi ve yakın çevresi ulaşım araçlarını kullanan yolcular için yayalar ve bisikletliler için yeterli ulaşım imkânlarını sağlamalıdır. Taşıt trafiği için ulaşım arzı gerektiği ölçüde minimuma indirilmeli, trafiğe dâhil olan bütün katılımcılar için mekânsal ve zamansal ayarlamalarıyla, trafiğe azaltılmış bölgeler oluşturulacak şekilde, genel ulaşım planlaması yapılmalıdır (Çelikhan, 1992).

Kent içi açık mekânların önemli bir kısmını oluşturan yolların açık hacim olarak artsalar da, yaşamsal mekân değerlerini yitirdikleri; bu nedenle de kentsel açık mekân kategorisine alınamaz duruma geldikleri gözlenmektedir. Kent içi motorlu trafiğin hızla çoğalmasıyla yoların sayısı ve genişliği arttırılmış; salt konut alanları içinde kalan dar ve yeşil yollar bile yüklenerek karakter değişikliğine uğramıştır (Evyapan, 1980).

Kent içi taşıt yolları yaya güvenliğinin ve ulaşılabilirliğinin ön planda olduğu mekânlar olarak tasarlanmalıdır. Değişen kentsel arazi kullanım ihtiyaçları doğrultusunda kentsel mekânda yer bulan taşıt yollarının peyzaj elemanlarının kullanımı ile sağlıklı yaşamda dikkate alınmalıdır.

1.1.7.1.2 Paylaşımlı yollar (Taşıt - yaya birlikteli yollar)

Yol mekânının sosyal kullanılırlığının iyileştirilmesi üzerine kamu önlemleri, şehir yenilemenin kamusal önlemlerinin bir başka tarafıdır. Trafiğin azaltılması, şehirsel konut şartlarının iyileştirilmesini hedefleyen bütün önlemlerin ön şartı olarak görülebilir (Çelikhan, 1992).

Brambilla and Longo (1977), kent içinde toplu taşıma araçlarından başka özel araçların da kullanımına açık olan yollar olduğunu belirtmektedir. Bu tip yollarda kullanım önceliği, yayadan taşıta doğru sıralamaktadır. Yaya öncelikli yollar ile benzerlik göstermekle birlikte, özel araç trafiği için tamamen kapatılmamış, hız sınırlaması, kullanım saatleri sınırlandırılması gibi sınırlamalar getirilmiştir şeklinde ifade etmektedir (Akt: Döllük, 2005).

1.1.7.1.3 Yaya ağırlıklı yollar

Karayolları Trafik KanunundaYaya yolu (yaya kaldırımı); Karayolunun, taşıt yolu kenarı ile gerçek veya tüzelkişilere ait mülkler arasında kalan ve yalnız yayaların kullanımına ayrılmış olan kısım olarak tanımlanmıştır.

Kent içinde halkın toplu kullanımına sunulacak alanların sağlanmasında büyük güçlükler bulunmaktadır. Yayalaştırma, kent merkezlerinde ticaret etkinliklerinin ön plana çıktığı alanlar haline dönüşmekte, ticari aktivitelerde işlevsel değişikliğe giderek daha pahalı malları satar hale gelmekte, yayalaştırma hareketinde ticaret birincil konu olarak ele alınmakta, sokak yaşamı ve kültürü ile bu alana kolay ulaşım kaliteleri göz ardı edilmektedir. Konut bölgelerinde ise, eksik olan sosyal altyapı bölgelerinde çocuk oyun yeri ve dinlenme alanı kazanılmaya çalışılmaktadır.

Yaya ağırlıklı yollar dört grupta sınıflandırılmıştır.

Rubenstein (1992)'ye göre, yayalaştırılmış yollar; yolların kent planlaması içinde yeniden tasarlanması gerektiğinde; "yayalaştırmanın" en güçlü ve etkili bir politika olduğu görülmektedir. Özellikle kent merkezlerinin yeniden canlandırılması yönünde kullanılan önemli bir araç olmaktadır. Bu tür sokaklar aynı zamanda lineer bir meydan şeklinde kullanılmaktadır. Yaya sokaklarının sürekli canlı kalabilmesi için yakın çevredeki odak noktalarıyla bağlantının iyi sağlanması gerektiğini belirtmektedir (Akt: Döllük, 2005).

Yaşanabilir Yollar; yaşanılabilirlik ve toplumsal birliktelik ana konuları üzerinde gelişmektedir. Kentteki sosyal yaşamın ve soysal ilişkilerin öneminin vurgulanmasıyla özellikle konut alanları içindeki yollarda, çoğunlukla trafiğin yavaşlatılması veya trafikten arındırılması ile ortaya çıkmıştır. Bu tip yollar sosyal etkinliklerle işlev kazanmaktadır.

Özelleştirilmiş Yollar; daha güvenli ve daha kolay olarak kontrol edilebilmesi (üzerinde yer alan aktiviteler ve kullanıcıları bakımından) açısından içe dönük pasajlar ve atriumlar şeklindeki yeni düzenlemeler son yıllarda ortaya çıkan yaya hareketlerine öncelik veren düzenlemeler olmuştur.

Demokratik Yollar; farklı bir görüş açısıyla, kentsel yaşamda çağdaş bir anlayışın yansıması olarak görülmelidir. Bu yolların sosyal adaleti, ekolojik canlılığı, ekonomik sağlıklılığı yansıtacak şekilde yayalar için yaşanabilir alanlar olarak düzenlenmesi ve böylece kullanıcıların uyumunu, değişimini sağlayarak, fırsat ve yarışma olanakları sunmaya yardımcı olması yönüyle özellikle, ülkemizde "kentlileşme" politikası için uygun bir araç olacağı hususu ihmal edilmemelidir. Demokratik yolların genelde yaya yollarından farkı her kuşaktan

bireylere olduğu kadar yaya, bisiklet sürücüsü, taşıt sürücüsü ve taşıt içindekilere bir alan düzenlemesi içinde aynı kullanma hakkını demokratik bir biçimde sağlamaktadır.

Yayalaştırma ile kırdan kente göç eden bireyler yayalaştırılmış alanlarda bir eğitim süreci içerisine girecek, kent olayları ile tanışma olanağını bulacak, kentli olmaya hazırlanacak, kente özgü değişik bir yaşam biçimi, değişik davranış kalıpları içerisine girecek, özetle kentli olma bilincine erişecektir. (Süher ve ark. 1992).

Krause ve ark. (1997) tarafından Hamburg şehri üzerine yapılan araştırmalar bütün çocukların ¾'ünün sokak mekânında, buna karşılık ¼'ünden azının da oyun alanlarında eğlendiğini ortaya çıkarmıştır.

Yol mekânının aktif bölgeleri: Bina giriş kısmı; yaya yolu iç avlu (eğer mevcutsa), bloklar arası boş alanlar, yapı boşluk alanları, taşıt yolu alanıdır (Çelikhan, 1992).

Yayalaştırmanın başarısında erişilebilirliğin payı yüksektir. Bu büyük ölçüde herhangi bir biçimde toplu taşıma araçları ve yakında düzenlenecek otopark alanları ile çözümlenmelidir (Süher ve ark., 1992).

Şehirlerin özgün şartları içinde yaya ve taşıt dengesinin sağlanması yönünde ulaşım, planlama ve şehirsel tasarım açısından geniş kapsamlı yaklaşımlarla ele alınmalıdır. Cadde ve sokakların ulaşım fonksiyonları yanında, çeşitli aktivitelerin ve insanlar arasındaki iletişimlerin yaşandığı şehirsel mekânlar olarak sosyal fonksiyonları yanında, çeşitli aktivitelerin ve insanlar arasındaki iletişimlerin yaşandığı şehirsel mekânlar olarak sosyal fonksiyonlarının korunması için yaya çevresinin geliştirilmesi önemlidir. Şehirsel mekânın canlılığı doğrudan doğruya ulaşılabilirliğine bağlıdır (Yılmaz, 1992).

Şener ve Yıldız (1998)'ın, Lozano'dan aktardığına göre ulaştıkları veriler doğrultusunda kentsel hiyerarşilerin ayırt edilebilir ve birbirinden farklı düzlemlerin ya da alt sistemlerin üst üste düşmesiyle oluşmuş mekânsal sistemler olduğu belirtilmektedir. Örneğin kentsel hiyerarşiler fiziksel anlamda, cadde/sokak, meydan, yapı adası, kentsel blok, avlu gibi kentsel tipolojileri ortaya koymakta, sosyal anlamda ise sınıflar, gruplar, aile strüktürleri gibi birimleri tanımlamaktadır. Kentsel çevredeki yaya akışı ve sirkülâsyonunun o çevredeki yeni binaya/tasarıma ulaşımı, binanın konumlanışını hatta binanın iç mekânlardaki sirkülâsyonu etkilemesi bu duruma örnek olarak verilmektedir.

Aslanboğa (1986), yaya alanları kentte yaşayan insanları, boş zamanlarını etkili bir şekilde geçirebilmeleri için aynı zamanda bir çok rekreasyon olanağı sunduğunu ifade etmektedir. Yaya alanları bu özeliklerinden ötürü özel bir düzenlemeyi gerektirdiği belirtilmektedir. Mekân olarak güven verici, çekici, davet edici olması gerektiği, alanların

çekiciliği, ağaçlar, havuzlar, su oyunları, oturma elemanları ve plastik elemanların estetik ve işlevsel bir düzen içerisinde yerleştirilmeleriyle sağlanacağı kaydedilmektedir (Akt: Döllük, 2005).

Tüm bu kriterler doğrultusunda sokak mekânı günümüzde tekrar ele alınarak değerlendirilmelidir. Bu kapsamda imar planları yapımı süreci geniş kapsamlı "katılımcı" bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

1.1.7.2 Kentsel mekân elemanı olarak sokak

Aristotle'a göre mekân, tüm yön ve özellikleri içeren yerlerden oluşan dinamik bir alandır. 17. yüzyıla gelindiğinde ise mekân teorisyenleri mekânı, Aristotle'in tanımından çok, mekânı sınırsız ve homojen olarak tanıtan Euclid geometrisine dayandırmışlardır. Bu teorilerde 19. yüzyıl non-Euclid teorilerinin, mekânı, fiziksel boyutlarda sınırlanan alan ve daha sonra hacim olarak tanımlamalarıyla sona ermiştir.

Amerikan Heritagesözlüğüne göre mekân, günlük hayatın üç boyutlu hacminde geometrik koşulları sağlayan eleman veya noktalar zinciri arasında kalan alan olarak tanımlanır (Pardorokes, 1992).

Relph (1987), insanın her an içinde yaşadığı, etkinliklerini yaptığı, çevresiyle de her an yenilenen, biçimlenen mekân olarak yorumlamaktadır(Akt: Pardorokes, 1992).

Krier (1991), kentsel mekânların iki elemandan oluştuğunu vurgulamaktadır. Meydanlar ve cadde/sokaklar altında toplamaktadır (Akt: Pardorokes, 1992).

Bu çalışmada sokak mekânı ile ilgilendiğimiz için mekânın somut tanımları içerisinde sokağı da içeren tanımları burada değerlendireceğiz.

Kentsel mekânı, Ashiarakentlerde yerleşim birimleri arasında kalan tüm alanlar diye tanımlamakta ve bu alanları "çatısız mimari" olarak adlandırmaktadır (Pardorokes, 1992).

Trancik (1986), kentsel mekânı, sert ve yumuşak mekânlar adı altında iki ayrı grupta toplanmaktadır. Sert mekânlar duvarlarla sınırlandırılmış ve sosyal etkinliklerin ana toplanma alanları olduğunu ifade etmektedir. Yumuşak mekânlar ise; şehrin içinde veya dışında yer alan, sınırları daha belirsiz, doğal çevrenin egemen olduğu alanlardan oluşur ki; bunlar parklar, bahçeler, yeşil alanlar şeklinde olduğunu belirtmektedir (Akt: Pardorokes, 1992).

Bir sokak üzerinde bulunan fonksiyonları dikkate aldığımızda hem sert mekânları hem de yumuşak mekânları içermektedir. Ancak sokak belirli çizgi veya doğrultu içinde barındırdığı fonksiyonlardan ayrılarak sert mekân olarak değerlendirilebilir. İçerisinde oluşan

üç boyut ile birlikte sınırlamış, olan varoluşların devamındaki varoluşlar ile açık alanları da sert bir mekân haline dönüştürmektedir.

Kentsel alanda mekân kamusal ve özel mekân olarak ayrılmaktadır. Kamusal alan daha çok kamunun tasarrufu altındaki alanlar iken, özel alanlar kişilerin özeli ya da başka bir deyişle mahremi olan alanlardır.

1.1.7.2.1 Kamusal alan

Kamusal mekân özel ilişkilerinin oluşturduğu hiyerarşik yapıdır. Herkese ait olmayıp, özel olarak kimseye ait olmayan, her çeşit sosyal ve ekonomik amaç için pek çok insanın bir araya geldiği ve dolayısıyla aslında kente kent insanına ait olan kamusal mekânlar;

- Bir bütün olarak topluma ait olma,
- Ortak kullanıma açık olma gibi iki belirgin özelliğe sahiptirler (Dattner, 1994).

Kamusal mekân olmadığı zaman özel mekânların da varlığının tehlike sinyalleri vermesi nedeniyle iki karşıt kutup arasındaki ilişkilerin kamusaldan özele geçişi sağlayan mekanizmalarla etkin bir şekilde sağlanması gerekmektedir (Şener ve Yıldız, 1998).

Çevrelediği mekâna hâkim olma, onu kontrolü altında tutabilme gücü nedeniyle mimarlık kamusal alanı çeşitli şekillerde destekleyebilme potansiyeline sahiptir (Şener ve Yıldız, 1998).

Kamusal alanlardaki fakirleşme ve özel alanların çoğalması özelikle, kentsel mekânlarda kontrollü kullanım alanlarının yer alması kentsel tasarımda yeni kullanımları gündeme getirmiştir. Bu alanlarda üretim, tüketim, sosyal ilişkilerin sınırlandığı, belli sosyal tabakaların ihtiyaçlarına yanıt veren güvenlik kontrollü, özel kamusal mekânların kentsel ticari alanları ve merkezdeki ana caddenin yerini ve işlevini aldığı görülmektedir (Eryoldaş, 2003).

Kentler, kamusal mekânlara ihtiyaç duyarlar. Sosyal iletişimin yer alacağı, etkileşimin gerçekleşeceği alanlar isterler. Kentsel kamusal alan planlarken ya da tasarlarken, profesyoneller daha çok aktivite için plan ve tasarı yapmaktadır. Kentsel kamusal alan, sosyal, kültürel ve ticari aktivitelerin gerçekleştiği mekânlar sistemi olarak algılanmalıdır. Bunun için, bar, kafe, restoran ve zemin kat kullanımları arttırılarak özellikle yaya akışı ve hareketlilik oluşturulmaktadır. Yeni kamusal alanlar tasarlanırken, bunun daha aktif bir sosyal hayat oluşturacağı kesindir. İnsanlar kentin oluşturduğu fırsatları değerlendirerek kendileri için bir çekim alanı oluştururlar. İnsanların birbirleriyle olan iletişimi, yeni insanlar tanıma

çekim noktalarından birkaçıdır. Bu noktada, kamusal mekânlar insanların özel yaşamında da önemli bir rol oynamaktadırlar.

Sonuç olarak, kamusal alanların kentlerin hayatında kültürel ve simgesel önemi vardır. Mekânların hepsi bir anıyı simgelemektedir (Çimen, 2007).

1.1.7.3 Kentsel peyzaj alanı olarak sokak

Marcus ve Francis (1990)mekândaki Peyzaj öğeleri, mekâna canlılık vermektedirler ve aynı zamanda çevre ve yaşam kalitesinin oluşmasında etkili olduğunu, mekânın çevresel açıdan zengin algılanmasında ve uyumun sağlamasında rol oynadığını belirtmektedir. Bu elemanlar, mekânları algılamada önemli etkiye sahip oldukları için, görsel bir yaratıcılık içinde ele alınması, mekân bütünü içinde ölçek, biçim, renk, malzeme ve stil açısından uyum sağlanması gerektiği ifade edilmektedir. Tasarım elemanları, işlevsel açıdan olduğu kadar, görsel açıdan da önem taşımaktadır. Yoğun olarak kullanılan kentsel meydanlar, sınırları tanımlanmış, odaksal öğelerin bulunduğu ve kent mobilyalarının yer aldığı mekânlar olduğu kaydedilmektedir(Akt: Kılıç, 2001).

Eckbo (1969), peyzajın bütünlüğün tamamlayıcısı olduğunu belirtmektedir. Bitkiler, insan ve mimari sertlik arasında vazgeçilmez bir tampon rolü üstlenmektedir. Sert ve karmaşık biçimleri yumuşatarak ölçülü bir peyzaj oluşturmaya yardım etmektedir(Akt: Kılıç, 2001).

Sokakta kullanılacak peyzaj öğeleri, bitkisel elemanlar, yer döşeme, aydınlatma, reklam ve levha ve bazen de su(havuz veya çeşme) olabilir. Bu elemanların, yer seçimi, üç boyutta mekâna uyumu (fiziksel görünümü ya da görsel ilişki), malzeme seçimi gibi kentsel tasarım sürecindeki bileşenleri, yine kentsel tasarım ilkeleri bağlamında değerlendirilmelidir.

1.1.7.4 Sosyal donatı alanı olarak sokak

Sosyal yaşantı bağlamında değişen toplumun sosyal durumu kentsel mekânların karakterini etkilemektedir. Gehl (1987),sosyal yapıyı, görsel ve fonksiyonel olarak tanımlamaktadır. Görsel olarak sosyal yapı, meydan ve sokak grupları etrafında bulunan yerleşmelerle fiziksel biçimde tanımlamış olupfonksiyonel olarak ise, hiyerarşik olarak çeşitli düzeylerde oluşan iç ve dış mekânların kurulmasıyla desteklendiği belirtilmektedir (Akt: Kılıç, 2001).

Kent mobilyaları ile kentsel mekânlarda değişik boyutlarda sosyalleşme oluşturulmaktadır. Bu elmanlar kentsel mekâna ait sosyal yaşantının göstergesi olan somut ürünlerdir. Bunlar bireyler mekân hissini kuvvetlendiren elemanlardır. İnsanlar mekânlara diğer insanları görmek veya buluşmak için gelirler. Oturma elemanlarını kentsel mekâna yerleştirirken nasıl bir sosyalleşme düzeyi istiyorsak bunu sağlayabiliriz. Ayrıca bu elemanların alansal kuvvetleri sayesinde mekânlar, çok farklı bir kimlik kazanabilirler (Yaylalı, 1998).

Dolayısıyla sokak mekânı bugünkü kullanımının ötesinde sadece teknik altyapıya ilişkin bir donatı alanı olmayıp sosyal donatı ilişkin işlevlerin de gerçekleştiği bir donatı paylaşımlı veya çok işlevli bir kentsel alandır.

1.1.7.5 Yapısal çevre

Çıracı ve arkadaşları (1991), davranışların mekânı biçimlendirirken, fiziksel çevrenin de kişinin davranışını biçimlendirdiğini ifade etmektedirler. Niteliğine bağlı olarak kentsel mekân, yaşamı zenginleştirici, kentsel alanlarda katılımı uyarıcı, ya da kentliyi sınırlayıcı ve yaşamı fakirleştirici bir rol oynamaktadır(Akt: Kılıç, 2001). İnşaat sektörü, enerji kaynaklarının başlıca kullanıcısı olup, yaratılan strüktür ve binalar, ekonomik gelişimi desteklemekte ve yaşamın kalitesine doğru katkıda bulunmaktadır. Bir binanın ömrü yaklaşık elli yıl olduğu için, bugün verilen kararlar bir sonraki yüzyılın içine kadar, sınırlı olabilen enerjinin, toprağın, hammaddelerin ve çevrenin üzerinde derin bir etkiye sahip olmaktadır (Gerede, 2003).

Binaların mimari özellikleri

Her mimarlık yapıtı, bir iç mekâna sahiptir ve tek başına ya da başka yapılarla birlikte bir dış mekânın oluşmasına katkıda bulunur. Bu nedenle mimarlık, bir mekân yaratma sanatı olarak da kabul edilebilir. Ancak bu mekân yaratma etkinliği her dönemde farklı sonuçlar vermiştir. Bu farklı mimari ürünlerin sebebi, her dönemin kendine ait kültür, yaşayış tarzı, iklim özellikleri, teknolojik gelişim, ekonomik ilişkiler ve toplumsal baskı mekanizmalarına sahip olmasıdır (Baştürk, 2000). İnşa edilmiş çevrenin esas olarak ölçeğe bağlı iki temel kavramı olana “kent” ve “bina” arasındaki ilişkilerin yorumu tasarımcılar için en önemli sorunlardan birisi olmuştur. Kentin mekânsal ve biçimsel ortamı, kentsel bütünü oluşturan parçaların kendi niteliklerine bağlı olduğu kadar, bu parçalar arasındaki düzenleme ilkelerine

de bağlı olarak gelişmektedir. Binaların kentin yapıtaşı olduğu düşünüldüğünde, kente mimarlık arasında bir parça-bütün, içeren-içerilen, tabi olan-tabi olunan ilişkisinin var olduğu görülür (Lozano, 1990). Binaların kentsel çevrenin biçimlenmesindeki rolünü göz ardı etmek, binanın diğer binalarla, binanın kentle ilişkisini yitirmek anlamına gelmektedir. Oysa binalar ancak kentsel çevreleriyle birlikte düşünüldüklerinde anlam kazanmakta ve bir bütünün parçası olabilmektedirler. Diğer taraftan, binaların tek tek bireysel kimlik arayışlarının ön plana çıkması kolektif bir kentsel imge oluşturamamak bir yana, birbirlerinin "görsel gürültüsü" arasında kaybolmalarına da neden olabilmektedir(Şener ve Yıldız, 1998).

Ülkemizde Moğol'dan, Selçuk'tan, Bizans'tan Osmanlı'ya aktarılmış tasarım yapı taşlarının ve tipolojisinin, milli kamusal yapı örneklerinde ve mimarisinde yer aldığı görülmektedir. Bu motifleri bir arada görmenin fonksiyonlarını yitirse bile birer anı olarak hissetmenin toplumun büyük kesimi tarafından benimsendi izlenilmektedir (Eryoldaş, 2003).

Binaların mimari özelikleri gelenek, dini anlamda yaşama etki eden sınırlar, çağdaş kuramlar, günümüz ihtiyaçları gibi kavramlar çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmelidir.

Binaların yükseklikleri

Cadde ve sokaklardaki mekânsal kapalılık etkisi, yoğun bir sosyalleşmenin oluşmasında önemli bir rol oynar. Kapalılık etkisi, meydanlarda olduğu gibi, sokağın iki yanındaki binaların yüksekliği ile binalar arasındaki mesafenin oranı ile ifade edilmektedir (Akça, 2008).

Giritlioğlu (1991), yol mekânını sınırlayan (çevreleyen) yapıların fiziksel özeliklerine (renk, yükseklik, biçimlenme özelliği vb.) göre yol mekânının olduğundan farklı algılanabileceğini ifade etmiştir. Bu tür özelikler, tasarım aşamasında, elde edilmek istenen mekân özeliklerinin daha da vurgulanması ya da etkinin arttırılması/azaltılması için araç olarak kullanılabilir (Akt: Akça, 2008).

Bu süreç de her aşamada insan ölçeği düşünülerek kararlar verilmelidir. Sokak mekânın oluşmasında en önemli etkenlerden biridir.

Binaların cepheleri

Mimari cephelerin kamusal ve özel arasını belirleyen bir ara nokta olmaları ve bu bağlamda iç ve dış arasındaki görsel ilişki yoluyla kamusal mekânı zenginleştirebilmeleri açısından önemi vurgulanmalıdır. Kamusal alanların niteliğinin oluşumunda mimari cephelerin önemini yadsımak, bir anlamda modernist düşüncenin teşvik ettiği gibi mimarlık

ve bağlamı arasındaki ölümcül ayrımı sürdürmek olurdu. Bu noktada, binanın içi ve dışı arasındaki ilişkilerin kamusal ve özel arasında derecelenen kademeli geçişlerle sağlanması gerekliliği görülmekte; böylece eşiklerin yani geçiş mekânlarının önemi ortaya çıkmaktadır (Şener ve Yıldız, 1998).

Yapılaşmaları yönlendiren bazı temel kavramlar şöyle özetlenebilir:

Kentsel mekânların sürekliliğinin sağlanması,

Kamusal ve özel mekânlar arasındaki dengenin gözetilmesi,

Tarihsel sürekliliğin/geçmişle olan bağların korunması,

Kentsel dokunun yorumlanarak, doluluk/boşluk dengesinin yeni tasarımlara yön vermesi,

Kentsel kamusal yaşamın bir arada sunulan zengin aktivite çeşitleriyle canlandırılması,

Kentsel peyzaj öğelerinin kentsel mekânları zenginleştiren ve tasarımı bir bütün haline getiren elemanlar olarak kullanılması (Şener ve Yıldız, 1998).

Konutun veya herhangi bir binanın dış çeperinin (pencereler, kış bahçeleri gibi saydam elemanlar ile duvarları çatılar ve döşemeler-katlar) tasarlanmasında en büyük etken; iklimdir ve içinde yaşayacak olan insanın binayı ısıtmak ve serinletmek için olan gereksinimlerdir. Dış yüzeylerin bu etkenlere uygun tasarımı, içerde konforlu ve sağlıklı mikro iklim şartları yaratmaktadır (Gerede, 2003).

Sokak bu kapsamda bir bütün olarak ele alınmalı ve kararlar bu doğrultuda üretilmelidir. Bu durumda sokağı kullanan kişilerin de bütünlüğü sağlanabilir. Kentsel mekânla ve kendi içinde bütünlüğü olan sokak anlayışı, tarihten gelen ve sürekli vurgu yaptığımız sokak kavramını tekrar canlandırmış olacaktır.

Sokak elemanları

Bir bina var olan bir kent aksının görsel aks olarak sürekliliğini sağlamaya katkı yapabilir veya bu katkı yaya dolaşım sürekliliğini sağlayıcı bir yapıdadır. Böylece binanın kente karşı sorumluluğu kapsamında, mimari tasarım anlayışının bireyselci değerlerden uzaklaştıran kente ve kent insanının yaşamına katkısı düşünülerek mimari biçimlenişe yansıyan her davranış şekli kentsel mekâna bir katkı olarak değerlendirilebilir (Şener ve Yıldız, 1998).

Sokak elemanlarının doğru seçimi mekânının kullanıcılarının artmasına yönelik önemli bir kriterdir. Yapısal çevre ile uyumlu doğru işlevlendirme ve malzeme seçimi hususlarına dikkat edilmelidir.

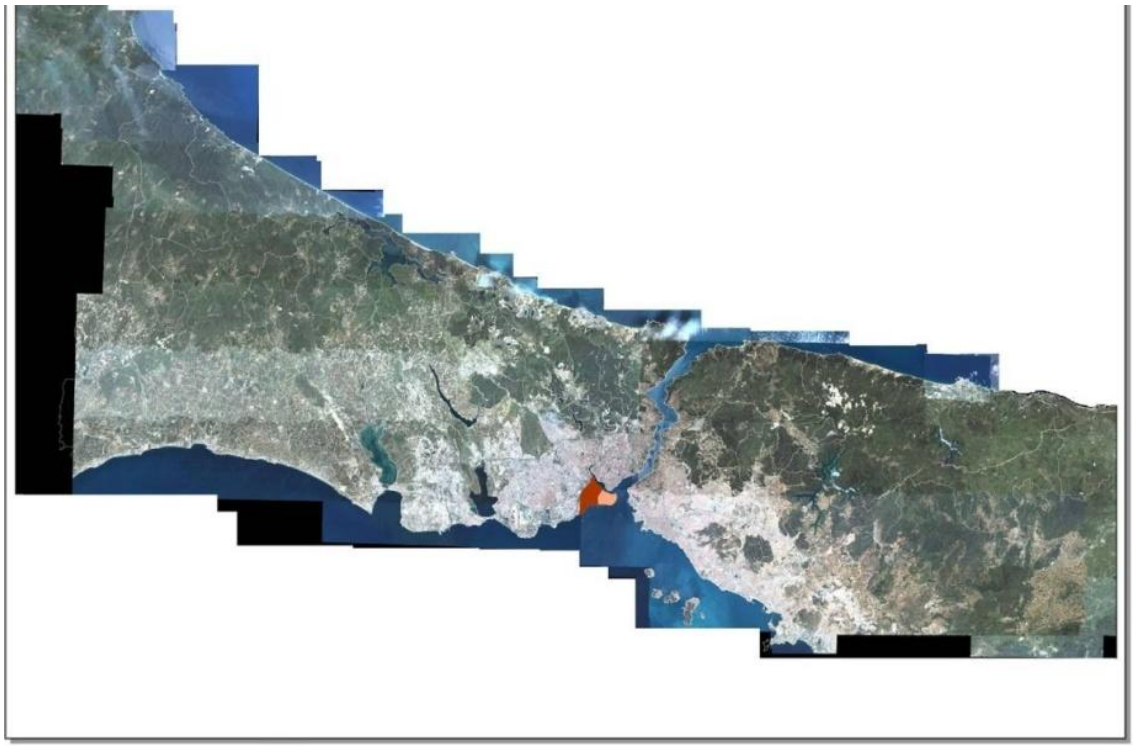
1.2 İstanbul'un Tarihsel Gelişimi

Tarih öncesi yerleşmesinin şehrin içinde izlerine rastlanmayışına karşılık, hipodrom civarında yapılan kazılarda Geç Kalkolitik Çağın başlarına tarihlenen çömlek parçaları elde edilmiştir. Aynı bölgede hem Geç Kalkolitik hem de Tunç Çağı'nda görülen bir topuz parçasına rastlanmıştır. Bunun yanında Çarşıkapı'da Orta Kıbrıs Çağı (İ.Ö. 1900-1200) ile tarihlendirilen pişmiş bir toprak testi parçası ve Arkeoloji Müzeleri ek binasının temel kazısında Son Tunç Çağı'ndan Erken Demir Çağı'na Geçiş Dönemi'ne ait (İ.Ö. 13.-12. yy.) el yapımı bir çömlek parçası elde edilmiştir. Bütün bu arkeolojik veriler ışığında Tarihi Yarımada'nın Geç Kalkolitik Çağ'dan itibaren çeşitli kavimler tarafından kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

Dünya tarihine yaptığı etki ve katkılar açısından önemli kültürlerin sayısı birkaç taneyi geçmediği gibi, bunların sembolü olan şehirlerin sayısı da fazla değildir. Türk kültürünün en üst manadaki kompozisyonunun temsil edildiği şehirlerin başında gelen İstanbul sadece kendi içinde yetişen büyük ruhların değil, diğer kültürlerin seçkinlerinin de takdirini ve hayranlığını kazanmıştır. 10000 yıllık geçmişinde tarihi miras ve kültür katmanlarından izler taşırken, kültürümüzün görkemli ve sayısız eserleriyle bezenerek uygarlıklar sentezi olmuş, eşsiz kültür mirası ile doğal, coğrafi ve stratejik özellikleri ile yükselen değer olagelmiştir (İBB,2003). İstanbul'un kültürel açıdan bir zirve, bir değer olmasında en büyük pay hiç şüphesiz, bu güzel şehrin kalbi konumundaki Tarihi Yarımada'ya aittir.

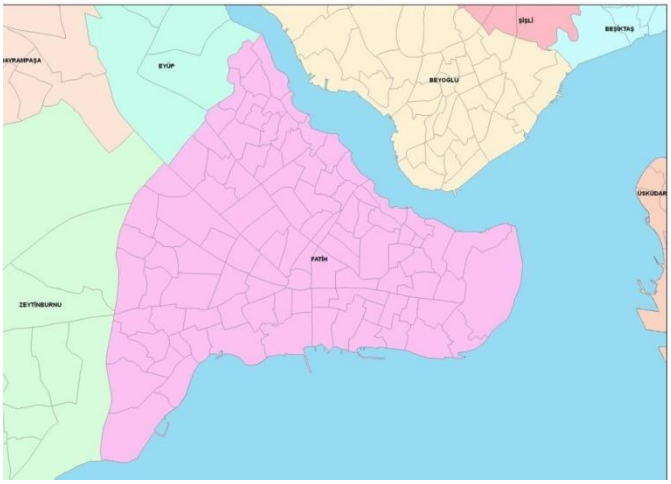
Tarihi Yarımada Trakya-Kocaeli platosunun Trakya kısmında ve bu platonun güneydoğu ucunu teşkil etmektedir. Tarihi Haliç körfezi güneydoğu-kuzeybatı gidişiyle Alibeyköy Barajı'na kadar uzanmaktadır. Bu plato aşınmalar neticesi törpülenmiş olup bugünkü halini almıştır. Coğrafi koordinat olarak Greenwich'e göre $28^{o}53'15'' - 29^{o}\ 00'00''$ boylamları ile Ekvatora göre $40^{O}\ 29'20'' - 41^{O}\ 04'15''$ enlemleri arasında kalmaktadır.

Tarihi Yarımada'nın kuzeyinde Haliç ve Beyoğlu, doğusunda İstanbul Boğazı, güneyinde Marmara Denizi, batısında ise Zeytinburnu, Bayrampaşa ve Eyüp ilçeleri bulunmaktadır. Tarihi Yarımada (Sur içi) toplam 1562 hektarlık bir alanı kaplamakta ve bunun doğu kısmı İstanbul'un Merkezi İş Alanı olarak işlevini sürdürmektedir.

Şekil 1.18 Tarihi Yarımada'nın İstanbul içindeki konumu
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Byzantion'un efsanelere göre ad vericisi Byzas'dır ki bu bir Trak adıdır ve bu yerleşme adının filolojisi bakımından da Trak ve Anadolu kültürlerine bağlanmaktadır. Byzantion'un varlığına işaret eden en erken arkeolojik kalıntılar Sarayburnu bölgesinde ve moloz toprağı içinde bulunmuş olan birkaç Protokorint çanak – çömlek kırıklarıdır ki bunlar bugünkü Sarayburnu'nda kurulmuş olan ilk Byzantion'un burada geliştiğinin göstergesidir (İBB, 2011).

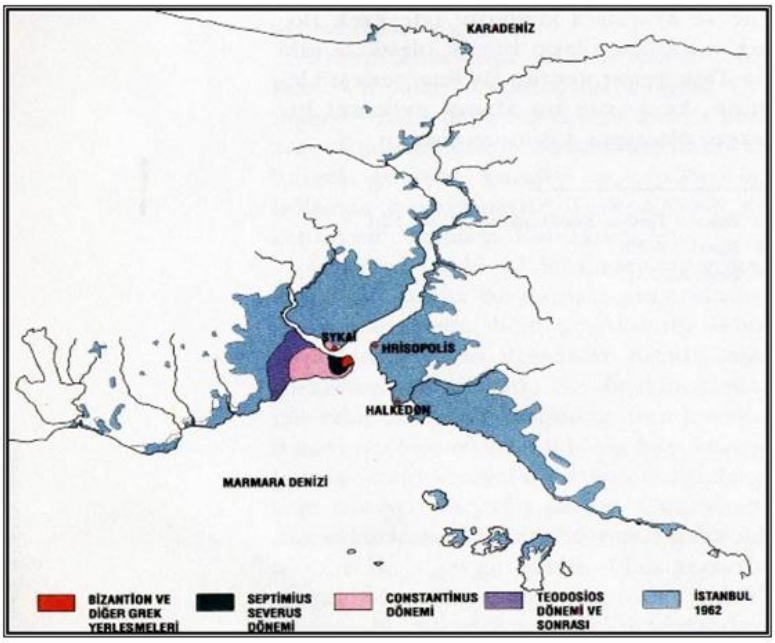
Şekil 1.19 Tarihi yarımada mahalle sınırları
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

1.2.1 İstanbul'un gelişimi boyunca tarihi yarımadanın konumu ve gelişimi

Tarihi Yarımada; İstanbul'un Marmara, haliç ve kara surları ile çevrili olan parçası ve tarihsel çekirdeğini oluşturur ve eski kentin bütün işlevsel öğelerinin, bütün büyük anıtlarını içerir (Kuban, 1996).

İstanbul Boğazı'nın Karadeniz ve Akdeniz kültür âlemlerini birleştiren bir deniz yolu olması, ayrıca Asya ile Avrupa'yı bağlayan kara yollarının Boğaz'a doğru yaklaşarak burada birbiriyle düğümlenmesi İstanbul'un bütün tarihi boyunca gelişmesini etkileyen bu şehre özel bir kişilik kazandıran önemli bir faktördür (Tuncel, 2002).

İstanbul, Roma gibi yedi tepe üstüne kurulu bir kent olarak anlatılır, oysa Constantiun'un surlarla çevrili ilk kenti, yalnızca Lykos vadisiyle ayrılan iki plato üstüne kurulmuştu. Haliç'e paralel uzanan öbür plato vadilerle birbirinden ayrılarak Haliç'e uzanan sırtlardan oluşuyordu (Kuban, 1996).

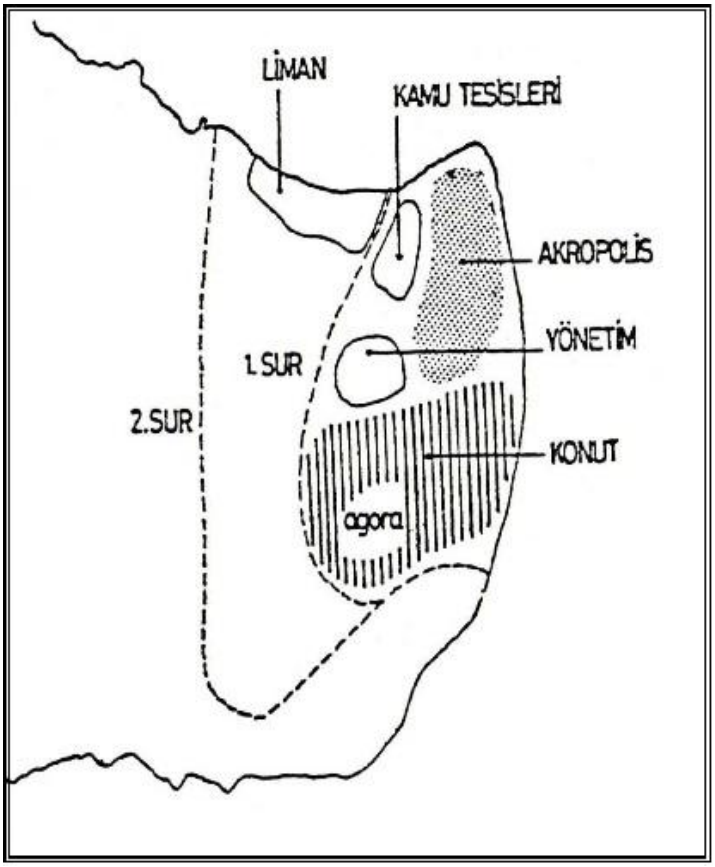

Şekil 1.20 Byzantion ve Konstantinopolis'in gelişimi (Kuban, 1996)

Megara kolonisinin gelecekteki görkemini belirleyen en önemli iki özellik, kentin iki tarihsel ticaret yolunun kavşağında ve kolaylıkla savunulabilecek bir yerde olmasıdır. Dolayısıyla birkaç göçmen grubunun Boğaz girişinin çevresinde küçük köyler kurdukları söylenebilir. Bunlardan bazıları Anadolu yakasında topraklarını sürüyor, kimileri de balıkçılıkla ve ticaretle uğraşıyordu. Avrupa yakasındaki tepede bulunan yerleşme, sonradan Bizantion oldu (Kuban, 1996).

Kent Makedonya Kralı II. Filippos'un kuşatmasına kadar (İÖ 340/339) Spartalılar'ın egemenliği altında kaldı. İÖ 146'daki Makedonya savaşından sonra Romalılar egemenlik alanlarını Balkanlar'ı, Ege'yi ve Anadolu'nun bir bölümünü kapsayacak kadar genişlettiler. (Kuban, 1996).

İmparator Septimus ile rakibi imparator Pescenius Niger arasındaki iktidar mücadelesinde Niger'i tutan Byzantion onun öldürülmesinden sonra Severus tarafından tahrip edildi. Severus şehrin sınırlarını biraz daha genişleterek yeniden imar etti ve oğlunun şerefine Augusta Antonina adını verdi (Demirkent, 2002).

Şekil 1.21 Byzantion'un konumu (İstanbul'da Suriçi Tarihi Yarımada'da Şehirsel Doku Araştırması
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

İstanbul dönemin en büyük iki imparatorluğuna başkentlik etmiş büyük bir yerleşmedir. Bu iki imparatorluğu birbirinden ayıran en keskin özelliği dindir. Bizans güçlü olduğu zamanlarda kente dönemin en büyük anıtsal yapılarını inşa etmiştir. Osmanlılar tarafından fethedilen büyük devletlerin çoğunlukta olduğu, bilim ve ilim açısından gelişmiş toplumların olduğu İslam doğuyu temsil ederken, ortaçağ olarak nitelendirilen dönemde Hıristiyanlık batıyı temsil ediyordu.

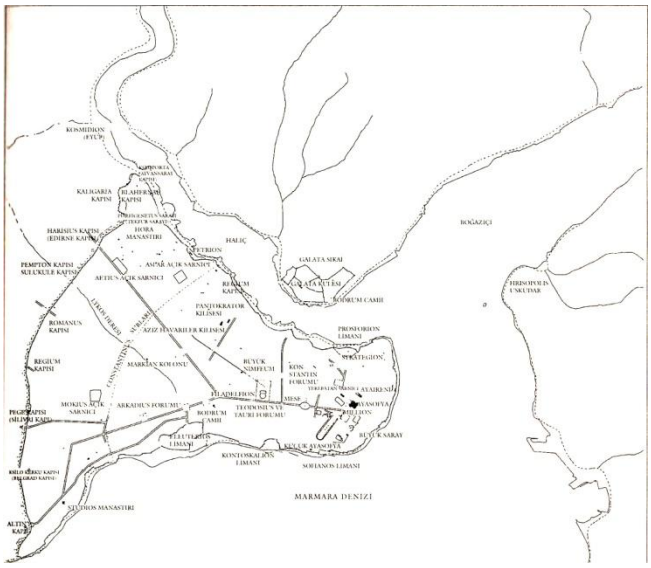
1.2.1.1 Hıristiyanlık ile birlikte Tarihi Yarımada

Hıristiyanlık Bizantion'a 2. yüzyılda girmişti. (Kuban, 1996). Hektor'un mezarı üzerinde bir Roma Troiası inşasını başlattıktan sonra Bizans'ı Hıristiyan-Roma imparatorluğunun başkenti olacak "*Yeni Roma"* yapmaya karar veren Konstantinos'tur (Boysan, 2003). İmparator I. Konstantinos Roma tahtını ele geçirdikten (323) sonra Byzantion'u imparatorluğun yeni merkezi olarak seçti. Başşehrin inşasına 324 yılında başlandı (Demirkent, 2002).

Bizantion'un iki limanı vardı: Batıda Neorion ve hemen bitişiğinde doğuda Bosporiondu. Tepenin doruğundaki Akropolis ile deniz arasında, üstünde tapınakların, bir gymnasion, bir stadion ve başka yapıların bulunduğu bir dizi teras ve düzlük vardı. Trakion o zamanlar, Ksenefon'un askerlerini sıraladığı geniş boş bir alandı. Trakion Kapısı Neorion'a varan ana caddenin sonundaydı. Starategion olarak bilinen bölgede de bazı kamu yapıları bulunuyordu. Severus sonrası kent surlarının, bugünkü Eminönü Meydanı'nda bir yerden başlayıp, güneye doğru yükseldiği ve kentin ana kapısının Trakya düzlüğüne açıldığı geç dönem Constantinus Forumu (bugünkü Çemberlitaş) dolaylarında tepeye ulaştığı varsayılır. Kentin içinde Agora'nın portikoları yeniden yapılmış (Tetrastoon) ve Agora'dan ana kapıya uzanan yeni bir yol (Meşe) açılmıştır. Bu yol ve uzantıları, modern çağa kadar tarihsel kentin belkemiğini oluşturmuştur (Kuban,1996). Doğu-Batı istikametinde yaklaşık 2 km. uzayan şehrin ana caddesi de (Mese) Miliondan başlamakta ve kapitol denen yerde ikiye ayrılarak biri surlardaki Yaldızlı kapıya, diğeri Edirnekapı'ya ulaşmaktaydı (Demirkent, 2002).

Doğu Roma başkenti Batı Roma'nın başkenti olan Roma'dan daha gösterişli olmalıydı. Dagron'un belirttiği gibi, II. Constantius'un Roma'yla boy ölçüşen bir başkent hayali her şeye rağmen gerçekleşebilmişti. Teodosius ve ardılları Contantinus'un hayallerini daha da genişleterek kenti en geniş fiziksel sınırlarına ulaştırmışlardır (Kuban,1996). Şehrin nüfusu IV. yüzyılın sonunda tahminlere göre 200.000'e ulaştı. VI. yüzyıl içinde bu sayı yarım milyonu, IX. yüzyılda ise 1 milyonu buldu (Demirkent, 2002). Konstantinopolis Rönesans'a kadar doğu Ortodoks Hıristiyanlığı'nın merkezi olmuştur (Kuban,1996).

Yeni kent bir anlamda Roma'nın model olduğu bir imgeye görebiçimlendirilmiştir. Yeni kentin surları eskisinden yaklaşık 2,5 km (15 stadia) daha batıda inşa edilmiştir. Constantinus'un, önceliğinin Severus kentinin çevresinde ikinci bir kuşak oluşturarak kenti büyütmek olduğunu göstermektedir. İmparatorluğun her köşesinden yeni başkente heykeller ve başta sanat yapıtları getirilmişti (Kuban,1996).

Şekil 1.22 Konstantinopolis planı (450 – 1453) (Kuban, 1996)

Ayasofya (Kutsal bilgelik) 360'ta II. Constantius tarafından bitirilmiştir. Bu büyük kilise Constantius'un kent tasarımının önemli bir öğesi olarak Regia, senato ve saray girişiyle birlikte Augusteion'u çevreler ve dinsel otoritenin kent içindeki merkezini simgeler (Kuban, 1996). Yakındoğu büyük olasılıkla yeni bir inancın gelişmesi için eski Roma'dan daha uygun bir yerdi, ama kentsel çevrenin fiziksel yanları bir anda pagan Roma'dan Hıristiyan görünüşe çevrilemezdi. Erken Hıristiyan mimarlığı 6. yüzyıla değin Geç Roma özelliklerini yansıtmaya devam etmiştir (Kuban, 1996).

İstanbul'un nüfusu ortaçağlarda gayet kozmopolit birkaç yüz bin kişiden oluşurken Avrupa'da 5-10 bin kişilik şehirler mühim sayılırdı (Ortaylı, 2007).

Haçlıların 17 Temmuz ve 18 Ağustos'ta çıkardıkları yangınlar şehrin büyük bir bölümünü kül etti. Bunlara karşı duyulan öfke ve nefret ocak ayında bir ayaklanmaya dönüştü. Halk Haçlılarla iş birliği yapan hükümdarlarını öldürdü. Bunun üzerine Haçlılar şehri zapt ettiler (13 Nisan 1204). İstanbul, Büyük Saray'a gelip yerleşen Venedik "doge"u Enrico Dandolo ve Haçlı kontlarının izniyle günlerce yağmalanıp tahrip edildi. 900 yıl boyunca Hıristiyan dünyasının merkezi olan İstanbul bu yağma sonunda bütün ihtişamını, zenginliğini, sanat eserlerini, bir daha yerine gelmeyecek şekilde kaybetti. Bütün kiliseler, manastırlar, saraylar ve kütüphaneler yağma edildi. İmparatorluk başşehri İstanbul Latin hâkimiyeti devrinde bütün zenginliğini kaybetmiş, yabancıların sayısı artmış, nüfus 50 - 75.000 kişiye düşmüştü (Demirkent, 2002).

İdari merkez Bizans'ın son çağı bir kenara bırakılacak olursa, Konstantinos'tan beri Topkapı çevresi ve Babıali'de bulunuyordu. Büyük arterler boyunca konut alanlarının içine

uzanan ticaret şeritleri bu ağırlık merkezinin yerini yakın zamana kadar değiştirememiştir (Kuban, 1996).

Özetle Tarihi Yarımada'da ilk kurulan kentten günümüze kalan öğelerden biri; ilk liman bölgesi olması, ikincisi; yönetim bölgesi olarak idarenin buradan sağlanmasıdır. Diğer bir mekânsal miras da akropol ve çevresidir. İlk olarak bu dönemde kurulan akropol önemini tüm devirlerde sürdürmüş ve Osmanlılar döneminde de saraylar aynı bölgede kurulmuştur (Gözel, 1998).

1.2.1.2 İslam'la birlikte Tarihi Yarımada

II. Mehmed 29 Mayıs 1453'te, öğleden sonra kente girmişti (Kuban, 1996). Kentte üç hafta kaldı ve ayrılırken kentin güvenliğini subaşı atadığı Bursalı Karıştıran Süleyman Bey ile 1500 yeniçeriye bıraktı. Edirne'ye dönmeden önce, harabeye dönmüş kentin boş sokaklarını bir kez daha dolaştı. Sultan yağmanın sonuçlarından üzüntü duymuş olmalıdır. Blahernai Sarayı yıkıntı halindeydi. Toplarla dövülmüş surların onarılması gerekiyordu. Ev ve dükkânlar harap ve boştu, hazineleri soyulan kiliseler de kaderine terk edilmişti. Belki birkaç bin oturulacak ev kalmıştı. Kentin bazı mahalleleriyle kiliseleri daha az tahrip edilmişti. Bazı bölgelerdeki yerel görevliler, direnmeden teslim olmuş ve kapılarını askerlere açmışlardı. Böylece balıkçıların zorlamadan kapılarını açtıkları Petrion kiliseleri ve komşu Fener semtine dokunulmamış; Samatya ile Hamza Bey'in denizcilerine direnmeden teslim olan Marmara kıyılarındaki Studios da hasar görmemişti. Subaşı Süleyman Bey'den kentin yeniden iskânının sağlanmasını istedi. İstanbul'un ilk Kadısı Hızır Bey'di Karıştıran Süleyman Bey, subaşı olarak kentin yeniden iskânından sorumluydu (Kuban, 1996).

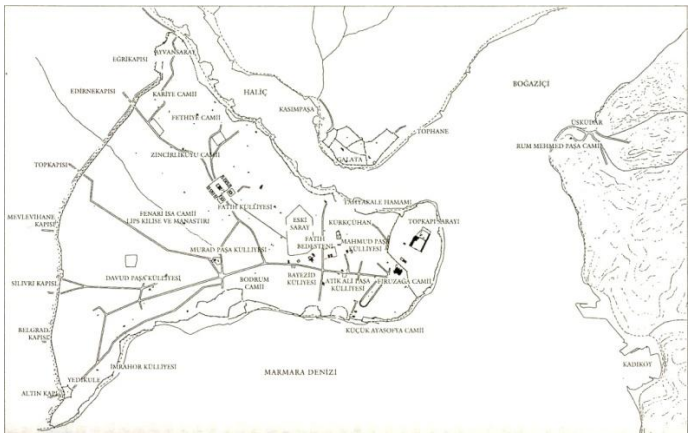
Fatih döneminin sonlarında sur içi kentte 182, Eyüp'te 8 mahalle bulunmaktaydı. İstanbul kadısı Muhiddin'in 1477'de yaptığı sayımda kaydedilen bilgiler şöyledir: Kentte 8951 Türk, 3151 Rum, 1647 Yahudi evi vardı. Öbür azınlıkların evlerinin toplam sayısı 1067, dükkân sayısı da 3666 idi (Kuban, 1996).

II. Mehmed'in fethi sırasında İstanbul'da 30.000 dolayında sivil nüfusun bulunduğu tahmin edilmektedir (Emecen, 2002). 1478'de yapılan bir nüfus sayımına göre, Sur içi İstanbul'u 60.000 - 75.000 kişi yaşamaktaydı ve bunların çoğu (35.000 - 45.000) Müslüman'dı; geri kalan halksa Rumlardan (12.000 - 15.700) ve Yahudilerden (6.600 - 8.200) oluşuyordu (Mantran, 2001).

Bu dönemde İstanbul'un ilk Ulucami'si Ayasofya idi. Bizans binaları dışında Fatih'in yeniden inşa ettirdiği cami külliyeleri, çarşılar, kapanlar, bedestenler şehre bir Osmanlı İslam şehir alt yapısı sağlamıştır (İnalcık, 2002). Şehrin hayatına destek olan ve oturanların refahını sağlayan ekonomik ve sosyal kurumlar ilk defa bu Ulu caminin vakıfları olarak ortaya çıktı. Bu temel İslami karakter, şehrin topografik gelişiminde de görülebilir. Şehrin ilk idari birimini Ayasofya nahiyeleri oluşturur. Öbür nahiyeler padişah veya vezirler tarafından inşa ettirilen külliyelerin, nahiyeleri oluşturan daha küçük yerleşim birimleri olan mahalleler ise küçük yerel mescitlerin etrafında gelişecektir (İnalcık, 2002). Osmanlı da Mahalle hem toplumsal, hem fiziki bir bütün olarak aile varlığına ve ilişkilerine denk düşen bir kentsel kurumdur. Kentin daha geniş toplumsal içeriği ise cami ile külliye, çarşı ve saray arasında bölünüyordu. Mahalle kentsel bir kurum olarak yakın ilişkiler içindeki bir sosyal yapılanmayı yansıtırken, cami ve çevresindeki yapılar daha yaygın bir sosyal içeriğe tekabül ediyordu. Malların değişimini sağlayan çarşı ve uyulacak davranış biçimlerini buyuran saray da katalizör işlevi görüyorlardı (Kuban, 1996).

İslam ve Türk kentsel tarihin arkasında Helenistik ve Roma, Ortadoğu ve İran – Orta Asya gelenekleri yatsa da, ortaçağda İslam ve Bizans kentleri, Roma dönemindeki Antiokhos, Konstantinopolis ya da Abbasi dönemindeki Bağdat gibi planlanmış kentleri bütünüyle unutmuşlardır ve Rönesans'tan bilinçli bir haberleri yoktur. İstanbul'da cami ve külliye kent planlamasının sinonimidir. Külliye hem toplumsal refahın, hem de kentsel tasarımın çekirdeğidir. Cami ve çevresi de antik forumun yerini almıştır. Avluların, dünyayı seyredecek yerler olduğu tanımı yapılmaktadır (Kuban, 1996).

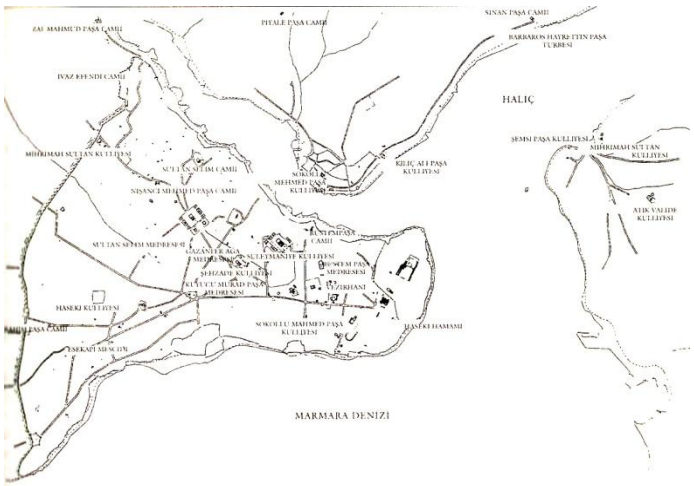
Sultanlar, devletin ileri gelenleri ve zenginler tarafından bir hayrat olarak kurulan külliyeler, kent refahının çekirdeğini oluşturmuşlardır. Şenlendirme (bir kenti ya da yerleşmeyi zenginleştirmek), imar (yeni yapılarla bir yerin yaşam standardını yükseltmek), imaret (topluluğun zenginleşmesini sağlayan yapı ya da yapı kompleksi), hayrat (hayır adına yapım etkinliği) kavramlarının tümü vakıf kurumundan kaynaklanmaktadır (Kuban, 1996).

Şekil 1.23 Fetih sonrası Yarımada yol ağı (1453 – 1520) (Kuban, 1996)

16. yüzyıla ait birçok fermanda kadı, vakıf mütevellisini uyarmakla görevlendirilmiştir. Örneğin, kendi vakfına ait dükkânların önündeki sokakların kaplamalarını onarmazlarsa, ihmalden ötürü mütevellinin görevden alınacağının belirtildiğini görüyoruz. Kentin refahı ve belediye hizmetlerine yönelik bu bireysel girişimler bir programa bağlı değildi (Kuban, 1996).

İstanbul'da belediye, sağlık ve inşaat işlerine bakmak İstanbul kadısı ile mimarbaşının göreviydi. "Ser mimaran-ı âlem" belediye işlerinin teknik yönünü, İstanbul kadısı yasal uygulamaları, subaşı da icra görevini yerine getirirlerdi. Yönetim surların korunmasına ve kaldırımların onarımına önem verirdi. Evler surlardan en az dört arşın (yaklaşık 4x75,8cm) uzaklıkta yapılabilirdi. Bu dört arşın da çoğunlukla yol için bırakılırdı. Yangın, İstanbul'da pek felaketli sonuçlar doğurduğu için evlerin saçaklı yapılmamasına dikkat edilirdi. Yolun üzerine fazla çardak ve çıkıntı yapanların bu fazlalıklar mimarbaşı tarafından yıktırılır, yol daraltılmamaya çalışılırdı (Altınay, 1998).

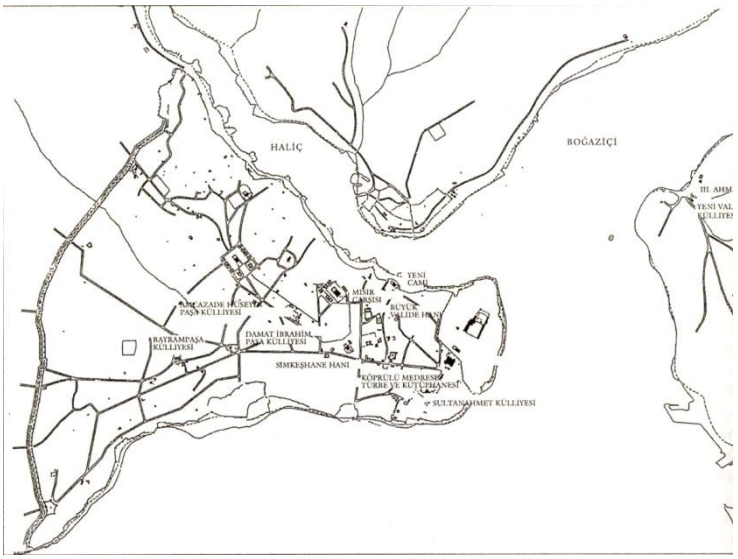

Şekil 1.241520 – 1603 arası Yarımada yol ağı (Kuban, 1996)

Mimarbaşı ve yanında çalışanlar, yapıların yüksekliği, malzeme seçimi, belli yapı biçimlerinin yasaklanması gibi padişah tarafından saptanmış mimarlık ve şehircilik kurallarının uygulanmasıyla da uğraşırlardı. Mimarbaşı yapılarda kullanılacak malzemelerin niteliklerini (kiremit ölçüleri, ahşap türü vb.) saptar ve bu niteliklere uyulup uyulmadığını denetlediği gibi, malzeme fiyatlarını ve lonca üyelerinin ücretlerini de denetler, gereken mimarları işe alır ve onların mesleki yeterliliğine kefil olurdu (Yerasimos, 2002).

Roma ve Bizans Konstantinopolis'i, iletişimin ve açık alanların yapılar kadar önem kazandığı bir kent kavramının sonucuydu. Türk İstanbul'u ise, düzenli olmayan damarlar ağıyla birbirine bağlanan işlevsel öğelerden oluşmuş bir moleküler kentti. Batı etkisi altındaki daha geç dönemlerde, yönetici sınıflar, çok büyük ve gösterişli saraylar ve konaklar yaptırarak, kentin eski homojen dokusunu bozmuşlardır. Yine de İstanbul sokakları ve konutlarıyla gösterişten uzak bir kent olmayı sürdürmüştür (Kuban, 1996).

XVII. yüzyıla kadar İstanbul'un gelişimi genellikle surların içinde süre gelmiştir (Emecen, 2002). Osmanlı toprakları 17. yüzyılda en geniş sınırlarına ulaşmış, İstanbul da camiler ve başka kamu yapılarıyla tam anlamıyla dolmuştu. Ancak sık sık meydana gelen yangınlardan ötürü, yeni cami ve konut gereksinimi sürüyordu (Kuban, 1996). Bu ihtiyaçların karşılanması batıdaki kontrollü bir şekilde gerçekleşmesi gerekiyordu.

Şekil 1.251603 – 1730 arası Yarımada yol ağı (Kuban, 1996)

1838 ile 1908 yılları arasında yaşanan yeniden inşa projeleri yöneticilerin iddialı hedeflerine ulaşamadı belki, gene de kent dokusunda kalıcı değişiklikler görüldü. En yoğun imar faaliyeti 1850'lerin sonu ile 1870'ler arasında, İstanbul'da ITK'nin ve Galata`da Altıncı

Daire`nin denetiminde gerçekleşti. Bu yıllarda başkent, Divanyolu, Karaköy-Ortaköy Caddesi ve Taksim-Şişli bağlantısı gibi ana arterler edindi.

Geri kalan sokak dokusunun düzenlenmesi, yangınlar sonrasında oldu. Bu düzenlemeler genellikle yanan bölge ile sınırlı kalmış, çoğu kez yeniden inşa edilen mahallelerin çevreleriyle bağlantıları ihmal edilmişti. Çevrelerindeki labirentvari dokunun içinde bu bölgeler sınırları belirsiz, dik açılı caddeleriyle tecrit edilmiş adacıklar halinde idiler. Kent formunu etkileyen bir diğer unsur da, ışıklandırılmave temizlik gibi modern belediye hizmetleridir(Çelik, 1998).

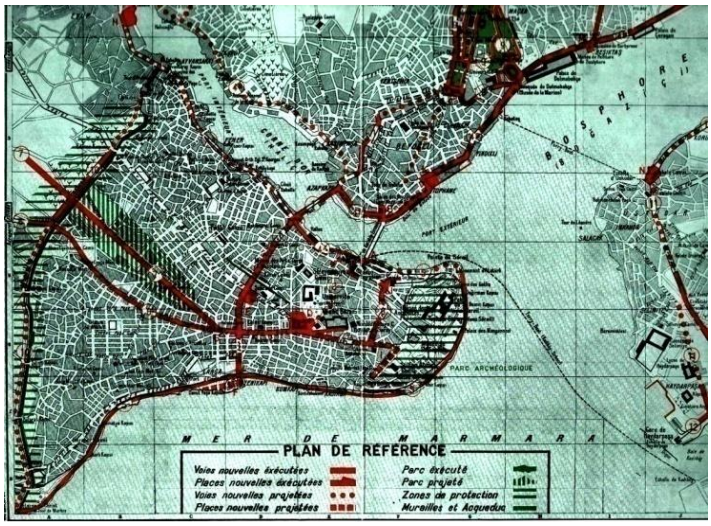
Şekil 1.261789 – 1839 arası Yarımada yol ağı (Kuban, 1996)

19. yüzyılın ilk yarısına kadar mahalleleri yönetenler imamlardı. İmam, padişah beratı ile tayin edilmekte idi (Eryılmaz, 2002).

Osmanlı ülkesinde resmileşmemiş bir mahalli yönetim statüsü ancak 19. yüzyılda dış dünyaya açılma, kentlerin büyümesi, mali merkeziyetçilik sisteminin yerleşme gereği ve özellikle azınlık unsurlarına siyasal katılması ve etnik haklarını elde etmeleri yönünde dış devletlerin yaptığı baskılar sonucunda olmuştur (Eryılmaz, 2002). 16 Ağustos 1854 tarihinde yapılan bir resmi tebliğ ile İstanbul Şehremaneti kuruldu. Yeni bir memuriyet yanında bir de Şehir Meclisi Hükümet'in önerisi ile Padişah'ın atayacağı bir "Şehir Emiri" ve on iki kişilik "Şehir Meclisi" oluşturuldu (Eryılmaz, 2002). İstanbul Şehremaneti 5 Ekim 1877 tarihli Dersaadet Belediye Kanunu'nun yayınlanması ile yeniden düzenlenmiştir. İstanbul'un yönetimiyle ilgili önceki mevzuat yürürlükten kaldırılmıştır. Dersaadet Belediye Kanunu'na göre İstanbul 20 belediye dairesine ayrılmıştır. Daha sonra yürürlüğe giren 1913 tarihli Dersaadet Belediye Teşkilatı hakkında Muvakkat Kanun ile İstanbul şehri tek bir belediye

dairesi kabul edilerek, bu daire 9 idare şubesine ayrılmış ve bu idare şubelerinin sınırı ve merkezleri ayrı bir nizamname ile tespit olunmuştur. Nizamnamenin hiçbir yerinde belediye örgütünün nasıl ve ne şekilde kurulacağı, görevlerinin neler olacağı belirtilmemiştir (Eryılmaz, 2002).

1900'lü yıllardan sonra beliren ve Neo-klasik adıyla bilinen yeni mimari hareket, Osmanlı ve hatta Selçuklu sanatına özenip bir çeşit Rönesans yaratmaya çalıştıysa da, pek doyurucu ve kullanışlı olmayan bu çığırla birlikte tarihi üslupların son perdesi kapanır. Eskiye duyulan özlemin bir Neo-klasizm'e başvurularak dengelenmesi sebepsiz değildir. Çünkü 17. yüzyıldan sonra gelişen mimari artık kendine benzememektedir (Mülayim, 1987).

Şekil 1.271936-Prost Planı
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Şekil 1.281923 – 1950 arası Yarımada yol ağı (Kuban, 1996)

İmara duyduğu kişisel ilgiyle Menderes'in İstanbul'un gelecekteki gelişmesi üzerine önemli etkisi olmuş ve yeni göçmenlerin yaygın isteklerini siyasal yaşamlarının asal amacı

olarak kullanan sonraki politikacılar için bir örnek oluşturmuştur. Kent, tarihi boyunca her zaman siyasal amaçlarla kullanılmıştı, fakat savaş sonrası dönemindeki bu çok özel, hızlı değişim, başka tarihsel değişimlerle eş zamanlı olduğu için etkisi çok daha fazla olmuştur (Kuban,1996). İnşaat ve yıkıma dair yeni fikirler, Başvekil'in zihninde sabahtan akşama uğuldadığı halde, geniş imar hareketine dair tafsilatlı bir plan, hiçbir zaman neşredilmemiştir. Menderesin bu planları durumun inkişafına göre peyderpey tanzim edilmekte olduğu şüphesi izhar edilmektedir (havadisten aynen alınmıştır) (Boysan, 2003). Yeni caddeler, yüksek yapılar ve arabalarla, alt yapı yetersizliği daha da dayanılmaz bir hal aldı. Yine de modern bir kent yaratma isteği yani yüksek yapılar ve arabalarla donanmış bir Amerikan kenti politika üstü bir imge olarak statüsünü korudu. Bu imge, inanılmaz derecede güçlü ve tehlikeli bir toprak spekülasyonuna yol açtı (Kuban, 1996).

Şekil 1.291950 – 1960 arası Yarımada yol ağı (Kuban, 1996)

Eski İstanbul bir yaya kentiydi. 1950'lerde kente hala eski tramvay ve vapur sistemleri hizmet veriyordu. Yetersiz bir otobüs servisi yeni eklenmişti. Kentteki araba sayısı ise dikkate alınmayacak kadar sınırlıydı. 1960'ta, Menderes döneminin sonunda nüfus 1.650.000'di. Bu dönemde modern kent imgesinin iki temel bileşeni, modern apartmanlar ve motorlu taşıtlardı. 1950-1970 yılları arası İstanbul toprakları yağmalanmıştır (Kuban, 1996).

Tablo 1.1 Tarihi Yarımada, 1965-2000 Yılları Arası Nüfus Değerleri Türkiye İstatistik Kurumu

İLÇE/YILLAR	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997	2000
EMİNÖNÜ	137,849	136,997	124,126	92,675	74,037	83,444	65,256	55,548
FATİH	344,602	417,662	504,691	485,398	474,428	412,464	428,335	407,991
TOPLAM	482,451	554,659	628,817	578,070	548,465	945,908	493,591	463,539

Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Resim 1.8 Menderes İmar uygulamalarından sonra Aksaray ve çevresi
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Resim 1.9 Menderes imar uygulamalarından sonra Laleli
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Resim 1.10 Menderes imar uygulamalarından sonra Millet Caddesi
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Tablo 1.2Göç Hareketleri

Bölgeler / Geldikleri yıllar	1960 öncesi	1961-1969	1970-1979	1980-1989	1990 sonrası	TOPLAM
İç Anadolu	%13	%33	%44	%13	%15	%23
Doğu Anadolu	%12	%13	%6	%20	%15	%14
Güneydoğu Anadolu	-	%20	%13	%53	%44	%32
Karadeniz	%38	%13	%18	%7	%6	%13
Marmara	%38	%13	%13	%7	%12	%14
Akdeniz	-	%7	%6	-	%2	%3
Ege	-	-	-	-	%6	%2
TOPLAM	**%9**	**%17**	**%18**	**%17**	**%39**	**%100**

Kaynak: *Dinçer ve Enlil, 2003'den aktaran Küçük,2010.*

Prost'un 40 rakımı üzerinde en fazla üç kat ilkesi, Hipodrom çevresinde, Büyük Saray, Topkapı Sarayı, Ayasofya, Sultanahmet Camisi bölgeleriyle çevresini içeren bir arkeolojik alan, kara surları boyunca da yeşil alan yaratma önerileri, özellikle kentin tarihsel mirasına duyarlıydı. O dönemde tarihsel sitlerin, eski sokak ve evlerin korunması pek de önemli bir amaç olarak değerlendirilmiyordu. Bu bağlamda Sedat Hakkı Eldem'in 1933'te Güzel Sanatlar Akademisi'nde düzenlediği ve mimarlar arasında geleneksek konut mimarisinin değerinin anlaşılmasına katkıda bulunan Milli Mimari Semineri'nin, sonraki koruma çabaları için gözleri açan bir etkinlik olduğu anımsanmalıdır. 1960'larda Anıtlar Yüksek Kurulu'nun yetkisi sit alanlarına uzanmıyordu. Eski konut alanlarının önemli olduğuna ilişkin bir bilinç henüz yerleşmemişti. Belediye için, tescil edilmemiş her yapı yıkılıp, yerine yenisi yapılabilirdi. Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu ilk kez 1968'de, koruma altına alınacak tarihsel sitleri belirleyebilmek için kent çapında bir araştırma yapılmasını öngörmüştür (Kuban, 1996).

Şekil 1.30 Tarihi Yarımada hava fotoğrafı (1946)
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

İstanbul, son yüz elli yıl içinde, kent içi ulaşımın yaya ve kayıkla kurulduğu üçüz bin nüfuslu üç kilometre çapına yayılmış (kompakt) bir kentten, kent içi ulaşımın çok değişik türde toplu tasıma araçları ve özel araçlarla sağlandığı nüfusu dokuz buçuk milyonu (1992'de) aşan, yüz kilometreye kadar yayılmış (ancak kompakt değil) uluslararası önemde bir metropol haline gelmiştir (Tekeli,1992). Bu süreçte biçimi kompakt biçimden önce Marmara Denizi boyunca doğrusal biçime dönüşmüştür; giderek orman ve su havza kuşağına doğru aralıksız yayılan bir kara kentine doğru değişmektedir. 2005'de İstanbul nüfusu 12 milyona yaklaşmıştır.

Şekil 1.31 Tarihi Yarımada hava fotoğrafı (1966))
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

İstanbul'un yüz elli yıllık deneyimini (Tekeli 1992), böyle bir bağlam içinde beş evreye ayırarak incelemektedirler (konu çerçevesinde yorumlanmış ve günümüze taşınmıştır).

Birinci evre, 1830'lu yıllardan 1927'ye kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu evrede kent içi toplu ulaşım ilk kez büyük ve çoğunlukla yabancı sermayeli kuruluşlar eliyle 'deniz ve raylı taşıma' sistemleri olarak oluşmuştur. Bu sistem kentin merkezinde 'kesişen bantlar' halindeki 'bir kent formu' ortaya çıkarmıştır.

İkinci evre 1927'den 1945'e kadar uzanan yılları kapsamaktadır. Bu dönemde toplu ulaşım sisteminin niteliği değişmemiştir. Ama bu şirketlerin yönetimi ya devletleştirilmiş ya da belediyeleştirilmiştir. Uygulanan imar programları kentin 'yol yapısını motorlu trafiğe uygun' hale getirmiş, kentin tarihi merkezinin bütünleşmesini artırmıştır.

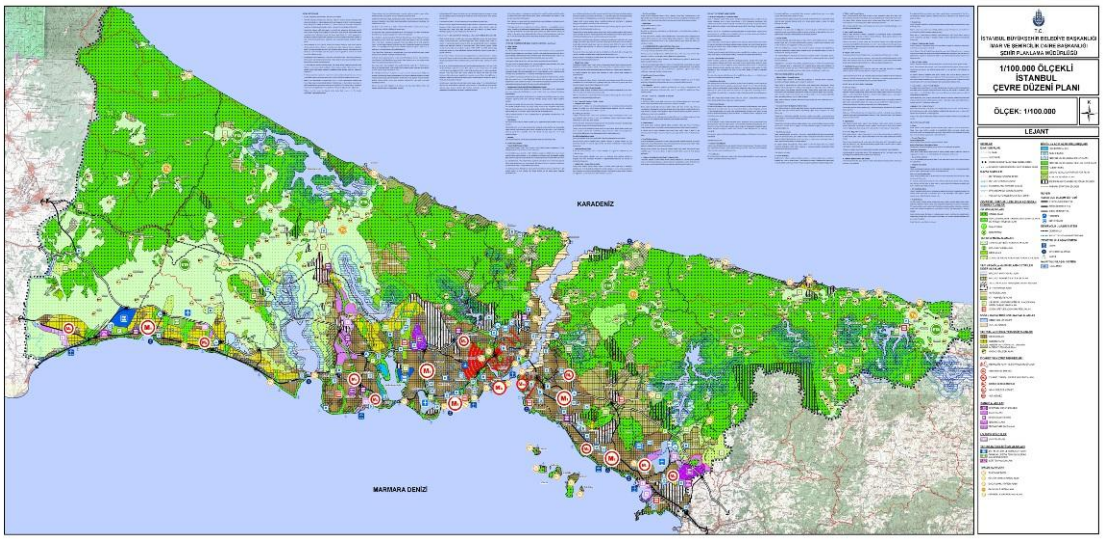
1945'ten sonra 1970'e kadar uzanan üçüncü evrede ise, bir yandan 'özel araba sahipliği artısı' hızlanmıştır. Tramvay kalkmıştır, troleybüs ve otobüs kullanılmıştır. Öte

yandan hızla büyüyen kentin artan yolculuk taleplerini karşılamakta kamu kesiminin yetersiz kalması üzerine, toplu ulaşımda 'dolmuş ve minibüs' hâkim hale gelmiştir. Toplu taşıma hizmetlerinin küçük girişimciler eliyle verilmeye başlanması, kentin 'yağ lekesi' halinde büyüyen bir biçim kazanmasına neden olmuştur.

Dördüncü evre, 1970'den 1980 yılına kadar uzanan süreyi kapsamaktadır. Bu evrede özel araba sahipliği hızla artmış, kent trafiğinde hâkimiyetini kurmuş ve Boğaz'ın iki yakasını birleştiren 'Boğaziçi Köprüsü' açılmış ve kent biçiminde 'desantralizasyon' eğilimleri güçlenmiştir.

Beşinci evre, 1980'den 2006 yılına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu evrede özel otomobil sahipliği teşviklerle artmaya devam etmiştir. Kent bu bağlamda kontrolsüz bir şekilde yayılmıştır. Çevreyolu bağlantıları ve kent içi ulaşımı özellikle yoğun saatlerde kentli için sıkıntı oluşturmaktadır. Yapılan planlar (1/50.000 Ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı–1995, Ulaşım Master Planı vb.) yetersiz kalmış veya uygulanmamıştır.

İstanbul'un 15.06.2009 tasdik tarihli 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planının vizyonu: çevresel, toplumsal ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda özgün kültürel ve doğal kimliğini koruyarak gelişen, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip yaşam kalitesi yüksek bir İstanbul'dur.

Harita 1.21/100000 ölçekli İstanbul çevre düzeni planı
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

1.2.2 Tarihi yarımada bütününde çalışma alanının konumu ve gelişimi

Yaptığı seferlerin başarısıyla dünyaya hâkim olma iddiasında bir imparatorluk ortaya çıkar; işte, bu imparatorluk yapılarla somutlaşmak istemiştir. Şehrin ortasında limana bakan bir tepe üzerinde yangın sebebiyle harap olan alanda Mimar Sinan'a başşehrin en muhteşem külliyesini inşa etmesi için emir Sultan Süleyman verdi. 1550 Temmuz'unda başlayıp 1557 Ekim'inde tamamlanan Süleymaniye Camii ve Külliyesi on sekizden fazla yapıyı içine alır (İnalcık, 2002).

Süleymaniye Camii ve Külliyesi'nin çevresinde İstanbul'un üçüncü tepesinde yer alan semt, 16.yüzyılın ortalarından itibaren, 1557'de tamamlanan Süleymaniye külliyesinin adıyla anılmaya başlamıştır. Semte adını ve özelliğini kazandıran Süleymaniye Külliyesi'dir. Bu dönemde semtin şehirsel işlevlerinde de belirleyici olan eğitim fonksiyonu, ön plana çıkmıştır. Süleymaniye 17. yüzyılın ilk çeyreğine kadar ulemanın saygınlığı ile bağlantılı olarak şehrin en önemli ve seçkin semti olmuştur. Semtin Haliç'e doğru olan kesiminde ise tüccar evleri ve konakları bulunmaktadır. Bu bölgenin, limana ve ticari merkeze yakınlığı nedeniyle Süleymaniye çevresinde geniş zanaatkâr işlikleri, ticarethaneler ve dükkânlar yer almaktaydı (İBB, 2011).

Süleymaniye, en yetkin düzeyde külliye kavramını temsil eder ve bu toplumsal-dinsel komplekslerin kentsel tasarımın gerçekten de temel öğeleri olduklarını kanıtlar. Bu külliyeler kentin neresine yapılırsa yapılsınlar varlıklarını kent yapısına empoze eder, kamu yaşamını etkileyerek sonraki kentsel gelişmeleri özendiren yeni odak noktaları oluştururlar. Süleymaniye Külliyesi, 5,5 hektarlık bir alanı kaplar (Kuban, 1996).

Süleymaniye Külliyesi, Sinan'ın ve Kanuni Sultan Süleyman'ın İstanbul'a vurduğu bir damgadır. Ayrıca Süleymaniye, Türk kültüründeki kent kavramını aydınlatan en önemli 16. yüzyılkentsel bildirilişidir. Bir Müslüman hükümdarın ya da eğitimli kentleşmiş bir Müslüman'ın sahip olduğu kent kavramının birkaç özelliği vardır: İslam kurallarına uygun bir yaşam biçimi, başta güvenlik ve ekonomik refah olmak üzere bir kentten beklenen kolaylıklar, İslam egemenliğini ve hükümdarın gücünü simgeleyen bir mimari, yani camiler ve saraylar. Süleymaniye Külliyesi, Üsküdar'dan, Boğaz'dan, Galata'dan ve Haliç'ten görülmekle birlikte, çevre mahallelerin sokaklarından görülmez. Görünümü hemen çevresinden algılanmak üzere tasarlanmamış, tıpkı işlevi gibi bütün kent için tasarlanmıştır. Sinan'ın bu içe dönük tasarımı, İstanbul'da kendine özgü kent kavramını tanımlar.

Süleymaniye ve programı, kentteki konumu, işlevleri ve prestiji, İstanbul'daki kentsel kavram anlayışının temel göstergeleridir (Kuban,1996).

Resim 1.1119. yüzyıl evlerinin arasından Süleymaniye

Süleymaniye Bölgesi, 17. yüzyılda büyük ölçüde doku değişimlerine uğramıştır. Bu doku değişimlerinin ana sebebi yangınlardır. Nüfusun artması ve yapı yoğunlaşması sonucunda İstanbul'un ahşap konut mimarisi büyük tehlikeye girmiş ve 17. yüzyıl içinde büyük yangınlara sebep olmuştur. Fakat Osmanlı yönetiminin bu zaman içindeki yangınları hiçbir tarihçi tarafından net olarak kayda alınmamıştır. İlk yangın 1659 yılında meydana gelmiş, Süleymaniye Bölgesi içinde etkisini gösterip, bölgenin en önemli yapısı olan Süleymaniye camisinin etrafını sarmış minareleri yanmış ve bununla birlikte çevredeki ahşap konutlar büyük boyutta hasar görmüştür. 1687 yılındaki büyük yangında ise Eski Saray tamamen yanmış ve büyük bir can kaybı olmuştur. Bunu takiben 1718 yılında Unkapanı'ndan başlayan yangın Çınardibi'ne kadar uzanmış, 1792'deki yangında ise pek çok ekâbir konağı yanmış ve can kaybından başlayan yangın Çınardibi'ne kadar uzanmış, 1792'deki yangında ise

pek çok ekâbir konağı yanmış ve can kaybı olmuştur. Bütün bu yangınlardan sonra Süleymaniye ve mahallelerinin hasar görmesi sebebi ile Islahat-ı Turuk komisyonu kurulmuş ve önlem olarak da yollar mevzi olarak düzenlenmiştir. İlk olarak Süleymaniye'nin güneydoğusundaki Divanyolu 19 metre genişletilmiş ve yol trafiğe uygun olarak düzenlenmiştir. Bu yangınlar sonucunda; Ahşap çabuk yanıcı bir malzeme olduğu için binaların yapı malzemesi değiştirilmiş ve pek çok yapı kâgire çevrilmiştir, pek çok cadde ve sokak genişletilmiştir, sigorta planları hazırlanmıştır.

İstanbul'un eski kentinin planı haritada, içinde değişik boyutlarda düğümlerin bulunduğu düzensiz bir ağ gibi durur. Küçük düğümler çeşmeleri, bazen de küçük hazireleriyle küçük mescitleri, büyük düğümlerse cami, medrese, türbe ve çeşmeden oluşan büyük külliyeleri gösterir. İstanbul planı, kentin işlevsel sinir merkezlerini belirten düğüm noktalarıyla birlikte bir sinir sistemini hatırlatır. Büyük bir camiye bir dizi kapıdan geçerek girmek, eski tapınaklarda kutsal iç mekâna girmeye benzer. Dış ve iç alanları çevreleyen eş merkezli duvarların içindeki anıtsal odak noktasına giderek yaklaşmak, ziyaretçide sonunda ulaştığı büyük iç mekânda doruk noktasına ulaşacak bir beklenti gerilimi yaratır. Bu, mimarinin hiyerarşik ve ardışık bir düzende kendini gözler önüne sermesidir. Yapı bütününü uzaktan algılamayı engelleyen çevredeki sokak düzeninden ötürü, bunu kentsel bir deneyim olarak kabul edebiliriz (Kuban, 1996).

Genel durum planında cami dış avlusunun, sokaklarla külliyenin öteki yapılarından ayrıldığı görülür. Bu titiz davranış, alçak duvarlı dış avluya sokakların da bağlanmasıyla, camiyi merkeze alarak, ona derin ve geniş bir görsel perspektif sağlamıştır. Hazire ile iç avlu arasındaki cami ana kütlesi tam ortaya alınmış, uzaktan ve yakından, her yolun, sonunda oraya çıkacağı bir merkez oluşturulmuştur (Mülayim, 1987).

Resim 1.12 Kent siluetinde Süleymaniye
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Resim 1.13Süleymaniye'de ahşap evler

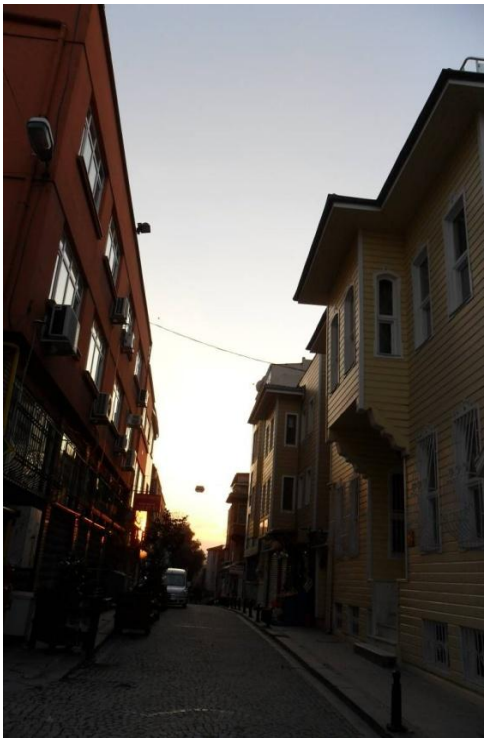
İstanbul içinde, özellikle Süleymaniye, Ayasofya ve Edirnekapı semtlerinde vezirlerin ve kazaskerlerin sarayları vardı en önemli yapıları camiler ve medreseler oluşturuyordu. Bunların çevresinde toplanan evler, meyve ağaçlarıyla dolu büyük bahçeler ortasındaydı (Altınay, 1998).

Süleymaniye bölgesiyle ilgili olarak ilk sigorta planı 1872'de hazırlanmıştır. Bunun devamı olarak ikinci plan 1904'te hazırlanmış fakat Süleymaniye bölgesinin kuzey kısmı ve bazı bölgeler bu planda yer almamıştır.

19.yüzyılda bugün İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu alanda Harbiye Nezareti Binasının yer alması ve diğer askeri yapılar nedeniyle semtte askeri ve yönetimsel işlevlerin ön plana çıktığı görülmektedir(İBB, 2011).

Süleymaniye bölgesi 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar özellikle topoğrafik konumuna uygun gelişimini sürdürmüştür. Fakat bu gelişme içinde yangınlar ve depremler sonucunda bölgenin sokak dokusu ve konutlar sürekli değişmiştir. Yollar farklı bir düzenlemeyle ele alınmıştır, fakat ana arterler ve anıtlar değişmeden kalmıştır.

1924'te, Süleymaniye medresesinin yerine bir ilahiyat fakültesi kurulduysa da, öğrenci sayısındaki azalma (bu sayı 154'ken 1933'te 20'ye düştü) fakültenin kapanmasına yol açtığı kaydedilmektedir (Mantran, 2001).

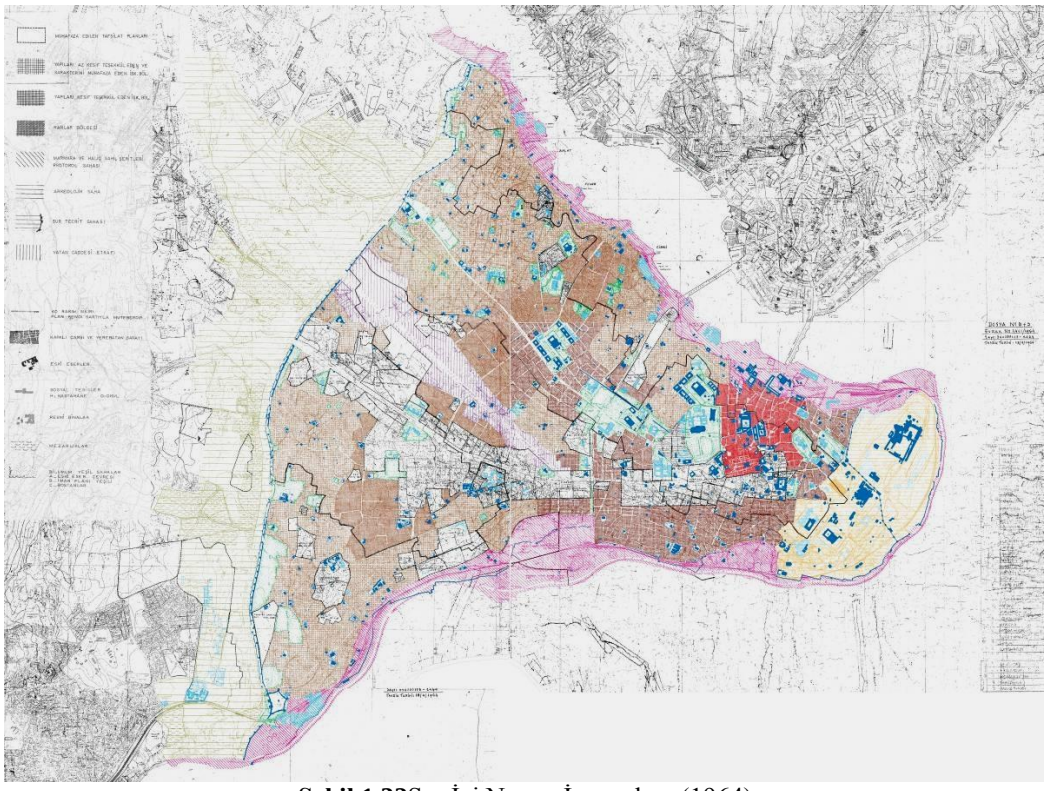

Resim 1.14Süleymaniye Ayşe Kadın Hamamı sokak
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

İstanbul 1 no'lu K.T.V.K. Kurulu'nun 12.7.1995 gün ve 6848 no'lu kararı ile Tarihi Yarımada Kentsel ve Tarihi Sit, Kentsel ve Arkeolojik Sit ve Sur-u Sultani'nin içi 1.Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir. Tarihi Yarımada'nın planlama süreci içerisinde 1939 yılından, tamamının Sit Alanı ilan edildiği 1995 yılına kadar genel planların yanında daha alt

ölçekte birçok uygulama, mevzii ve tadilat planı yapılmıştır. Bunlardan bölge çapında yapılan ve çalışma alanını ilgilendiren kısımlara ilişkin bilgiler değerlendirilecektir.

1964 Tasdik Tarihli 1/5000 Ölçekli Sur İçi Nazım İmar Planında Tarihi Yarımada'nın içinde bulunduğu ve daha önceden tasdikli bulunan mevzii imar planlarının birleştirilerek tek bir plan altında uygulanması ve konut alanlarının teşekkülünün belirtilmesi amaçlanmıştır. Planda konut alanları eski dokusunu muhafaza eden az yoğunluklu konut alanları ve yüksek yoğunlukta gelişen konut alanları olarak ikiye ayrılmıştır. Vatan ve Millet Caddelerinin etrafı gelişme alanları olarak gösterilmiştir. Planda ulaşım açısından yeni bir öneri bulunmamaktadır. Mevcut doku korunarak, ulaşım ışınsal olarak Vatan ve Millet Caddeleri üzerinden sağlanmıştır. Planda eski eserler için fonksiyonel kullanıma yönelik bir öneri getirilmemiş, ancak eserlerin aynen korunacağı belirtilmiştir. Çalışma alanına ilişkin "Süleymaniye çevresinde, yapıları az kesif teşekkül eden ve karakterini muhafaza eden iskân bölgesinde münhasır olmak üzere bina yükseklikleri H:9.50 metreyi aşamaz." hükmü getirilmiştir. Özetle Tarihi Yarımada'nın tarihi ve sosyal kimliği içinde korunarak gelişmesini yönlendirecek önemli bir öneride bulunulmamıştır. Bu plandan sonra Prof. Dr. Gündüz Özdeş tarafından hazırlanan 1990 onaylı plan ve 2005 onaylı planlar Mahkeme kararı ile yürürlükten kaldırılmıştır(İBB, 2011).

Şekil 1.32 Sur İçi Nazım İmar planı (1964)
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

1968'lerde İstanbul'a hala tarihsel dokusunu koruyan alanlar bulunuyordu. Süleymaniye bölgesi de bunlardan biriydi. Daha geniş alanların (tarihsel sitler) tescili için gerekli yasal araçlar 1972'de çıkartılan Eski Eserler Yasası ile yürürlüğe konulmuştu. Bu yeni yasa, geniş alanların, gerek kentsel, gerek arkeolojik açıdan tarihsel sit koruması" altına alınabilme olanağını getirmişti. Süleymaniye Külliyesi çevresinde 40 hektarlık bir alan 1977'de Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından koruma altına alınmış ve bu karar 1982'de Nazım Plan Bürosu tarafından onaylanmışsa da hiç uygulanmamış ve Süleymaniye'deki geç dönem Türk konut mimarlığının en güzel örnekleri geçtiğimiz yıllarda kötü kullanım ve yangınlar nedeniyle yok olmuştur (Kuban, 1996).

20. yüzyılda bir yoksul semtine dönüşen ve eski görkemini yitiren özgün doku, 1950'lere dek geleneksel yapısını koruyabilmiştir. Ahşap yapım sistemi ile oluşan bu doku, diğer İstanbul semtlerinde olduğu gibi sık sık yangınlarla tahrip olmasına rağmen halen sokak ölçeğinde özgün doku örnekleri ve yapılar bir arada yer almaktadır. Bugün semtte yer alan İstanbul Üniversitesi'ne ait yapılarla semtin geleneksel eğitim ve bilim işlevi farklı nitelikte de olsa devam etmektedir. Semte konut olarak kullanılan binalar azalmış ve konut kullanımı da çoğunlukla bekâr evleri ya da öğrenci evi şekline dönüşmüştür. Süleymaniye Doğum Evi ve Esnaf Hastanesi de Süleymaniye Külliyesi bünyesinde yer almış olan sağlık işlevinin devamı olarak düşünülebilir**.** Özgün konut dokusu üç ya da iki katlı, ahşap konstrüksiyon ve ahşap malzeme ile oluşturulmuş yapılardan oluşmuştur. Ahşap, çıkmalı 2-3 katlı genellikle giriş katları tuğla yapılardır. Sokak dokusu organik bir şekilde gelişmiştir(İBB, 2011).

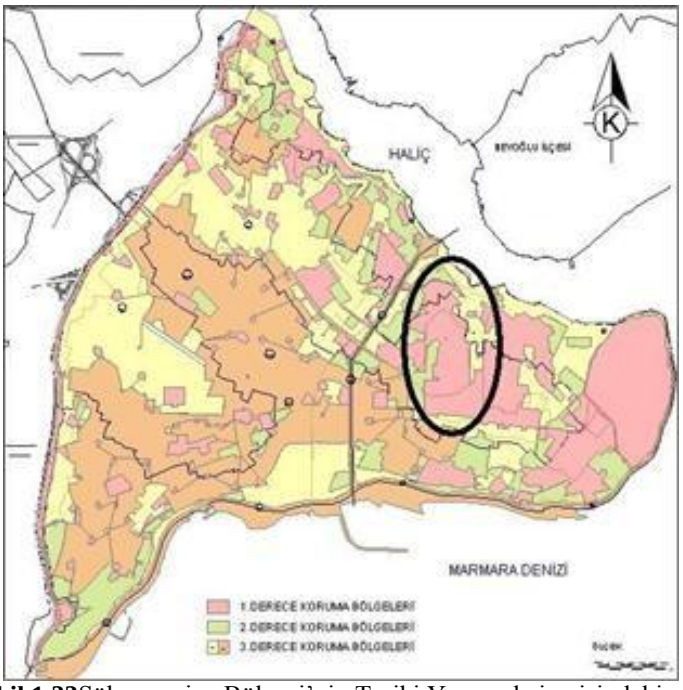

Resim 1.155Süleymaniye'den sivil mimarlık örnekleri

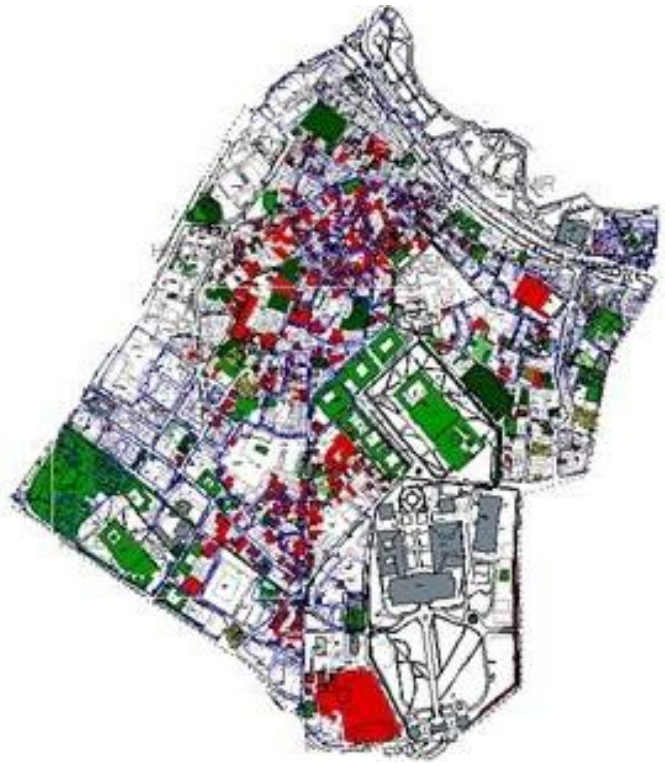
Bugün Süleymaniye olarak adlandırdığımız alanın Tarihi Yarımada İçerisindeki Konumuna baktığımızda kentsel sit alanı olarak tanımlı özgün doku bölgesini belirleyen alan, Batı-Doğu yönünde, Atatürk Bulvarı ile İstanbul Üniversitesi arasında; Kuzey-Güney

yönünde ise Şehzadebaşı'ndan, Haliç kıyısına kadar uzanmaktadır. Kalenderhane, Süleymaniye, Demirtaş, Sarıdemir, Hoca Gıyasetttin, Hacı Kadın, Yavuz Sinan, Molla Hüsrev, mahallelerinden oluşmaktadır.

Birleşmiş Milletler Bilim Kültür ve Eğitim Teşkilatı olan UNESCO'nun Dünya Mirası Listesinde 125 ülkeden 730 doğal ve kültürel alan bulunmaktadır. Türkiye'den Tarihi Yarımada, Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı 1985 yılında UNESCO Dünya Miras Listesine girmiştir.

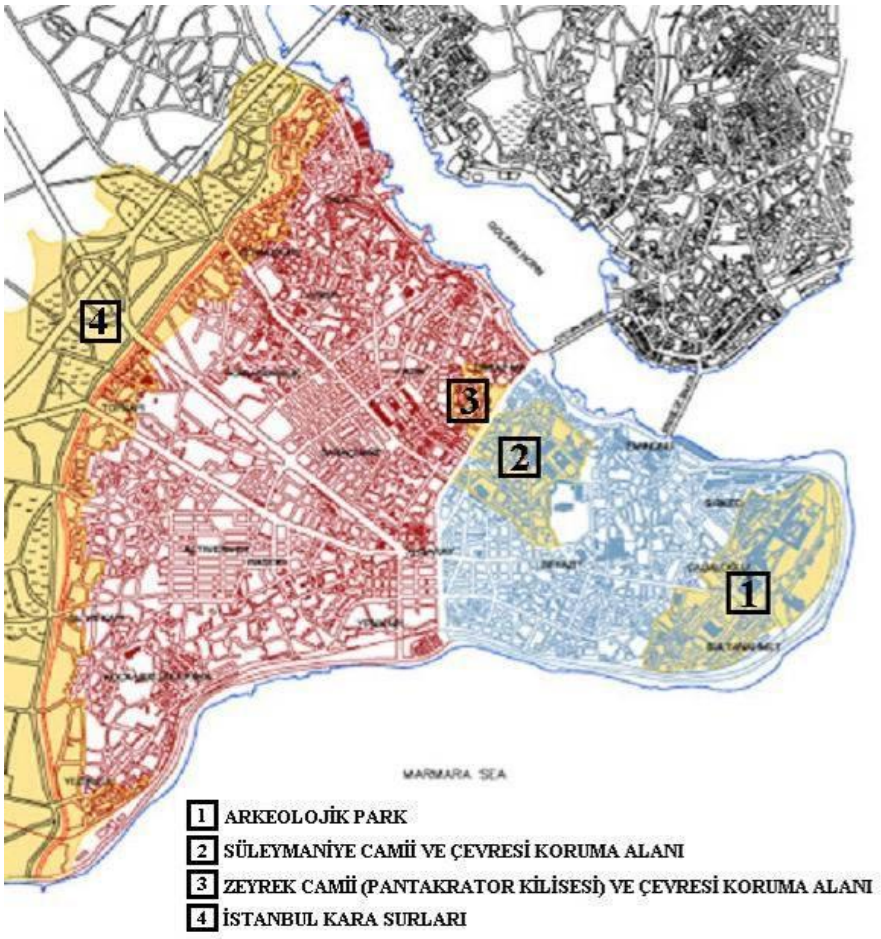
Şekil 1.33Süleymaniye Bölgesi'nin Tarihi Yarımada içerisindeki yeri
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Şekil 1.34Süleymaniye Bölgesi'ni oluşturan mahalleler
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

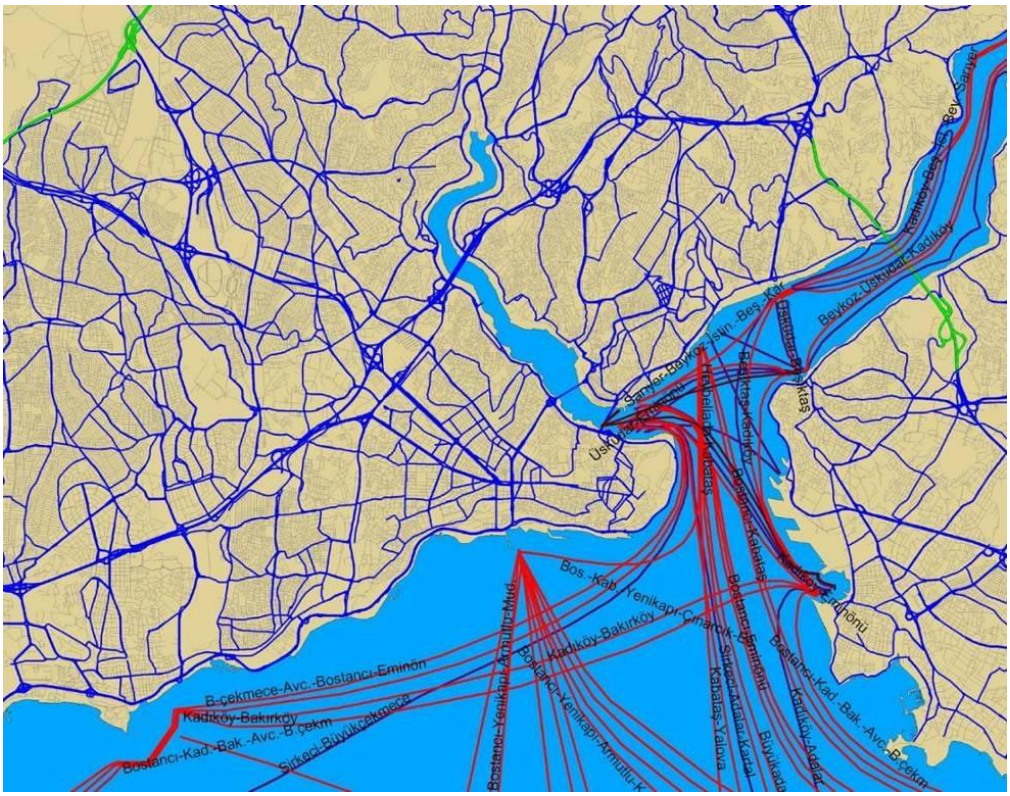

Şekil 1.35Süleymaniye ve çevresi hava fotoğrafı
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

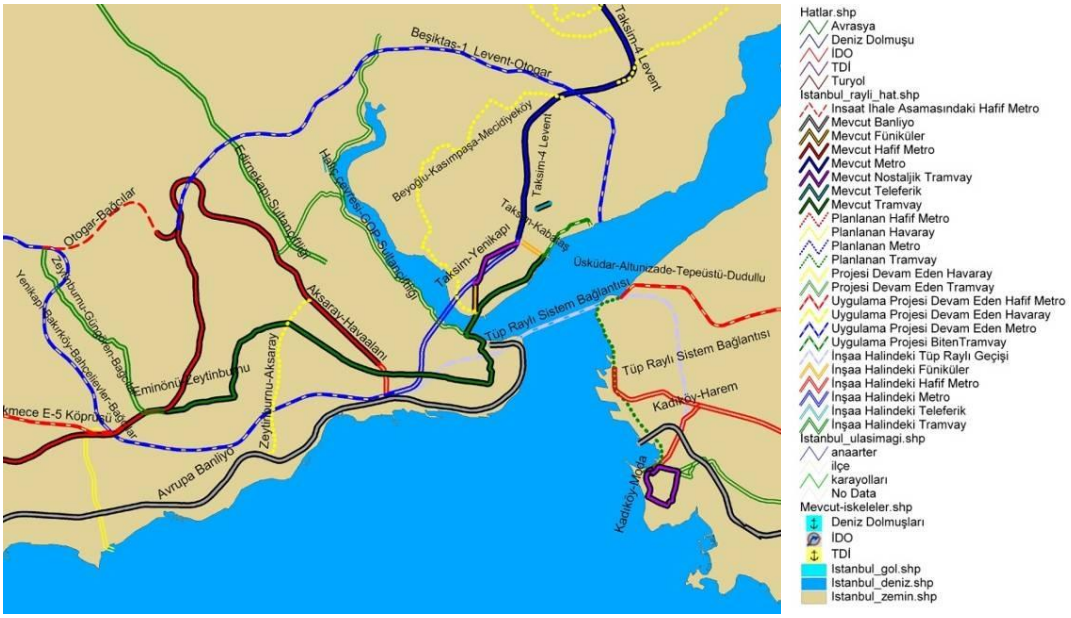

Şekil 1.36İstanbul Dünya Kültür Mirası Haritası UNESCO
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Tarihi Yarımada, Merkez olarak nitelendirilen Eminönü bölgesine yürüme mesafesinde olan İstanbul metropoliten alanının ticaret, kültür, turizm merkezi olması sebebiyle ulaşım açısından da odak noktasını teşkil etmektedir. Hem karayolu hem demiryolu hem de denizyolu açısından önemli bir merkez konumundadır. Demiryolunun son durağı ve Avrupa yakasının en önemli istasyonunun Sirkeci'de yer alması ve bu noktadan metropolün birçok noktasına denizyolu veya karayolu ile ulaşma imkânlarının olması demiryolu hattının da önemine işaret etmektedir. Yine denizyolu ulaşımının Eminönü ve Yenikapı'daki iskele alanları hem şehir içi hem de şehirlerarası ulaşımda en önemli iskeleler olarak göze çarpmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde çalışma alanında Taksim - Yenikapı metrosu ile birlikte erişilebilirliği yüksek bir bölge olacaktır.

Şekil 1.37 Tarihi Yarımada ve yakın çevre iskeleler ve güzergâhlar
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Şekil 1.38 Tarihi Yarımada'daki mevcut ve planlanan raylı sistem güzergâhları
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

2 KAYNAK ARAŞTIRMASI

Araştırma kapsamında, sokak dokularının oluşum-gelişim ve değişim süreçlerine ilişkin tez çalışmaları araştırma makaleleri, raporlar, kitaplar ayrıntılı olarak irdelenmiştir.

Bu kapsamda;

Çapacıoğlu (2000),İstanbul sınırları içerisinde tarihsel niteliklerini ve yoğunluğunu hala koruyabilen, Avrupa ile sosyal ve fiziki açıdan paralel gelişen, özgün ve kültürel bakımdan renkli olan Beyoğlu bölgesi ele alınmıştır. Bu bölgede yer alan kültür yapılarının kullanıcıları tarafından artan ilgi nedeniyle tarih bilincinin arttığı görülmüştür. Bu bakış açısının özgünlüğünü kaybedeceğinden endişe eden kullanıcılar ile birlikte tarihi kültürel ve sosyal açılımlar bir bütün halinde düşünülerek koruma kararları ve Güllabici Sokak ölçeğinde öneriler getirilmiştir.

Uztuğ (2006), Ayvalık tarihi kent dokusundaki geleneksel fiziksel çevrenin özelliklerini ayrıntılı bir biçimde inceleme, belgeleme çalışmalarını yaparak bu doğrultuda kentin biçimsel ve mekânsal kurgusunun çözümlenmesine yönelik öneriler ile tarihi kent dokusunun en iyi şekilde korunmasına yönelik güncel ve uygulanabilir koruma yaklaşımlarını belirlemektir. Bu doğrultuda getirilen sıhhileştirme önerileri ve geliştirilen koruma yaklaşımları, sadece kente yapıcı bir çözümleme modelleri sunmaktadır. Pilot olarak seçilen Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi, 8. Sokak örneği Sıhhileştirme önerilerinde ise orijinal belgelere ve geleneksel yapım tekniğinde kullanılan malzemelere sadık kalınarak yenilenmesi ve çağdaş koşullara uyarlayarak koruma yaklaşımıdır.

Açan (2006), Hasköy'de geleneksel özelliklerini koruyan tarihi dokunun belgelenmesi ve sıhhileştirme konusunda öneriler ve Anıtsal yapıları özgün işlevleriyle korumanın mümkün olmadığı gerekli restorasyon müdahalelerinden sonra bu yapıları, planlanacak kültürel merkezin röperleri olarak kabul ederek kültürel mirasın geleceğe aktarılmasını sağlamaya yönelik öneriler getirilmiştir.

Benzergil (2006), Anıtsal nitelikli tarihi yapıları ve tekil ticaret yapılarıyla zengin bir kültürel mirasa sahip, İzmir-Kemeraltı ticaret bölgesinin Cumhuriyet Dönemi'ndeki tahrip olma sürecinde doku karakterinde bozulmalar ile birlikte çöken bir tarihi merkez konumuna geldiği belirtilmiştir. Kentsel tarihin korunmasında önemli bir yeri olan tarihi sokak strüktürleri, kentsel gelişmelerle zorlanan yapılarıyla, günümüze değişerek ve özgün değerlerini kaybetmesinin çoğunlukla yüzeysel araştırmalarla ortaya konan ve farklı müdahale türlerini içeren koruma uygulamaları karşılaşmışları nedeniyle kent içerisinde tüketilen

alanlara dönüştüğünü gibi sorunları ortaya koymuştur. Bu bağlamda olguları Kemeraltı tarihi ticaret dokusu içerisinde araştırarak, kültürel mirasın günümüz koşullarında sürekliliğinin sağlanabilmesi amacıyla sahip olduğu tarihi, sosyal, ekonomik, fiziksel nitelikleri ve konumsal önemiyle seçilen 871 sokak; sorunlara karşılık detaylı analiz çalışmalarıyla, sokağın korunarak çağdaş yaşama aktif bir şekilde katılımını amaçlayan öneriler ile koruma-yenileme çalışması önerilmiştir.

Şengün (2007),Urla tarihi kent merkezi ve konut odaklı konutların mekân kurguları üzerindenkültürel mirasın bir parçası olan konut mimarisi, plan özeliklerine göre tipolojileri ve tarihi kent merkezi içerisinde gerek sahip olduğu tarihi nitelikler gerekse de konumu açısından odak çalışma alanı seçilen Zafer Caddesi'ndeki konutlarda, Cumhuriyet dönemi içerisinde görülen değişimler mekân, strüktür ve cephe parametreleri açısından irdelenmiştir. Bu doğrultuda konutların özgün plan şemaları ile günümüz mekân kurguları karşılaştırılarak yapıyla ilgili bilgi ve belgeler doğrultusunda yapının özgün kimliğini yitirmeden müdahale edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Yaylalı (2006), Cunda adasının koruma amaçlı alınmış mevcut yasal statüsünün Turizmin gelişmesiyle yapıların ve çevrenin restorasyonu konusunda maddi anlamda yetersiz olan kullanıcıları mülkiyet değişimine zorlandığı bu doğrultuda hem sosyal yapının hem de tarihi çevrenin gelişimine yönelik genel planlama kararları getirilerek adanın en etkileyici siluetine sahip sokaklardan birinde sıhhileştirme önerileri getirilmiştir. Bu bağlamda adada Zanaatkârlar Okulu, Restorasyon Atölyesi, gibi önerilerle geleneksel yapım teknikleri yaşatılmaya çalışılırken iş olanakları sağlanacaktı. Ayrıca sahil şeridi yeniden günümüz koşullarında turizm potansiyelini yerli halkın potansiyeli birlikte kullanarak değerlendirmiştir.

Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar planı açıklama raporu (2011), 2023 İstanbul ili çevre düzeni planı vizyonu doğrultusunda tarihi mirasın korunması kullanılması ve yaşatılması hedefi doğrultusunda Tarihi Yarımadanın var olan potansiyelinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. İstanbul metropolü içerisinde çalışma alanı ve çevresine ilişkin, hukuki metinler açısından durumu, İmar planı, doğal ve yapay eşik analizleri gibi bilgi ve belgelere ulaşılması sürecinde yararlanılmıştır.Tarihi Yarımada Koruma planı Kayserili Ahmet paşa ve Ayşe Kadın Hamamı sokaklarına ilişkin öngörüsü, plan bütünü içerisinde çalışmanın yerel idare tarafından dikkate alınması açısından önemlidir.

Kuban (1996), İstanbul'un tarihsel sürecinin en ince ayrıntısına kadar irdelendiği eserde koruma politikaları, eski ve yeni dönem koşulları karşılaştırılmıştır. İstanbul'un

tarihsel gelişimi ve yapısında üzerine yapılan tespitler tez çalışması tespiti ve amacının oluşması sürecinde etkin olmuştur.

Bu araştırmada veriler İstanbul VI. No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü, Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü, Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü ve saha araştırmaları yapılarak toplanmıştır.

3 MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırmada Türkiye'deki tarihi bölgelerin günümüz koşullarında oluşan imar faaliyetlerinin ve popüler kültür ile özgün kullanımına ilişkin olumsuz etkilerini ortaya koymada tarama modeli ve saha araştırmalarından yararlanılmıştır.

Birinci aşamada, araştırmanın konusu olan tarihsel gelişim sürecindeki medeniyet dönemlerinde kentsel donatı olarak sokağı, kavramsal ve mekânsal olarak ele alarak, tarihsel süreç içerisinde sokağın değişen ve dönüşen yapısına, proje alanın düşünsel varlığında kentsel konumu göz önüne alarak bütüncül bir yaklaşımla üretme sistemi oluşturulmuştur. Aynı zamanda güncel sorun ve potansiyeller bağlamında çalışmanın tespitinin de gerçekleştiği bu aşamada sıhhileştirme-sağlıklaştırma sürecine ilişkin araştırma makaleleri, tez çalışmaları, kitap, dergi, Milli Kütüphane ve Üniversitelere ait kütüphanelerden, ilgili resmi kurumlar ve meslek odaları kütüphaneleri ve yayınları, konu ile ilgili olabilecek elektronik kaynaklar irdelenmiştir. Araştırma bu bağlamda İstanbul'un en ihtişamlı döneminde yapılan Süleymaniye Bölgesindeki Ayşe Kadın Hamamı ve Kayserili Ahmet Paşa Sokakları örneğinden Süleymaniye Bölgesi kapsamında sokağın mevcut mimari özelikleri, cephe öğeleri, yükseklikleri ve bunların sıhhileştirilmesi ve sağlıklaştırma önerileri ile sınırlandırılacaktır.

Araştırma ikinci aşamada, alan tespit ve güncelleme çalışmaları kapsamında örneklem alanda var olan halihazır durum güncellenmiş, yapı tipolojileri, bina analizleri (bina tipi, durumu, işlevsel kullanımı, kat adeti, vb), tarihi haritalar(Alman Mavileri, Necip Bey haritası, Müller haritası, Pervitich Sigorta haritası gibi), doğal yapı, sosyo-ekonomik yapı, tarihi doku, İmar planları, analizleri açılarından çalışmaya esas sokaklar irdelenmiştir.Doğal, kültürel ve fiziksel çevreye ait verilerin yanı sıra planlamada etkili olan sosyal, ekonomik ve kültürel veriler de değerlendirmeye alınmıştır.

Üçüncü aşamada ise; sıhhileştirme önerisi getirilecek olan sokaklara ilişkin analizlerinden ve çeşitli kamu kurumlarının arşivlerinden elde edilen veriler, Microsoft Word ve AUTOCAD programına tasnif edilerek aktırılması ve yorumlanması işlemi yapılmıştır. Tarihi Yarımada olarak nitelendirilen bölgenin Süleymaniye Mahallesi ve etki alanında kalan kısmı İstanbul Metropoliten alan bütününde düşünülerek kararlar verilmiştir. Bu çalışmada tümevarım yöntemi kullanılarak, çalışmanın tarihi niteliği olan bir alanda olması ve üst ölçekte verilecek olan kararların uygulamada problemler doğurabileceği düşüncesiyle, mimari yapı ölçeğindeki sorunlar ve potansiyeller dikkate alınarak ana kararlar üretilmiştir.

Dördüncü aşamada; yapılan sentez çalışmaları sonucunda sokaklarda günümüze ulaşamamış yapılar, sosyal yapı, tipoloji çeşitliliği ve tarihi dokuya uyumlu olmayan yapılar tespit edilerek restorasyon, restitüsyon, rekonstrüksiyon yöntemleri ve yapıların yeniden işlevlendirilmesiönerilmiştir.

Araştırmada materyal olarak eski/yeni haritalar, imar planları, hava fotoğrafları koruma amaçlı imar planları ve koruma kararları, altyapı planları ve çeşitli plan (İBB-Koruma Amaçlı İmar planı, Uygulama İmar planı, vb.) raporlarından yararlanılmıştır. Tez çalışmasında veri elde etmek, elde edilen verileri yorumlamak ve değerlendirmek için arazide yapılacak olan analitik etüt çalışmaları NETCAD ve AUTOCAD programları kullanılarak, veriler sayısal ortama aktarılmıştır.

Bu araştırmada veriler İstanbul VI. No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü, Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü, Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü ve saha araştırmaları yapılarak toplanmıştır. Bu aşamada İstanbul VI. Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden bahse konu parsellere ilişkin arşiv dosyalarından daha önce yapılmış olan çalışmalar bilgi ve belgeler Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü'nün yapmış olduğu otomasyon sisteminden taranarak saha çalışmasına altlık oluşturulması sağlanmıştır.

Başka bir veri toplama aracı olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü'nde çalışma alanına ilişkin daha önceden yapılmış çalışmalara kısmen ulaşılarak yine saha çalışmasında altlık oluşturulması sağlanmıştır.

Çalışma alanı ve çevresine ilişkin arazide yapılan yerinde gözlemler ve bu gözlemler sonucu çekilen fotoğraf ve video görüntülerinden de yardımcı materyal olarak yararlanılmıştır.

Çalışma alanının kentsel birikim ve mimari ve sosyal çeşitliliğe yönelik potansiyelinin saptanarak, bu veriler doğrultusunda geliştirilen yöntemler çalışma alanının sosyal ve kültürel özellikleri dikkate alınarak geliştirilmesi ve uygulanması düşünülmektedir.

4 ANALİZ ÇALIŞMALARI

Bu bölümde doğal yapı, demografik yapı, nüfus yapısı ve sosyal ve ekonomik yapıyı çalışma alanı ve çevresini niteleyen Süleymaniye bölgesi bağlamında değerlendireceğiz. Tarihi doku ve fiziki doku analizlerini ise çalışma alanı olan Ayşe Kadın Hamamı ve Kayserili Ahmet Paşa sokakları çerçevesinde inceleyeceğiz.

4.1 Doğal Yapı Analizi

Meteorolojik veriler açısından bölge Akdeniz ve Karadeniz ve Marmara ile karasal iklimin bir karışım alanı olma niteliğindedir. Yazları sıcak ve kurak geçen havalar, kışın yağışlı ve soğuk olmaktadır. Yıllık ortalama sıcaklık 13,8 derecedir. En sıcak aylar Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları olup bu aylarda yağış miktarları da asgariye inmektedir. Yıllık yağış ortalaması 600 gr/m2'dir. Hâkim rüzgâr istikameti kuzeydoğu (Poyraz)'dur. Görsel değerler açısından bölgede en önemli manzara ve seyir terasları külliyenin kuzeyindeki bölgedir (İBB, 2011).

Kıyı ve tepelerin oluşturduğu sırtlar arasında kalan yamaçlar Tarihi Yarımada'nın doğal fiziksel yapısının önemli bir öğesidir. Kıyı düzlüklerinin bittiği kottan başlayarak +40 ve +50 arasında değişen kottaki sırtlara kadar uzanan bu yamaçlar, eğim açısından önemli ölçüde stratejik görünmektedir. Ortalama olarak %10 - %20 arasında değişen eğimler, Süleymaniye'nin bazı kesimlerinde %60'a ulaşmakta ve bazı kesimde de daha eğimli hatta teras niteliğinde formlar oluşturmaktadır. Süleymaniye bölgesinin Haliç'e bakan kuzey kısımlarında eğim %60'lara kadar çıksa da çalışma alanımızda eğim %5 ile 15 arasında değişmektedir**(Ek 5, Ek 6).**

Resim 4.1 Thomas Allom'un Süleymaniye camiine ait gravürü
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Çalışma alanın rakımına baktığımızda Süleymaniye Evvel Medresesi'nden başlayan Ayşe Kadın Hamamı sokaktan 54 m. ile başlayan rakım sokağın sonunda ve Kayserili Ahmet Paşa sokağın başlangıcında yaklaşık 52,60 m. olarak sonlanmakta, Kayserili Ahmet Paşa sokağın sonunda ise 43,66 m. de son bulmaktadır**(Ek 1, Ek 2).**

Yöneliş Analizi anlamında değerlendirdiğimizde Güney batıya doğru bakan sokaklar yöneliş olarak olumlu görülmektedir**(Ek 7).**

Siluet açısından değerlendirildiğinde Sarayburnu'ndan başlayarak Topkapı Sarayı, Sultanahmet Camii, Beyazıt Cami, Süleymaniye ve Fatih Külliyesi'nden, Yavuz Selim Cami'den Edirnekapı'ya kadar sırt boyunca sıralanan tepeler ve bu tepelerle bütünleşen camiler ve çok sayıdaki minareler Tarihi Yarımada siluetini oluşturmaktadır. Kıyı ve tepelerin oluşturduğu sırtlar arasında kalan yamaçlar Tarihi Yarımada'nın doğal ve fiziksel yapısının bir özelliğidir. Yamaçlar kıyı düzlüklerinin bittiği +10 kotundan başlayarak, +40 ve +50 arasında değişen kottaki sırtlara kadar uzanır. Tarihi Yarımada'nın doğal formu bugünküeşsiz siluetinin kaynağı olduğu kadar, tarih boyunca süregelen biçimlenmesinin de temel belirleyicisidir**(Ek 1, Ek 4).**

Süleymaniye Bölgesi'ni geleneksel yerleşimlerimize paralel olarak değerlendirdiğimizde yeşil olgusunun geleneksele uygun olduğunu görürüz. Kamuya açık sokak ve cadde alanlarında ağaç çok yaygın olarak görülmez. Nadiren köşe başları çınar ağaçları ile süslenmiştir (Gözel,1998). Ancak çalışma alanı anlamında değerlendirildiğinde

genel itibariyle bitişik nizamda yapılar olduğundan arka bahçelerinde doğal peyzaj öğeleri görülmektedir.

Resim 4.2Süleymaniye Bölgesi'nin genel görünümü
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Tarihi Yarımada çalışma alanı kapsamında yerleşime uygunluk açısından değerlendirildiğinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nce 24.12.2007 Tarihinde onaylı Yerleşime uygunluk haritalarında Önlemli Alanlar lejantında kalmaktadır. Bu bölümde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Deprem ve Zemin İnceleme Müdürlüğü'nden edinilen bilgiye göre;Önlemli Alanlar; Önlem alınmadan yapılaşmaya izin verilmeyecek alanlar olarak açıklanabilir. Bu alanlarda dikkat edilmesi gereken hususlar sırasıyla aşağıda açıklanmıştır**(Ek 8).**

Gnf-ÖA : Önlemli Alanlar (Güngören Formasyonu)

Gnf-ÖA1 : % 10'dan az eğimli alanlar

Gnf-ÖA2 : % 10'dan çok eğimli alanlar (yamaçlar)

Gnf-ÖA3 : Üzerinde antik dolgu bulunan alanlar

Güngören Formasyonu, yer yer içinde kum mercekleri bulunduran killerden oluşmakta ve kohezyonlu bir zemin karakteri sunmaktadır. Kil katmanlaşmasının bazı düzeylerinde şişme basıncı yüksek olup arazi çalışmalarında bazı yapılarda önemli hasarlara sebep olduğu görülmüştür. Yine arazi gözlemlerinde birimin bazı yamaçlarda da rotasyonal kaymaları oluşturduğu tespit edilmiştir.

Gnf-ÖA1 ile gösterilen alanlar, topografyanın düz olduğu yerleri temsil etmektedir. Bu alanlarda, konsolidasyon oturmaları ve zeminin plastik davranışlarından kaynaklanan sorunlar gözlenmiştir. Yapılaşmalar sırasında temel derinliğinin ve sisteminin doğru tespit edilmesi,

temel altına sıkıştırılmış granüler malzemenin yerleştirilmesinin yanı sıra yapı yükleri, temel sistemi ve zeminin şişme basıncı ile oturma miktarları arasındaki ilişkilerin dikkatlice incelenip buna göre projelerin hazırlanması gerekmektedir.

Gnf-ÖA2 ile gösterilen alanlar topografik eğimin %10'dan fazla olduğu alanlardır. Bu kesimlerde düz alanlarda gözlenen sorunların yanı sıra bazı yamaçlarda yer altı suyunun ve eğimin etkisiyle sığ dönel kayma türü kütle hareketleri oluşmaktadır. Bu tip alanlarda yapı temel derinliği kayma dairesinden daha derinde olmalıdır veya istinat yapıları ile önlemler alınarak stabilite korunmalıdır.

Gnf-ÖA3 ile gösterilen alanlarda ise birimin üzerinde antik dolgular bulunmaktadır. Bu alanlarda antik dolgu kalınlıkları ve mühendislik özellikleri yerel olarak tespit edilmelidir. Bu dolguların ince olduğu alanlarda yapı temelleri dolgunun altındaki tabii zemine oturtulmalıdır. Bu durumda temel zemini olarak dolgunun altındaki Güngören Formasyonu'nun jeoteknik özellikleri dikkate alınmalıdır. Dolgunun kalın olduğu alanlarda ise dolgunun mühendislik özellikleri detaylı olarak incelenmeli ve buna göre yapılar projelendirilmelidir. İstanbul'da bu tip dolgular üzerinde çok sayıda yapıların bulunduğu bilinmektedir. 17 ağustos 1999 Marmara depreminde bu yapılarda önemli bir hasar zonlanması olmamıştır. Buradan da anlaşıldığı gibi bu dolgular, çoğu yerde oldukça konsolide olmuş temel zemini olma özellikleri kazanmıştır. Ancak bu alanlar üzerindeki yapılarda oturma sorunları olabilir. Bunu da temelde alınacak basit önlemlerle geçmek mümkündür.

Sonuç olarak; bu alanlarda Jeoloji-Jeomorfoloji Raporu doğrultusunda uygulama aşamasında; planlama alanının bütününde ve plan ölçeğinde ayrıntılı (araştırma çukuru, jeofizik, mekanik sondaj vb. yöntemler uygulanarak) jeolojik-jeoteknik etüt raporları hazırlanarak yerleşime uygunluk değerlendirmesi yapılarak parsel bazında zemin etütleri yapılmalı ve bu veriler doğrultusunda uygulamaya yönelik önlemler alınmalıdır.

4.2 Sosyal ve Ekonomik Yapı Analizi

19.yüzyılda Süleymaniye bölgesinde zanaat ve ticaret alanlarında köklü değişiklikler olmuştur. Bölgeye bin sekiz yüzlü yılların başında bazı ticari fonksiyonlar olarak, kahveciler, bakırcılar ve diğer zanaat alanları getirilmiştir. Buna ek olarak da 20.yüzyılda bölgeye kalaycılar, kazancılar, değirmenciler, kovacılar, demirciler, sobacılar ve bunun gibi pek çok ticari dükkân eklenmiştir. Süleymaniye bölgesine getirilen bu fonksiyonlar sonucunda bölge

büyük bir canlılık kazanmış bu canlılığa bağlı olarak da artan nüfusla birlikte konut alanları gelişmiş ve ekonomik canlanmada artış olmuştur.

Ticaret merkezinin yavaşça bölgeyi sarmasıyla birlikte, 19.yüzyıl ortalarında batıdan etkileşim nedeniyle özellikle anıtsal mimaride değişimler gözlenmiş ve en önemli yapı grupları olan külliyeler yerine kışlalar, saraylar, okullar, yönetim binaları yaptırılmıştır. Bununla birlikte Süleymaniye bölgesinin güneyinde yer alan Vezneciler ve Direklerarası şehrin en görkemli eğlence merkezi olmuş ve bölge odak noktası haline gelmiştir.

19.yüzyıl başlarına kadar Süleymaniye bölgesine baktığımızda kültür seviyesinin ve ekonomik düzeyin yüksek olduğunu, bunun sonucunda da bölgede elit bir yaşamın hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Bölgedeki doku, bahçe içinde yer alan, büyük ve gösterişli konaklardan oluşmaktaydı. Binaların başta ahşap olduğu zamanla kâgir malzeme kullanılmış ve tarihle bağlantılı gelişmiştir.

20.yüzyılın başlarına gelindiğinde bölgedeki standart düşmüş, rejim değişikliği nedeniyle bu bölgede yaşayan bürokrat kadronun saygın kişileri konakları terk etmek zorunda kalmış ve bölge değişmeye başlamıştır. Bu bölgedeki değişimin diğer bir nedeni ise işlevsel niteliklidir. Bölgede baş gösteren ticaretin şekil değiştirmesiyle ve imalatın hızla bölgeye hâkim olmasıyla nüfus artışı olmuş, büyük konaklar yerlerini bitişik nizamlı sıra evlere ve köşklere bırakmıştır ve bunu izleyen zaman için de apartmanlaşma sürecine girilmiş, mevcut olan iki üç katlı ahşap konaklar yerini apartmanlara bırakmış ve bu binalarda zaman içinde fonksiyon olarak atölye, imalathane olarak değişim göstermiştir.

20.yüzyılda bir konut fonksiyonu (mesken olarak kullanalar açısından) yoksul semtine dönüşen ve eski görkemini yitiren özgün doku, 1950'lere dek geleneksel yapısını koruyabilmiştir. Ahşap yapım sistemi ile oluşan bu doku, diğer İstanbul semtlerinde olduğu gibi sık sık yangınlarla tahrip olmasına rağmen halen sokak ölçeğinde özgün doku örnekleri ve yapılar bir arada yer almaktadır. Bugün semtte yer alan İstanbul Üniversitesi'ne ait yapılarla semtin geleneksel eğitim ve bilim işlevi farklı nitelikte de olsa devam etmektedir.

Semtte konut olarak kullanılan binalar azalmış ve konut kullanımı da Kayserili Ahmet Paşa Sokağı'nın Güney Batı ucu hariç bekâr evleri ya da öğrenci evi şekline dönüşmüştür. Burada yaşayanlar, arazide yapılan gözlemler ve ikili diyaloglarda edinilen bilgiye göre bekar evleri şeklinde olan konutlarda genel olarak kağıtçılar, plastikçiler(toplayan), eskiciler ve bu bölgede yaşayan marjinal sektörün çalışanları yer almaktadır. Boş arsalar genelde çöp ve eski malzeme toplayanların depolama alanları olarak gelişmiştir. Ayşe Kadın Hamamı'nda ise genel itibariyle ticaret işlevinin yer aldığı gözlemlenmektedir.

4.3 Tarihi Doku Analizi

4.3.1 Kültür ve tabiat varlıkları koruma kurulu kararları analizi

Çalışma alanında toplam 54 adet, parselde 64 adet yapı bulunmaktadır. Bunlardan 25 tanesi Sivil Mimarlık örneği, 9 tanesi anıt eser olarak tescilli olup 40 tanesi ise tescilli değildir. Ayrıca 7 adet kayıp Sivil Mimarlık örneği, 2 adette yer üstü kalıntı eser vardır.

30.12.2011 tarihinde onaylı Tarihi Yarımada Nazım İmar planı raporunda, Tarihi Yarımada'daki mevcut ve kayıp anıt eserlerin tespit edilebilmesi ve gün ışığına çıkarılması; anıt eserlerin çevrelerindeki eski sokak dokusunun tespit edilebilmesi ve bugünkü kadastral doku ile karşılaştırılmasının yapılabilmesi; anıt eserlerin çevrelerindeki boş alanların tespit edilerek bugünkü yapılanma ile karşılaştırılmasının yapılabilmesine yönelik eski haritalardan yararlanılmıştır. Bu çalışmada kaynaklardan temin edilebilen eski haritalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada, görsel olarak yararlanılan haritaların dışında yazılı kaynaklardan da (yazılı belge, gravür, kitap, arşiv vb.) yararlanılmıştır. Bu bağlamda aşağıda çalışma alanının kayıp eser ve tescil edilmesi gereken sivil mimarlık ve anıt eserleri sürecinde yararlanılan eski haritalardan bahsedilecektir.

Alman Mavileri: 1909 – 1913 yılları arasında hazırlanmış olan 1/500, 1/1000 ve 1/2000 ölçekli haritalardır. Haritaların üzerindeki yazıları Fransızca olup, haritalarda sokaklar, yapı adaları ve kamu binaları oldukça detaylı gösterilmiştir. Alman Mavisi Haritaları lejantında, Anıtsal yapıların isimleri ve taban oturumu (gri çizgi), bahçe duvarları ve kapılar hakkında bilgiler alabiliriz. Ancak haritalarda parsel düzeyinde ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Harita 4.11913 yılı Alman Mavisi Haritaları
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Necip Bey Haritası: 1918 yılında İstanbul Şehremaneti Harita Müdürü Necip Bey tarafından çizilen 1/5000 ölçekli topografik kent haritasıdır. Osmanlıca olan bu haritada çalışma alanımıza ilişkin anıtsal yapıları, cadde ve sokak isimleri görülmektedir. Çalışma alanındaki Süleymaniye Tıp Medresesi ve Evvel Medresesi yapıları, Ayşe Kadın Hamamı'nı ve Kayserili Ahmet Paşa Sokak'ta günümüzde de bulunan Molla Hüsrev Mahallesi Çeşmesi görülmektedir.

Harita 4.21918 Necip Bey Haritası
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Pervitich Haritaları: 1922 – 1945 Yılları arasında Türkiye Sigortacılar Daire Merkezi için Topograf Mühendis Jacques Pervitich tarafından hazırlanan sigorta haritalarıdır. Dönemin yangınları nedeniyle hazırlanan bu haritada kent dokusunun ve yapıların genel özelliklerini, günümüzde yerinde olamayan birçok yapının yerini ve konumunu öğrenmek bakımından yardımcı olmaktadır. Bu haritalar 1/2000, 1/1000, 1/500 ve 1/250 ölçeklidir. Pervitich haritalarının çalışma alanımız ile ilgili olanları 1940-1943 yılları arasında 1/500 ölçekli olarak telif edilmiştir. Bu haritalarda bina cinsleri değişik renkler kullanılarak ifade edilmiş, kat adetleri belirtilmiş ayrıca sokakların birbirleri ile kesiştikleri noktaların deniz seviyesinden olan kotları belirtilmiştir. Bu bağlamda Pervitich Haritalarında, Kâgir mi (kırmızı), ahşap mı (sarı), taş yığma(kahverengi) bina oluşu, çatı planı izdüşümü, çıkma izdüşümü, mevcut durumda yapılar yerinde yoksa sokak bazında adanın o dönem ki yapı tipolojisini anlamak mümkündür.

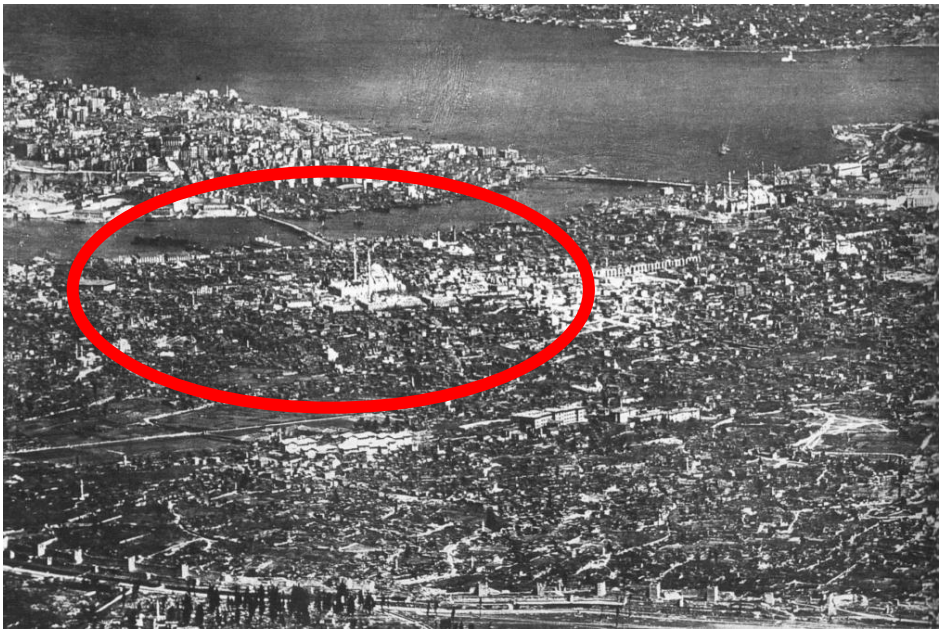
Harita 4.3 Pervetich sigorta planı
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Müller Haritası:1/10000 ölçekli bu haritada İstanbul'un adeta bir topografyası çıkarılarak; Bizans ve Osmanlı Dönemine ait anıtsal niteliği olan yapılar orijinal yerlerinde işaretlenmiştir. "İstanbul Topografyası Üzerine Resimli Lügat" adını taşıyan kitabın eki olan bu harita 1976-1988 yılları arasında Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul şubesi 1.direktörü olarak görev yapan arkeolog Wolfgang-Müller Wiener tarafından hazırlanmıştır. Bu eserde birçok yapının günümüze kadar geçirdiği aşamalar ve mevcut durumlar hakkında bilgi, daha detaylı harita ve fotoğrafa yer verilmiştir. Alanımız ile ilgili Ayşe Kadın Hamamı, Molla Hüsrev Mahallesi çeşmesi ve Süleymaniye Külliyesi bu harita yer almıştır.

Harita 4.4Müller Suriçi İstanbul tarihi anıtları gösteren plan
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Bundan sonraki kısımlarda 1912 yılında 2010 yılına kadar İstanbul'un hava fotoğrafları çekim tarihindeki durumlarını aşağıdaki haritalarda göreceğiz.

Resim 4.3Süleymaniye ve yakın çevresi(1912)
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Resim 4.4Süleymaniye ve yakın Çevresi (1946)
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Resim 4.5Süleymaniye ve yakın çevresi (1966)
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

1966 yılına ait bu hava fotoğraflarında Prost planlarının ve Menderes imar hareketlerinin sonuçlarını görmek mümkündür.

Resim 4.6Süleymaniye ve yakın çevresi (2010)
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

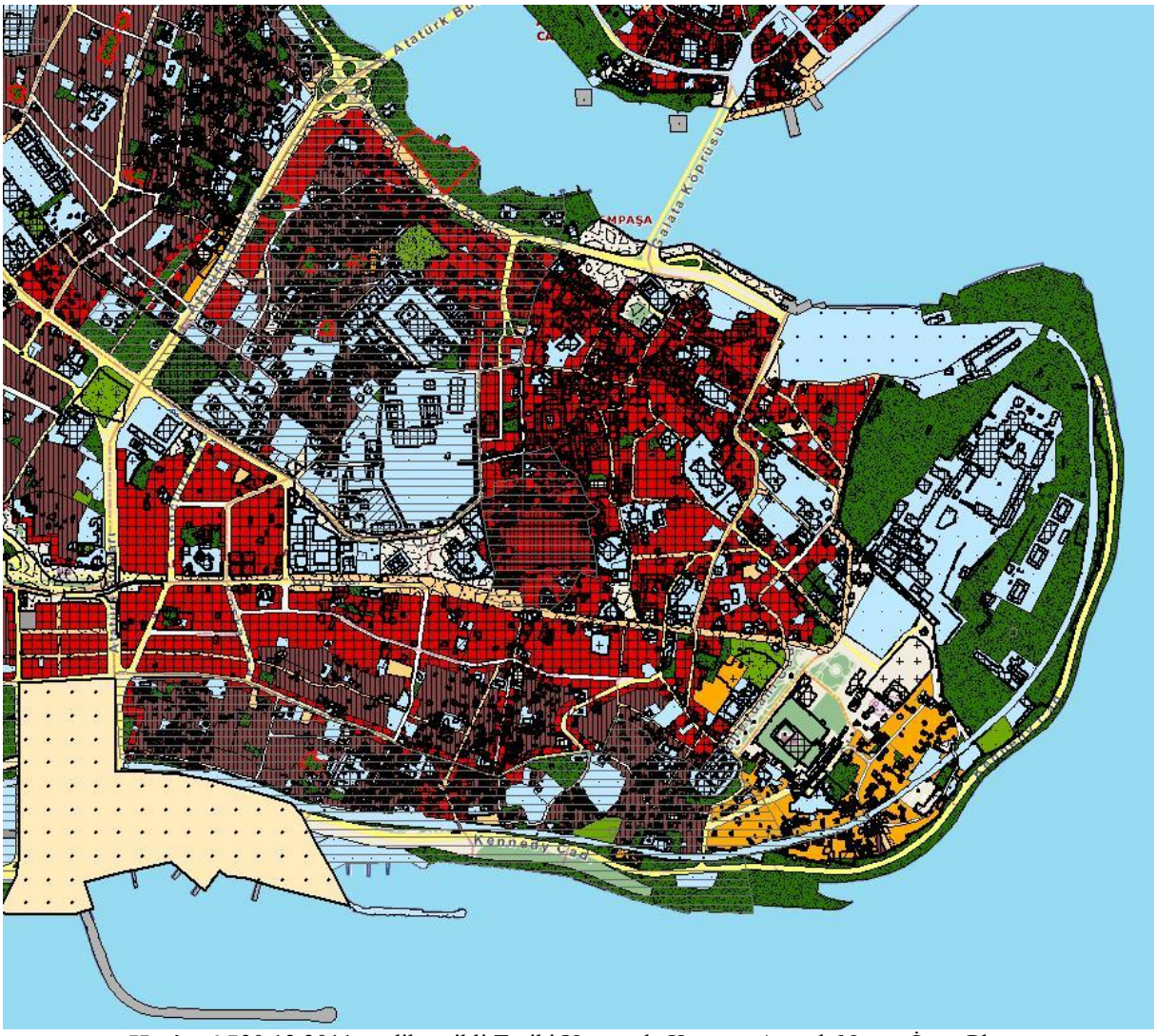
Hava fotoğrafları ve eski haritalara bakıldığında Tarihi yarımada birçok fiziksel değişime uğramıştır. Bunlar genelde tarihi dokuyu tahrip eden değişimlerdir.

4.3.2 Çalışma alanının hukuki durumu

Bu bölümde alana ilişkin çeşitli kanunlar çerçevesinde alınmış kararlardan bahsedeceğiz.

Süleymaniye Camii ve çevresi Unesco tarafından 1985 yılında Dünya Mirası listesine alınmıştır. Bu durum bölgenin taşımış olduğu değerin tüm dünya tarafından bilinmesi açısından önemlidir.

İstanbul 1 no'lu K. ve T.V.K. Kurulu'nun 12.7.1995 gün ve 6848 no'lu kararı ile Tarihi Yarımada Kentsel ve Tarihi Sit, Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir. Çalışma alanında 30.04.2005 tasdik tarihli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı iptal edilmiştir. Bu kapsamda 30.12.2011 tasdik tarihli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı yürürlüğe girmiştir. 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı çalışmaları devam etmektedir.

Harita 4.530.12.2011 tasdik tarihli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Harita 4.6Süleymaniye Camii ve çevresi Dünya Kültürel Miras Sınırı
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

4.4 Fiziki Doku Analizi

Bu bölüm çalışma alanı olan Kayserili Ahmet Paşa Sokak ve Ayşe Kadın Hamamı sokaklar açısından değerlendirilmiştir. Fiziki doku analizi çerçevesinde toplam 54 adet parselde 64 adet yapı bulunmaktadır. Değerlendirmeler bu yapılar üzerinden yapılacaktır.

4.4.1 Arazi kullanım ve yerleşim dokusu

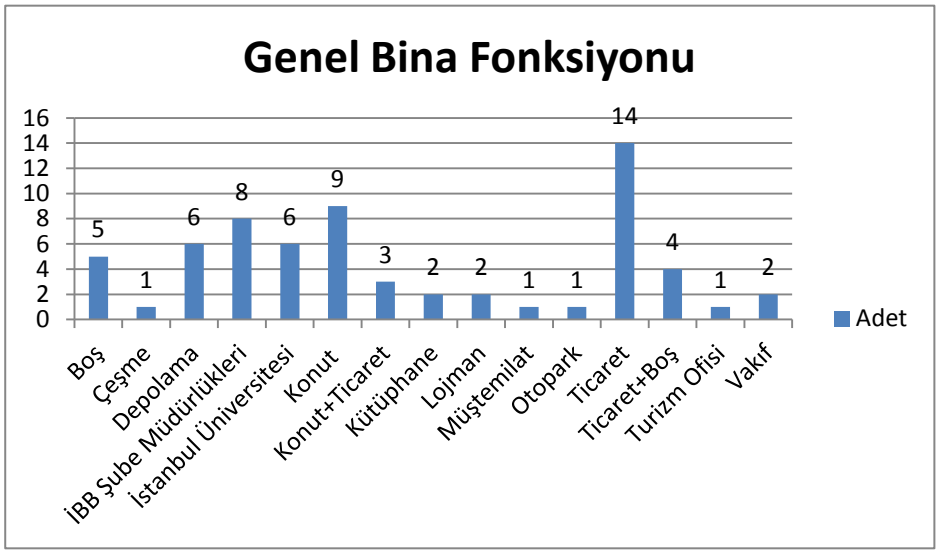
Çalışma alanında genel bina fonksiyon analizi yapılırken fonksiyonun bina kat adetlerindeki oranı hesaba katılarak en yoğun olan fonksiyon genel bina fonksiyonu olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda binalardan 14 adedi ticaret, 9 adedi konut, 8 adedi İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğünün İdari Binası, Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarı, İstanbul Miras Evi, Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı, otopark ve garaj amirliği olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte 6 adet bina İstanbul Üniversitesinin çeşitli birimlerine hizmet etmektedir.

Genel bina fonksiyonu ve zemin kat fonksiyonlarında bina adeti 65 olarak değerlendirilmiştir. Bunun sebebi 572 ada 27 parselin ticaret işlevinin yanında mevcutta parselin bir kısmının da otopark olarak kullanılmasıdır.

Müştemilat ve depolama binalarını ayırmamızın sebebi depo ticaret işlevinin kullandığı alan müştemilat ise konut işlevinin kullandığı alan olarak değerlendirildiğindendir. Bu binalar genel itibariyle tek katlı mevcut binalara genelde sonradan eklenmiştir.

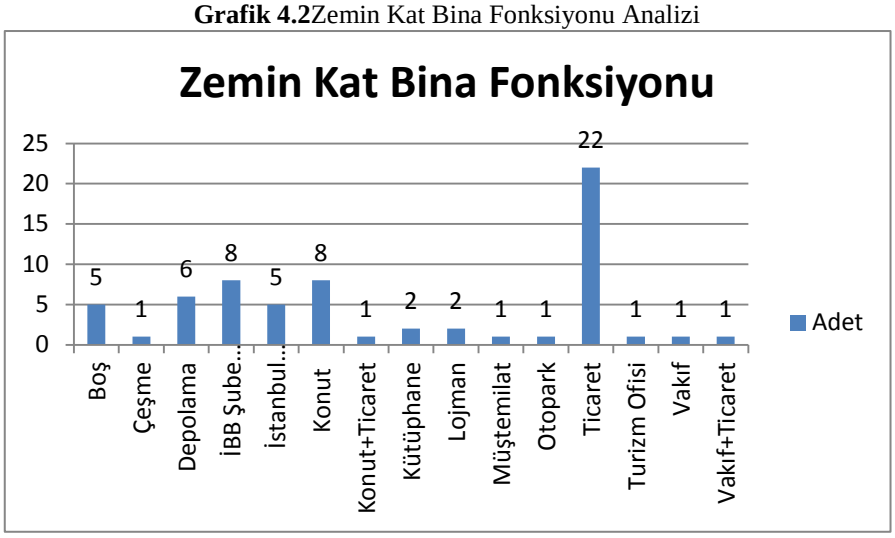
Çalışma alanında 5 adet bina özgün kullanımlarını veya başka bir kullanımı yerine getirmemekte olup boş durumdadır. 2 adet lojman binası Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi çalışanları için kullanılmak üzere tahsis edilmiştir. Bölgede 1 adet de turizmseyahat acentesi bulunmaktadır. Ticaret+Boş ifadesi binanın zemin katı ticaret diğer katları ise şuanda kiralık veya nedeni bilinmeyen bir şekilde boş durumda olan binalar için kullanılmıştır. Bir adet Molla Hüsrev Mahallesi çeşmesi 568 ada 15 parselde olup haznesi ile birlikte restore edilmiştir. Sonuç olarak, çalışma alanı ticaret, konut ve kamu tesislerin yoğun olduğu sokaklardır **(Ek 10).**

Grafik 4.1 Genel Bina Fonksiyonu Analizi

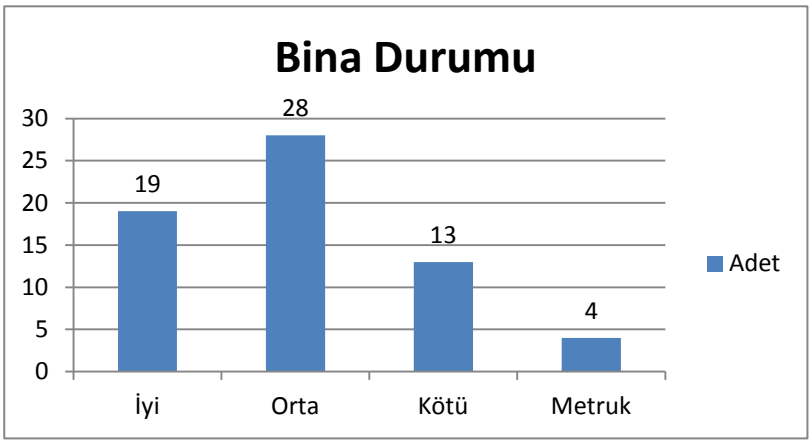
Zemin Kat Fonksiyonu açısından çalışma alanı değerlendirildiğinde, 22 adet bina ticaret, 8 adedi konut, 8 adedi ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü'nün Alan Yönetimi Başkanlığı'nın hizmet binaları ve İstanbul Miras evi olarak işlevlendirilmiştir. Konut+Ticaret ve Vakıf+Ticaret ifadeleri bahse konu fonksiyonları zemin kat kısmen barındırdığından bu şekilde ifade edilmiştir. Zemin katta yer alan ticaretler kısmen üst katlar ile bağlantılıdır. Genel itibariyle bağımsız durumda olduğu arazide yapılan çalışmalar sonucunda tespit edilmiştir **(Ek 11).**

Grafik 4.2 Zemin Kat Bina Fonksiyonu Analizi

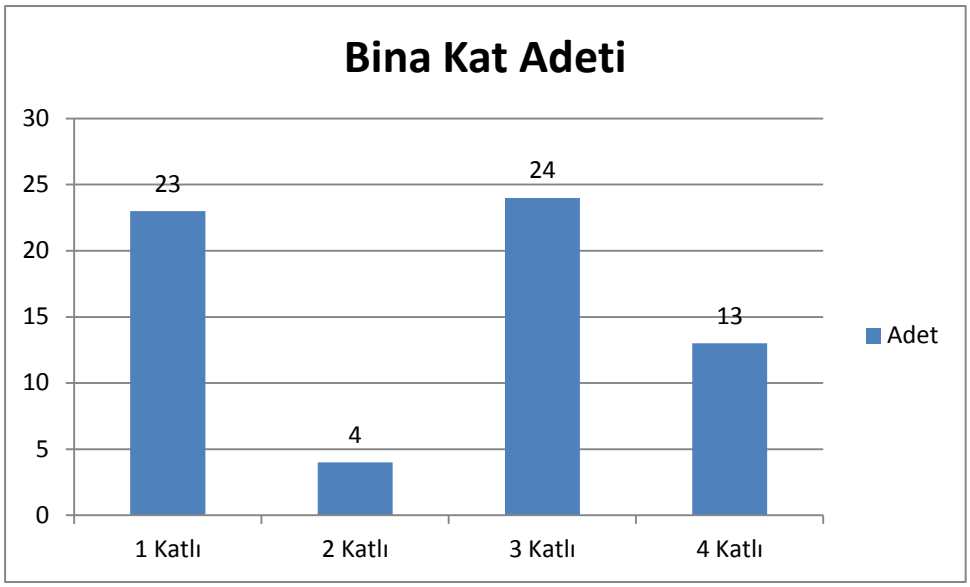
Çalışma alanında bina durumu analizi yapının cephe boyaları ve iç mekân durumuna göre değerlendirilmiştir. Dört grupta değerlendirilen analizde kötü ile metruk arasındaki fark, bina boş ve herhangi bir inşai faaliyet olmadan kullanılmayacak durumda ise metruk olarak değerlendirilmiştir. Bölge genel itibariyle orta durumda yapıların yoğunlaştığı bina gruplarından oluşmaktadır**(Ek 12).**

Grafik 4.3 Bina Durumu Analizi

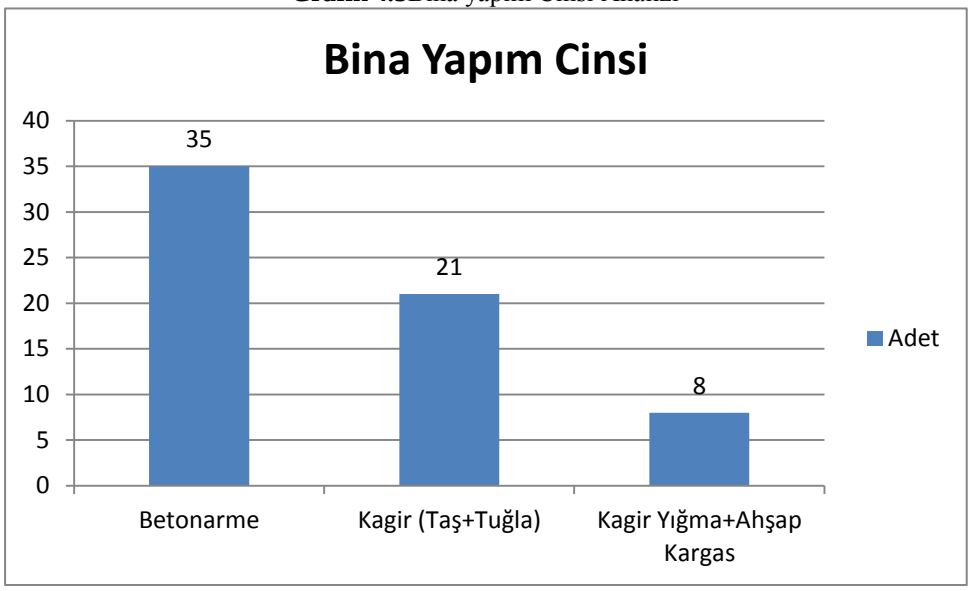
Çalışma alanında bina kat adetlerine baktığımızda, genel itibariyle 3 ve 1 katlı binaların yoğun olduğu bir bölgedir. Sokaktan cephe alan yapılar genel itibariyle 3 katlıdır. 1 katlı yapıların çoğunluğunu müştemilat, depo ve ana binanın bahçesinde sonradan eklenen yapılardır. 4 katlı binalar ise dokuya uygun olarak yapılmamış genelde sonradan eklenmiş çekme katlardan oluşmaktadır**(Ek 13).**

Grafik 4.4 Bina Kat Adeti Analizi

Bina yapım cinsi değerlendirildiğinde, çalışma alanı tarihten gelen özgün yapı malzemesini kaybetmiştir. Bu bölümde yapılar; betonarme, kâgir olarak taş ve tuğladan yapılmış ve kâgir yığma ve ahşap karkastan yapılan olarak gruplandırılmıştır. Genel itibariyle betonarme binalar yoğundur**(Ek 14).**

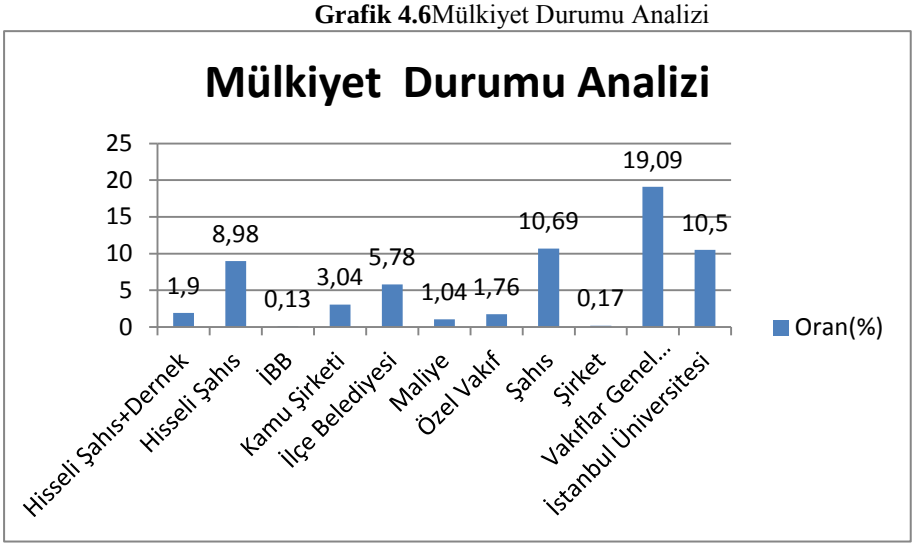
Grafik 4.5 Bina yapım Cinsi Analizi

Çalışma Alanında Süleymaniye Külliyesi yapılarının bulunduğu alan ve Ayşe Kadın Hamamı'nın bulunduğu alanlardan dolayı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyeti oransal olarak yüksek çıkmıştır. %10.69'luk oranla Şahıs, %8.98'luk oranla hisseli şahıs mülkiyeti toplamda 19.67 ile ikinci sıradadır. İstanbul Üniversitesi %10.50 ile üçüncü sıradadır. %0.13'lük dilimle İstanbul Büyükşehir belediyesi mevcutta çeşmenin olduğu alan ile en az oranı olan kurumdur. Ancak Kamu şirketi olarak görülen%3.04'lük kısım İstanbul

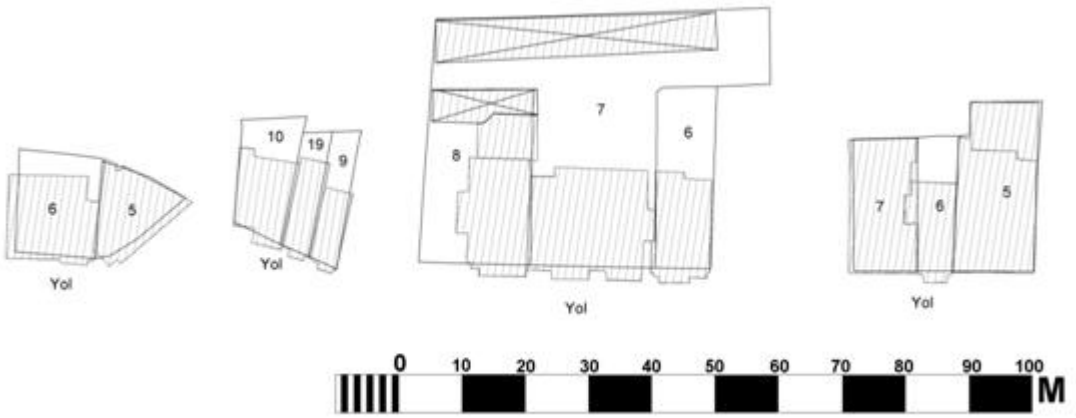
Büyükşehir Belediyesi'nin belediye İktisadi teşebbüslerinden olan KİPTAŞ ve İSFALT şirketlerine aittir **(Ek 15).**

Grafik 4.6Mülkiyet Durumu Analizi

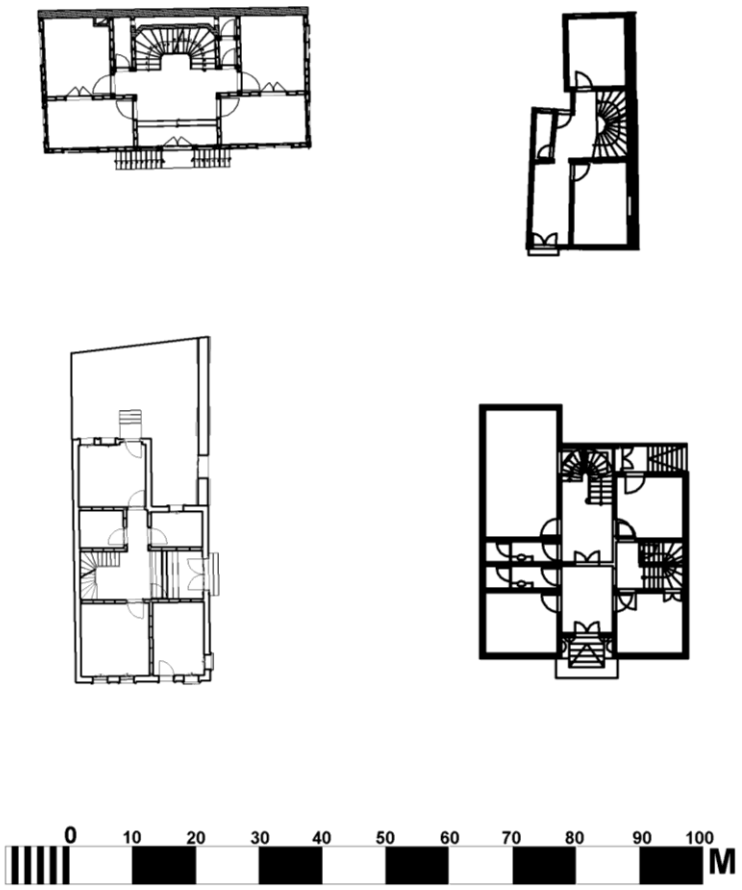
4.4.2 Yapısal analiz

Bölge karakterini tanımlayan ev tipinin belirlenmesi amacıyla yapılan parsel analizi sonucunda; % 64,6'sının bitişik nizam, % 14,06'sının bir tarafında ya da iki tarafında yan bahçesi olan, % 21.88'sinin köşe parselde bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Kayserili Ahmet Paşa sokakta bir adet ikiz evin olduğu görülmüştür.

Şekil 4.1 Parsel biçimlenişi
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Plan tipolojisi olarak bölgede yer alan tescilli konut dokusunun, orta sofalı, köşe sofalı, iç sofanın iki yüzünde de oda bulunan tipte, iç sofanın tek yüzünde oda bulunan tipte konutlar olduğu görülmüştür. Bu süreçte parsel cephesi önemlidir.

Şekil 4.2Çalışma alanından özgün sivil mimari örneklerine ait plan tipleri
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

4.4.3 Çevresel analiz

Genel itibariyle bitişik nizamda olan binaların yer seçtiği çalışma alanında, toplam mülkiyet alanı 23726.60 m^2, toplam yapı taban oturumu ise 8938.01 m^2'dir. Bu rakamlar bize çalışma alanının TAKS değerinin 0,37 olduğunu göstermektedir. Buda genel itibariyle arka cephelerinin bahçe olarak kullanılmasının sonradan eklenen müştemilat kaldırıldıktan sonra doğal peyzaj değerleri açısından rezerv bir alan olabileceğini göstermektedir.

Çalışma alanı, ulaşılabilirliği yüksek bir bölge olmakla birlikte erişilebilir olduğu söylenemez. Bölgenin önerilen ve mevcutta olan arazi kullanım kararları doğrultusunda bütüncül bir ulaşım çözümlenmesi yapılması gerekmektedir. Çalışmamızı bu bölgede yapmamızın ana sebeplerinden biri olan Taksim-Yenikapı raylı sistem hattı bu bölgenin

erişilebilirliği açısından önemli bir projedir. Bölgenin bu raylı sistem hattı ile birlikte İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hedeflendiği gibi diğer raylı sistemlere entegre olması sonucunda Havalimanı, Şehirlerarası deniz seferleri(Yenikapı), Marmaray ile Hızlı tren istasyonu ve Beyoğlu(Taksim), Şişli(Nişantaşı) gibi eğlence yoğun yerlere erişilebilir duruma gelecektir. Bu durum bölgenin Konaklama ve Konut bölgesi olabilmesi için avantajlı bir konuma geçmesini sağlayacaktır**(Ek 16, Ek 17, Ek 18).**

Bölgede yaşayanlar için günümüz koşullarında yeterli sosyal ve teknik alt yapı donatı alanları mevcut değildir. Ancak bu durum Tarihi Yarımada bütününde yapılan imar planlarında ele alınması gerekmektedir. Bu bölgede yaşayacak olan nüfus için yeterli sosyal ve teknik donatı ihtiyaçları günümüz koşullarında yasal çerçevede sağlanmaya çalışılmıştır.

4.4.4 Mevcut sorunlar ve potansiyeller

Süleymaniye bölgesi zaman içinde yerli halkının göç etmesi, İstanbul' un göç alması ile kültürel bir değişiklik yaşamıştır. Bunun sonucunda sivil mimari örnekler olumsuz etkilenmiştir. Değişen yaşam koşulları ile evlerin büyük bir bölümü işyeri olarak kullanılmış, yapı karakterine uygun olmayan bu kullanımlar sonucunda özgünlüğünü kaybetmiştir.

Sosyal Sorunlar:Bölgedeki aile yapısının değişmesi ve 20.yüzyılın başlarında geniş ailelerin çekirdek aile tipine dönüşmesiyle yaşama biçiminin farklılık göstermesi ve yaşadıkları evlerin çekirdek aile tipine göre olmaması, yaşanılan çevrenin işlevinin değişip iş alanı olması, bölgede inşaat yapma izninin kısıtlı olması nedeni ile bölgeyi terk etmişlerdir. Bölgeye göç ederek gelen gruplar mekâna farklı gelenek, yaşayış, kullanım anlayışları getirmiştir.

Sosyo-Ekonomik Sorunlar: Bölgede yaşayan halkın düşük gelirli olması nedeniyle yapıların ve çevrelerinin bakımı sağlanamadığından yapılar hızlı bir şekilde yıpranmakta ve yıkılmaktadır. Bölgenin tarihi çevrede olduğu gibi ekonomik merkezlere yakın oluşu nedeniyle çevrede iş bulma kolaylığı, işe yakınlık gibi etkenlerden dolayı kırsaldan şehre iş edinmeye gelen ekonomik gücü olmayan kesimlerin ikamet alanı olmuştur.

Kültürel Sorunlar: Değişen sosyo-kültürel yapı ile beraber medrese,çeşme,sebil gibi yapılar fonksiyonel olarak artık kullanılmamakta ve işlevini yitirmiş durumdadır. Bölgede yaşayan halkın tarihi bilinç düzeyinin yetersiz olması yaşadıkları mekânların ve çevrenin değerini anlayamaması tahripkâr bir sürece yol açmaktadır.

İşlevsel Sorunlar:Bölgede özgün kullanımın konut olmasına rağmen yapıların genelde ticaret olarak kullanılması bu süreçte özgün mimaride yer alan bazı mekânsal işlevler yok edilerek yapılar tahrip edilmektedir.

Altyapı Sorunları: Bölgedeki iş yoğunluğu, toplumsal hareketlilik, duran ve hareketli trafik alanı gereksinimleri, geleneksel şehir dokusunun karşılayamayacağı boyutlara ulaşması ve mevcut dokunun yeni fonksiyonlara cevap verememesi nedeniyle (çalışma, toptan ve perakende ticaret alanı) oluşan trafiğin yükünü mevcut yol sistemi kaldıramamaktadır.

4.4.5 Kayserili Ahmet Paşa ve Ayşe Kadın Hamamı Sokağı mimari yapı analizi

Kayserili Ahmet Paşa Sokağı; Şehzade Mehmet Camisi'nin Kuzeyinde başlayıp, kıvrılarak Süleymaniye Külliyesi'nin güneyine doğru ilerleyen tarihi sokağın adı, vaktiyle bir konağı olan 19. Yüzyıl sonları Osmanlı Devleti Bahriye nazırlarından Ahmet Paşa'nın adını taşımaktadır. Kayserili Ahmet Paşa 1876'da bu görevini ikinci kez yürütmüştür. Sultan Abdülaziz'in hal'edilmesi olayındaki heyette de yer almıştır (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1993).

Ayşe Kadın Hamamı Sokak ise Kayserili Ahmet paşa Sokağın Süleymaniye Külliyesine Güney Batı kısmına bugünkü Yazma Eser Kütüphanesinin geçmişte Evvel medresesi ve Tıp Medresesinin arasından ulaşmasını sağlayan önemli akslardan birisidir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere bölge tarih de saray ahalisinin ve esnafların oturduğu bir alandır. Bu aks üzerindeki konutların çoğunluğu sıra ev şeklinde yer alır. Yapılar günümüzde genel itibariyle betonarme olup geçmişten gelen Süleymaniye strüktürünü yansıtan ahşap ve kâgir yapılarda mevcuttur. Bu çoğu bitişik nizamlı evlerin hemen hepsinin arka cephelerinin baktığı bahçeler bulunur. Parsellerin cephe genişliklerinin dar olması bu çoğu bitişik nizamlı dar cepheli konutları ortaya çıkarmıştır. Ayrıca köşe parsellerde yer alan konutlar önemli özelliklere sahiptir. Cephe karakterleri, süslemeleri, iç bezemeleri, furuşları ile pek çok özellikleri ile yapıldığı dönemi yansıtmaktadır.

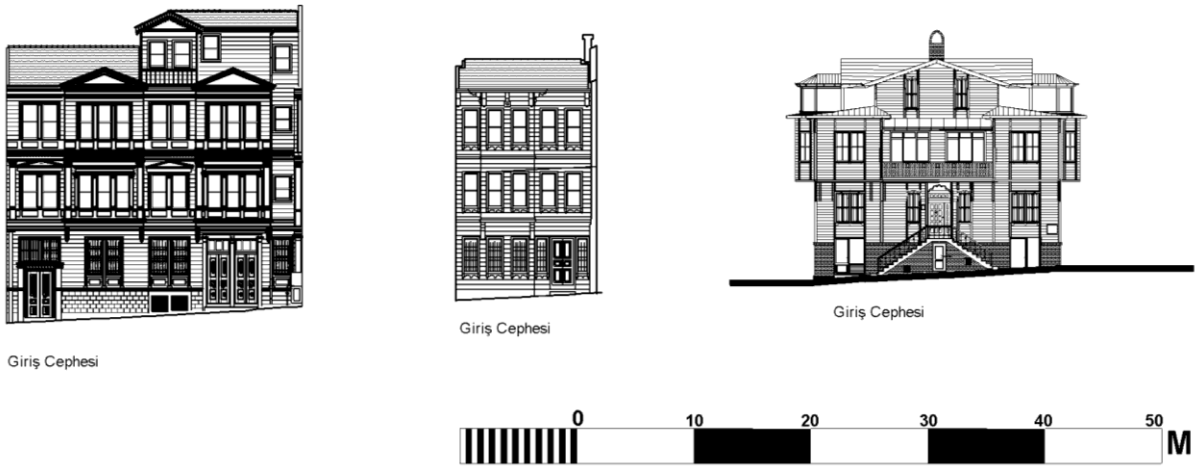
Çalışma alanının özgün konut dokusu üç ya da iki katlı, ahşap konstrüksiyon ve ahşap malzeme ile oluşturulmuş yapılardan oluşmuştur. Ahşap, çıkmalı 2-3 katlı genellikle giriş katları tuğla yapılardır. Sokak dokusu organik bir şekilde gelişmiştir.

Sokağın Mevcut Durumu

Çalışma alanında günümüze ulaşabilen eski eserlerin bir kısmı ahşap, bir kısmı ise kâgir yığma yapılardır. Ahşap olan ve yakın zamanda restorasyona uğramayan yapılar çok daha fazla yıpranmış ve çürümüştür. Genellikle ahşap konutlarda dikmeler çürümekte, döşemeler yer yer çökmektedir. Metruk haldeki ahşap yapıların yıpranmasının kış aylarında sökülerek ısınmak amacıyla yakılması da yıpranma hızını artırmaktadır. Geç dönemde yapılar yıkılarak genel itibariyle betonarmeye çevrilmiş, ya da betonarme takviyelerle desteklenmeye çalışılmıştır. Bölgedeki bir çok binanın restorasyon ve çevresel mimari değerlere uygun olarak tescil grubuna göre yıkılıp yeniden yapılması gerekmektedir.

Cephe Özellikleri

Çalışma alanında özgün konut mimarisinde zemin katların genel itibariyle kâgir olarak yapıldığı üst katların ise ahşap karkas olduğu görülmektedir. Dar cepheli parsellerde yandan girişli konutlar görülürken daha geniş cepheli konutlarda ortadan girişli plan tipi görülmektedir. Üst katlardaki pencere düzeni dar cepheli parsellerde genellikle aynı olmayıp, geniş cepheli parsellerde ise aynıdır.

Şekil 4.3Çalışma alanında Süleymaniye özgün mimarisini yansıtan binalardan örnekler
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Cumba altı konsollar genellikle beton ve ahşap malzemeden üretilmiştir.Cumba altı konsolları dar cepheli yapılarda kullanılmamıştır. Balkon nadiren cumbaların orta kısımlarında yer bulmuştur. Genel itibariyle balkonsuz yapılar mevcuttur. Anıtsal mimarilerde ise tamamında taş kullanılmıştır. Cepheler genellikle düz çıkmalıdır.

Dekoratif öğeler açısından değerlendirdiğimizde binaların büyük bir zenginlik içerisinde olduğunu görürüz. Bazen pencere kenarların bazen çıkmalarda ve kapı kenarlarında farklı dekoratif örnekler vardır.

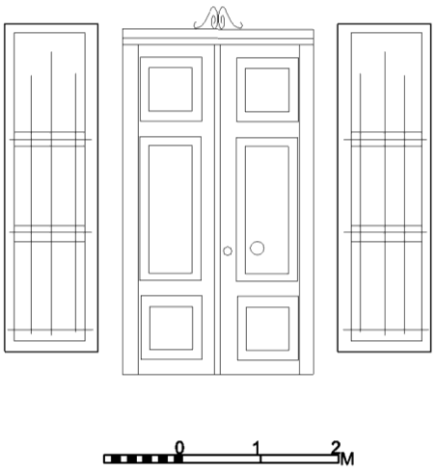
Mimari Cephe Öğeleri(Tipolojiler)

Giriş kapıları

Özgün mimari yapılarda giriş kapıları bazı yapıların zeminin yerden yüksekliğine bağlı olarak merdivenli bir şeklide bazıları ise merdivensiz bir şekilde direkt olarak sokak mekânına ulaşmaktadır. Ancak genel itibariyle sokaktan merdivenle ulaşılan çift kanatlı, ahşap kapılar olarak şekillenmiştir. Kapılar genel itibariyle orta göbekli olup geç dönemde çelik kapıya dönüştürülen yapılarda vardır. Özgün mimarisi korumuş olan yapılarda genelde ahşap olarak görülmektedir. Kapıların biçimlenişe bakıldığında üzeri düz Letonlu ve Leton üzerinde penceresi olan kapılar yer almaktadır. Kısmen kapı üzerinde ya da kapının iki yanında ışıklık pencereleri yer almaktadır.

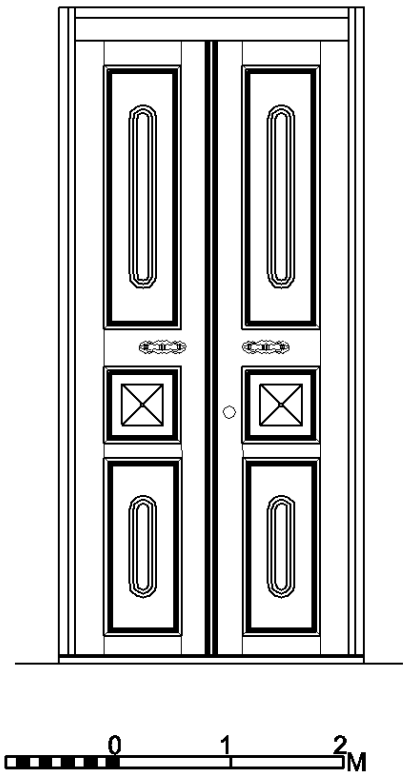
Resim 4.7 Çalışma alanında iki yanında ışıklık penceresi olan kapı örneği

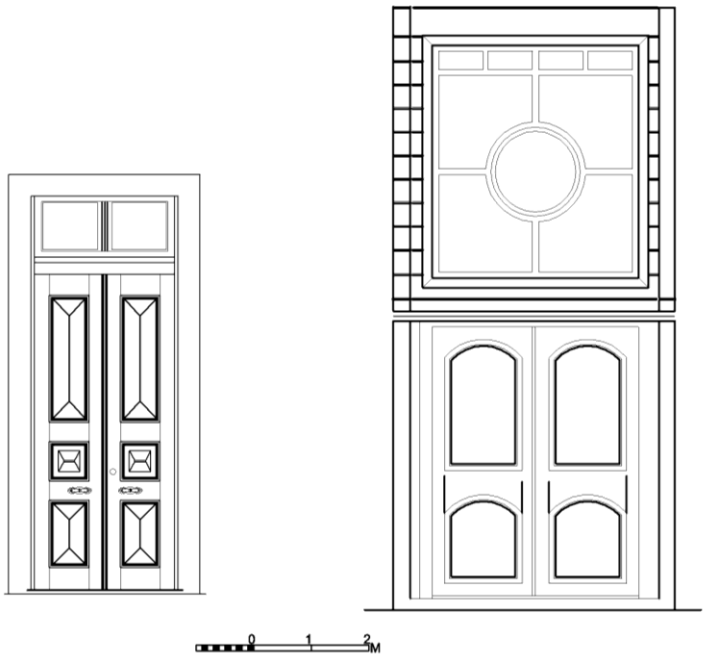
Şekil 4.4İki yanında ışıklık penceresi olan kapı örneği

Resim 4.8Çalışma alanında düz ışıklıksız kapı örneği

Şekil 4.5Düz ışıklıksız kapı tipolojileri

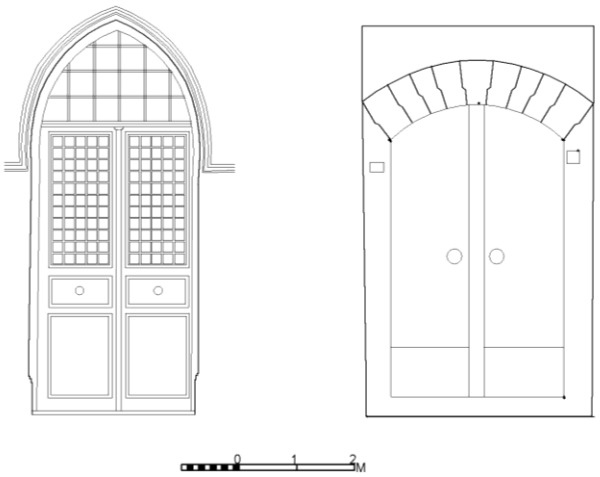
Şekil 4.6Düz ışıklıklı kapı tipolojileri

Resim 4.9Çalışma alanında düz ışıklıklı kapı örneği

Resim 4.10Çalışma alanında kemerli kapı örnekleri

Şekil 4.7 Kemerli kapı tipolojileri

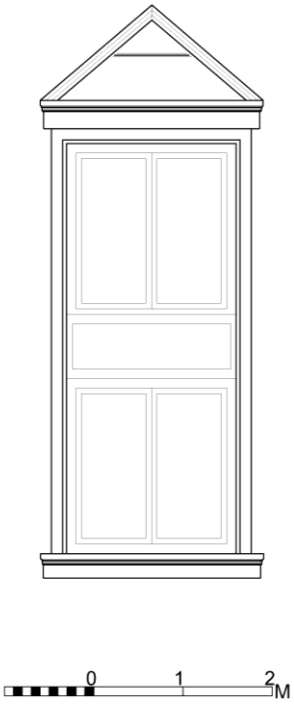
Pencereler

Pencere ve kapı tipolojilerini incelediğimizde pencerelerde ahşap giyotin doğramaların kullanıldığı tespit edilir.

Yapılan analizler sonucunda evlerin % 81.82‘sinin pencerelerinin kafessiz olduğu, %18.18’inde ise kafesli pencereler bulunduğu tespit edilmiştir. Kafese sahip olanların genelinde kafes, pencerenin alt kısmında yer almaktadır. Zemin katlarda söve içine oturan demir parmaklıklar kullanılmıştır. Pencere söveleri genelde ahşaptır.

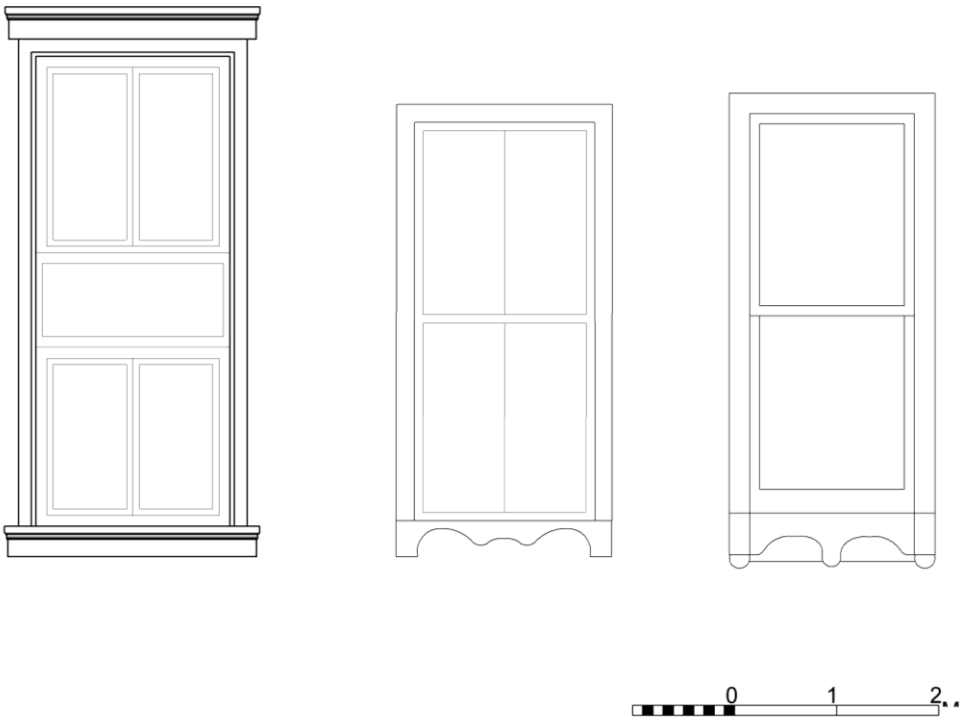
Resim 4.11Çalışma alanında düz alınlıklı pencere örnekleri

Şekil 4.8Düz alınlıklı pencere tipolojileri

Resim 4.12Çalışma alanında düz silmeli ve silmesiz pencere örnekleri

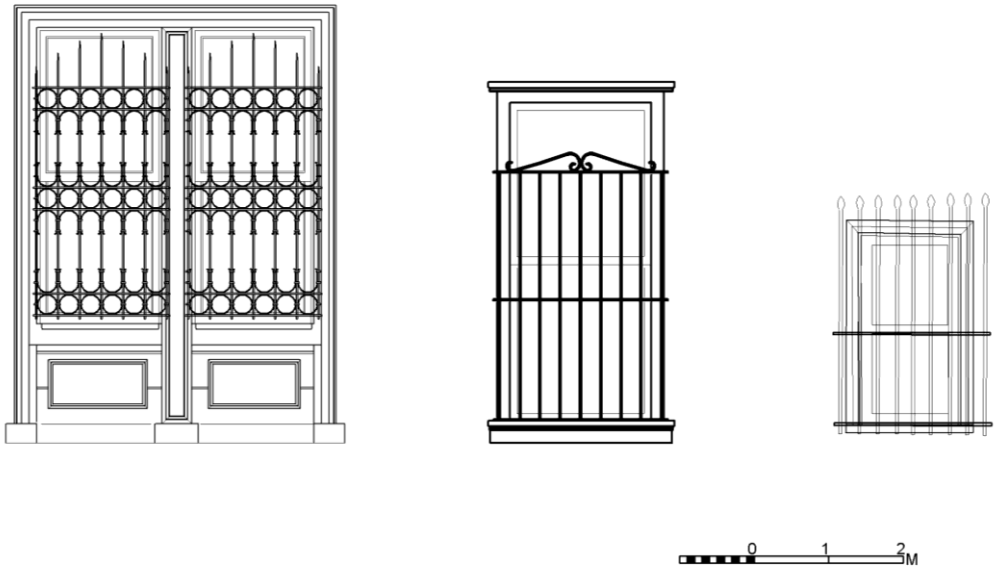

Şekil 4.9Düz silmeli ve silmesiz pencere tipolojileri

Katlar bazında pencereler değerlendirildiğinde; zemin katlarda genel itibariyle düz pencere olarak bombeli demir parmaklıklar ile korunmuş bu durum bazen normal katlarda gözlemlenmiştir. Üst katlarda da düz pencere sistemi kullanılıp motiflerle zenginleştirilmiştir.

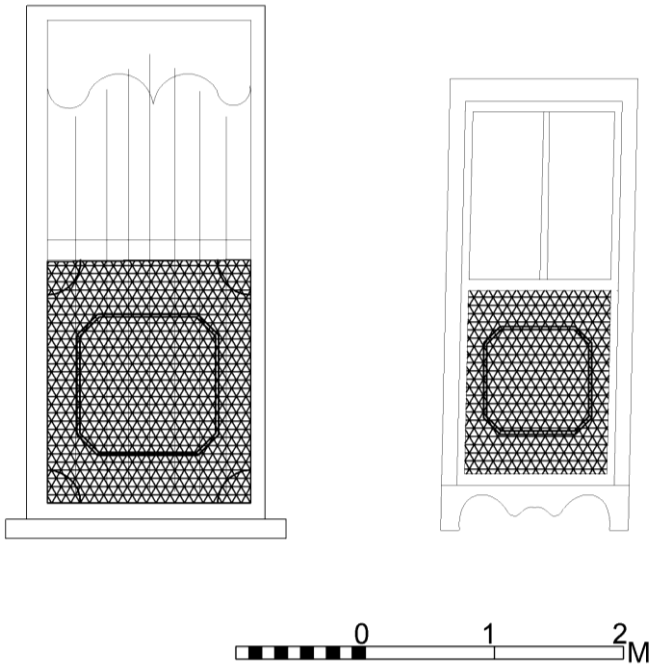
Resim 4.13Çalışma alanında parmaklıklı pencere örnekleri

Şekil 4.10 Parmaklıklı pencere tipolojileri

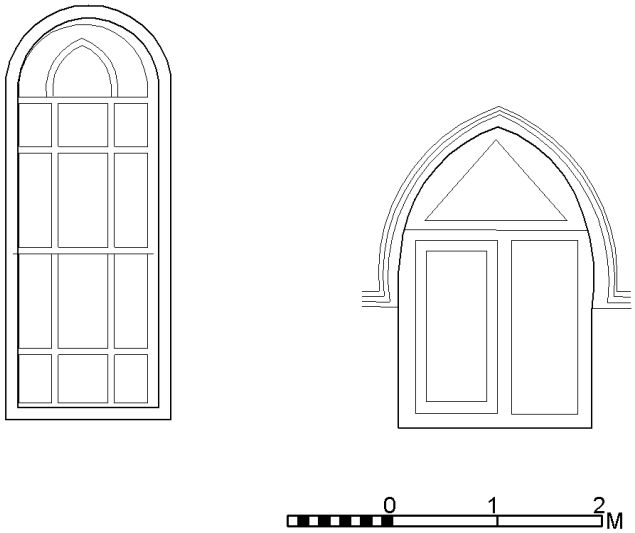
Resim 4.14 Kafesli pencere örnekleri

Şekil 4.11 Kafesli pencere tipolojileri

Resim 4.15Çalışma alanında kemerli pencere örnekleri

Şekil 4.12 Kemerli pencere tipolojileri

Çıkmalar

Cephenin karakteristik özelliği olan çıkmaların yerleşimine göre yapıların; % 31.25'i orta çıkmalı, % 6.25'i yan çıkmalı, % 9.38'inin köşe çıkmalı, %46.88'inin ise çıkması olduğu tespit edilmiştir. Çıkmalı evlerin, % 68.18'i düz çıkmalı, % 31.82'si gönyeli çıkmalıdır.

Resim 4.16Çalışma alanında çıkmasız kütle biçimlenişi örnekleri

Şekil 4.13Çıkmasız kütle biçimlenişi
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Resim 4.17Çalışma alanında çıkmasız kütle biçimlenişi örnekleri

Şekil 4.14 Ortadan çıkmalı kütle biçimlenişi
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Resim 4.18Çalışma alanında yandan çıkmalı kütle biçimlenişi örnekleri

Şekil 4.15 Yandan çıkmalı kütle biçimlenişi
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Resim 4.19Çalışma alanında köşe çıkmalıkütle biçimlenişi örnekleri

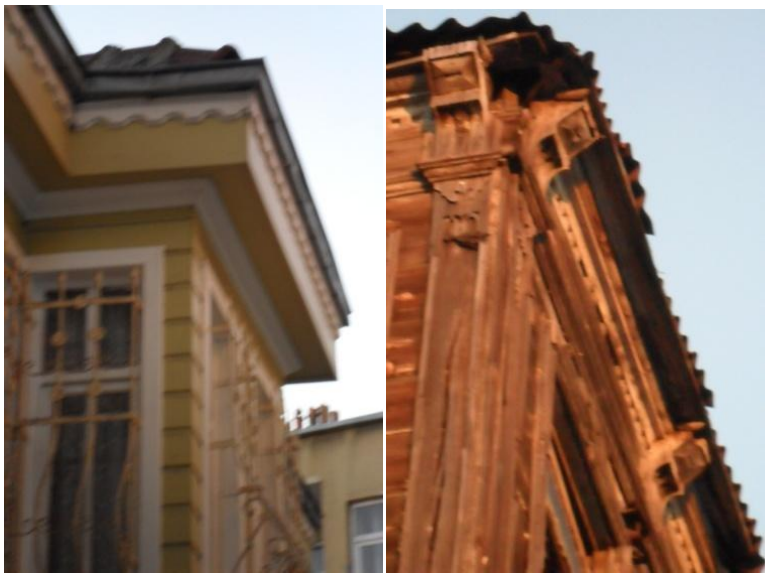
Şekil 4.16Köşe çıkmalı kütle biçimlenişi
Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi*

Cephenin genişliğine göre bağımsız olarak birden fazla yer almaktadır. 0.75-1.00 metre derinliğe sahip çıkmalarda farklı zengin dekoratif süsleme örnekleri vardır.

Saçaklar

En yüksek değerde 50 cm. genişliğe sahip olan saçaklar düz ve bezemeli olarak görülmektedir. Özgün mimari özelliğini koruyan yapılarda genelde bezemeli olarak görülmektedir. Restore edilen binalarda ise düz biçimde olduğu görülmüştür.

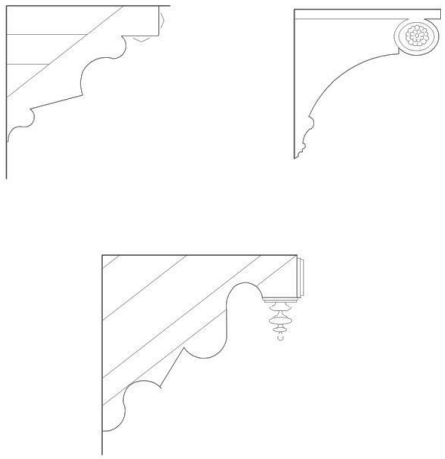
Resim 4.20Çalışma alanından saçak örnekleri

Payandalar

Cumba altlarında yer alan payandalar ahşap evlerde ahşap kâgir yapılarda kâgir malzeme ile şekillenmiştir. Ayrıca kâgir yapılarda metal furuşlara da rastlanmaktadır. Cumba ile bütünleşerek estetik bir objeye dönüşmektedir.

Resim 4.21Çalışma alanında ahşap ve kâgir payanda örnekleri

Şekil 4.17Çalışma alanında payandalara ait detay çizimlerinden örnekler

Çalışma alanında özgün mimari yapılarda yukarıda örnek fotoğraflardan ve aşağıdaki fotoğraflardan görüldüğü gibi zengin motiflerin olduğu silmeler örnekleri vardır.

Resim 4.22Çalışma alanında ait silmelerden örnekler

5 MÜDAHALE KARARLARI

Bu başlık adı altında alana ilişkin meri üst ölçek plan kararları, mevcut doğal ve yapay durum, çalışma alanın çevresi ile olan ilişkileri, alana ilişkin mevcut bilgi ve belgeler dikkate alınarak ve çağdaş koruma anlayışı dikkate alınarak çalışma alanında müdahale kararları verilmiştir.

5.1 Plan Önerileri

5.1.1 Sosyal yapı önerileri

Yukarıda da bahsedildiği gibi alanın geçmişten gelen kullanıcıları çevrenin işlev değiştirmesi, evlerin çekirdek aile tipine uygun olmaması gibi sebepler ile bu alanları terk etmişlerdir. Alana yürüme mesafesinde olan inşa halindeki Taksim-Yenikapı Metrosunun Şehzadebaşı istasyonu ile birlikte bu alandan kentin iş alanlarına, eğlenme ve dinlenme alanlarına erişilebilirlik yüksek olacağı gibi çalışma alanına da erişilebilirlik yüksek olacaktır. Dolayısıyla sosyal ve ekonomik anlamda orta seviye ve üzerindeki toplumsal gruba hizmet edecek bir alan olarak işlevini sürdürecektir. Ayrıca plan kararlarında konut alanı olarak belirlenen alanlarda butik öğrenci yurdu yapılabileceği ilişkin esnek bir arazi kullanım kararı verilmiştir. Böylece birçok üniversitenin kampüs alanı açısından erişilebilir bir alan olan bölge günün belirli saatlerinde insan hareketi açısından yoğun olacaktır. Bu durumu turizm amaçlı gelenlerde etkileyecektir. Böylece birçok kişinin ikamet amaçlı kullanması düşünülen alan günümüzdeki gibi sadece belirli bir grubun (bekâr evleri) yaşayacağı insanlar grubu değil, homojen bir sosyal grubun yaşayacağı,biralan olarak düşünülmektedir. Ekonomik gelir seviyesi yeterli düzeyde olan yerel kullanıcılar ile birliktetescilli yapıların bakım onarımı için gerekli hizmetleri sağlamış olacaklardır. Bu alanda aslında sadece çok yüksek gelir grubuna mensup insanlar değil, bu önerilen yapıların kullanım alanına göre değişik ekonomik gruptaki kullanıcıların da var olacağı düşünülmektedir. Ancak büyük oranda mesken olarak 16. yüzyıldaki gibi toplumda belirli bir yeri olan esnaf, bürokrat gibi kişilerin oturduğu bir alan olacağı, bölgenin eski günlerindeki saygınlığını kazanacağı düşünülmektedir. Burada yaşayan insanların saygınlığı semti de şehrin önemli ve seçkin bir alanı haline getirecektir**(Ek 19).**

Alanın yeni kullanıcılarının tarih bilincinin yüksek olacağı dolayısıyla çağdaş koruma yaklaşımlarının daha kolay uygulanacağı ve kültür varlıklarının aslına uygun olarak korunacağı ve kullanılacağı düşünülmektedir.

5.1.2 Fiziksel yapı önerileri

Geniş bir kitle tarafından rağbet görmesi öngörülen alanın tarihi dokuyu koruyan ve kullanan, sürekli gelişen çağdaş uygulamalar doğrultusunda kimliğini koruyarak gelişen bir yaklaşım içerisinde sosyal ve ekonomik boyutlarının göz ardı edilmediği kapsamlı bir çalışma ile fiziksel yapı önerileri geliştirilmelidir.

Çalışma alanında genel itibariyle arka cephelerinin bahçe olarak doğal peyzaj değerleri açısından kullanılması öngörülmüştür.

Bölgede yaşayanlar için günümüz koşullarında yeterli sosyal ve teknik alt yapı alanları mevcut değildir. İmar planlarında bu durum Tarihi Yarımada bütününde yapılan imar planlarında ele alınmalıdır. Meri Tarihi Yarımada planında, bu bölgede yaşayacak olan nüfus için yeterli sosyal ve teknik donatı ihtiyaçları günümüz koşullarında yasal çerçevede sağlanmaya çalışılmıştır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi plan ile konut olarak önerilen alanlarda butik öğrenci yurdu yapılabilecektir.

Mimari projelerde parsel büyüklüğüne göre bazı alanlarda apartman, bazılarında tek bağımsız birim yapılması öngörülmektedir. Plan şeması olarak günümüz ihtiyaçları ve imar yönetmeliği dikkate alınmıştır.

Taşıyıcı sistemde bodrum katların deprem yönetmeliği açısından betonarme olması, üst katların ise geleneksel sisteme uygun olması için ahşap iskelet yapılması önerilmektedir.
Bu süreçte dikkat edilmesi gereken hususlar aşağıda sıralanmıştır;

- Tescilli yapıların arka bahçe sınırları ve ön sınırları, yani bina konturlarının korunarak ele alınması,
- Alana ilişkin 19. ve 20. yüzyıla ait haritaları incelenerek ada formlarının karşılaştırılması,
- Eski kadastral haritalarından, bina taban oturumunun dikkate alınması,
- Kurul Kararları'nın bölgenin tescilli yapıları bazında incelenmesi,
- O bölgeye ait Pervitich ve Alman Mavisi haritalarının incelenmesi:
    - Pervitich Haritalarını incelemek (1928);
    - Kâgir mi (kırmızı renkli), ahşap mı (sarı renkli) bina oluşu,
    - Çatı planı izdüşümü,
    - Çıkma izdüşümü,

- Mevcut durumda yapılar yerinde yoksa sokak bazında adanın o dönem yapı tipolojisini anlamak,
- Alman Mavisi Haritaları (1913);
- Anıtsal yapıların isimleri ve taban oturumu (gri çizgi),
- Bahçe duvarları ve kapıların dikkate alınması,

- Bölgenin mevcut hâkim fonksiyonun geçmişten günümüze irdelenmesi sonucunda, o bölge bütününde öneri fonksiyonun ele alınması,
- Topografik kota uygun yükseklik önerisi getirilmesi,
- Ada içindeki yapılara yeni fonksiyon belirlenirken, Mer-i Koruma Amaçlı Nazım İmar Planında verilen fonksiyon kararları dikkate alınarak çevresindeki adada bulunan diğer fonksiyonlara da bakılarak, birbirini tamamlayan fonksiyonlar verilmesi,
- Yeniden yapımı (Rekonstrüksiyonu) önerilen tescilli yapılara ait kurul, İBB KUDEB, İBB Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü dokümanlarının ortaya konması hususlarıdır.

5.2 Kayserili Ahmet Paşa Sokağı ve Ayşe Kadın Hamamı Sokağı Sıhhileştirme Önerisi

5.2.1 Yapısal ölçekteki öneriler

Yapılan yenileme çalışmasında eski eserler özgün iseler özgün durumları ile muhafaza edilecek, geç dönemde yıkılıp tekrar yapılmışlar ise yapılan araştırmalar sonucunda dönem analiz sonuçlarının da birlikte değerlendirilmesi ile özgün yapısına kavuşturulacaktırlar.

Plan Özelikleri

Çalışma alanının erişilebilir bir alan olabilmesi için önerilen arazi kullanım kararları doğrultusunda bütüncül bir ulaşım çözümlemesi gerekmektedir. Dolayısıyla çalışma alanına kullanıcılar taşıt ile ulaşabilmek için Cemal Yener Tosyalı, Bozdoğan Kemeri caddesi, Süleymaniye caddesini kullanabilecektir. Çalışma alanını doğrudan etkileyen inşa aşamasındaki Taksim-Yenikapı Metro hattı Şehzadebaşı istasyonunu çalışma alanından veya diğer alternatif güzergâhlarında bölgeyi sürekli olarak kullanmayan veya dışarıdan gidiş geliş yapan kullanıcılar için ana ulaşım olan Süleymaniye Cami ve çevresindeki Sosyal ve Kültürel, diğer kullanımlara ulaşmak için kullanılan ulaşım aksları yaya ulaşımına ayrılmış alanlar olarak düşünülmüştür.

Şehzadebaşı istasyonu Süleymaniye semtine ait tarihi ve kültürel değerlerin yerli ve yabancı turistler tarafından ziyaret edileceği semte ilk ayak basılan noktalardan birisidir. Avrupa ile Anadolu'yu birleştiren Marmaray ve Şehirlerarası deniz ulaşımının sağlandığı Yenikapı Deniz İskelesi ile bağlantılı, yine Atatürk Havalimanı(Uluslar arası düzeyde bağlantı) ile bağlantısı vardır. Bu durum bölgenin(Süleymaniye semtinin) konaklama ve Konut bölgesi olabilmesi için avantajlı bir konuma geçmesini sağlayacaktır. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Bilgi Üniversitesi, Kültür Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, gibi birçok devlet yada Vakıf üniversitesinin erişilebilirlik sınırları içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda alanda yaya trafiğinin yoğun olacağı düşünülmektedir.

Onaltı Mart Şehitleri Caddesi, Kirazlı Mescit caddesi, Dede Efendi Caddesi, Taş Tekneler, Emir Hoca, Kalender Mektebi ve çalışma alanımız olan Kayserili Ahmet Paşa ve Ayşe Kadın Hamamı sokakları tamamen yaya trafiğine hizmet edecektir. Sadece servis amaçlı ihtiyaçlar ve gece güvenliği için gece (00^{00}) yarısından itibaren 07^{00}'ye kadar taşıt trafiğine açık olması düşünülmüştür. Ancak bu durum da Perşembe, Cuma ve Cumartesi günleri hariç olarak planlanmıştır. Perşembe günününbu çerçevede değerlendirilmesi ise Cuma günü için insanların Süleymaniye Camine geliş ve gidişlerinin yoğun olacağı düşünülmüştür. Diğer günler için İnsanların Süleymaniye Cami ve çevresindeki eğlenme ve dinlenme (mevcutta kuzeyindeki ticaret alanlarının eğlenme ve dinlenme alanına dönüşmesi varsayılmıştır) alanlarında daha fazla vakit geçirebileceği düşünülmüştür. Burada bulunan bağımsız birimlerin servis amaçlı hizmetlerini karşılamak üzere servis araçları trafiğinin olması düşünülmüştür.

Mer-i Nazım İmar planında verilen kararlar doğrultusunda eğitim fonksiyonun belirleyici olduğu çalışma alanı çevresinde konut fonksiyonunda baskın olması öngörülmüştür. Çalışma alanında bulunan yapıların tarihten gelen kullanımlarının genel itibariyle devam ettirilmesi öngörülmekle birlikte mevcutta olan kamusal yapıların devam ettirilmesinin amacı günün her saatinde güvenlik hizmeti alan kamusal tesislerle alanın yirmi dört saat güvenli olması hedeflenmiştir.

Mer-i Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Plan notlarının I-16 no'lu plan notunda; "Tarihi Yarımadanın siluetinin korunması için; Korunması Gerekli Kültür Varlıkları Envanterinde yer alan eski eserlerin orijinal yükseklikleri korunmak şartıyla, Kara Surları İç Koruma Alanı Sınırları içinde bina yüksekliği Hmaks:6.50m.yi, +50 rakım sınırları üstünde kalan alanlarda bina yüksekliği Hmaks:9.50 m.yi, +40 ile +50 rakım sınırları içinde kalan alanlarda bina yüksekliği Hmaks: 12.50m.yi geçemez..." ifadesi yer almaktadır. Bu bağlamda

tescilli olmayan parsellerde yeni yapılacak olan yapılarda genel itibariyle Hmaks:9.50 m. olarak belirlenmiştir.

Mer-i Koruma Amaçlı Nazım İmar Planında, çalışma alanı I. Derece koruma bölgesi olarak belirlenmiştir. Plan notlarının I-4 nolu plan notunda; "Koruma Bölgelerinde; farklı tipolojik özellikler gösteren alanlarda her tür tasarım ve uygulamayı yönlendirici, Tarihi Yarımadanın Tarihsel-Kültürel-Fiziksel ve Doğal Karakterine uygun, Geleneksel Mimari Kimliğinin sürekliliğini esas alan, bölge özelliklerini yansıtarak ve koruyarak sürekli kılan ve canlandıran kriterleri belirleyecek şekilde hazırlanacak olan genel tipoloji envanteri ve kentsel tasarım rehberi ile Mer'i 1/1000 ölçekli planlar ve plan hükümlerinde belirtilen esaslara göre Kentsel Tasarım Projeleri yapılacaktır." ifadesi yer almaktadır. Yine Bu bağlamda plan notlarında belirtilen Tarihi Yarımadanın Tarihsel-Kültürel-Fiziksel ve Doğal Karakterine uygun, geleneksel mimari kimliğinin sürekliliğini esas alan, bölge özelliklerini yansıtarak ve koruyarak sürekli kılan ve canlandıran kriterleri belirleyecek şekilde Süleymaniye bölgesinin tipoloji envanteri doğrultusunda çalışma alanına ilişkin sokaklardan cephe alan parsellere ada bazında kentsel tasarım projeleri önerilmiştir.

Yine II-1 nolu "Dünya Mirası Alanları" na ilişkin, II-1-1 nolu plan notunda;"Bu planda gösterilen Dünya Mirası Alanları; Tarihi Yarımada'daki 23 Mayıs 1982 tarihinde onaylanmış ve 1983 yılında Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren UNESCO'nun 16 Kasım 1972'de "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" gereği 6.12.1985 tarih ve 356 sıra nolu İstanbul'un Tarihi Alanları'nı (Arkeolojik Park, Zeyrek, Süleymaniye, Kara Surları) belirtmektedir. Bu alanlarda; Bu plan ve bu plana uygun hazırlanacak 1/1000 ölçekli koruma amaçlı uygulama imar planlarının uygulanması çerçevesinde Mer'i mevzuat ve ilgili yönetmelikler kapsamında uygulama yapılacaktır. Planda gösterilen Dünya Mirası Alanları; korunması gerekli kültür varlığı eserler yoğun bölgeler ile eser yoğun olmamakla birlikte, doku, siluet ve alan bütünselliği açısından bir bütün olarak bu plan notlarının 1.Derece Koruma Bölgeleri'ne ilişkin hükümleri çerçevesinde değerlendirilecektir"şeklinde ifadeler ile çalışma alanın önemine vurgu yapılmıştır.

Cephe Önerileri

Yukarıda açıklanan kararlar doğrultusunda geliştirilen avan projelerde tasarım ilkesi olarak özellikle cepheler üzerinde durulmuş ve eski eser ile yarışmayan, malzeme seçimleri, cephe hareketleri, pencere, kapı oranları ile silüette aykırı durmayan bir mimarinin uygulanması gerekmektedir. Bu süreçte kurul, İBB KUDEB, İBB Tarihi Çevre Koruma Müdürlükleri arşivlerinden yararlanılmıştır.

Cephelerde öncelikle pencere oranları, kat yükseklikleri dikkate alınmış, sivil mimarinin karakteristik özelliği olan cumba kısmen tasarımlarda yer almıştır.

Cumba şekli, formu, pencere boyutları, komşu parseldeki yapı ile cumba arasındaki ilişkilerde Tarihi Yarımada Süleymaniye bölgesinin tipolojileri doğrultusunda öneriler geliştirilmiştir. Bu oranlar doğrultusunda önerilerin Süleymaniye bölgesi ile uyum içerisinde olmasına dikkat edilmiştir. Ancak hiçbir bilgi ve belge olmayan alanlarda günümüz mevcut tipolojiler dikkate alınırken günümüz cephe özelikleri yansıtılmıştır.

Dönem özelliğinin yansıtılması için cephe kaplamalarındagünümüzde üretilen uygun malzemeler tercih edilmesi öngörülmüştür. Ayrıca yapım aşamasının da kolay olması için kompozit malzemeler kullanılması önerilmiştir. Kullanılacak ahşap elemanların dayanımının arttırılması için emprenye edilmesi ve fırınlanmış olması gerekli ve önemlidir.

Bu bölümde yapılan çalışmalarda anıt fişleri ve saha araştırmalarından yararlanılmıştır.

Sokaktaki yapılarda Süleymaniye Bölgesi ve Türk sivil mimarisinin özelliklerinden olankapalı çıkma, cumba yapıldığıgörülür. Bitişik nizam yapılaşma görülen ada içinde köşe parseller hariç orta da kalan parsellerdeki binalardan bazılarının iki cephesi bazılarının üç cephesi vardır. Diğer cepheleri komşu yapılara bitişik konumdadır.

Pencere ve kapı tipolojilerini incelediğimizde pencerelerde ahşap giyotin doğramaların kullanıldığı tespit edilir. Kapılar orta göbekli ahşaptır ancak; geç dönemde çelik kapıya dönüştürülen yapılarda vardır. Ahşap pencere ve kapılar çoğunlukla geç dönem yenilenmiştir. Zemin katlarda söve içine oturan demir parmaklıklar kullanılmıştır. Pencere söveleri basittir.

Çalışma alanında çıkmalar genelde dik çıkma şeklinde yapılmıştır. Ahşap strüktürlü çatı örtüleri alaturka ve Marsilya olarak değişmektedir.

Bu tez kapsamında tescili düşmüş veya yerinde özgün yapı olmayan binaların yıkılması ve Süleymaniye bölgesi silüet karakterini bozmayan bir mimari tasarım anlayışı ile yeniden yapılması öngörülmüştür.

Süleymaniye Mahallesi, Ayşe Kadın Hamamı sokağındaki Tescilli yapılar:

Ayşe Kadın Hamamı Sokağın Süleymaniye Külliyesi Yapılarından olan 433 ve 434 adalara ilişkin kısmında sokak sıhhileştirmesine yönelik öneri geliştirilmemiştir.

571 Ada 1 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı kurul kararı ile tescil edilen zemin + 2 katlı olup sonradan 1 kat ilave edilmiştir. Köşe parselde bulunan yapının tüm pencereleri düz atkılı ve ahşap giyotin doğramalıdır. Denizlikler süreklidir. 2. Katta köşe çıkması vardır.

çıkmanınaltında payandalar mevcuttur. Yapı 2. Kat sonunda geniş saçakla bitmektedir. Günümüzde tamamen yok olan yapının rekonstrüksiyon projelerine göre yaşatılması öngörülmüştür.

571 ada 2 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

571 ada 3 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

571 Ada 4 parsel;

25/07/1964 tarih, 2503 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen 2 katlı, kagir ve kubbeli hamam yapısından günümüzde geriye kalan birkaç kubbe parçası ve beden duvarlarıdır. Süleymaniye Camii civarında, sokağa ismini veren Ayşe Kadın Hamamı Sokağı'nın köşesinde yer alan hamam, amcazade sadrazam Hüseyin Paşa'nın kızı Ayşe Hatun tarafından babasının külliyesine gelir için yaptırılmıştır. Tahminen 1760' lı yıllarda yapılmış olan eser, 1894 yılındaki büyük depremde hasar görmüş ve onarılmıştır. Bugün harabe halinde olan yapının yalnız bir kaç kubbe parçası ve beden duvarları kalmıştır. Camekân bölümü kâgir olan hamam, iki katlıdır ve basık kemer tipinde pencerelere sahiptir. Bir süre öncesine kadar ev olarak kullanılan yapı koruma amaçlı olarak boşaltılmış ve günümüzde restore edilmeyi beklemektedir (Nermi, 1995). Günümüzde tamamına yakın bir kısmı yok olan yapının araştırmamız kapsamında İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğünde ve koruma kurulundaki rekonstrüksiyon projeleri doğrultusunda yaşatılması öngörülmüştür.

571 Ada 5 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı kurul kararı ile tescil edilen zemin + 2 katlı ahşap kaplı kagir bina iyi durumdadır. Kısmen köşe parselde bulunan yapının üçgen çıkmaları vardır. Çıkma pencereleri kemerli, diğerleri ise düz atkılıdır. Tümü giyotin doğramalıdır. Yapının rekonstrüksiyon projeleri doğrultusunda yaşatılması öngörülmüştür.

571 Ada 6 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı kurul kararı ile tescil edilen zemin + 2 katlı ahşap kaplı kagir bina kötü durumdadır. Günümüzde boş olan yapı kısmen özgünlüğü yitirmiştir. Çıkma pencereleri kemerli ve tümü giyotin doğramalıdır. Restorasyon çalışmaları devam etmektedir. Yapının rekonstrüksiyon projeleri doğrultusunda yaşatılması öngörülmüştür.

572 ada 27 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen günümüzde tamamen yok olan yapının rekonstrüksiyon projelerine yaşatılması öngörülmüştür.

572 ada 28 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye Bölgesi'nin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

572 ada 5 parsel;

Tescile konu olan ancak Ayşe Kadın Hamamı Sokağı sadece bahçe ve istinat duvarı ile etkileyen parselde, cephesinde hafif bozulmaların olduğu duvar yapısı bağlamında değerlendirilmiş olup, yapının basit onarımla birlikte onaylı restorasyon projesi doğrultusunda aynen korunması öngörülmüştür.

572 ada 45 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

572 ada 29 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

572 ada 30 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen günümüzde tamamen yok olan yapının rekonstrüksiyon projeleri doğrultusunda yaşatılması öngörülmüştür.

572 ada 50 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

572 ada 33 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen günümüzde tamamen yok olan yapının rekonstrüksiyon projeleri doğrultusunda yaşatılması öngörülmüştür.

572 ada 34 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

572 ada 35 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

572 ada 36 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

619 ada 51 parsel;

Tescile Konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

619 ada 2 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen zemin + 2 normal katlı ahşap karkas bina iyi durumdadır. Yapının giriş kapısı solda olup ahşap çift kanatlıdır. Girişin sağında çıkma ve çıkma altında da ahşap payandalar vardır. Tüm pencereler düz atkılı ve giyotin doğramalıdır. Yapı geniş saçakla sonlanmaktadır. Yapının rekonstrüksiyon projeleri doğrultusunda yaşatılması öngörülmüştür.

619 ada 3 parsel;

Tescile Konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

619 ada 4 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen bodrum + zemin + 1 normal + 1 çatı katlı ahşap karkas bina iyi durumdadır. Yapının giriş kapısı ortada, yükseltilmiş ve ahşap çift kanatlıdır. Girişin üzerinde çıkma ve çıkma altında da ahşap payandalar vardır. Tüm pencereler düz atkılı, ahşap söveli ve giyotin doğramalıdır. Yapı geniş saçakla sonlanmaktadır. Yapının rekonstrüksiyon projeleri doğrultusunda yaşatılması öngörülmüştür.

619 ada 5 parsel;

Tescile Konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

619 ada 6 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen zemin + 2 normal katlı ahşap bina iyi durumdadır. Yapının giriş kapısı sağda olup ahşap çift kanatlıdır. Girişin üzerinde çıkma vardır. Pencereler düz atkılıdır. Yapı geniş saçakla sonlanmaktadır.

Restorasyon çalışmaları sırasında özgünlüğünü tamamen yitirmiş olan yapının rekonstrüksiyon projeleri doğrultusunda yaşatılması öngörülmüştür.

619 ada 7 parsel;

Tescile Konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

461 ada 8 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen bodrum + zemin + 2 normal katlı ahşap karkas bina kötü durumdadır. Restore edilmiş binada cephe proporsiyonları değişmiş, bazı pencereler kaldırılmış, bazıları da olmadığı halde ilave edilerek özgünlüğü kısmen kaybolmuştur.

461 ada 8' no'lu parsel mevcuttaki karkas olan yapının, pencereleri giyotindir.Yapının eski fotoğrafları ve Süleymaniye bölgesi yapı plan tipolojileri dikkate alınarak orta sofalı şema önerilmiştir. Çıkma planının 3 kenardan oluştuğu görülür.Yapının rekonstrüksiyon projeleri doğrultusunda yaşatılması öngörülmüştür.

433 ada;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen Mimar Sinan'ın eserlerinden olan Süleymaniye Tıp medresesi yapılarının olduğu adada çalışma alanımıza giren yapılar hakkında bilgi verilecektir.

51 parsel;

1 katlı kesme taş malzemeyle yığma sistem ile yapılan kubbe tonozlu medrese yapısı, Süleymaniye Külliyesi Tıp Medrese yapılarındandır. Özgün durumunu kısmen koruyan yapı, tümüyle kullanılmaktadır. Yapının zemin katta cephe özellikleri değiştirilmiştir. Ticaret olarak işlevini sürdüren yapının dış cephesine ilave edilen tabelalar yapının cephe özelliklerini bozmuştur. Yapının orjinal kapı ve pencere doğramaları değiştirilmiş olup bina cephesinde hava kirliliğinden oluşan yüzeyde kararma ve kir tabakası olan cephede yer yer nem ve rutubetin neden olduğu tuz kristalleşmeleri vardır. Cephesin hafif bozulmaların olduğu yapı basit onarımla birlikte onaylı restorasyon projesi doğrultusunda aynen korunması öngörülmüştür.

1 ve 52 parsel;

1 parsel zemin+1 katlı olup 52 parsel 1 katlıdır. Kesme taş malzemeyle yığma sistem ile yapılan kubbe tonozlu medrese yapısı, Süleymaniye Külliyesi Tıp Medrese yapılarındandır. Özgün durumunu kısmen koruyan yapı, tümüyle kullanılmaktadır. Yapının

zemin katta cephe özellikleri değiştirilmiş. 52 parsel Kütüphane, 1 parsel ise lojman olarak işlevini sürdürmektedir. Yapının bina cephesinde hava kirliliğinden oluşan yüzeyde kararma ve kir tabakası olan cephede yer yer nem ve rutubetin neden olduğu tuz kristalleşmeleri vardır. Cephesin hafif bozulmaların olduğu yapı basit onarımla birlikte onaylı restorasyon projesi doğrultusunda aynen korunması öngörülmüştür.

434 ada;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen Mimar Sinan'ın eserlerinden olan Süleymaniye Evvel medresesi yapılarının olduğu adada çalışma alanımıza giren yapılar hakkında bilgi verilecektir.

5 parsel;

1 katlı kesme taş malzemeyle yığma sitem ile yapılan medrese yapısı Süleymaniye Külliyesi Evvel Medresesi yapılarındandır. Kısmen korunmuş olan yapı, özgün durumunu kısmen korumaktadır. Tümüyle kullanılmakta olan yapının zemin katta cephe özellikleri değiştirilmiş. Ticaret olarak işlevini sürdüren yapının dış cephesine ilave edilen tabelalar yapının cephe özelliklerini bozmuştur. Yapının orjinal kapı ve pencere doğramaları değiştirilmiştir. Bina cephesinde hava kirliliğinden oluşan yüzeyde kararma ve kir tabakası olan cephede yer yer nem ve rutubetin neden olduğu tuz kristalleşmeleri vardır. Cephesin hafif bozulmaların olduğu yapı basit onarımla birlikte onaylı restorasyon projesi doğrultusunda aynen korunması öngörülmüştür.

3 ve 4 parsel;

4 parsel zemin+1 katlı olup 3 parsel 1 katlıdır. Kesme taş yığma(yapının zemini kesme taş yığma üst bölümü ise almaşık örgülü) beşik tonozlu medrese yapısı Süleymaniye Külliyesi evvel medresesi yapılarındandır. Genel olarak korunmuş yapı, özgün durumunu korumaktadır. 3 parsel Kütüphane, 4 parsel ise lojman olarak işlevini sürdüren bina cephesinde hava kirliliğinden oluşan yüzeyde kararma ve kir tabakası olan taş cephede yüzey erozyonu vardır. Bilhassa pencere sövelerini oluşturan mermerler oldukça kötü durumdadır. Cephesin hafif bozulmaların olduğu yapı basit onarımla birlikte onaylı restorasyon projesi doğrultusunda aynen korunması öngörülmüştür.

Molla Hüsrev Mahallesi, Kayserili Ahmet Paşa sokağındaki Tescilli yapılar:

Bu bölümde Kayserili Ahmet Paşa Sokağının Güney Batı ucunun sadece röleveleri bilgileri çıkarılmıştır. Sokak sıhhileştirmesi Süleymaniye Külliyesi'nden başlayarak Ahmet Paşa Sokağının Güney Batıya doğru kıvrılan kısmında sokak sıhhileştirmesine yönelik öneri geliştirilmemiştir.

566 ada 1 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen bodrum(kısmen dışarıda) + zemin + 2 normal katlı ahşap bina kötü durumdadır. Ahşap malzemede bozulmalar mevcuttur, yer yer çürümüş ve bazı kısımları koparak yüzeyden ayrılmıştır. Zemin katta cephe özellikleri değiştirilmiştir. Orijinal kapı ve pencerelerin bir bölümü değiştirilmiştir. Kapı ve pencereler oldukça kötü durumdadır. Pencereler giyotin doğramadır. Binanın ön ve yan cephelerinde çıkması olan binanın zemin ve bodrum katları tuğla, üst katlar ise ahşap malzemeden yapılmıştır. Bu yapının rekonstrüksiyon projeleri doğrultusunda yapılması öngörülmüştür.

566 ada 2 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

566 ada 2 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye Bölgesi'nin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

566 ada 45 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

566 ada 6 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen zemin + 3 normal katlı, cihannümalı ahşap sokağa ismini veren bugün İstanbul Büyükşehir Belediyesi Alan Yönetimi Başkanlığı olarak kullanılan Kayserili Ahmet Paşa Konağı iyi durumdadır. Kâgir bir bodrum üzerine oturan ahşap binanın, sokaktan içeriye girişini sağlayan en soldaki kapı harem girişidir. Sağdaki çifte kapıdan soldaki, esas selamlık girişi olup bir merdivenle zemin kat sofasına ulaşımı sağlıyordu. Yanındaki sağdaki giriş ise ikinci kata bağlantılı sağlıyordu. Restorasyonda giriş holündeki plan değiştirilmiş, aradaki duvar kaldırılarak her iki kapı da aynı taşlığa açılır duruma getirilmiştir. Konak zemin katın üzerinde, aynı planda iki kata daha sahiptir. Bunlarında yukarısında "t" biçiminde, bir sofa ile iki yanında birer odadan ibaret bir cihannüma bulunmaktadır. Cephesi, çifte çıkması, aralardaki plastırları, pencere pervazları ve çıkmaları taçlandıran üçgen biçimindeki alınlıkları ile ampir üslubunun bir örneğidir. İç süslemelerinde batı üslubu hâkimdir. 1986-1987 yılında yüksek mimar Nurhan Ercan'ın

hazırladığı projeye göre restore edilmiştir (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1994).Bu mevcut yapının restorasyon projeleri doğrultusunda korunarak yaşatılması öngörülmüştür.

566 ada 7 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen zemin + 3 normal katlı, cihannümalı ahşap sokağa ismini veren bugün İstanbul Büyükşehir Belediyesi KUDEB Müdürlüğü olarak kullanılan Kayserili Ahmet Paşa Konağı iyi durumdadır. Kâgir bir bodrum üzerine oturan ahşap binanın, sokaktan içeriye girişini sağlayan en soldaki kapı harem girişidir. Sağdaki çifte kapıdan soldaki, esas selamlık girişi olup bir merdivenle zemin kat sofasına ulaşımı sağlıyordu. Yanındaki sağdaki giriş ise ikinci kata bağlantılı sağlıyordu. Restorasyonda giriş holündeki plan değiştirilmiş, aradaki duvar kaldırılarak her iki kapı da aynı taşlığa açılır duruma getirilmiştir. Konak zemin katın üzerinde, aynı planda iki kata daha sahiptir. Bunlarında yukarısında "t" biçiminde, bir sofa ile iki yanında birer odadan ibaret bir cihannüma bulunmaktadır. Cephesi, çifte çıkması, aralardaki plastırları, pencere pervazları ve çıkmaları taçlandıran üçgen biçimindeki alınlıkları ile ampir üslubunun bir örneğidir. İç süslemelerinde batı üslubu hâkimdir. 1986-1987 yılında yüksek Mimar Nurhan Ercan'ın hazırladığı projeye göre restore edilmiştir(Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1994). Bu mevcut yapının restorasyon projeleri doğrultusunda korunarak yaşatılması öngörülmüştür.

566 ada 8 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen günümüzde İstanbul Büyükşehir Belediyesi KUDEB Müdürlüğü tarafından kullanılan zemin + 1 normal katlı ahşap bina iyi durumdadır. Yapı, Pervitich sigorta haritasında Ahmet Efendi Konağı olarak geçmektedir. Pencereler giyotin doğramalı olup tüm kapı ve pencereler sövelidir. Cephede plastırlar bulunmakta, binanın ön cephesinde çıkması vardır. Giriş kapısı yükseltilmiş olup ahşap çift kanatlıdır. Saçak altı süsleme konsolları vardır. Bu mevcut yapının restorasyon projeleri doğrultusunda korunarak yaşatılması öngörülmüştür.

566 ada 9 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

566 ada 44 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

569 ada 6 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen zemin + 2 normal katlı yığma bina kötü durumdadır. Tüm kapı ve pencereler sivri kemerli olan binanın Giriş kapsı demirden olup girişi yükseltilmiştir. Bu çalışmada sıhhileştirme kapsamında almadığımız bu yapının restitüsyon projesi yapılması gerekmektedir.

569 ada 7 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen zemin + 1normal + 1 ilave katlı yığma bina kötü durumdadır. Tüm kapı ve pencereler sivri kemerli ve söveli olan binanın sıvası tümüyle yenilenmiştir. Giriş kapsı demirden ve çift kanatlı olup girişi yükseltilmiştir. Zemin kat pencerelerinde demir parmaklıklar vardır. Orijinal kapı ve pencerelerin bir bölümü değiştirilmiştir. Cephede plastır ve silmeler bezeme elemanı olarak kullanılmıştır. Bu yapının restitüsyon projeleri doğrultusunda korunarak yaşatılması öngörülmüştür.

569 ada 8 parsel;

Tescile konu olmayan yapının Süleymaniye bölgesinin tipolojisi, eski haritalar dikkate alınarak ve sokaktaki diğer yapılarla uyumlu olacak şeklide yeniden yapılması öngörülmüştür.

569 ada 9 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen bodrum + zemin + 2 normal katlı kagir bina kötü durumdadır. İkiz ev şeklinde tasarlanan binanın cephe özellikleri genel olarak korunmuştur. Girişler simetrik olarak yapının her iki tarafında ve yükseltilmiş biçimdedir. Orijinal kapı ve pencerelerin bir bölümü değiştirilmiş olan yapıda cephede dikey plastırlar mevcuttur. Çıkmanın altında kademeli kat silmesi vardır. Pencereler arasındaki süsleme elemanları ve pencere üstündeki çiçek motifleri ile bina oldukça bezemelidir. Bu yapının restitüsyon projeleri doğrultusunda korunarak yaşatılması öngörülmüştür.

569 ada 19 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen bodrum + zemin + 2 normal katlı kagir bina kötü durumdadır. İkiz ev şeklinde tasarlanan binanın cephe özellikleri genel olarak korunmuştur. Girişler simetrik olarak yapının her iki tarafında ve yükseltilmiş biçimdedir. Orijinal kapı ve pencerelerin bir bölümü değiştirilmiş olan yapıda cephede dikey plastırlar mevcuttur. Çıkmanın altında kademeli kat silmesi vardır. Pencereler arasındaki süsleme elemanları ve pencere üstündeki çiçek motifleri ile bina oldukça bezemelidir. Bu yapının restitüsyon projeleri doğrultusunda korunarak yaşatılması öngörülmüştür.

569 ada 10 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen zemin + 2 normal katlı kagir bina orta durumdadır. Giriş kapısı ahşap çift kanatlıdır. Orijinal kapı ve pencerelerin bir bölümü değiştirilmiş olup pencereler giyotin doğramalıdır. Binanın giriş cephesinde çıkması olup çıkma alttan konsollarla desteklenmiştir. Bu yapının restitüsyon projeleri doğrultusunda korunarak yaşatılması öngörülmüştür.

569 ada 11 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen zemin + 1 normal katlı ahşap karkas bina iyi durumdadır. Pencereler ahşap çift kanatlı doğramalıdır. Binanın ön ve yan cephesinde birer adet cumba vardır. Cumbalar ahşap konsollarla desteklenmiştir. Yakın zamanda yangın geçiren bina tekrardan restore edilmiştir. Cephesinde hafif bozulmaların olduğu yapı basit onarımla birlikte onaylı restorasyon projesi doğrultusunda aynen korunması öngörülmüştür.

569 ada 12 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen bodrum + zemin + 2 normal katlı ahşap karkas bina iyi durumdadır. Pervitich sigorta haritasına göre yapı zemin + 1 normal katlı taşıyıcısı, kâgir içi, döşemeleri ve cephe kaplaması ahşap bir bina olarak gözükmektedir. Yapı yıkılarak yerine yeni bir bina yapılmıştır. Bu yapının restitüsyon projeleri doğrultusunda korunarak yaşatılması öngörülmüştür.

569 ada 13 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen günümüzde İstanbul Büyükşehir Belediyesi KUDEB Müdürlüğü tarafından kullanılan zemin + 1 normal + 1 çatı katlı ahşap karkas bina iyi durumdadır. Özgün durumunu büyük ölçüde korumuş olan yapının ön cephesinde çıkması olup çıkma alttan konsollarla desteklenmiştir. Ahşap malzemede bozulmalar vardır. Pencereler giyotin doğramalıdır. Cephesinde hafif bozulmaların olduğu yapı basit onarımla birlikte onaylı restorasyon projesi doğrultusunda korunması öngörülmüştür.

568 ada 11 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen zemin + 3 normal katlı ahşap karkas iyi kötü durumdadır. Restore edilmiş binada cephe proporsiyonları değişmiş, bazı pencereler kaldırılmış, bazıları da olmadığı halde ilave edilerek özgünlüğü kısmen kaybolmuştur.

Parseldeki mevcuttaki karkas olan yapının, pencereleri giyotindoğramalıdır.Yapının eski fotoğrafları ve Süleymaniye bölgesi yapı plan tipolojileri dikkate alınarak orta sofalı şema restitüsyon projeleri doğrultusunda yaşatılması önerilmiştir.

568 ada 13 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen günümüzde tamamen yok olan yapının rekonstrüksiyon projelerine İstanbul Büyükşehir Belediyesi KUDEB arşivinden ulaşılarak aynen önerilmiştir.

568 ada 15 parsel;

09/04/1977 tarih, 9776 sayılı Kurul kararı ile tescil edilen günümüzde restore edilmiş olan Molla Hüsrev Mahallesi Çeşmesi iyi durumdadır. Onaylı projesi ve mevcut durumunun aynen korunması öngörülmüştür.

Sokak bazındaki önerilerin değerlendirilmesi;

Ayşe Kadın Hamamı Sokağındaki yapılardan 433 ada 1,51 ve 52 parseller, 619 ada 2,4,6 ve 7 parseller, 571 ada 1,5 ve 6 parseller ve 461 ada 8 parseldeki yapılar mevcutta bozularak kısmen korunmuş veya korunmuş tescilli eserlerdir. 572 ada 5,27,30 ve 33 parseller, 571 ada 2 ve 3 parseller ise kayıp sivil mimarlık örneklerinin olduğu alanlardır. Sıhhileştirme projesi kapsamında bu parsellerdeki yapıların cephe projeleri kültür varlıkları koruma kurulu, İBB KUDEB ve Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğündeki bilgilerden de yararlanılarak aynen veya değiştirilerek hazırlanmıştır.

Kayserili Ahmet Paşa Sokağı'ndaki yapılardan 566 ada 1,6,7 ve 8 parseller, 569 ada 6,7,9, 10,11,12,13 ve 19 parseller, ve 569 ada 1 parseldeki yapılar mevcutta bozularak kısmen korunmuş veya tamamen korunmuş tescilli eserlerdir. 568 ada 15 parseldeki çeşme ise aslına uygun olarak restore edilmiştir. 568 ada 13 parsel ise kayıp sivil mimarlık örneğinin olduğu alandır. Sıhhileştirme projesi kapsamında bu parseldeki yapının cephe projeleri kültür varlıkları koruma kurulu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi KUDEB ve Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğündeki bilgilerden de yararlanılarak aynen veya değiştirilerek hazırlanmıştır.

Günümüzde mevcut olmayan tescilli eserlerle birlikte değerlendirildiğinde Ayşe Kadın Hamamı ve Kayserili Ahmet Paşa Sokağı'ndaki eski eserlerin büyük oranda ahşap iskelet sistemde inşa edildiğini söyleyebiliriz.

6 DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tarihsel süreç içerisinde İstanbul'un ilk yerleşim alanı olan Tarihi yarımada içerisindeki çalışma alanı İstanbul'un özelikle 16. yüzyılda Süleymaniye Külliyesinin yapılması ile birlikte semtin şehirsel işlevlerinde de belirleyici olan eğitim fonksiyonu ile ön plana çıkmıştır. Süleymaniye 17. yüzyılın ilk çeyreğine kadar ulemanın saygınlığı ile bağlantılı olarak şehrin en önemli ve seçkin semti olmuştur. Osmanlı kenti modelinin oluşumu sürecinde Bizans kenti ile çakıştığı ve bu bağlamda yeni bir kentsel şekillenme sürecine girdiği görülmektedir. Tarihi yarımada Osmanlı tarihi kent mirası açısından en önemli örneklerden biridir. Çalışmaya esas Kayserili Ahmet Paşa ve Ayşe kadın Hamamı sokakları Osmanlı'nın sosyal ekonomik anlamda en ihtişamlı olduğu dönemde kentsel alan en önemli simgesi olan ibadet yerinin bitişiğinde belirli bir grubun yaşadığı alandır.

Süleymaniye'nin en ihtişamlı olduğu 16. ve 17. yüzyılda bu bölgenin, limana ve ticari merkeze yakınlığı nedeniyle Süleymaniye çevresinde geniş zanaatkâr işlikleri, ticarethaneler ve dükkânlar yer almaktaydı. Osmanlının ekonomik anlamda gerilemesi metropolün yayılması ve bu alandaki ticaret ve meskenlerin farklı yeni gelişme alanlarında yer seçmesi ile çalışma alanı kentsel bir çöküntü alanına dönüşmüştür. 20. yüzyıldan itibaren canlılığını ve özgünlüğünü kaybeden alan fiziki anlamda farklılaşarak sosyal anlamda da farklı bir yapıya dönüşmüştür.

Tarihsel süreç içerisinde sokak mekanının oluşum süreci ve mekânsal dönüşümü sosyolojik etkileri ile birlikte araştırılmıştır. Bu kapsamda sokağın inanç, iklim, mülkiyet, yasal, kültürel ve ekonomik etmenler doğrultusunda değişikliğe uğradığı görülmüştür. Kentin en küçük sosyalleşme mekanı olan sokağın yukarıda belirtilen etkiler dikkate alınarak tarihi mirasa uyumlu sağlıklaştırma-sıhhileştirme projeleri önerilmiştir.

Dolayısıyla Tarihi Yarımada özelinde Süleymaniye semtinin kültürel kalıtları (sosyolojik ve fiziksel birikimleri) doğrultusunda tarihi yapıların popüler kültürün bir aracı olarak değil geçmişten gelen kullanımların, yapıların yapıldığı dönemde yapılış amaçları doğrultusunda yaşatılmaya çalışılmıştır. Kayserili Ahmet Paşa ve Ayşe Kadın Hamamı

Sokakları ve içerisinde bulunan yapılar Tarihi Yarımada ve İstanbul metropolü bütününde değerlendirilerek işlevlendirilmiştir.

Bu kapsamda tescili düşmüş ve yerinde özgün olmayan binaların eski haritalar ve günümüzde bulunan özgün yapılar dikkate alınarak sokağın tipolojisi ile uyumlu olarak yıkılması Süleymaniye bölgesi ve çalışmaya esas sokakların silüet karakterini bozmayankomşuluğundaki yapıların tipolojisi ile uyumlu olarak yeni bir mimari tasarım anlayışı ile yeniden yapılması öngörülmüştür.

Genel itibariyle çağdaş koruma anlayışı doğrultusunda günümüze ulaşmış yapıların özgün olarak kalabilmiş olanları veya parçaları belirli teknik önemler alınarak korunmuştur. Bunlara yapılacak eklemeler ise korunması gereken fiziksel elemanlara uygun olarak yapılması öngörülmüştür.

Arazi kullanım kararlarının verilmesi sürecinde Taksim-Yenikapı Metrosunun Şehzadebaşı istasyonun alana yürüme mesafesinde olması etkili olmuştur. Böylece sokağın eski işlevini kazanması kolaylaşacağı düşünülmektedir.

Süleymaniye Külliyesi ve çevresi İslam dini açısından önemli bir mabed olması nedeniyle inanç ve kültür turizminin yoğun olacağı, eğlenme, dinlenme ve bilgilenme alanlarının ve ikametgâh olarak kullanılan alanların yoğun olacağı bir alan olarak öngörülmüştür. Bu dinamikle çalışma alanı ve çevresinin sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan hem örnek uygulamaların olduğu hem de kültürel varlıkların korunduğu bir alan olacaktır.

KAYNAKLAR

Açan, Ö., 2006, Hasköy'de tarihi çevre koruma ve sıhhileştirme önerileri, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü* İstanbul, 1-113.

Agrest, D. I., 1993, *Architecture from with out theoretical framings for a critical practice'', The MIT Press,Cambridge, Massachusetts, London, England,*129.

Akarca, A.,1972, Yunan arkeolojisinin ana çizgileri I- şehir ve savunması, *Türk Tarih Kurumu Yayınlarından VI. Seri*, 15, Ankara, 31 - 42.

Akça, M.,2008, Tarihi yarımada içerisinde bulunan Hanlar Bölgesi'nin kentsel tasarım ilkeleri açısından incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 4.

Akdoğan, G., 1972, Bahçe ve Peyzaj Sanatı Tarihi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, 536, Ders Kitabı:309, Ankara.

Aktüre, S.,1981, 19. Yüzyıl sonunda Anadolu Türk kenti mekânsal yapı çözümlemesi, *O.D.T.Ü Mimarlık Fakültesi,* Ankara.

Aktüre, S.,1992, Kentsel morfolojinin beş bin yıldır süregelen öğesi "ızgara plan" üzerine bir irdeleme, *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 23 – 24 Mayıs 1991,*İstanbul, 122 - 123.

Altınay, A. R.,1998, Eski İstanbul, İletişim Yayınları,İstanbul, 55-56.

Anderson, S., 1978, People in thephysicalenvironment: theurban ecology of streets, *On Streets, Stanford Anderson, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts ve London, England.*

Anonim, 2011a,http://www.hattuscha.de/turkce/kenttarih1.htm

Anonim, 2011b,http://www.antiksmyrna.com/

Anonim, 2011c,www.kultur.gov.tr/

Anonim, 2011d,http://bayrakyayincilik.com/16057.html

Anonim, 2011e,http://eskiistanbul.net

Aru, K. A.,1998, "Türk Kenti " kitabı üzerine söyleşi, *Mimarlık* (282), 56.

Aslanboğa, İ., 1986, Kentlerde Yol Ağaçlandırması, Tübitak Yapı Araştırma Entitütüsü Yayını, İstanbul.

Avdan, F.,2009, Cumhuriyet Dönemi kentleşme sürecinde planlama deneyimi: 1930-1980 İzmit planları, Yüksek Lisans Tezi, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* 22.

Aydoğdu Ünlü, S. A., 2007, Cumhuriyet Dönemi kentsel açık alanlarının sanat akımları açısından incelenmesi üzerine bir araştırma, İstanbul örneği, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, 75.

Barnet, J., 1982, An introductiontourban design, *U.S.A.*, 25.

Baştürk, Ö., 2000, Peyzaj tasarım kriterleri açısından açık mekanlarda insan-çevre etkileşimi, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Batkın, G.,1993, Kentsel dokuda sokak kavramı ve değişim süreci İstanbul'dan seçilen örnek alanlar üzerinden bir değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* İstanbul, 2 - 55.

Bayartan, M.,2005, Tarihi Coğrafya çalışmaları açısından şehir ve Osmanlı Şehri, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi,* İstanbul, 89 - 90.

Benzergil, G., 2006, Tarihi sokak strüktürlerinde Cumhuriyet Dönemi'nde meydana gelen Değişimlerin koruma bağlamında irdelenmesi: Kemeraltı – 871 sokak örneği, Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İzmir, 6 - 39.

Bilgen, H.,Özcan, G., 1989, İmar ve Şehir Planlama Mevzuatının Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığına ve Şehir Planlamasına Etkileri, Ankara, 56.

Binan, C., 1999, Erken Cumhuriyet basınında Osmanlı mimari mirasına bakış, Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı uluslarüstü bir miras, Uluslararası Kongre, Kasım 1999, *Yapı Endüstri Merkezi Yayınları* İstanbul, 131 - 135.

Birik, M., 1996, Kentsel sanat, kentsel tasarım ilişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Birlik, S., 2006, Tarihi çevrelerde kentsel kimlik-değişiminin eşik analizi: Trabzon'da bir deneme, Doktora Tezi,*Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,*24.

Birol, G., 2005, Çağdaş Alışveriş Merkezlerinde Kent Dokusunun Yeniden Yorumlanması, *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Ulusal Hakemli Dergi, 20(4) 421 - 427.

Boysan, A, 2003, İstanbul'un Kuytu Köşeleri, *Yapı Kredi Yayınları*, 32.

Büyükyeğen, G., 2008, Edirne kent merkezi ve yakın çevresi rekreasyonel kaynak değerlerinin sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* 39.

Brambilla, , R. ve Longo, G., 1977, For Pedestrians Only Planning, Design and management of traffic-free zones, Whitney libraray of design, New York.

Can, Y., 1995, İslam şehirlerinin fiziki Yapısı, *Türk Diyanet Vakfı Yayını,* Ankara, 115.

Cansever, T., 2006, İslam'da Şehir ve Mimari, *Timaş Yayınları,* İstanbul, 116.

Cerasi, M.,2001, Osmanlı Kenti-Osmanlı İmparatorluğu'nun 18. ve 19. yüzyıllarda kent uygarlığı ve mimarisi, *Yapı Kredi Yayınları,* Şubat 2. Baskı, 82 - 199.

Cezar, M.,1977, Anadolu öncesi Türklerde şehir ve mimarlık, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,* İstanbul, 461 - 495.

Cezar, M., 1985, Tipik yapılarıyla Osmanlı şehirciliğinde çarşı ve klasik dönem imar sistemi,*Mimar Sinan Üniversitesi Yayını Milli Eğitim Basımevi*, İstanbul, 75 - 99.

Crouch, D.,1998, Thestreet İn themakingof popular geographicalknowledge, imagesof street: Planning, identityandcontrol in publicspace, *Nicholas R. Fyfe, Routledge, London ve New York,* 160.

Çapacıoğlu, M., 2000, Beyoğlu, Güllabici Sokak ve çevresinde sıhhileştirme çalışması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1-138.

Çelik, Z.,1998, 19. Yüzyıl Osmanlı Başkenti: İstanbul, *Tarih Vakfi Yurt Yayınları,* 96-100.

Çelikhan, S.,1992, Çocuklara uygun bir çevre, sokakta oyun, *İstanbul Kent içi Ulaşım Kongresi Bildiriler Kitabı*, İstanbul, 171.

Çıracı, H., Kubat, S., ve Aydınlı S., 1991, tarihsel Çevrede kamu mekanları tasarım ölçütleri, Beyazıt Meydanı örneği, Kamu mekanları tasarımı ve kent mobilyaları sempozyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul 15-16 Mayıs 1989, 81-85.

Çimen, D., 2007, Tarihi kent mekanlarının kültür ve turizm eksenli dönüşümü üzerine bir araştırma: Kültür mahallesi kavramının örneklerle irdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 32.

Demirkent, I., 2002, Roma ve Bizans Döneminde İstanbul, *İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları,* İstanbul Şehir ve Belediye, 14.

Denel, S., 1982, Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekanlarda Değişim Nedenleri, Ankara, 82.

Dinçer, İ., Enlil Z., 2003, Eski kent merkezinde yeni yoksullar: Tarlabaşı, İstanbul, Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama, *Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayınları*: 422.

Döllük, G., 2008, Yayalaştırılmış sokakların kent peyzajına katkısı: 58. Bulvar İstiklal Caddesi örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 16-17.

DPT, 2008, ekutup.dpt.gov.tr.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1994, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul C:4, 511.

Eckho, G., 1969, The landscape We See, By Mc. Graw-Hill Book Comp., Newyork.

Ekinci, O.,1994, İstanbul'u Sarsan On Yıl, *Anahtar Kitaplar*, İstanbul, 193.

Emecen, F.,2002,*İstanbul Şehir ve Belediye,* İstanbul: 1723 – 1923,*İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları*, 27.

Erder, C.,1999, Tarihi çevre kaygısı, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları,*14.

Erdönmez, I.Ç.,2007, İstanbul'da kültürel iletişim modeline iki örnek: Eminönü ve Beyoğlu'nun sokak kültürlerinin değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul, 8 - 32.

Erşen, A. E., Tarihi kentlerin korunmasında kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulu kararlarının Edirne kenti örneğinde değerlendirilmesi, Doktora tezi, *Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,* 151-152.

Eryılmaz, B., 2002, İstanbul Belediyesi Tarihi, *İBB, Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları,* İstanbul Şehir ve Belediye, 45.

Eryoldaş, A., 2003,Postmodern Anlayış İçinde Kentsel Tasarımın Yeri, 55.

Evyapan,G., 1980, Kentleşme Olgusunun Hızlanması Nedeniyle Yapılar Yakın Çevresi Düzeyinde Açık Alan ve Mekanların Değişimi, Ankara, 5.

Fyfe, N.R.,1998, Introduction: Reading the street, images of the Street planning, *Identity and Control in Public Space, Routledge, London ve New York*, 1.

Gallion , A.,1957, Theurban pattern, *City Planning and Design,* New York, 15 - 33.

Gehl, J., Life Between Buildings-Using Public Space, Newyork, 1987, 47.

Gençel, Z.,2000, Osmanlı kentinde kentsel form ve tasarım Ege mimarlık, *36-2000/4 Mimarlar Odası Şubesi,* İzmir, 31-33.

Gerede,G., 2003, Sürdürülebilir konut ve yakın çevresi tasarımı, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 243.

Giritlioğlu, C., 1991, Şehirsel mekan öğeleri ve tasarımı, İstanbul Teknik Üniversitesi, Baskı Atölyesi, İstanbul, 27 - 33.

Gözel, İ. O.,1998 Tarihi yarımada bütününde Süleymaniye Bölgesi'nin kentsel peyzaj açısından değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* İstanbul, 83.

Gür, S., 2010, İlk İnsandan Anadolu Uygarlıkları ve Antik Şehirler, Ankara, 12-148.

Hasol, D.,1995, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, *Yapı Endüstri Merkezi Yayınları*, 6.Baskı, İstanbul, 412.

İBB, 2003, Planlama ve İmar Müdürlüğü.

İBB, 2011, Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu, 6-120.

İnalcık, H.,2002, Fetih'ten Sonra İstanbul, *İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları,* İstanbul Şehir ve Belediye, 33.

İnce, T. E., 2007, Mimarlık sinema ilişkisinin sokak mekânı üzerinden incelemesi, Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* Ankara, 1-129.

Jacobs, J.,1997, Theuses of sidewalks: Safety, The City Reader, *Richard T. Le Gates, Frederic Stout, Routledge, London, New York*, 104.

Keskin, A.,1975, Ulaşım ve Şehirsel Yerleşme İlişkileri Üzerine Bir Araştırma, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 12 - 14.

Keyder, Ç.,1992, İstanbul'u Nasıl Satmalı, *İstanbul Üç Aylık Dergisi,* (3), 81- 85.

Kılıç, A., 2001, Kentsel açık alanların kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi: Kadıköy İskele Meydanı ve yakın çevresi, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* İstanbul, 70 - 72.

Kıray, M. B., 2003, Kentleşme Yazıları, *Bağlam Yayınları,* 2.basım, İstanbul, 15.

Kostof, S.,1992, The City Assembled, The Elements of Urban Form Through History, *Bulfinch Press Little Brown and Company, Boston, Toronto, London*, 189 - 243.

Krier, R., 1991, Urban Space, *Academy Edition, Fifth Impression London*.

Kuban, D.,1995, Anadolu kentlerinin tarihsel gelişimi ve yapısı üzerine gözlemler Türk İslam Sanatı Üzerine Denemeler, *Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, İstanbul, 163 - 197.

Kuban. D., 1996, İstanbul Bir kent tarihi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı*, İstanbul, 17 - 18.

Kuban, D., 2000, Tarihi çevre korumanın mimarlık boyutu, kuram ve uygulama, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları,İstanbul, 37 - 159.

Küçük, A. A., 2010, Küreselleşme ve tarihi alanlarda dönüşüm: İstanbul – Tarlabaşı örneği, Yüksek Lisans Tezi, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 23.

Mesutoğlu, M.,2001, Kentsel mekan olarak meydan ve morfolojik özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 1-78.

Mantran, R.,2001, İstanbul Tarihi, *İletişim Yayınevi,* Çeviren Teoman Tunçdoğan, 201.

Marshall,S.,2005, Streets &Patterns, *Spon Pres Taylor and Francis Group, London ve New York,* 28.

Marcus, C.C. ve Francis, Ç., 1990, "People Paca:Design Guidlines for urban open space" Van Nostrand Reinhold.

Moudon, A.V., 1987,Rublic Street ForPublicUse, *New York*, 81.

Mutlu, B.,1996, Mimarlık Tarihi ders notları, *Mengitan Matbaacılık ve Ambalaj Sanayi,* İstanbul, 96.

Mülayim, S.,1987, Ters Lale Osmanlı Mimarisinde Sinan Çağı ve Süleymaniye, İstanbul Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 245.

Nadir, A., 1986, Büyük Larousse, *Gelişim Yayınları*, İstanbul, 17.cilt, 10633.

Nermi, H., M., 1995, İstanbul Hamamları, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul, 44-46.

Onur, O.,1990, Edirne kent planın geçirdiği evrelere kısa bir bakış,*Mimarlık,* 1990/2, 65 - 67.

Ortaylı, İ.,2007, Osmanlı'yı yeniden Keşfetmek, *Timaş Yayınları,*171.

Önal, Ş.,1999, Kentin Resmi Sesi ve Nefesi, *İstanbul Dergisi*, (28), 106 - 107.

Özdeş, G., 1984, Şehirciliğin Evrimi Ders Notları, *İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi,* İstanbul, 14 - 49.

Pardorokes,V., 1992, Kentsel mekan tasarım ilkeleri ve mimari oluşuma etkileri, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*,İstanbul,4.

Relph, E., 1987, The Modern Urban Landscape, The John Hopkins University Press, Great Britain, 29.

Resnais, A.,1959, HiroshimaMonAmour, *Argos Film, ComoFilms,*Paris.

Rubenstein, H.M., 1992, Pedestrian Malls, Streetscapes, And Urban Spaces, John Wiley-Sons İnc., Newyork.

Rykwert, J., 1978, The Street: Theuse of itshistory", *On Streets, Stanford Anderson, The MIT Press*,Cambridge, Massachusetts ve London, England, 20.

Shane, G., 1979,Therevival of thestreet, *Birthand decline from therenaisance to today,* Lotus No:24, 103 - 114.

Sözen M., Tapan M., 1973, *50 yılın Türk mimarisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,* İstanbul, 283.

Süher,H., Ocakçı,M., Akkal, L., Karabay, H., 1992, Kent içi Ulaşımda Yayalaştırma ve Kentlileşme İlişkileri, *İstanbul Kent içi Ulaşım Kongresi Bildiriler Kitabı,* İstanbul,195.

Şener,H.,Yıldız, D., 1998, Kentsel Mimari ve Kentsel Mekana Katkı, Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi, MSÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul, 36.

Şengün, B.,2007, Urla tarihi kent merkezindeki konut mimarisinin incelenmesi ve Cumhuriyet döneminde meydana gelen değişimlerin koruma bağlamında irdelenmesi: Zafer Caddesi örneği, Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* İzmir, 1-322.

Şentürer,A.,1990, Mimaride estetik olgusunun 'mutlak değişmez' ve 'bağımlı değişken' özellikleri açısından irdelenmesi, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tanyeli, U.,1987, Anadolu-Türk kentinde fiziksel yapının evrim süreci (11.-15. yy), Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 21 - 26.

Tanyeli, U., 1998, Mekanlar, Projeler, Anlamları, Üç Kuşak Cumhuriyet, *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı,* İstanbul, 101-107.

TDK, 2011.

Tekeli, İ., 1980, Türkiye'de kent planlamasının tarihsel kökleri, *Türkiye'de İmar Planlaması, ODTÜ,* Ankara, 88.

Tekeli, İ.,1992, Anadolu'daki kentsel yaşantının örgütlenmesinde değişik aşamalar, *Türkiye'de Kentleşme Yazıları,* Ankara, 19 – 34.

Tekeli, İ., 1998, Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi'nde kentsel gelişme ve kent planlaması,75 yılda Değişen Kent ve Mimarlık Bilanço '98,*Türkiye İş Bankası ve Tarih Vakfı Ortak Yayını* , İstanbul, 12 - 22.

Tosun, Y., 1983, 17-19. Yüzyıllarda Batı Anadolu'da Osmanlı-Türk şehir dokuları ve korunmaları, 9 - 99.

Tuncel, M., 2002, İBB-Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul Şehir ve Belediye, İstanbul, 10.

Türkantoz, K., 2000, Batı Anadolu liman kentlerinde mimari kimliğin oluşumunda nesnel ve öznel faktörler, Doktora Tezi, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,* İstanbul, 1-150.

Trancik, R., 1986, Finding Lost Space, van Nostrand Reinhold Co. New York.

Uztuğ, E., 2006, Ayvalık merkezi kentsel sit alanında tarihi çevre korumaya yönelik bir araştırma ve sıhhileştirme önerisi, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* İstanbul, 1-122.

Yavuz, Ö. Ö., 2003, Kentsel turizm:bir kentsel dönüşüm stratejisi *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler* 11-12-13 Haziran 2003, 323.

Yaylalı, S., 1998, Kent mobilyaları tasarımında kullanılabilecek kavramsal bir model, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 141.

Yaylalı, C.İ., 2006, Cunda Adası'nda Tarihi Çevre Koruma ve Sıhhileştirme Çalışması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1-83.

Yerasimos, S.,1999, Tanzimat'ın kent reformları üzerine; modernleşme sürecinde Osmanlı Kentleri içinde, *Türkiye Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları*, İkinci Basım, İstanbul, 1-30.

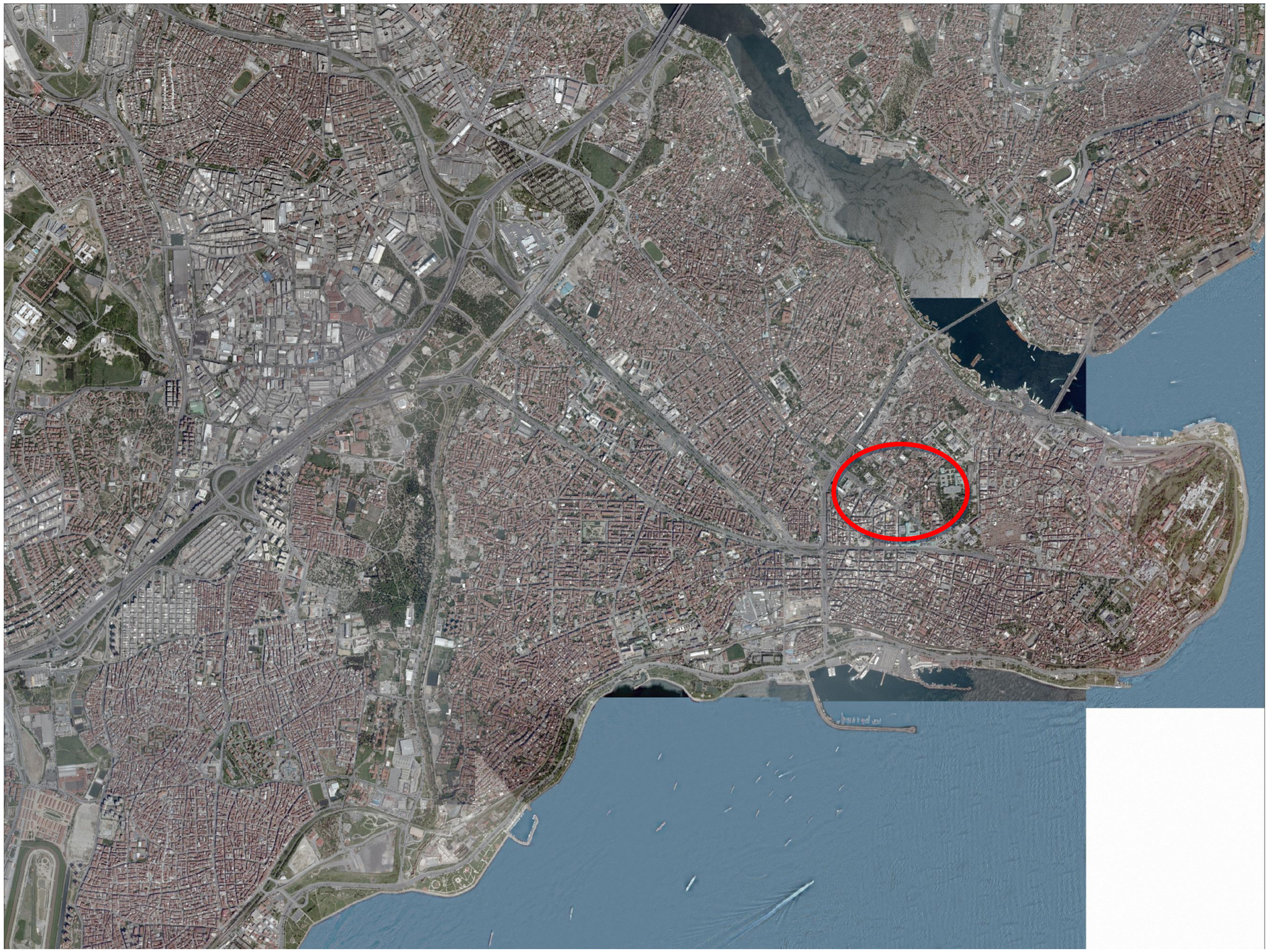
Yerasimos, S., 2002, Süleymaniye, çeviren Alp Tümertekin, 2002, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 35 - 45.

Yıldız, D., 1996, Peyzaj ile mimarlık - kentsel tasarım ilişkileri ve mimari tasarıma etkileri, *Yüksek Lisans Tezi,* İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, Ü., 1992, Şehir içi ulaşım düzenlemelerine bir örnek olarak ABD'de şehir merkezlerinde yayalaştırma uygulamaları, *İstanbul Kent içi Ulaşım Kongresi Bildiriler Kitabı,*İstanbul, 158.

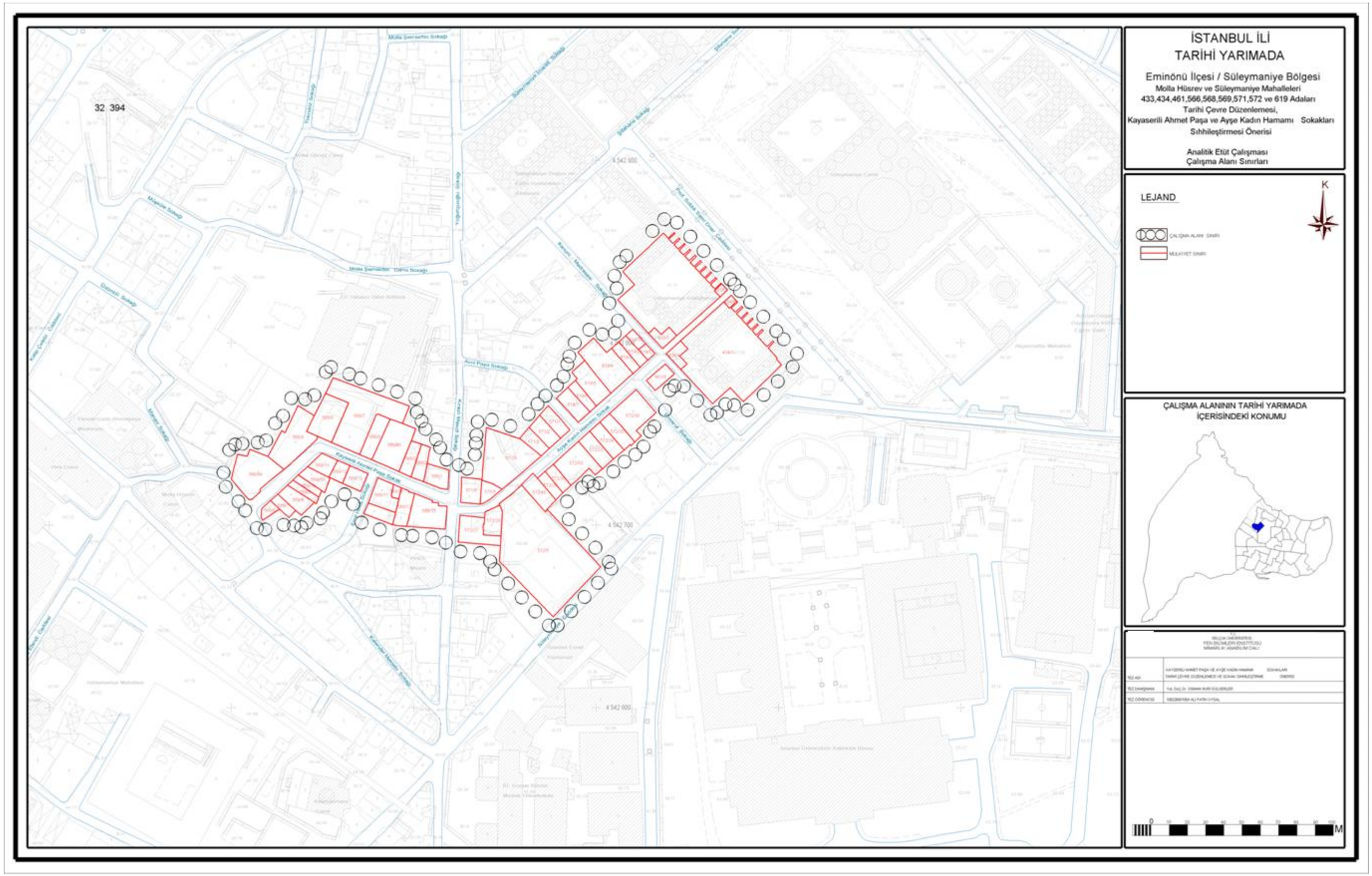
EKLER

Ek-1: Tarihi Yarımada ve Çalışma Alanının Konumu

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Ek-2: Çalışma Alanı Sınırları

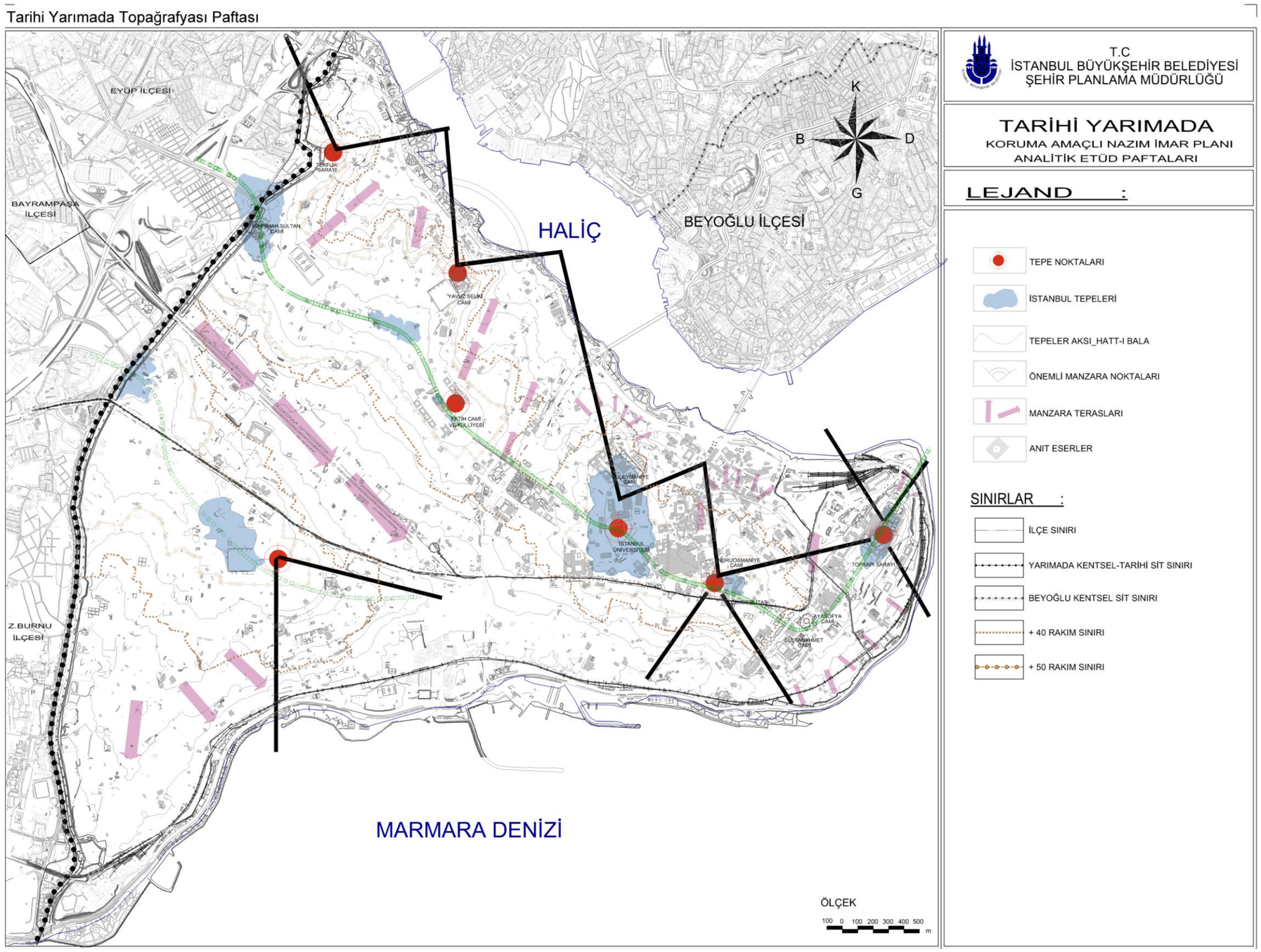

Ek-3: Tarihi Yarımada Sit Bölgelemeleri Analizi

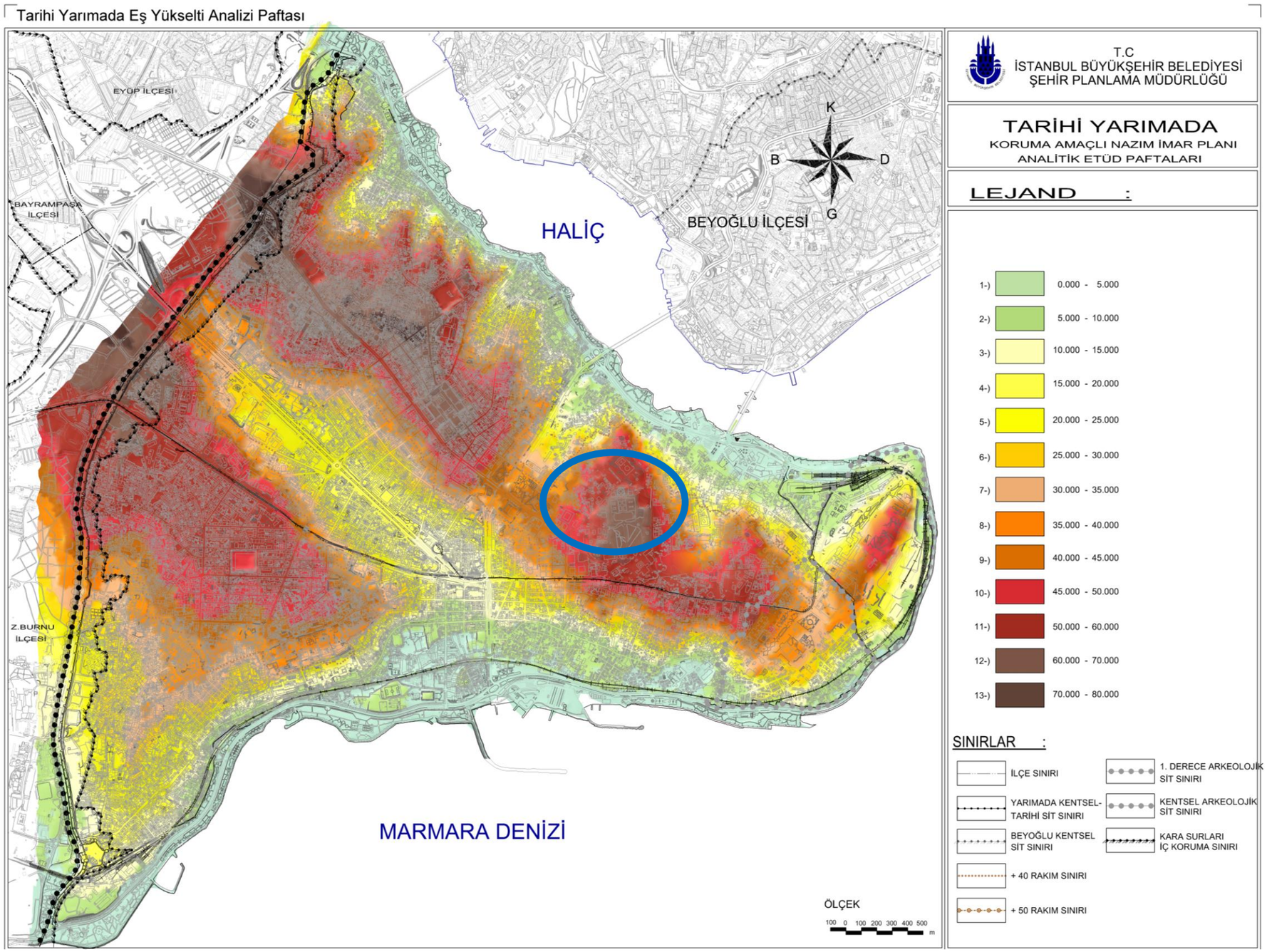
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Ek-4: Tarihi Yarımada Topografya Analizi

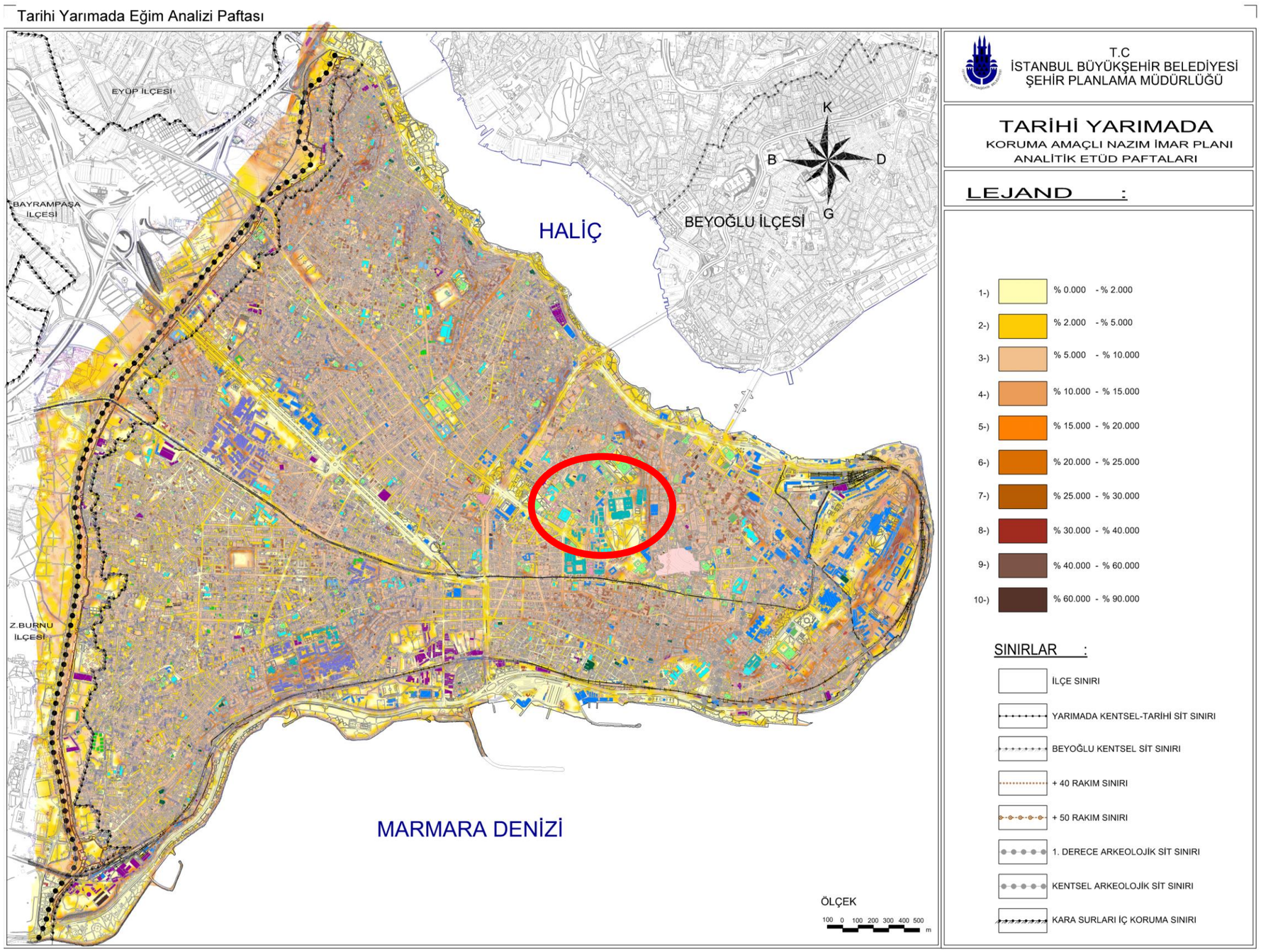
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Ek-5: Tarihi Yarımada Eşyükselti Analizi

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

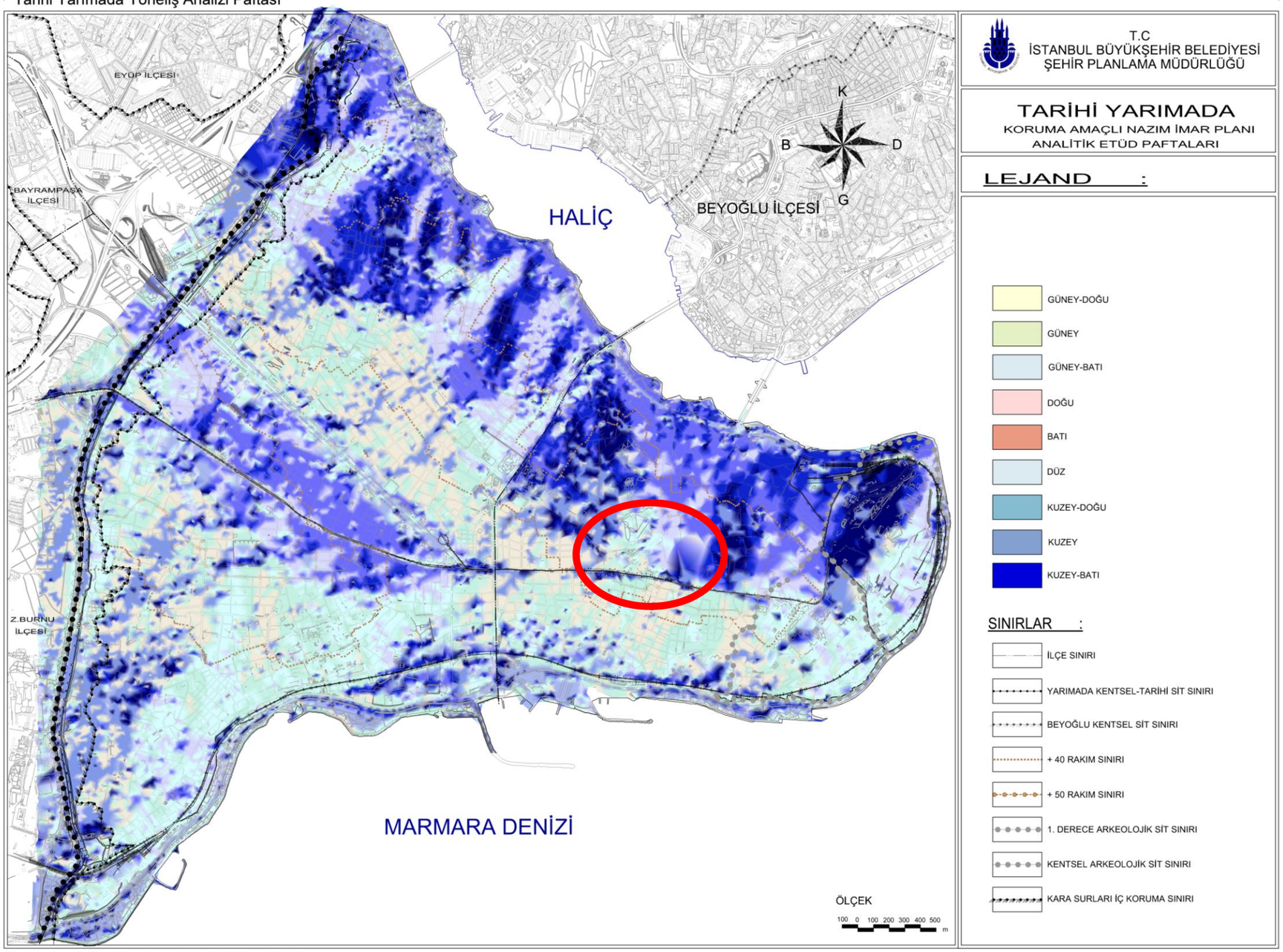
Ek-6: Tarihi Yarımada Eğim Analizi

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

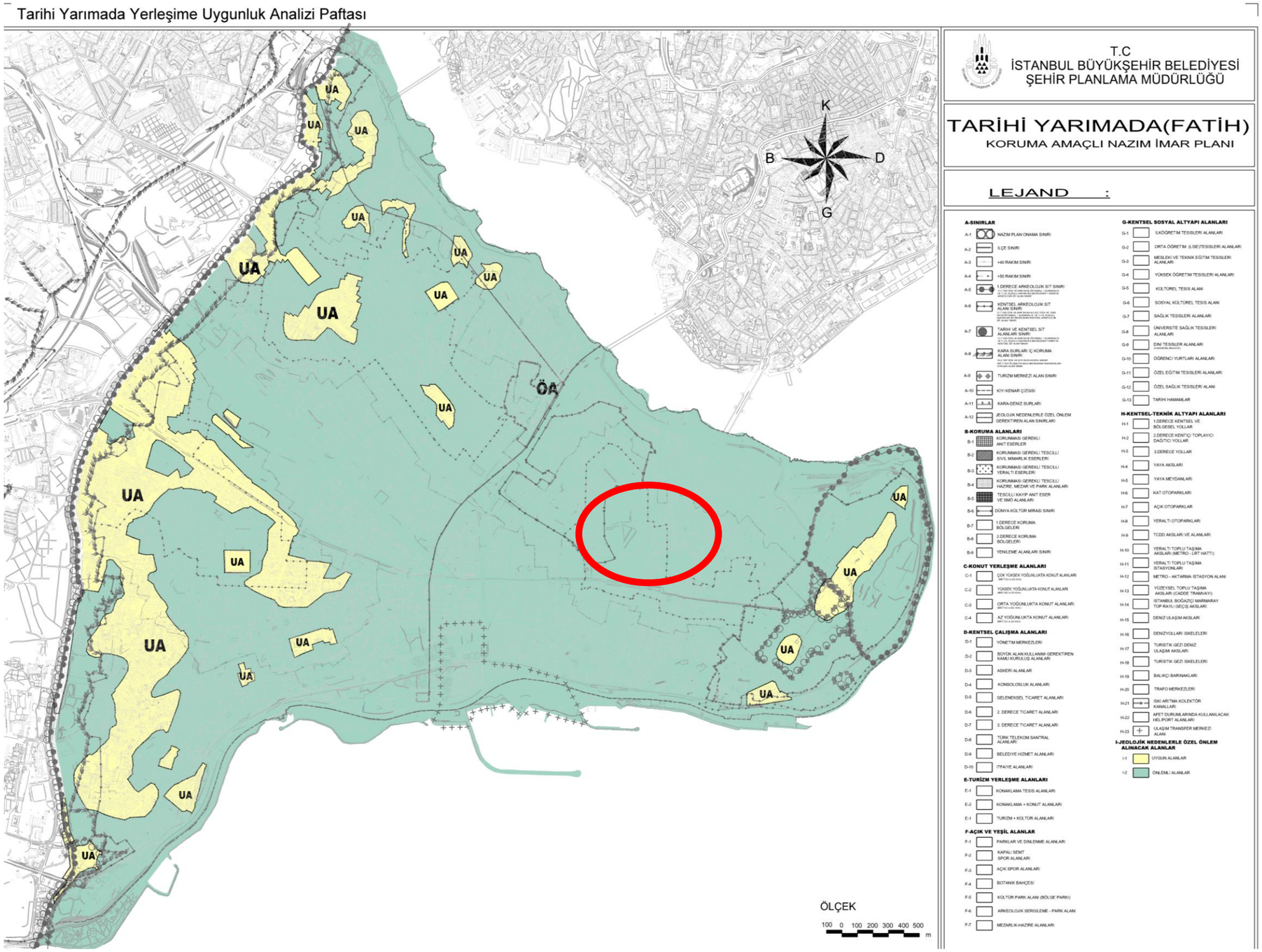
Ek-7: Tarihi Yarımada Yöneliş Analizi

Tarihi Yarımada Yöneliş Analizi Paftası

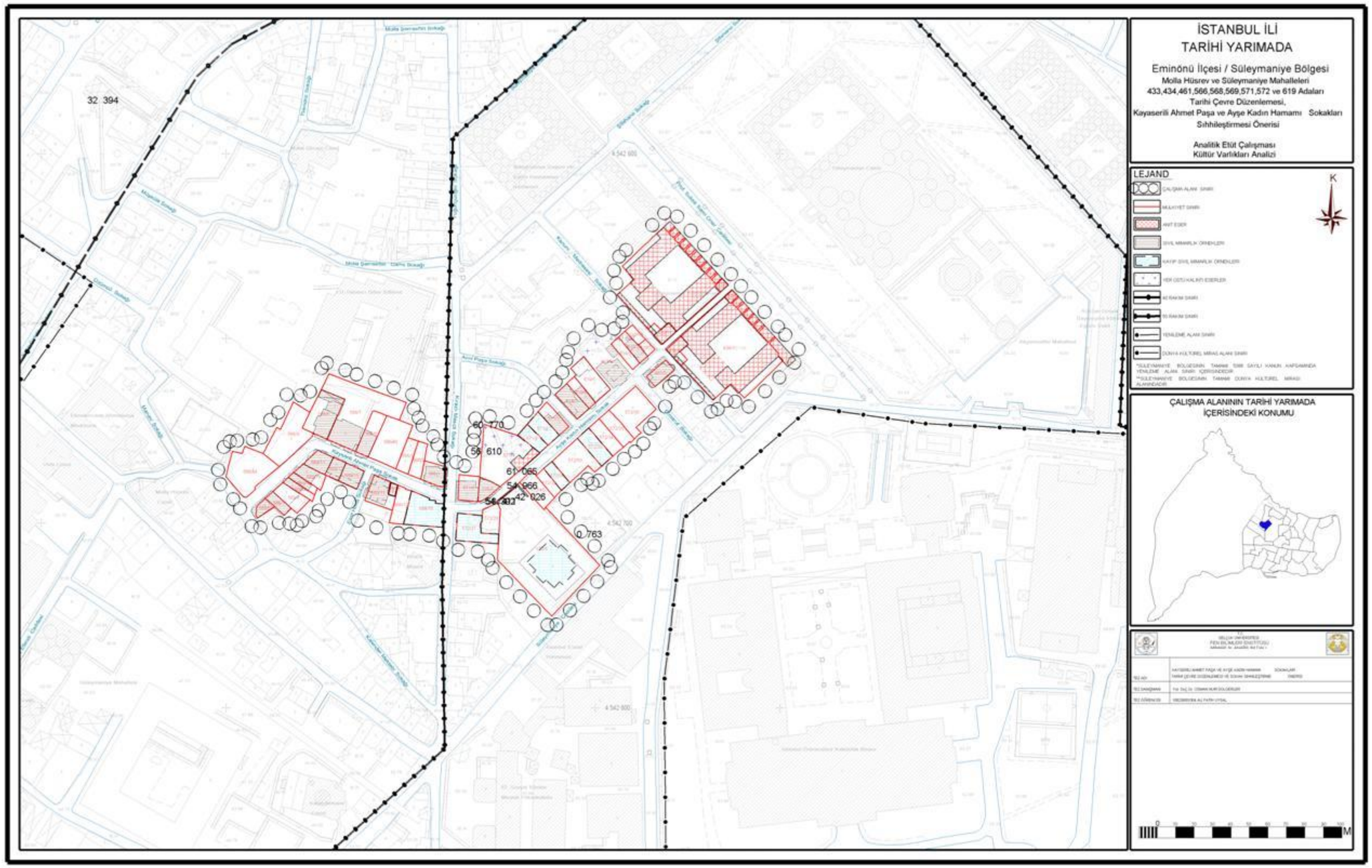
Kaynak : Şehir Planlama Müdürlüğü - 2011

Ek-8: Tarihi Yarımada Yerleşime Uygunluk Analizi Haritası

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Ek-9: Kültür Varlıkları Analizi

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

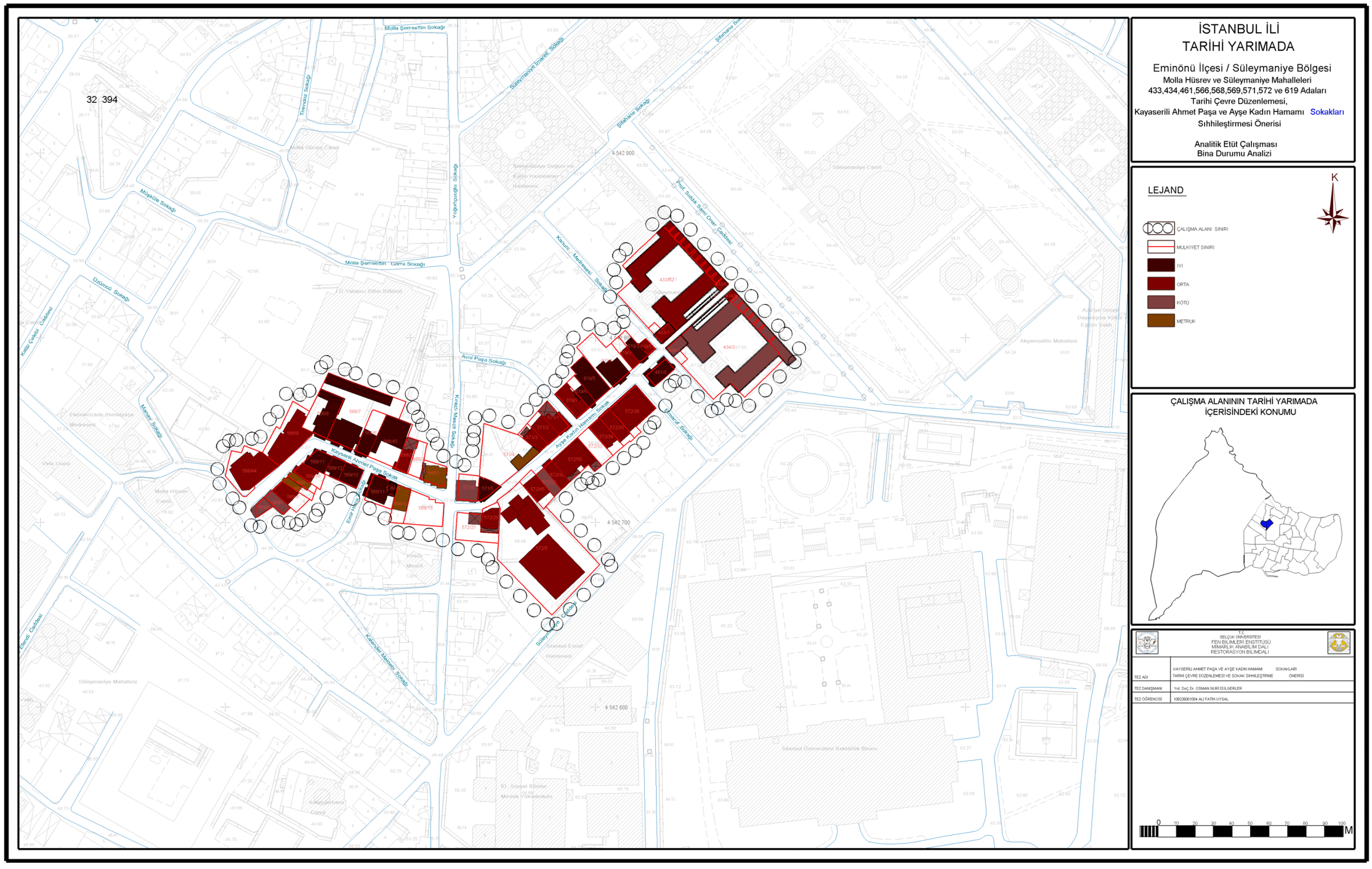
Ek-10: Genel Bina Fonksiyonu Analizi

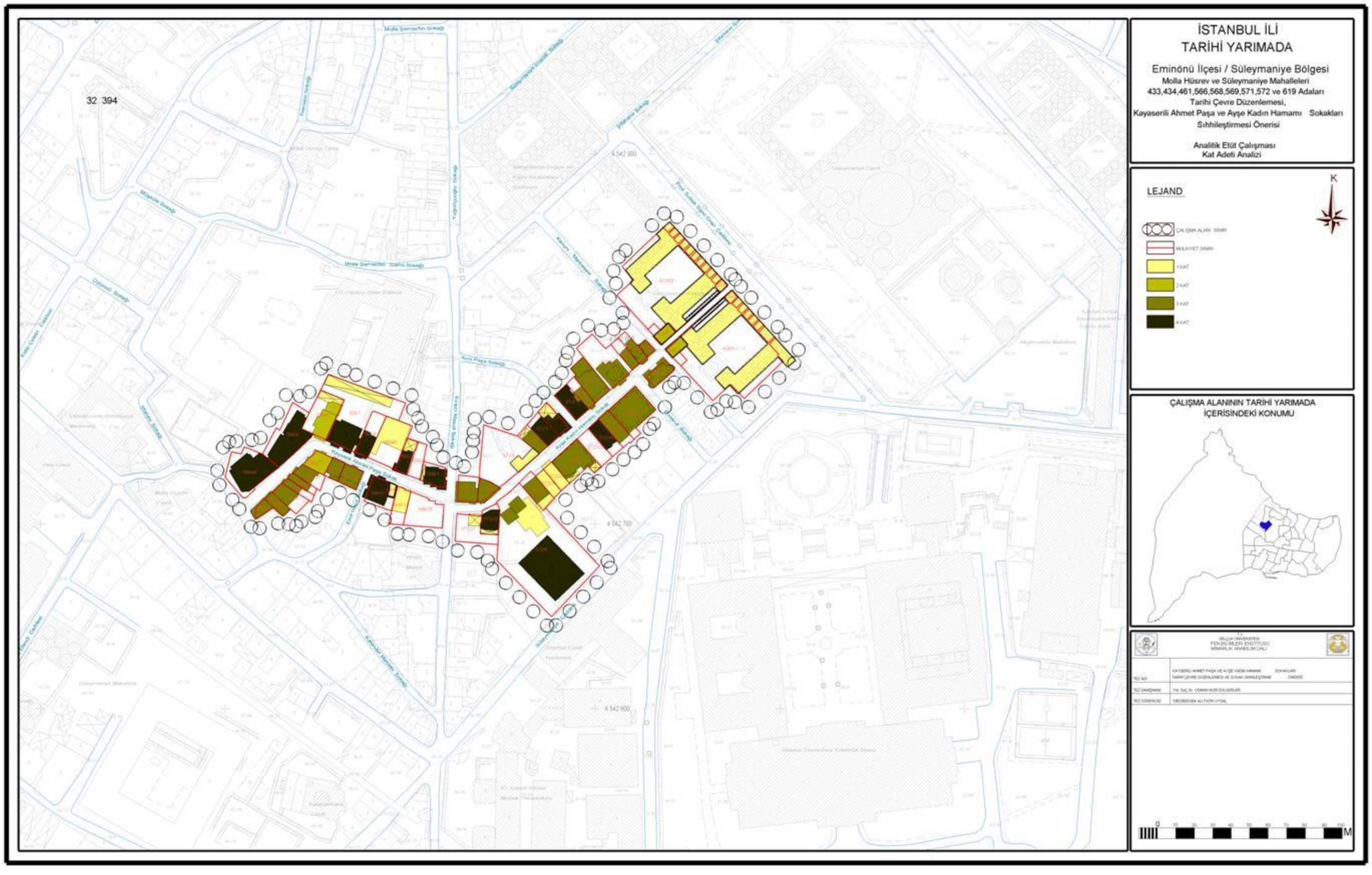
Ek-11: Zemin Kat Bina Fonksiyonu Analizi

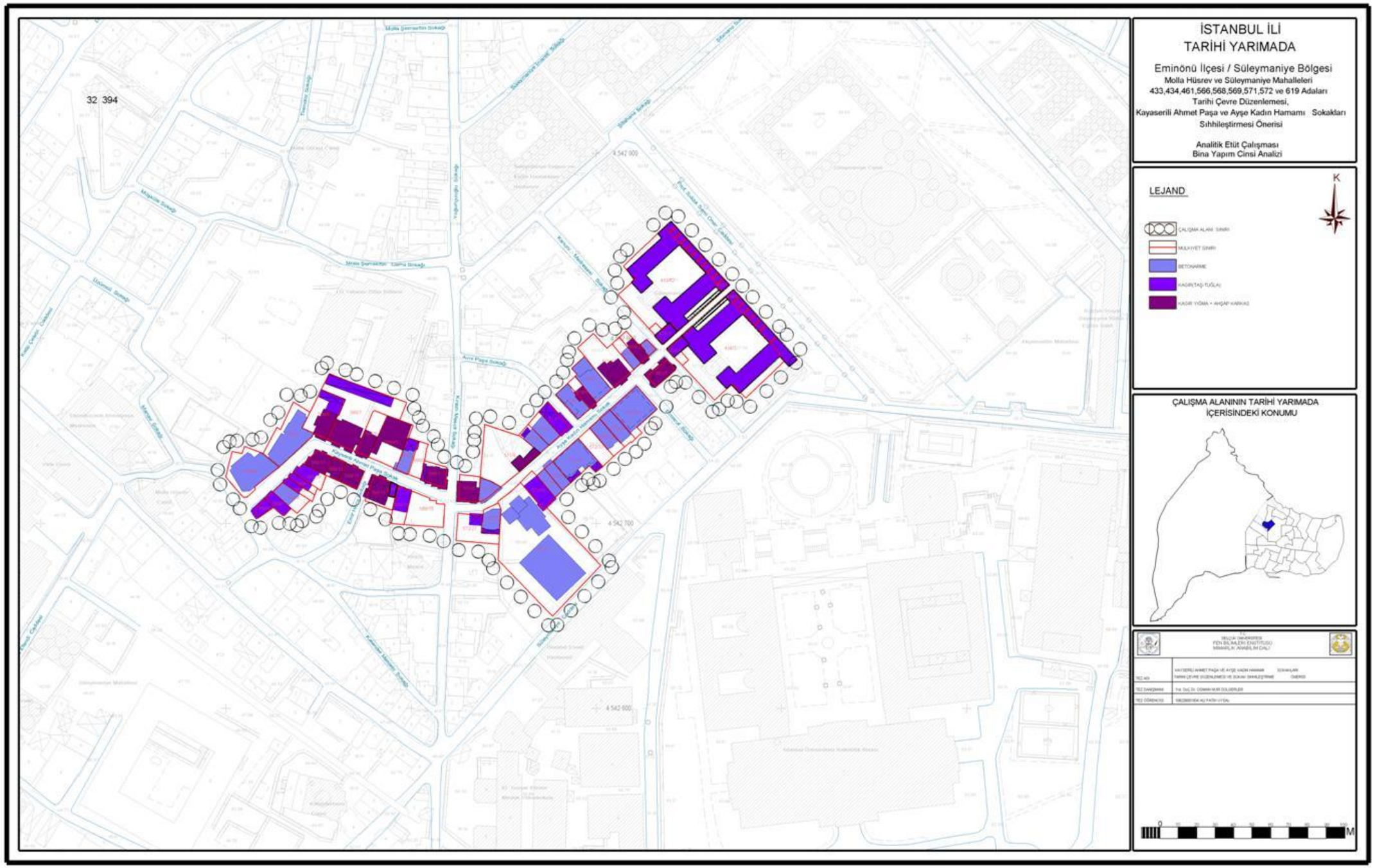
Ek-12: Bina Durumu Analizi

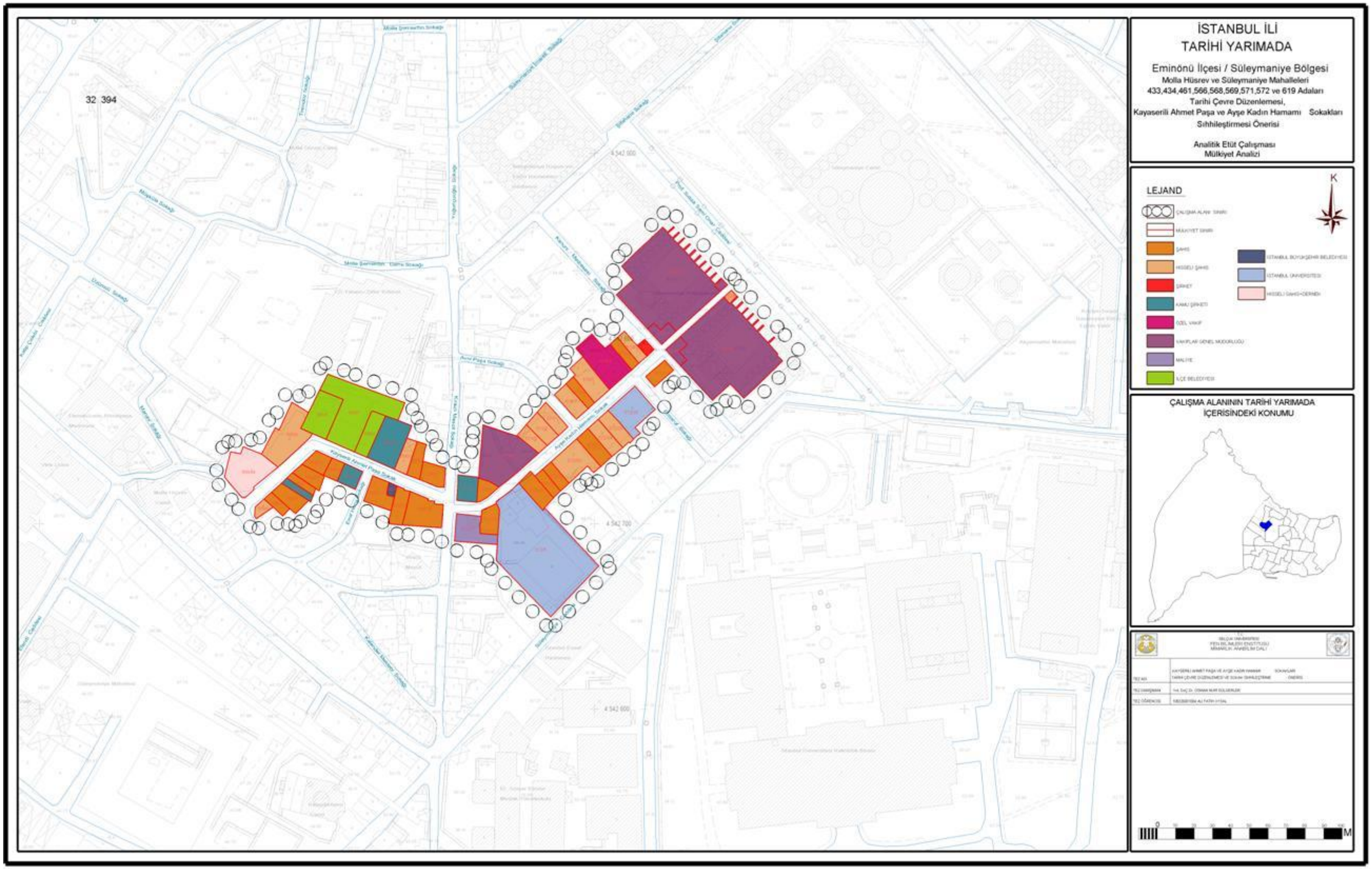
Ek-13: Bina Kat Adedi Analizi

Ek-14: Bina Yapım Cinsi Analizi

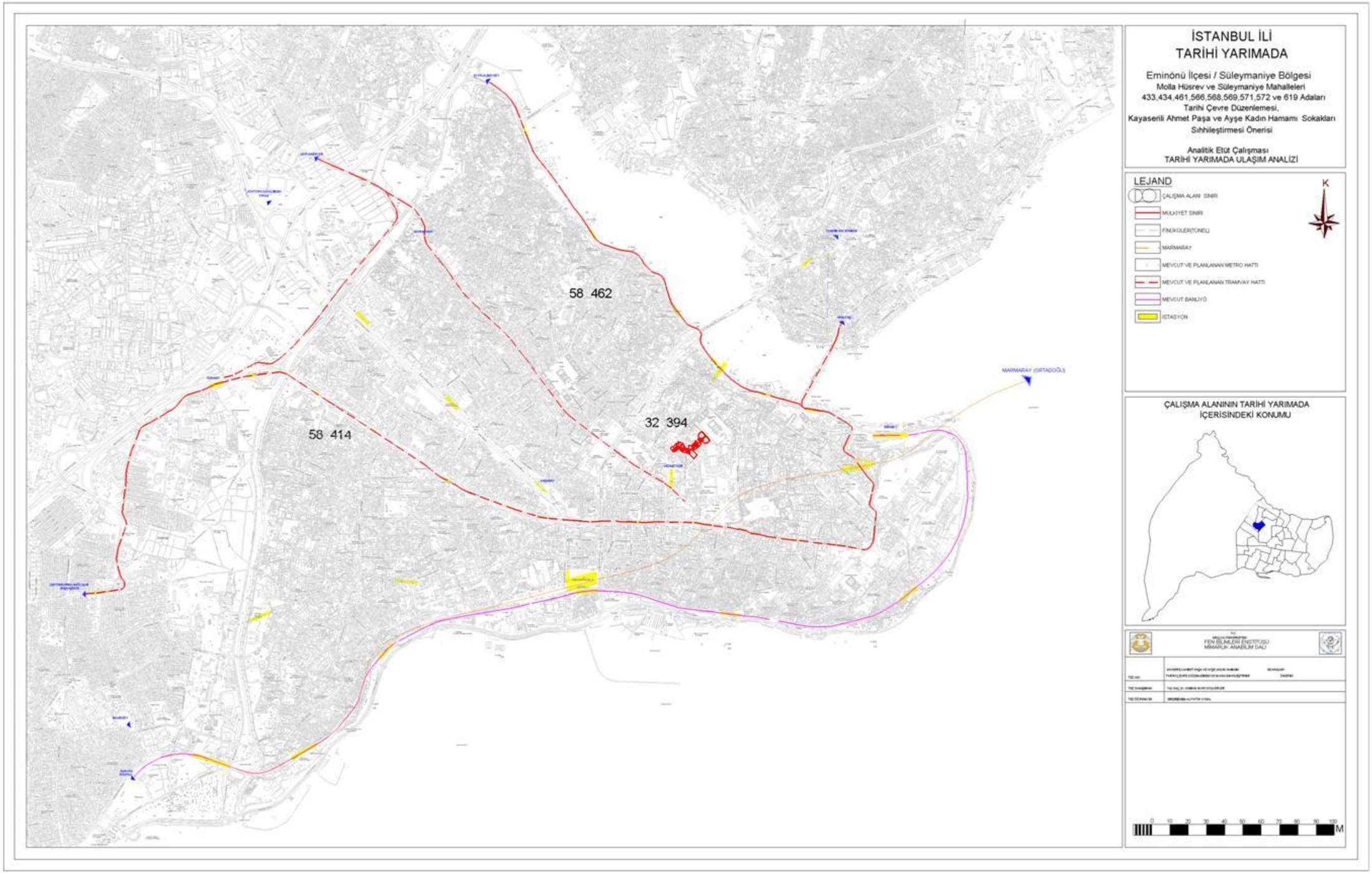

Ek-15: Mülkiyet Durumu Analizi

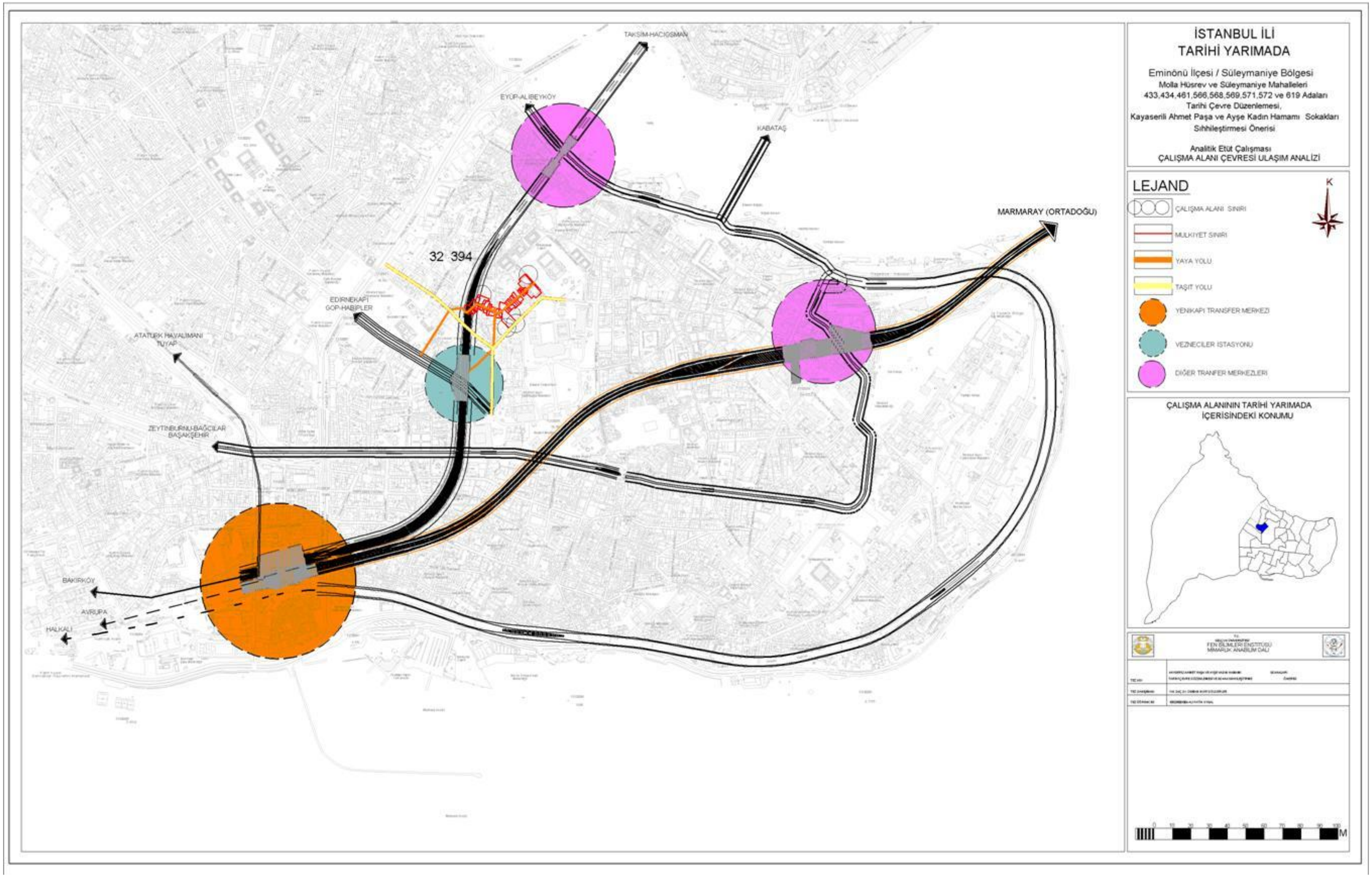

Kaynak: *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arişivi*

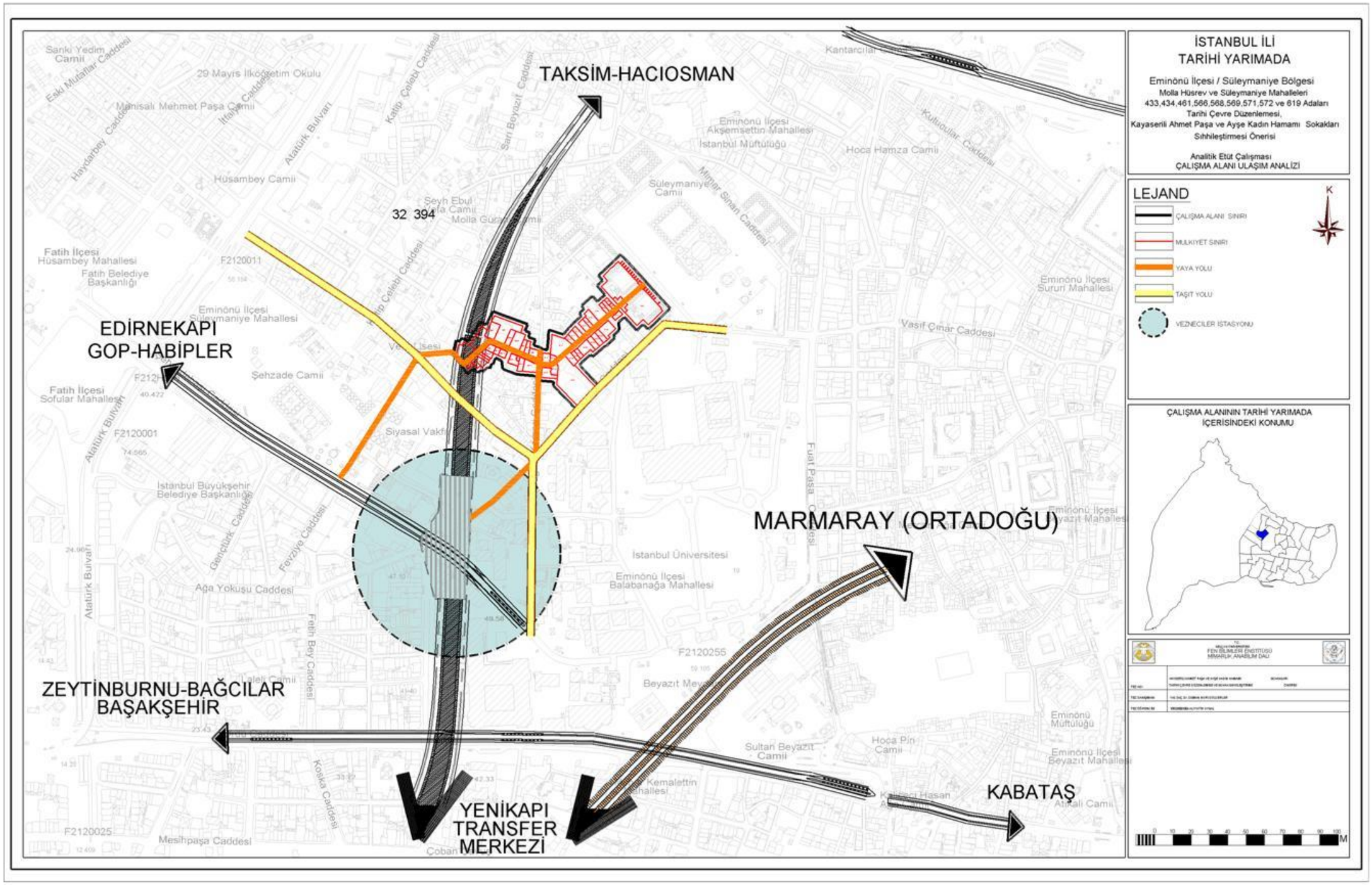
Ek-16: Tarihi Yarımada Ulaşım Analizi

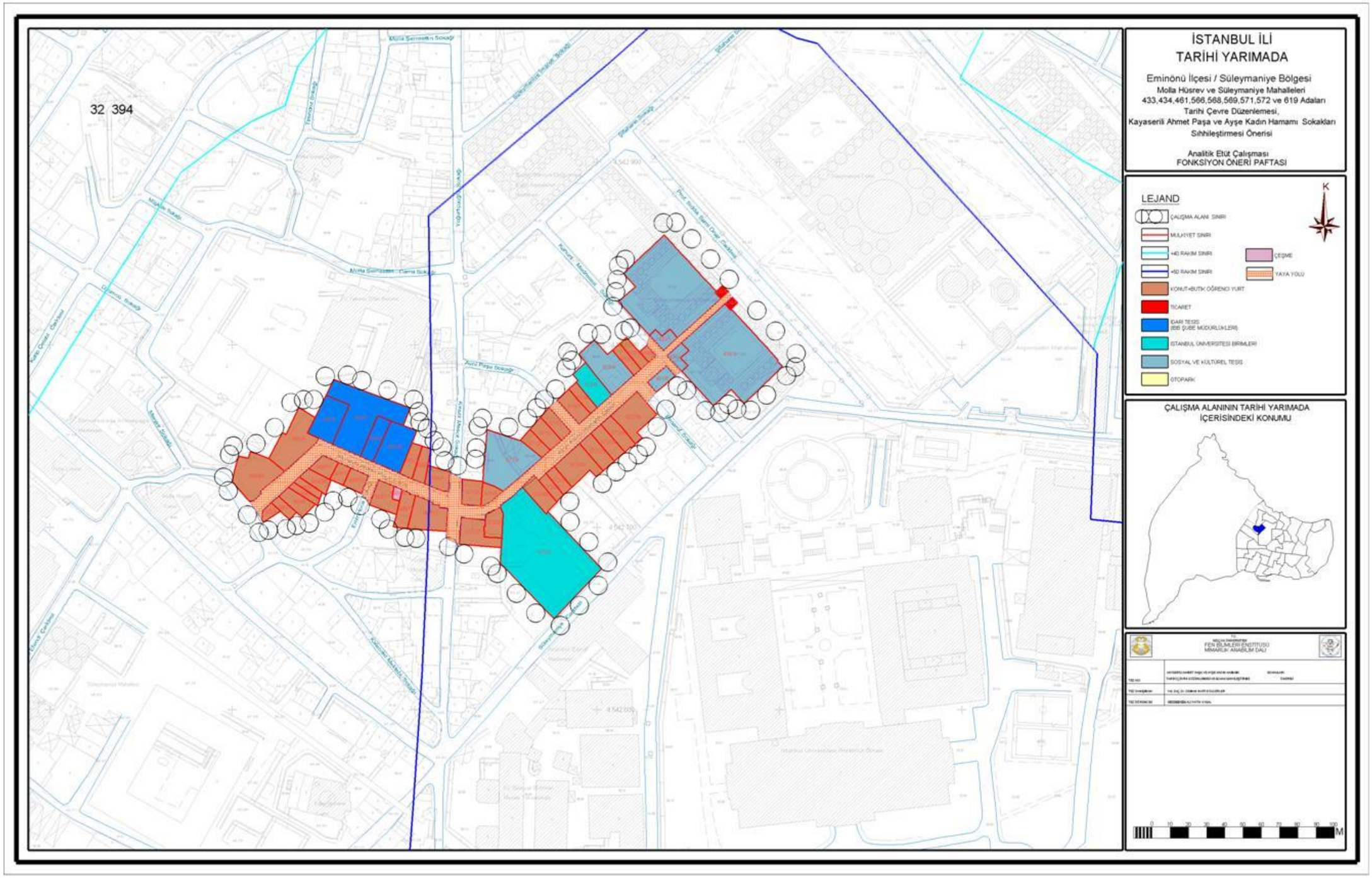
Ek-17: Çalışma Alanı Çevresi Ulaşım Analizi

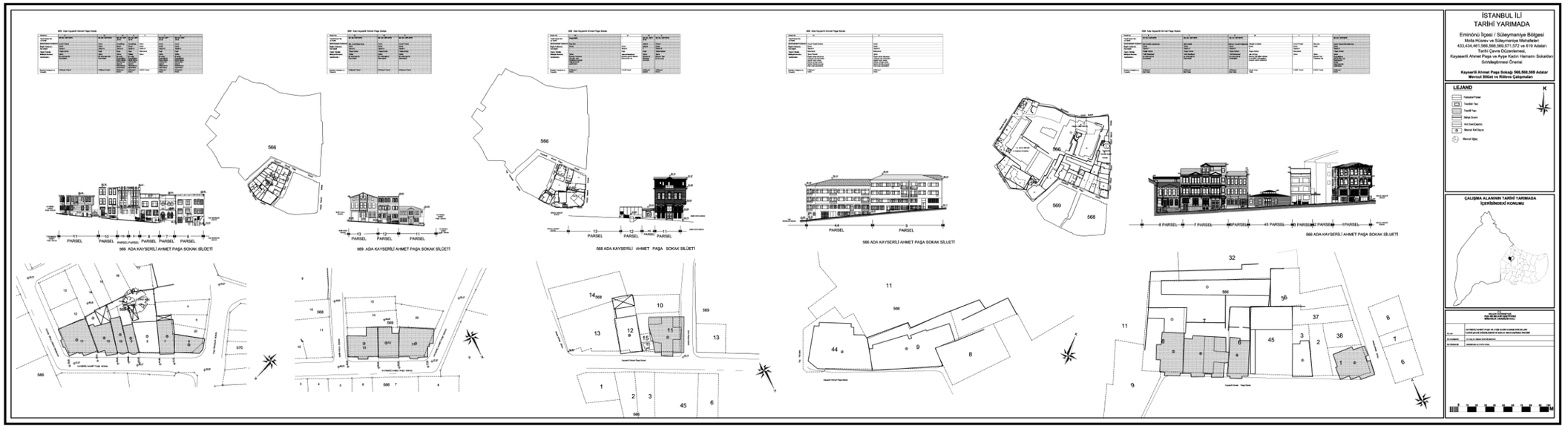
Ek-18: Çalışma Alanı Ulaşım Analizi

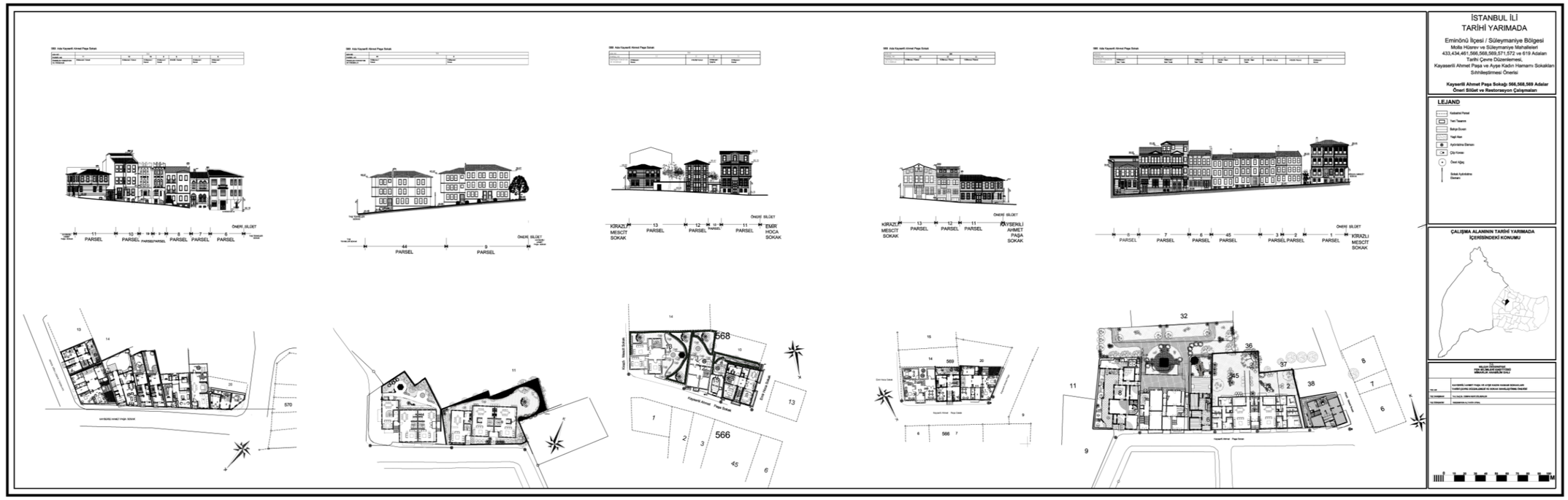
Ek-19: Öneri Plan

Ek-20:Kayserili Ahmet Paşa Sokağı Sokak Silüeti

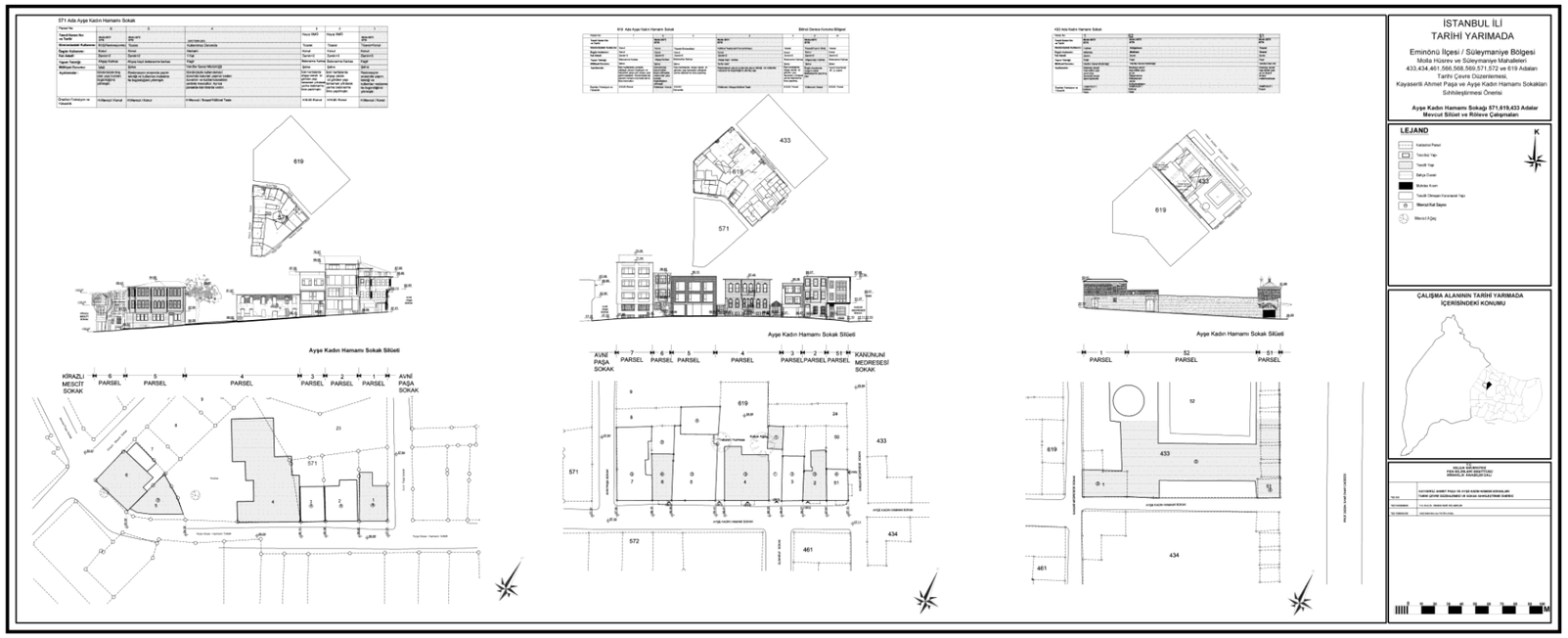

Ek-21:Kayserili Ahmet Paşa Sokağı Sokak Öneri Silüeti

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Ek-22:Ayşe Kadın Hamamı Sokak (Kuzey) Silüeti

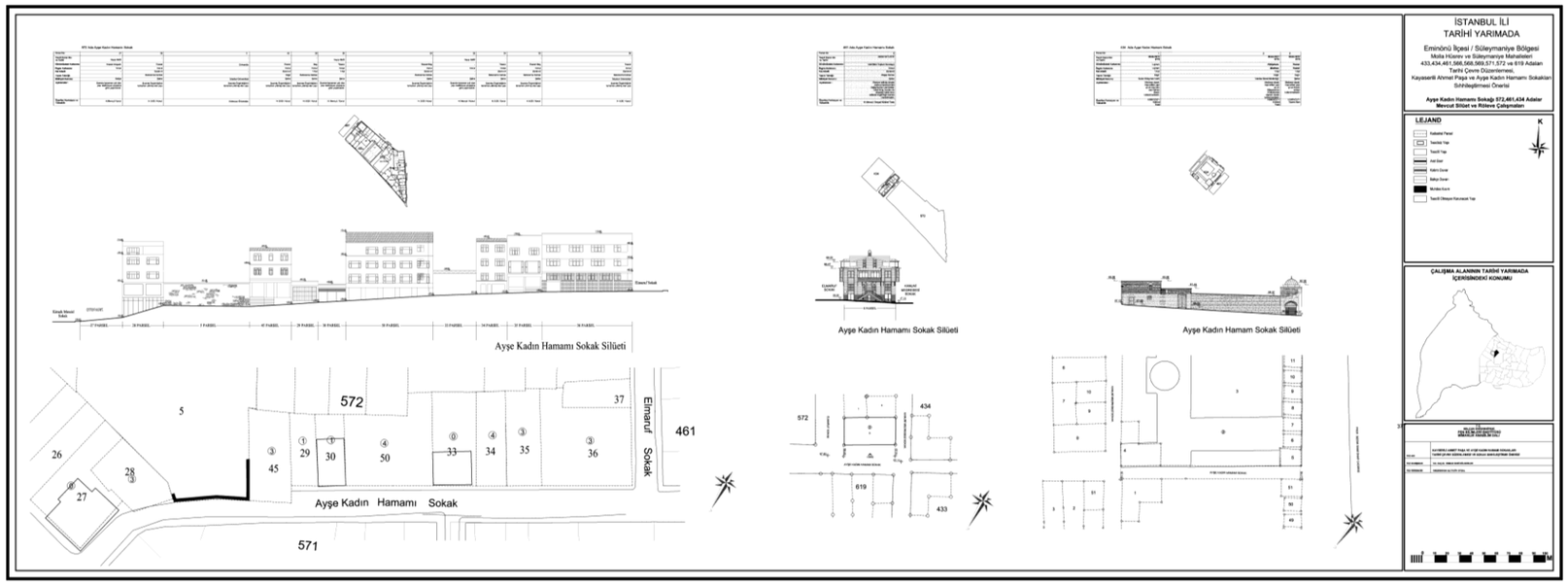

Ek-23:Ayşe Kadın Hamamı Sokak Öneri (Kuzey) Öneri Silüeti

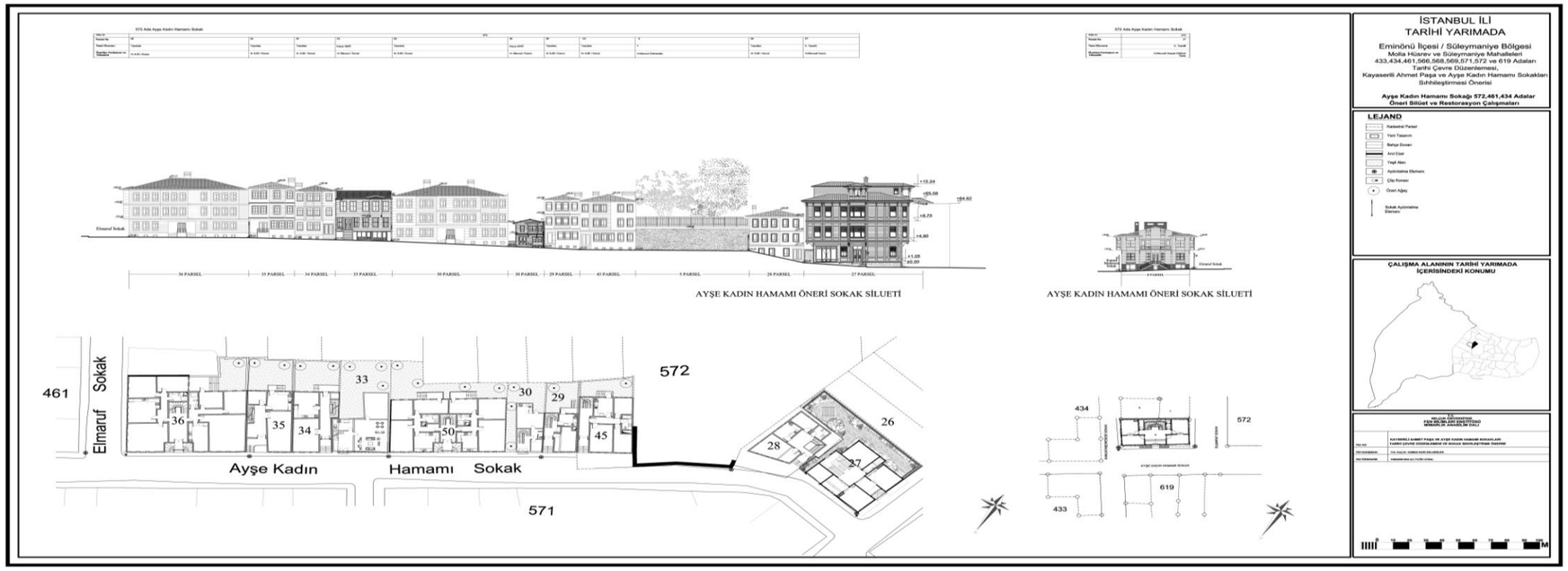

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Ek-24:Ayşe Kadın Hamamı Sokak (Güney) Silüeti

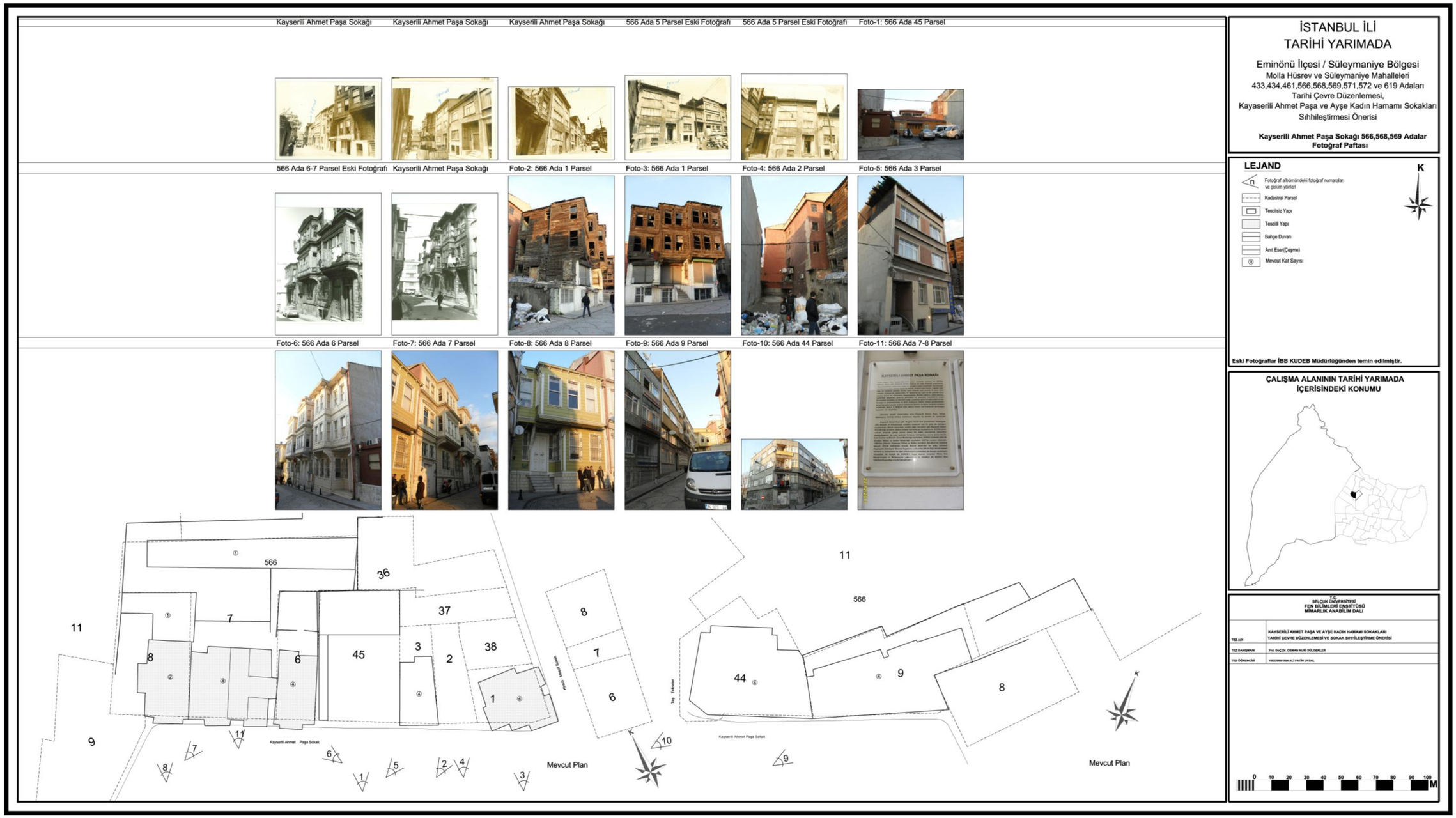

Ek-25:Ayşe Kadın Hamamı Sokak Öneri (Güney) Öneri Silüeti

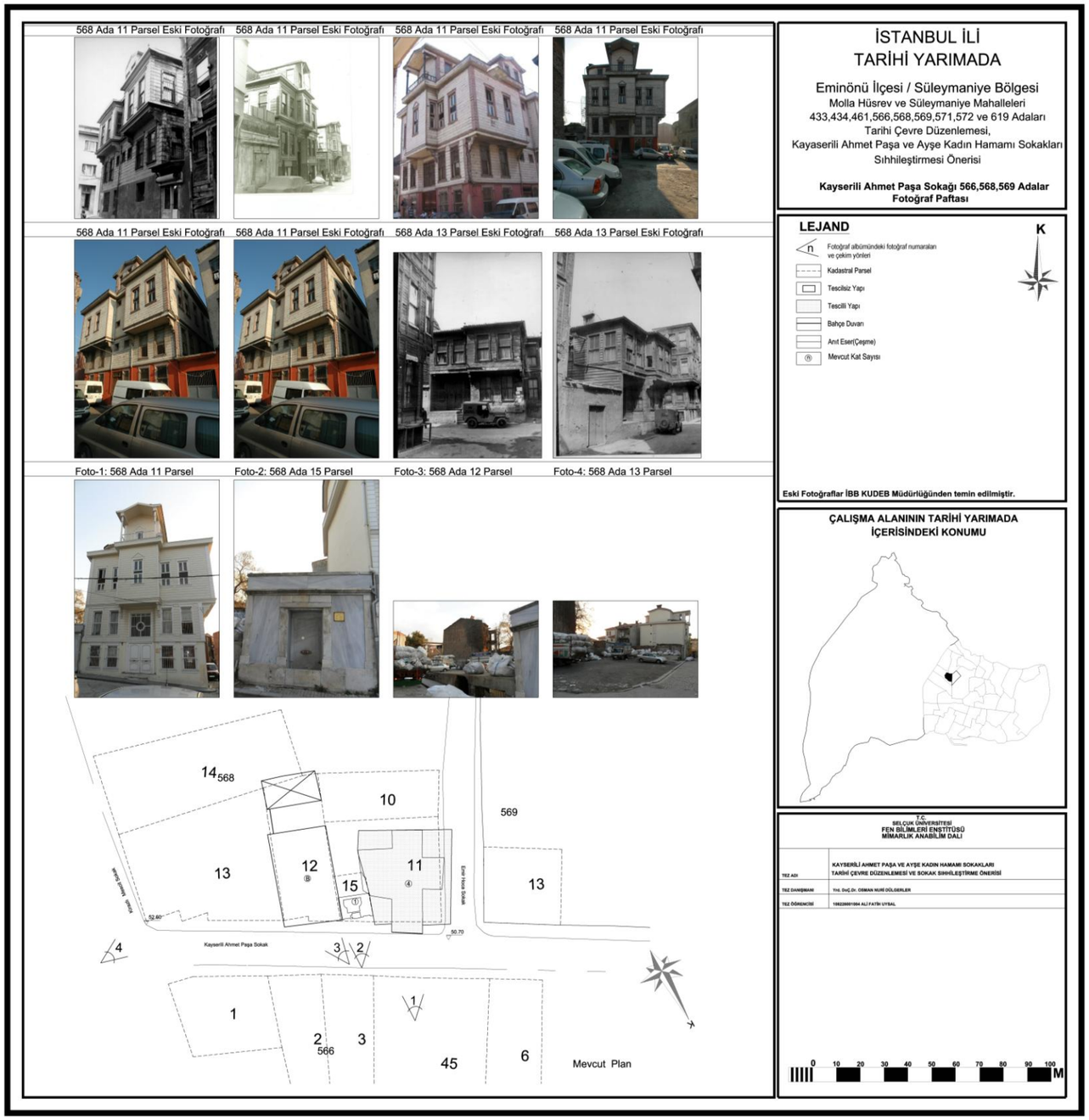
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Ek-26:Kayserili Ahmet Paşa Sokak 566 ada Fotoğraf Paftası

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Ek-27:Kayserili Ahmet Paşa Sokak 568 ada Fotoğraf Paftası

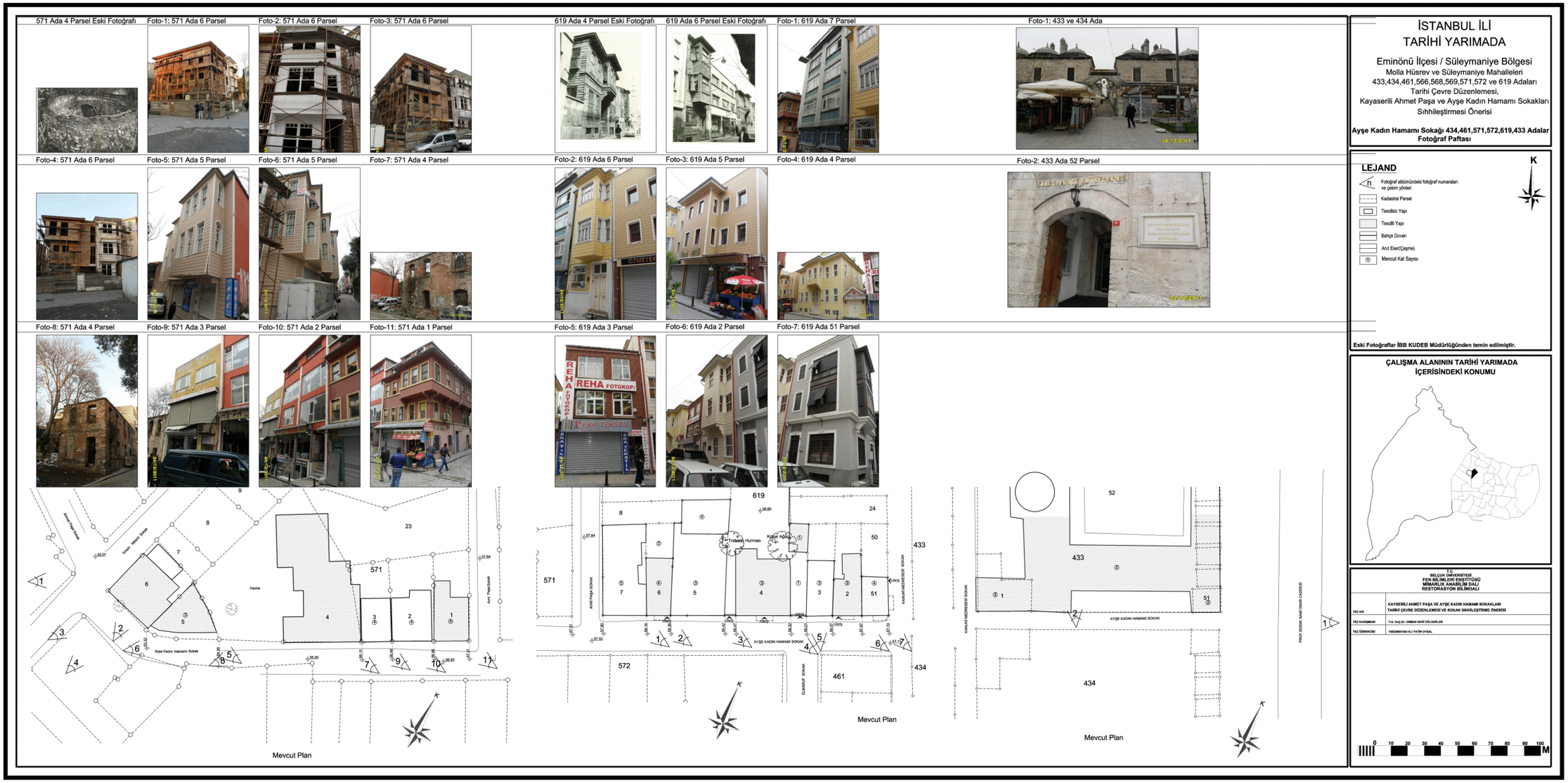
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Ek-28:Kayserili Ahmet Paşa Sokak 569 ada Fotoğraf Paftası

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Ek-29:Ayşe Kadın Hamamı Sokak 433-571-619 Adalar Fotoğraf Paftası

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Ek-30:Ayşe Kadın Hamamı Sokak 434-461-572 Adalar Fotoğraf Paftası

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	**:**	Ali Fatih UYSAL
Uyruğu	**:**	T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi	**:**	Yunak/Konya
Telefon	**:**	+90 332 813 15 57
Faks	**:**	-
e-mail	**:**	alifatih@gmail.com

EĞİTİM

Derece		**Adı, İlçe, İl**	**Bitirme Yılı**
Lise	:	**Selçuklu Y.D.A. Lisesi, Akşehir, Konya**	**2001**
Üniversite	:	**Selçuk Üniversitesi, Merkez, Konya**	**2006**
Yüksek Lisans	:	**Selçuk Üniversitesi, Merkez, Konya**	**2012**
Doktora	:		

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	**Kurum**	**Görevi**
2006	**İstanbul Büyükşehir Belediyesi**	**Şehir Plancısı**
2008	**İstanbul Bahçelievler Belediyesi**	**Şehir Plancısı**
2011-devam	**İstanbul Büyükşehir Belediyesi**	**Şehir Plancısı**

UZMANLIK ALANI
İmar Planları, Tarihi Çevre, Kentsel Dönüşüm, İmar Hukuku

YABANCI DİLLER
İngilizce

YAYINLAR

Uysal, A. F., Ulusoy, M., Yıldız, E., Functional and Physical Analysis of Bulgurlu Street in Beşiktaş (Ortaköy),14th İnternational Planning History Society Conference, İstanbul, 2010

Uysal, A. F., Bakır, İ., Levent, S., Yıldız,E.,Kentsel Alanda Yoğunluk Değerlerinin ve Sosyal Donatı Alanlarının Büyüyebilirliklerinin Programlanması, 34. Dünya Şehircilik Kolokyumu, Kayseri, 2010